Badische Landesbibliothek Karlsruhe

Digitale Sammlung der Badischen Landesbibliothek Karlsruhe

Tractus theologicus, de iure et iustifia, dominio contractibusque - Cod. Ettenheim-Münster 118

Cartier, Gallus

[S.l.], 1714

urn:nbn:de:bsz:31-111354

Visual Library

BADISCHE
LANDESBIBLIOTHEK
gefördert
durch
Baden-Württemberg
MINISTERIUM FÜR WISSENSCHAFT, FORSCHUNG UND KUNST

E fr 118

BLB BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK
gefördert durch Baden-Württemberg
MINISTERIUM FÜR WISSENSCHAFT, FORSCHUNG UND KUNST

BLB BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK
gefördert durch Baden-Württemberg
MINISTERIUM FÜR WISSENSCHAFT, FORSCHUNG UND KUNST

E. M. 6. 4

G. B. HOFBIBLIOTHEK KARLSRUHE

Tractatus Theologicus De

Jure et Justitia: Dominio: Contractibus

Dictatus a P. R. Relig. ac Doctiss: D. P. Francisco Minzer profess. Monrij Schutteri [illegible] Professore Monrij [illegible] [illegible]

Anno 1734

R. P. Georgij servus infimus ac Confrater indignus

[illegible]

F. Gallus Quartier [illegible]

Bruntintang Rumany [illegible]

1734. 19. [illegible]

BLB BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK
gefördert durch Baden-Württemberg
MINISTERIUM FÜR WISSENSCHAFT, FORSCHUNG UND KUNST

1714. 28. January. scrib. incep. [illegible]

Virtus Cardinalis Justitia Thtae expensa

à Ct.

Tractatus Theologicus

De

Jure et Justitia.

Prologuium.

A Jove quod est Deo proprium S. Thlia suum sumit exordium; aliam dixeram in prolegomenis S. Doctrina n: iii nos propter charum obedientiae imperium à Methodo Angelica recessuros, et ob raram confessorum copiam à virtutibus cardinalibus et specialiter à Justitia ~~nostram~~ nram Thlicam orsuros fore. hoc igitur meditantes, et aliquid de penuria et tenuitate nra cum paupercula in gazophilacium Dni mittere cogitantes, non sine fructu coniecimus à Justitia studium nrum ordiri animadvertimus illo Salomonis proverb. 16. initium viae bonae facere Justitiam; nam quivis Angelicum profitentes Magistrum à Methodo recedimus, magisterii hi nri Thlici primordia iuxta reflexos aequinoctii solis radios caeli à Justitia auspicamur viam bonam decursuri, qui initium viae bonae iustitiam et in ipso studii nri limine salutamur, quam celeberrimus Romanorum princeps fit Augustus Flavius Justinianus [illegible] veretur in authentica quadragesima [illegible] solidam felicitatis eam Deo tribuere dicens Deo sit quod Justitia nil maius existit, plurimque hisce nil unquam commode gerit. Ut ergo integri nri cursus Thlici cuncta commode gerantur, à Justitia virtutum cardine initialia Theologizantium solemnia referantur. Et erit. . .

Disputatio ima Prolegomenalis

De

Justitia et Iniustitia Sm̃ se spectatis.

Cum iuxta dispositiones, quibus integram de Jure et Justitia materiam concludere intendimus, imam quasi prolegomenalem de Justitia et Iniustitia Sm̃ se inscribimus, cardinem virtutum Justitiam à cardine et planta sua inchoare cogitantes, ut [illegible]

De J. et J. ima

invitaturi à generis sicam ordiamur, et à primis ad ultima studiosum justitiæ amatorem traducamus, hocq[ue] ordine ut felicius eveniat, fit.

Quaestio unica
De
Origine, divisione, et Citatione juris, item definitione, divisione, fine, obiecto, et subiecto justitiæ in genere sibi et specie nec non de injustitia.

Cum in scitu arduis quæstionum copia saepius confusionem pariat, neque quod parvis fieri potest pluribus intricare consultum, integram disputationem istam prolegomenalem unica quæstione in plures tamen articulos et sectiones subdivisa terminavimus, sic insta prolegomena brevitate quidem sed clare et quantum fieri expedire intendebamus, unde et pro faciliori quæsitarum intellectu ab aliis ratio poni usitatus, sicuti tamen opportunum videbitur erit.

Articulus unus
De
Origine, divisione, et Citatione Juris.

Quemadmodum Magno testante Romanorum Cæsare Flavio Justiniano l. 1. ff. de Jure et Just: Juri operam daturum prius nosse oportet, unde nomen Juris descendat, nec non per decursum hujus tractatus titulus perfrequens hinc Juris tum Canonici tum Civilis occurrat citatio, non absque notabili difficultate et debebit religio auditoribus meis Jus et Justitiam titulo expensuris originem, divisionem, methodumque utriusque Juris citandi imo hoc articulo peregrinæ consultum habeo per me expertus quantam horum ignorantia in studioso animo offensionem pariat, quam proinde ut à mente studentium tollerem, placuissent esset.

Sectio una
De
Divisione, et Origine Juris tum Canonici tum Civilis.

Ut sacram Jurisprudentiam, seu quemadmodum Justinianus ait Lege una ff. h[ic] t. luce et justitia rerum divinarum atque humanarum notitiam justi et injusti sicam feliciter titulo expendere valeamus, notam de J. et J. manam ab origine Juris ordiamur necessarium æstimo.

1. Est igitur Jus à Justitia appellatum ars boni et æqui ut inspecter jurisconsultus l. 1. ff. de J. et J. bonum autem et æquum in generali sui acceptione est duplex alterum divinum et Deificum, humanum alterum ut participatam bonitas est infra et ex alio Deo est homini autem participata tamen ab infra et increata bonitate Dei; circumque per

bonum et aequum definiat, sicuti duplex bonum dat et aequum, duplex est jus dobi
divinum aliud aliud humanum.
Subdividitur jus divinum in jus naturale et in jus positivum. Jus divinum naturale est ipsa Dei
Lex aeterna et prima regula qua Deus tamquam Author omnium entiumque norma 2.
omnium actuum liberorum, sicuti enim Deus est ens primum et improductum omnia pro=
ducens, ita est prima norma regula et exemplar omnium actuum creaturarum rationa=
bilium, unde sicuti Deo ut Authori competit per essentiam jus excellentiae et domi=
nii, ita eidem per naturam competit ius in omnes actus regulabiles, quatenus est primum et essentiale
regulans. Jus naturale divinum sic sumptum dupliciter spectari potest primo, prout est
per identitatem ipsi Deo, et sic est ipsa Dei essentia et perfectio simpliciter simplex. 2do
prout illud aeterna Dei serenitas omni homini rationali seu rationis usu pollenti com=
unicavit et infudit, ut resideat in synteresi jus rationalis aut potius ut sit ipsa
synteresis reduplicative sumpta. Jus divinum positivum sunt praeter praecepta
Decalogi in tabulis scripta digito Dei, omnia illa, quae Deus non naturali lumine
sed signo quodam externo manifestavit, uti v.g. praeceptum illud Genes. 2. ne
Adam cum uxore sua comederet de ligno scientiae boni et mali quod positum erat
in medio Paradysi, item circumcisio sexus masculini Abrahae imperata aut
integra peccatorum confessio novissime per Filium Dei suis fidelibus praecepta.
Jus humanum in generica sui acceptione in scriptum dividitur et non scriptum, sicut
et jus divinum dividi positivum poterit; scriptum est, quod a potestate legitima in 3.
aliquo permanente charta v.g. tabula plumbeo stylo tum aeri vari ignito signi[illegible]:
Jus non scriptum est, quod quidem a potestate legitima explicite et in charta aut alio signo
sensibili permanente datum non erat, traditum tamen est et per legitimam successionem
ut sunt traditiones Apostolicae, et moribus et consuetudine comprobatum ut v.g. jus gentium.
Subdividitur jus humanum scriptum et non scriptum in Canonicum et Civile: jus Canonicum
seu Ecclesiasticum constituunt edicta decreta et canones summorum Pontificum ex Cathe- 4.
tra dicentium id est aliquid de fide et morum credendi sive proprio motu, sive per
previas consultationes definientium, item sensa et decreta Conciliorum Oecumeni-
corum, id est, per Christi in terris Vicarium Pontificem Romanum, quem proprie illud
Domini pasce oves meas attingit, congregatorum, et per se et per suos legatos presi-
dentes et celebratorum, nec non per auctoritatem Sedis Apostolicae consultum confirmatorum, qualia
Concilia viginti et unum numerantur quae videri poterunt in corpore Juris Canonici
ex iis maxime florent Nicaenum sub Sylvestro Papa Anno Christi 325. Constant-
inopolitanum sub Damaso Papa Anno 381. Ephesinum sub Coelestino Papa
Anno 430; et Calcedonense sub Leone Papa Anno 451. celebratum,

in qbus velutin quadrato lapide sancta fidei structura consurgit. Jus civile decreta qtinet, edicta et institutiones variorum Imperatorum et Principum, e qbus Laudatissimus Flavius Justinia: Princeps aequi et boni, atque ideo toti orbi merito celebratus.

5. Post juris divisionem hactenus, qtum necessitas et raõ doctrinae modo exposcit, satis definitam, in ejus originem indagamus. Jus ergo nãle divinum qtenus est qd imanens Deo, initio caret, siquidem ipsa raõ Dei est prima et aeternalis regula oĩum creatorum. Jus vero nãle divinum communicatum coepit in creaõne omnium sive raõbus, raõali namque spiritui nãle est dictamen sequi raõnis, qd dictamen in dicto jure dĩo nãli communicato fundari haud est qui ignoret. Jus divinum positivum cum praeter praecepta decalogi ea solum qtineat, quae Deus signo quodam externo manifestavit, sua initia sumpsit cum Lege veteri, et viget in nova, adeo dici põt, Jus fundatum in Lege et Evangelio: ubi tn per hoc in Lege non dandarat intelli velit in Lege scti aut Mosaica, sed absolute, qtenus fuit sub statu legis ipse est Innocentiae, status in quo vixerat in quo Adam, priusqm domi nostri se suamque posteritatem perderet, comprehendam qd etsi praeceptum divinum ~~illud~~ positivum illud erat: Ex oĩ ligno paradysi comede: de ligno aũt scia boni et mali ne comedas &c. Genes. 2. in paradyso igr Jus divinum positivum sua natalia tenet.

6. Jus humanum Canonicum seu Ecclesiasticum sua coepit initia promulgata in orbe terrarũ per SSos Chri Aplos fide dĩna, tunque potissimum, qdo in die Pentecostes effuso super discipulos spũ S. Jesum Dei Filium a Judaeis sacrilege crucifixum qtra spem e tumulo resurgentem et sedentem a dextris Dei praedicavit Aplus Petrus, atque prima sidei decrevit, aut potius a spũ S. prius decreta promulgavit Dogmata, qbo idem Symbolum suum qstruxere, et qd visum est spui S. et sibi in urbe Jerosolima scripsit, dictisque mundo praedicabant universo Aplj, nec non cum in primo generali Concilio Nicaeno sub Silvestro Papa magno Protegente Constantino qd de qsubstantiali Dei Filii credendum sit, contra nefarium Arium diffiniebat, ubi est coepere decreta et Canones, qbus Jus Canonicum qstitui dictum est.

7. Jus Civile in genere cum civili principum dominatione incoepit, quorum decretis constituir: Jus aũt Civile Romanum, ut prout hodie circumfertur, ejus juris vero lex legem 2dam ff de origine juris incoepisse credit, Roma ipsius conditoris Romuli tempore, de quo constat, populum Romanum qstitutis aucum in triginta curias divisisse, et ita leges quasdam etiam ipsum curiatas ad populum tulisse, hunc sequentes Romanorum principes imitati alias et alias leges tulerunt, quae oĩs qscripta extant in l. 6ti Papirii, a quo dictus liber jus civile papirianum appellatur. Lege 2da ff. de origine juris.

verum exactis deinde Regibus viginti annis, cum jus ambulabat proprium sensus credere populo, donec multis malis inde subortis unanimi populi consensu constituebant decemviros, qui a graecis civitatibus leges peterent, quas obtentas in tabulas eboreas conscriptas pro rostris composuerunt, quibus sequenti anno alias geminas tabulas addiderunt, unde nomen in tabularum ortum duxit lege eadem. his successu temporis mutato Magistratu nova quoque legum sese subibat series, quas tandem merito celebratum Augustorum decus Flavius Justinian: plus quam Regia opera in unum volumen congessit, illudque corpus iuris civilis appellavit. haec nobis de origine Juris civilis sufficiant, qui vero singularum legum nosse originem desiderat, legem eandem ff. de origine Juris revolvat.

Sectio 2da.

De Jure Canonico in specie et Methodo illud Citandi.

Jus Canonicum dictum decretis et Canonibus Ecclesiastica potestate, et praecipue Romani Pontificis authoritate et sensis decretalibus constitui priori sectione dictum est, superest, ut et de partibus ejusmodi Juris et modo citandi paucula quaedam disseramus, quod praesenti sectione contingit.

Jus igitur Canonicum in plures libros distinctum a Canonistis in 6 partes dividitur, quarum prima decretum Gratiani Sanctissimi Ordinis Nostri in Monasterio Bononiensi S. Felicis professi, quod tempore Eugenii 3tii circa Annum 1151 ex Pontificum et Conciliorum decretis, Imperatorum legibus, sanctorum Patrum aliorumque scriptis concinnabit, et ut refert P. Robertus Koenig aliquid ad conciliandos textus contrarios suam et sectionem adjecit, unde nomen concordia discordantium canonum promeruit.

Constat decretum Gratiani iuxta titulum in Corpore Juris scribi, iuxta commendatores autem tribus partibus, eo quod tractatus quaestionem 3tiam causae 33tiae specialem partem constituant. prima decreti pars est de distinctionibus centum et una divisis in canones seu capitula citatio fit hoc modo citare initium capituli addito distinctionis numero verbi gratia: c. Testamentum veteris legis dist. 6. vel c. statuimus dist. 4. 2da decreti pars est de causis 36 sub divisis in quaestiones et Capitula: citatio ejus fit per allegationem initii capituli addito causae et quaestionis numero verbi gratia: c. nemo peritorum Causa 11, quod usitatius est, omissa nomine causae, sicut solum q. 3. hac tamen citatio, quod bene notandum est, non continet integram causam 33tiam, quam ut dixi in corpore Juris Canonici in 2da parte includitur, a commendatoribus tamen pro speciali parte 3tia constituitur. 3tia igitur pars decreti seu causa 33tia includens tractatum de poenitentia est divisa in distinctiones et subdivisas in capitula, citatio fit per initium capituli addito distinctionis numero adjecto sed titulo de poenitentia verbi gratia: c. qui recidiva tamen dist. 4 de poenit.

3tia denique iuxta commentatores et 3tia iuxta citabilitatem Juris Decreti pars de consecratione, et continet distinctiones 5. subdivisas in plura capitula, citatio fit pariter per initium capituli et numerum distinctionis addito titulo de consecratione v.g. c. omnes fideles dist. 5. de consecra: Sunt igitur decreti Gratiani 3 tres tantum partes, ita, ut in 2da parte causa 33 3a quaestio 3tia continens tractatum de poenitentia includatur, et 4tam solum iuxta usitatum commentariorum scribendi modum dicta quaestio 3tia causae 33tiae propter singularem citandi modum pro speciali parte reputetur.

9 Superest ut decretum Gratiani examinantes, cuius eiusdem edita Authoritatis sit, explicemus: pro quo sciendum est post authoritatem scriptur: summam infallibilitatem obtinere Jus Canonicum, non quidem universum, sed solum ea solum, quae a summis Pontificibus conscribi rogata, per eosdem pro decretis recensita et confirmata sunt: sciendum igitur est iuxta Rodriguez aliosque Canonistas modo solum decretum a Gratiano privato studio collectum esse, neque ab ullo Pontifice hactenus quoad totam suam latitudinem approbatum fuisse ea nempe fide, ut omnia in eo contenta habeant vim Legis; facilis quoque est collusio singula capitula ad primorum authoritatem revocari debere, atque adeo ea solum Authoritatem Juris Canonici obtinere, quae ex summorum Pontificum et conciliorum oecumenicorum decretis congesta sunt, ea est Authoritatem Juris Civilis, quae ex Imperatorum legibus et rescriptis desumpta dicto decreto inserta sunt, reliqua vero ... sententia ... quae aliis privatis opinionibus praeferri debent, item propria Gratiani placita, quibus discordantes textus concordare operoso labore intenderat, minime authoritatem Juris obtineant, sed tantummodo habeant, quantum privatorum ... authoritas valere sinit.

10. 2da pars Authoritatem Juris Canonici obtinens sunt decretales Gregorii noni Anaiculam Petri Aureolis sive Ecclesiae pastoralium orbientis circa annum 1227. Atque decreta ex variis constitutionibus et Epistolis Pontificum dicti Gregorii antecessorum ipsiusque Gregorii a S: Raymundo ordinis S: Dominici modo dicti Gregorii Pontificis Capellano et poenitentiario eiusdem iussu et authoritate circa annum 1230. in 5 libros congesta superfluis resecatis, unde evenit, quod in decretalium textum sentu frequenter inveniri hic et infra: dicitur autem decretales a decernendo et statuendo. 5que igitur decretalium sunt libri in titulos plures et capitula divisi, citatio eorum fit per initium et numerum capituli addito tituli nomine v.g.: c. pastoralis officii de rescriptis c. ... de Electione et Electi potestate, et capit: 14. de rescriptis, singulorum librorum nomen breviter hoc versu explicat.

1 Judex. 2. Judicium. 3 Clerus. 4 Sponsalia. 5 Crimen.

3tia pars Juris authoritate pollens est Liber 6tus Decretalium a Bonifacio 8vo Ponti- 11.
fice Anno 1298. quinque Decretalibus Gregorii IXni quasi complementum super-
additus, et ideo Liber 6tus Decretalium vel absolute Sextus appellatus. Dividitur autem Liber 6tus De-
cretalium in 5 libros, hi deinde in titulos 76. vel 77. si regulas Juris
specialem titulum constituas, qui tituli in Canones seu capitula dividuntur, citatio
fit modo priorum decretalium per initium capit: et eius numerum una cum materia tituli;
praeterquam quod addatur hic in 6to. ut c. exiit qui seminat de verborum significatione in 6to
vel c. 2. de V. S. in 6to

4ta Pars Clementinarum nomine adducitur a Clemente 5to, qui cum morte praeventus 12.
eas orbi promulgare non potuit, illas tamen ex constitutionibus tum ante tum in et post
Concilium Viennense a se latis compilavit, et successori suo Joanni 22do pu-
blicandas reliquit, qui etiam anno 1329. eas authoritate Apostolica recognovit et orbi
publicavit. Liber harum Clementinarum in 5 libros subdivisus in titulos 52. duos, quorum
citatio fit per initium Clementinae addito hic Clementina et titulo, ut si vis
Clementina ne in agro dominico de statu Monachorum, Clementina si Dominum in fine eius
de reliquiis et veneratione Sanctorum.

5tam et ultimam partem authoritate Canonum insignitam constituunt extravagantes Joannis 22di
et extravag: communes id est per diversos Pontifices sancitae. Sunt autem extravagantes constitu- 13.
tiones et Decreta Pontificum quae ante hac in Corpore Juris non inclusa, quasi extra illud in incerta
sede vagabantur, unde nomen sortitae sunt, quod etiam retinuerunt, postquam Juris Corpori insertae
fuerunt, hoc tamen discrimine, quod aliae dicerentur extravagantes Joan: 22di, aliae extra-
vagantes communes, ut prius dictum est. Extravag: Joan: 22di sunt 20ti in titulos 14 deinde
conclusae, earum citatio fit per titulum communem Extravagans et differentialem
Joann: 22di addito sub titulo materiae et extravagantis initio. ut Extravag. ad nostri
Apostolatus de privilegiis Joan: 22di. Communes Extrav: in 5 libros dividuntur, et earum
citatio prioribus est citatio, praeterquam quod loco termini differentialis Joan: 22di his addatur
inter communes, ut extrav: dispendiis de postulatione Praelatorum inter communes. Dictae
Extravagantes in Jure solent denotari per litteram magnam X, quae littera latina
ante hac etiam decretalibus Gregorii IXni post initium capit: apponi consueverat. ut
c. pastoralis officii X. de rescriptis, quo indicare intenderunt eiusmodi capitula
esse extra decretum Gratiani, ast cum postea positam citationem sufficienter attendenti
per distinctionem decretalium Gregorii IXni a decreto Gratiani inter modernos Canonistas
dicta litterae appositio merito abolevit. Continentur quidem in Corpore Juris Canonici
praeter dictas sex partes alii adhuc Canones et libri, uti post decretum Gratiani
Canones poenitentiales seu regulae directivae in poenitentiis imponendis quadraginta septem

Item Canones Apostolorum per Clementem ab Apostolo Petro Romae ordinatum in Episcopum in unum congesti octoginta quatuor, nec non in forma institutiones ejusdem juris opera Joannis Pauli Lancelotti Perusini, divisae in titulos nonaginta quatuor, verum quoniam citari non multum consueverunt, et in his solum autentici sunt, in quantum ex prioribus sunt, excerptae, ideo hic iis insistere ratio non est.

14. Adsunt alia Volumina Juri Ecclesiastico seu Canonico opportuna in corpore Juris non contenta, ut Concil: Trid:, Bullarium Romanum, variae bullae summorum Pontificum continens, regulae Cancellariae, quae sunt ordinationes quaedam officialibus cancellariae Romanae a Pontifice praescriptae in rebus agendis observandae, Cardinalium declarationes, item declarationes Rotae Romanae, quorum librorum authoritatem quod attinet, sciendum quod Conc: Trid: haud dubie vim juris obtineat, bullarium vero et declarationes Cardinalium in quantum apparent in forma authentica, etiam hae posteriores a Pontifice ratihabitae et approbatae sunt: e contra regulae Cancellariae et declarationes Rotae non nisi praesumptam Pontificiam authoritatem videantur, neque vim juris obtineant, nisi illae, quae a Pontifice sunt stabilitae, tum non sunt et directivae potius quam authoritativae, neque declarationes Rotae, nihilominus constat pro Rota Romana proceres tanta authoritate instructos esse, ut eius rerum gerere valeant, atque haec de Jure Canonico in specie et Methodo illud citandi dicta sunto.

Sectio 3tia.

De Libris Juris Civilis in specie et modo illos citandi:

Dictum est num. 7. de origine Juris Civilis, et quomodo Leges successive a Principibus latas, sunt Lauda[ti] Romanorum Imperator Flavius Justinianus in unum Volumen congesserit, quod corpus Juris Civilis dicitur, ut igitur cum est huius corporis librorum per decursum s. Theo[logiae] et potissimum huius tractatus de Jure et Justitia perfrequens fiat citatio, huius voluminis libros examinabimus, quae authentici sint, et quomodo citari debeant.

15. Libri corporis Juris Civilis, alii authentici sunt, et vim Legis obtinent, alii non authentici sed apocryphi; inter authenticos Justinianei sunt alii, et alii non Justinianei sed aliorum principum: inter Justinianeos omnium Juris Authorum, qui post s. scripturam et Juris Canonici summa est, primo institutiones seu quemadmodum eas appellat Justinianus, sacratissimae magni Patriarchae nostri D: Benedicti Collectores, Elementa Juris, eo quod in iis totius Jurisprudentiae ima sunt principia, quae Juris elementa in quatuor libros dividuntur, subdivisos in titulos nonaginta novem, divisos iterum in §§os, citatio eorum fit per initium et numerum §§ addito tituli de quo tractatur.

Vg: §. libertinorum institutis de libertinis et toto libertinorum §. 3tio insti-
tutis de libertinis

Juris Authorem 2do referunt Justiniano in auspiciis ff[ta] seu pandecta ff
am pandecta quasi omium legum receptaculum a graeco παν qd latinis omne
et dechoma id e capio iuxta gellium l. 12, vocantur ff, qa sub pandectis
e digesta continentur. dividuntur pandecta in libros quinquaginta subdivisos 16.
in titulos 383 [tres] et trecenta viginti leges, notandum e e libros 30mu 31. et 32dum
sortiri noen imi 2di et 3tii de legatis et fidei comissis, neq dividi in titulos
sed imediate in leges, q coniunctim faciunt trecenta viginti leges; citao digestorum
n fit uniformiter ab oibus, in jure e citari digesta per ff maiusculum et literam
graecam π cum accentu circumflexo, qd enim graeci faciunt, alii e latinis ff ta
per geminum ff signant ita vg: ut ponant imo initium et numerum legis postea
duplex ff, addant et titulum maio de quo ff ta tractant vg: Lege cum ratio
ff L. 7. ff. de bonis damnatorum. raoem vo cur comentatores Civilistae ff ta
per duplex ff explicent, arbitrantur Calebinus voce digestorum ee qd litera
graeca π raoe conformitatis sua ff per errorem apud latinos in stile ff inoleverit,
at magis placet qd alii tradunt, raoem fuisse ee, quod ff ta lata sint a duobus
Fridericis Imperatoribus Patre et Filio aliis ideo per utriusque eorum noīs initia-
lem litteram ff ita denotari

3tius iuris Justinianeos liber e Codex continens statuta et rescripta tum Justiniani 17.
tum aliorum Imperatorum: dividitur in libros 12 subdivisos in titulos 4567 et
habet authoritatem Juris in quantum n contradicit canoni aut constitutionibus posterioribus. citao
Codicis fit eodem modo quo digestorum excepto qd loco ff addatur magnum C. codicem
denotans, vg: lege cunctos et L. 1. C. de summa Trinitate ☉ circa codicem
notandum e, qd olim fuerit editus ante pandectas et institutiones et vocatus
fit Codex Justinianeus, idq factum fuit, altera vo vice post institutiones et
pandectas impressus e, et ideo communiter dicitur Codex iterata praelectionis et hoc
... utimur, ac citatur ut mox dictum e.

4tum librum Novella seu constitutiones novae post pandectas et Codicem edita 18.
constituunt, et dividuntur in collaoes novem subdivisas in titulos 168 totidemque
novellas: citao earum fit per litteram maiusculam N. et ff. eaedem in jure
alio noe authentica dicuntur, additur initium capituli seu legis et initium Novellae
et etiam eius numerus vg: L. et Capit: novimus N. et A. de nuptiis et N.
22da C. novimus am. ne am huiusmodi Authenticis quis in errorem inducatur,
sciendum e, per Authenticas, quibus Juris Authoritas tribuitur, intelligi ipsas Novellas.

non vero compendia illa Novellarum, quae ab Irnerio Jurisconsulto Italo codici inserta sunt, et hodie per Authenticas intelligi solent, haec enim compendia per se vim juris non obtinent, sed eatenus solum, quatenus cum ipsis novellis e quibus desumpta sunt concordant, ut notat Glossa in jurisprudentia feudali. Quaeque libri Justinianei vim legis obtinent sunt beneficio Principis Justiniani: edicta tredecim, quae cum nostris temporibus parum conveniant, adeoque rarissime citanda sint, specialem citandi methodum non habent.

19. Libri non Justinianei in Corpore Juris Civilis inserti et Authentici sunt primo libri duo feudorum libri, seu volumen de feudis ex consuetudinibus Longobardorum, constitutionibus Lotharii aliorumque Imperatorum coagmentatum, quod legis vim obtinet, sunt omnes duo libros excepto l. 2. tit. 27. citantur libri feudales per numerum tituli et libri addito minusculo F. et initio §. ... ejus numero vel ... imo F. 4. § ... l. §. 4to. libris feudalibus accedunt imo aurea bulla 2do capitulatio Caesarea 3tio pax profana, 4to pax religiosa, 5to ordinatio Camerae, 6to ordinatio Judicii aulici, 7mo Carolina Nemesis, quorum omnium ordinaria citatio fit per litteras initiales majusculas ... A. B. id est aurea bulla. C. N. id est Carolina Nemesis et sic de aliis, atque hi libri omnes juxta ... Civilistarum obtinent auctoritatem legis, a nobis tamen non nisi rarissime citabuntur.

20. Libri J. Civilis qui apocryphi sunt et vim legis non sortiuntur, alii sunt in Corpore contenti alii non: in C. J. Civ. contenti sunt in recentioribus editionibus novellae Leonis, constitutiones Tiberii et Justini, nec non novellae constitutiones Imperatorum extraordinariae feudorum Capita legis duodecim tabularum, tituli ex C. Ulpiani et institutiones Caji. extra C. Juris autem est Codex Theodosianus et alii quidam, qui tum legis vim non sortiuntur, nec est cur diutius inhaereamus: atque haec de J. Civ. ... attexere ... ut in citandis legibus difficultati pariter tum ut integra librorum Authenticorum utriusque Juris haberetur notitia, et si forte in authoribus signa talia obviarent, quo citanda sint, sciretur, tum etiam ut libros apocryphos ab authenticis discernere valeremus extra notatos etenim alii vim juris non obtinent, nisi in quantum cum his concordant. haec igitur ... plurimum ... de utroque jure dicta sufficiant.

Articulus 2dus

De Definitione, Divisione, Fine, objecto et subjecto Justitiae in genere et specie, nec non de Injustitia.

Dei sciam cum sapiente divino ad conveniendum nobis adducere proponentes, ut quinimo nobis de bonis et sit allocutio cogitationis et sodi nostri, post genericum Juris-

Dissertationem Justitiam ipsam tractare auspicamur qua sapia testante C. 8. Deliciæ nil ē in Vita hoïbus; q hoc utile aū sapienter sortitiri, cum Salomone Deum Patrum nrōrum et Dnum misericordiæ, qui fecit oïa Vbō suo, et Sapiā sua cōstituit hoīm, ut dominaret Creaturæ q ā se facta ē, rogitamus, ut det nobis sedium suarum sua assistricem sapiam, et nolit nos reprobare ā pueris suis, quoniam minores sumus ad intellum Judicii et Legum: Cujus rgi iam auspicia sit

Sectio 1ma.

De Essentia et Divisione Justitiæ.

Multimode Justitiam accipi poē DD. nemo ē qui ambigat, 1mo namqs cum Justitia in suo Ethymo idem quasi dicat ac Justi datio, adeoqs adæquaōem Juris cum debito importet, nec n oīs Virtus in hoc conformitatem cum regula raōis quasi Jure involvat, Justitia accipir pro collectione Virtum, quomodo et illud Matth: 5. nisi abundaverit Justitia Vra et item beati qui esuriunt et sitiunt Justitiā, intelligendum ē. 2do accipir Justitia pro Virtute Charitatis ait ē Augusti. L. de nāā et grāā Charitas inchoata inchoata Justitia ē. 3tio Justitia sumir pro foā nra Justificaōis seu grāā ā qua sibi Justi vocamur et Sancti, unde Conc. Trid. sess. 6. C. 7. ait demum unica formalis caā, loquir de nra Justificaōe, ē Justitia Dei, n qua ipse Justus ē sed qua nos Justos facit. 4to denique et proprie accipir Justitia pro una ex 4or Virtutibus Cardinalibus q iuxta Legem 3tiam Institutis de J. et J. pro fine suo sit honeste vivere alterum n lædere et suum cuiqs reddere, alys sub hac raōe in psenti Justitiam examinabimus pro cuius essentiæ intellu sit 21.

Assertio obtime Justitia ā J. C. lege Justitia ff. de J. et J. definir constans et perpetua voluntas Jus suum cuiqs tribuendi, ita DD unanimiter oēs ut proinde alia Veritatis n egeat raōe, nisi terminorum explicaōe. Dr go 1mo volts id ē habitus et actus volts, quo indicar Justitiam habitum ēē potius volitivam n intellivam, adeoqs actum Justitiæ, ut foalr talis sit, debēre ēē deliberatum et Volttrium. Dr 2do constans ut ostendar qd Justitia sit foā Virtuosa volts, et Justitiæ competat firmitas propositi volts ius suum cuiqs tribuendi. Dr 3tio et perpetua quo denotar, qd vera Justitia n qualemcunqs, sed perpetuam Juris alieni indemnitatem expetat. Dr 4to ius suum cuiqs tribuendi per qd obtm Justitiæ, qd ē cuiqs suum reddere explicar, et aguunt postrema hæc Vbā potissimum raōem Justitiæ, per hoc namqs qd proprium Justitiæ sit reddere cuiqs suum, ea qqs ab aliis Virtutibus moralibus distinguir. Cum aū reddere cuiqs suum aliter avenire n poīt, nisi per æqualitatem resultantem ex comparaōe debiti unius et Juris foalis alterius personæ, ista qqs æqualitas ēē poīt 2. perfecta legalis et subiectiva, et imperfecta moralis et intentionalis, sm hinc

Marginal notes (right): + Justitia ut Virtus Cardinalis definitur pro fine suo hic honeste vivere alterum n lædere et suum cuiqs tribuere — 22. — + definitio J.

23. R. 3tium ē cum S. Tho: 22. q. 80ma ar. unico Justitiam aliam dici perfectam et subiectivam, aliam imperfectam et potestativam: Justitia subjectiva est perfecta illa ē, q fundat in Jure legali persone uniq, et debito legali alterius petens aequalitatem legalitr et perfecte proportionatam: ē am Jus legale 1 le Jus activum dr, Jus in Lege fundatum et a Jurisperitis defir libera et legitima facultas disponendi de re aliqua tām sua. † pariter debitum legale ē, qd fundar in obligaōe Juris alterius adimplendi in lege fundati; sciendum namqs ē duplex dari debitum morale unum, seu qd fundar in honestate singularum virtutum, ita cultus divinus a creatura Deo exhibitus ē debitum morale religionis, alterum legale seu qd fundar in obligaōe adimplendi Juris alterius, qd Jus in lege fundatum ē, atqs hoc debitum, ut Justitia legalitr perfecta sit, dēt sm exigentiam Juris activi seu legalis alterius habere aequalitatem perfecte proportionatam: talis Justitia am ē Justitia comutativa postulans aequalitem arithmeticam inter rem et rem, distributiva exigens aequalitem Geometricam inter Jus civium et debitum reipublicae bona comunitatis iuste distribuendi, quemadm et Justitia legalis inter Jus comunitatis in necessitate, et debitum civium proprio neglecto comodo suis bonis comunitati succurrendi. Justitia potestativa et imperfecta ē, q consistit in aequalitate solum morali intentionali et imperfecta, qualem creatura creatori, religio Deo pietas filiorum parentibus exhibet, in qbus ob defectum alterius debiti cum Jure perfecta Justitia stare nequit.

24. Tria namqs ad perfectam Justitiam requiruntr, in quorum singulorum defectu iuxta comunem DD atqs ipsam Justitiae essentiam, q ē perpetuo tribuere unicuiqs suum, perfecta Justitia haberi n pt. unum ē debitum legale seu fundatum in obligaōe adimplendi Juris alterius in lege fundati. 2dum ē aequalitas legaliter proportionata. et 3tium ē alteritas n solum personarum, sed et Jurium: tot namqs conditiones ad perfectam Justitiam essentiales sunt, qt essentialr requisita st ad hoc, ut detr constans et perpetua voluntas Jus suum cuiqs tribuendi, atqui adhoc tria praedicta essentialr requisita st: qd @ m ostendir imo requirir debitum legale cum ē a Jure desumar Justitia, debitum ad adimplendam Justitiam perfectam debebit ēē in Jure fundatum et seu legale, insuper debitum Justitiae tale ē dēt, qd discriminet et distinguat Justitiam ab oi alia virtute, atqui hoc n facit debitum morale hoc ē comune ē oi habitui virtuoso, neqs praeter debitum morale aliud dari qm legale seu fundatum in lege: qd et debitum Justitiae ē dēt legale. 2do requirir aequalitas proportionata, suum ē alteri reddere ē reddere tm, qtm huius ē debitum et illius Jus exigit: qd cum essentia Justitiae sit, suum cuiqs reddere ē essentiale requisitum Justitiae ē aequalitas legalitr proportionata. 3tio deniqs requirir praeter alteritatem personarum, qm nemo ambigit ex eo, qd Justitia sit virtus ad alterum, ē alteritas Jurium, sive ē radix debiti legalis, ac proinde in=

Jus legale seu activum defir libera et legitima facultas disponendi de re, tām sua.

† debitum legale fundar in obligaōe Juris alterius adimplendi in lege fundati. debitum duplex ē morale qd in honestate singularum virtutum et legale qd in lege fundatum.

Justitia comutativa, distributiva et legalis [illegible]

Creditore sit et debitore jus dari dtt, adeoque neuter e pt juris alterius, sed
sui quilibet, qq e persona juris alterius tnt aut obtinet, n sibi lucrat sed illi
cuius juris e, adeoqs nec perfectam alteri Jstiam praestare pt. ut patt in Patre et
Filio Dno et servo, marito et uxore, inr quos et ser alteritas personarum,
Justitia tn perfecta n dar ob defectum alteritatis jurium, et simpler fictionem
juris, qua pater et filius qua tales Dnus et servus, uxor et maritus una legalis
persona constituunr.

Dividit Jstia proprie talis divisione tripartita imo qdm in comutativam, 2do
in distributivam et 3tio in legalem seu generalem. Totuplex namqs Jstia
proprie talis species poni dbt, qt modis pt poni aequalitas inr jus activum 25.
unius et debitum legale alterius, atqui hoc tribus praecipue modis gtingit: go
e triplex praecipue e species Jstiae proprie talis. m q sola arbitii st ostendit
oe Jus fundans obligaoem et debitum legale e t partis alicuius comunitatis
ad alteram ptem t quasi ptem qunitatis, seu ut clarius dicam inr aequalem ad
aequalem, t e principis aut qunitatis ad suos subditos et cives, t denique e ci-
vium ad qunitatem t Principem, ut sicut qunitas proportionale ad merita
civium munia sua et bona qunia distribuat, nequ aliud ius activum aut debitum
legale dabile videt, qd n ad unum ex his tribus reduci poit: hoc igs notato
m prius posita sic sbar tot modis pt poni aequalitas inr ius activum unius et
debitum legale alterius, qtuplex eiusmodi ius et debitum legale specificum
dari pt, atqui triplex tn eiusmodi jus et debitum legale dari stt notatis: go q
quo vo distinctior triplicis huius Jstiae ius et debiti notitia habear, singularm
definitiones adiungo.

Definir go Jstia comutativa Concepto generico Jstiae applicato speciei qd sit 26.
constans et perpetua voltas in pte t quasi pte qunitatis alteri comparti tribuendi
ius suum ponendo aeqltem inr rem et rem id e inr datum et acceptum, e igs Jstia
comutativa inr aequales t quasi aequales ponens aeqltem plenam et arithmeticam
inr unius debitum et jus rigorosum alterius. explicar Jstia legalis, fundata in iure
alto Principis t rei publicae in bona et aoes civium pro conservaoe boni qunis, et debito
ipsorum civium virt principis et comunitatis correspondente /: singuli namqs cives
proprio e comodo neglecto succurrere tenenr ex Jstia ad conservandum bonum qune
n minus qm membra corporis naalis ad conservaoem capitis t totius se sacrificiunt :/
qd sit constans et perpetua voltas comunitati t principi tribuendi ius suum con-
endo aeqltem proportionalem inr directionem actuum variarum virtum, et exigentiam
boni comunis, exigit proinde Jstia legalis aeqltem geometricam scdm exigentiam boni
comunis, inr ius eiusdi boni comunis et actiones ac bona Civium sint deinde-

in qualicunque virtute eiusmodi ratio nulla refert. Justitia denique distributiva consistens in aequalitate proportionali inter ius distributivum seu dignitatem et merita civium in ordine ad res distribuendas, et inter debitum communitatis seu magistratus ad bona et munera iuxta illam proportionem meritorum distribuenda definitur: Constans et perpetua voluntas tum magistratus tum communitatis, utpote communitatis tribuendi ius suum ponendo aequalitatem inter merita partium et res distribuendas. Sicut enim namque est, quod non minus civibus ius competat in bona communia recte distribuenda a magistratu, quam magistratui competat pro conservatione boni communis ius in bona civium. Triplici huic Justitiam dividenti membro apponi potest quartum Justitia scilicet vindicativa, quae definitur: est constans et perpetua voluntas Justitiam tribuendi ponendo aequalitatem inter debitum delinquentis et ius activum superioris punientis, attamen tum nulla virtus per se ad vindictam inclinet, atque eiusmodi vindicativa Justitia in iure alto principis sufficienter contenta sit, cur specialem Justitiae speciem constitueret ratio non est.

Sectio 2da.

An et qualis virtus sit Justitia?

27. Assertio 1mo iuxta duplicem creaturae rationalis activam potentiam intellectum scilicet et voluntatem duplicem quoque in genere dari habitum virtutis intellectualem et moralem, cum enim iuxta tritum habitus specificentur ab actibus, et actus ab objectis, pro diversitate objectorum diversos quoque dari habitus necesse est et virtutes, ubi ipsa potentia per objecta diversificatur: est autem virtus intellectualis quae pro fine habet verum, et cuius opus est intellectuale, tales virtutes sunt iuxta dicta in logicis logica et caetera scientia speculativa: virtus moralis autem illa est, quae pro fine et objecto petit bonum, adeoque tendit ad objectum voluntatis. cum igitur Justitiae finis ex dictis sit reddere cuique suum, suum autem cuique reddere bonum sit, constat Justitiam inter virtutes morales contineri debere non inter intellectuales.

28. Assertio 2do habitum virtutis moralis dividi in cardinalem, theologicum et simpliciter moralem. Virtutes cardinales illae dicuntur, quae sunt quasi fontes, cardines et summa omnium virtutum, quas quasi prolata transcendentalia transcendunt. Virtutes theologicae illae sunt, quibus pro objecto formali est ipse Deus sub ratione perfectionis increatae, et eiusmodi ab Apostolo Paulo triplex assignatur dum dicit: fides, spes, charitas tria haec, sed maior horum est charitas. sub virtutibus theologicis Justitiam non contineri palam est, finis enim et objectum eius non Deus est, sed aequalitas ponenda inter debitum unius et ius alterius, seu reddere cuique suum, ut sexta sectione dicetur. Virtutes tandem simpliciter morales sunt, quae neque cardines et summa virtutum sunt, neque pro objecto immediate Deum habent, sed motivum quoddam supernaturale creatum, ut sunt religio, poenitentia et his similes sunt.

29. Justitia specie[illegible] Assertio Justitia proprie dicta et perfecta est vera virtus moralis cardinalis contradistincta ab omni alia virtute. Ita communiter DD.

Probatur assertionis prima pars ex Aristotele 2. Ethic: c. 2. virtus est habitus eliciens secundum rectam rationem et iterum. Habitus virtuosus est, qui facit bonum habentem et opus eius bonum reddit.

atqui Justitia ē habitus elicitivus sᵐ rectam raōem bonum faciens subiectum et opus subiecti ā se
directum: ergo etc. m̄ Probᵗ reddere cuiq; suum ē sumē conforme rectæ raōi et raōē
intellectuali; atqui finis Justitiæ ē reddere cuiq; suum, ergo finis Justitiæ ē sumē conformis
rectæ raōi, proin et ipsa Justitia ē habitus elicitivus sᵐ rectam raōem, adeoq; et virtus. Item
reddere subiectum de iniusto iustum, aut illud iustum conservare, ē facere bonum subiectum
et opus eius bonum reddere, atqui Justitia reddit subiectum de iniusto iustum, aut illud
iniustum iustum conservat, Justitia namq; per hoc, quod eius finis sit reddere cuiq; suum,
non solum quilibet ius actiuum alterius laesum per debitam redditionem reparare, sed etiam illud
conservare illaesum: ergo Justitia facit bonum subiectum, et opus eius bonum reddit. et
sane si nemo dubitat actum conformem rectæ raōi et regulis morum eē actum verum virtu-
osum, neq; sapientum quis sit, qui ambigat, reddere cuiq; suum actum eē conformem
rectæ raōi et regulis morum, nemo e controvertere poterit rāōis compos, Justitiam veram
eē virtutem.

2da asserti pars ex ipso intuitu conceptu virtutis moralis suadetur, moralis namq; virtus 30.
ē ordinatio habitus virtutis subiectalis in voluntate pro fine et obiecto habens motivum super-
naturale creatum id ē aliud quam Deum sub raōe perfectionis increatæ aut sub raōe
Dei, quemadmodum virtutes Theologicæ Deum respiciunt, atqui Justitia ē habitus huiusmodi, Justitia
ē in voluntate subiectatur, unde et definitur constans et perpetua voluntas, item pro obiecto suo
non habet ipsum Deum sub raōe Dei, obiectum ē Justitiæ et finis ē reddere cuiq; suum, reddere
autem suum cuiq; non ē ipse Deus, sed aliquid tantum virtutis creatæ relatus ad Deum tamquam in ūnum
iustum et bonum: ergo Justitia ē virtus moralis. et quidem Cardinalis, virtutes namq; Cardinales
illæ dicuntur, ex quibus veluti fonte scaturiunt omnes aliæ virtutes non cardinales, atqui in propatulo
ē omnes alias virtutes pure morales ex Justitia promanare et remote saltem involvere, reddere
cuiq; suum tum ex eo solum quod omni virtuti connaturale sit debitum morale, utpote quod fundatur
in honestate singularum virtutum: unde forsan illa de ore sapientis profluua vox etiam
diligite Justitiam qui iudicatis terram Sapien: 1. v. 1. nobis quasi insinuans, illam fultum
throno, et Justitiam diligere tamquam virtutem cardinem, atq; ideo nedubitanter Justitiam virtutem
eē cardinalem, reliquis tribus appositam virtutibus Cardinalibus c. 8. de Sapientia dicitur
inquiens sobrietatem ē et sapientiam s: id ē prudentiam, docet et Justitiam et virtutem s: id
ē fortitudinem, quibus utilius nihil ē in vita hominibus. est ergo ex ore sapientis divini
Justitia virtus Cardinalis, atq; ita de 2da asserti parte constat.

3tia pars quod Justitia virtus sit specialis et contradistincta ab omni alia virtute sic probatur: illa 31.
virtus ē specialis et contra-distincta ab omni alia, quæ speciale habet subiectum, obiectum et motiva formale
atqui virtus Justitia ad alias virtutes se habet huiusmodi: ergo ē virtus specialis et contradistincta
ab aliis virtutibus. m̄ videtur communiter recepta, sicut ē habitus identificantur identi-
tate cum subiecto et obiecto formalis, ita et multo magis diversificabuntur diversitate
eiusdem obiecti formalis, verum ē quale ē identitas desumitur ex integra causa –

malum vero quale est injustitia ex quolibet defectu se tenente ex parte objecti formalis:
Tertio autem sectione sequenti videbis quantum ad diversitatem objecti, quantum vero ad rationem medii,
illa sic ostenditur. medium justitiae est medium rei, et medium aliarum virtutum
est medium tantum rationis, atqui medium rei est diversum a medio rationis, ergo etc. Tertio probatur:
medium justitiae est aequalitas rei et debiti realis cum iure alterius in lege fundata
et medium aliarum virtutum est intentionalis regularum morum et rectae rationis
tamquam norma actionum liberarum applicatio in suo subiecto: ergo medium justitiae est medium
rei, medium aliarum virtutum medium rationis tantum.

32. Ut autem quod medio hoc intelligitur intellectu difficile evenerit tibi, nota omnem virtutem
moralem dici consistere in medio, eo quod versetur circa id, quod est inter excessum et defectum
tamquam inter duo extrema medium, unde forsan tritum illud summulisticum
virtus consistit in medio quasi sic diceret medium quod est inter excessum et defectum virtutis
est actus, unde alterum pullulat adagium medium tenuere beati id est virtutem: exemplum
in exemplo declaro liberalitas virtus moralis est, et consistit in medio inter avaritiam
tamquam defectum et prodigalitatem seu excessum. duplex huiusmodi a doctis distinguitur
medium, medium rationis aliud, aliud medium rei: medium rationis est, quod circumstantiis
universim bene expensis, et iisdem ad operantem comparatis recta ratio prudenter
iudicat esse medium inter excessum et defectum. medium rei econtra est, quod accipitur per
comparationem rei exterioris debiti scilicet unius ad ius activum alterius personae vel rei ad
rem, unde vides medium rei sive involvere aequalitatem vel arithmeticam seu scilicet ad valorem pretii
ad mercem, vel geometriam et proportionalem ad merita scilicet et dignitatem personae
ad aequalitatem officii, item aequalitatem oneris et contributionis ad statum civis et subditi.
atque his rite intellectis perfacile coniecturare est, quod justitia, cuius finis est reddere
cuique suum medium exigat rei, aliae vero virtutes cum consistant in conformitate actuum
regulis morum, seu in eo, quod tibi rite consideratis recta ratio agendum iudicat
aut omittendum, in medio rationis tantum consistant, proinde medium virtutis justitiae diversum
sit a medio aliarum virtutum moralium. ex dictis

33. Infero justitiam a nobis gemina hac sectione explicatam sive esse virtutem ad alterum
ut docet S. Thom: 2.2. q. 58. ar. 2. et patet ex hoc, quod nemo proprie suus sit
debitor sed alterius sicut et nemo sui creditor sed alterius, suadetur etiam ex reg.
27. iuris in 6to ubi dicitur scienti et consentienti non fit iniuria neque dolus, est autem
iniuria oppositum justitiae et vitium, atque ibi subiectari debet, ubi alias justitia
subiectatur, proinde sicut nemo sibi iniuriam aut dolum facere potest, neque aliquis
sibi facere poterit justitiam proprie talem: praeterea idem confirmatur S. D. loco
cit. sic dicentem dicendum, quod ut supra dictum est, cum nomen justitiae aequalitatem importet
ideo et sua ratione justitia est quod sit ad alterum, nihil enim est sibi aequale sed alteri etc.

10

Dices 1mo contra assertionem obedientia non est virtus: ergo etc. Probatur ans. actus obedientiae non sunt actus 34.
virtutis: ergo neque obedientia est virtus. Probatur ans. actus obedientiae est facere quod quis debet facere
atqui facere quod quis debet facere non est opus virtutis: ergo actus obedientiae non est opus virtutis.
maior suadetur ex illo, quod iuxta dicta ad veram obedientiam requiratur debitum legale.
minor probatur ex Luc. 17. ubi dicitur cum feceritis omnia quae praecepta sunt vobis, dicite, servi
inutiles sumus, quod debuimus facere fecimus etc. atqui non est inutile facere opus
virtutis: ergo facere quod quis debet facere non est opus virtutis.

Resp. cum S. D. q. [illegible] 2.2. ar. 3. cum distinctione maioris; si dicatur probari: actus obedientiae est facere spontanea et prompta voluntate, quod quis debet facere concedo maiorem. actus obedientiae est facere tepide tantum et somnolenter vel ex necessitate, quod quis debet facere nego maiorem et distinguo minorem: atqui facere tepide solummodo et ex necessitate quod quis debet facere non est opus virtutis concedo; minor: facere voluntate prompta et spontanea quod quis debet facere non est opus virtutis nego minorem et consequentiam. operari virtuose est actum vel praeceptum vel non praeceptum alacriter et prompte operari, alias certe neque actualis obedientia Religiosi, neque poenitentia, imo nec actualis fidelium Religio virtuosa foret, hoc est omnia cadunt sub praecepto: quod igitur cit. Lucae textum attinet, illo virtutem humilitatis Christianae Dominus docuit, quo instruit, etsi habuerimus fidem ut granum synapis, non tamen extollamur, sed nos inutiles servos praedicemus, quod bonum non est ex nobis, sed ex patre nostro Deo et Filio eius Christo.

Dices 2do actus obedientiae fiunt ex necessitate praecepti, sicut et iuris, sed quod fit ex necessitate non est meritorium, adeoque nec actus virtutis: ergo actus obedientiae non sunt meritorii consequenter nec opus virtutis nec ipsa obedientia virtus est. 35.
3tio omnis virtus moralis est circa agibilia, atqui obedientia non est circa agibilia: ergo neque virtus moralis. minor probatur quia exterius constituunt non sunt agibilia sed factibilia iuxta philosophum in 6 Ethic. atqui de quibus obedientia tractat, exterius constituuntur, obedientia est facit exterius aliquod opus secundum se iustum; ergo etc.

R. ad 2dam instantiam D. maiorem fiat quod fit ex necessitate praecepti tantum vel iuris, non est meritorium N. maiorem; quod fit ex necessitate coactionis non est meritorium C. maiorem et propositionem D. quemadmodum si fieret actus obedientiae fierent ex necessitate coactionis C. quam si tamen fiant ex necessitate praecepti N. quod audis S. D. ad ipsammet hanc instantiam locutum fuisse respondentem, ad 2dum dicendum, quod duplex est necessitas una coactionis, et haec quia repugnat voluntati, tollit rationem meriti: alia autem est necessitas ex obligatione praecepti sive ex necessitate finis, quoniam scilicet aliquis non potest consequi finem virtutis, nisi hoc faciat, et talis necessitas non excludit rationem meriti. ita S. Doctor.

Ad 3tiam instantiam N. maiorem ad cuius probationem D. quae exterius constituunt quantum ad fieri–

sive q exterius in suo esse efficiunt, n sunt agibilia C. m. q exterius constituuntur
quantum ad uti, id est, quibus in se exterius iam constitutis utimur ad alterum, n sunt
agibilia N. m. atqui de quibus Iustitia tractat exterius constituunt, quantum ad fieri, sive
in suo esse exteriori efficiunt N. m., quantum ad uti, sive iis utimur rebus exterioribus iis in se
extra iam constitutis Iustitia utitur ad alterum C. m. et N. gl. ex eo, quod utamur quodam ex-
teriori utatur ad suum finem, n sequitur quod n est circa agibilia sed factibilia; factibile est
exterius denominatur a fieri et facere quod pertinet ad artem, potest autem habilius aliquo
exteriori uti, quam illud faciat, uti patet in virtute religionis, q cum thus rem aliquam
Deo offerat, n tamen illud efficit, et circa factibilia occupatur, innotabiliter sentit
D. Thoma latam ad hoc argumentum loco cit. ad 3tium ubi dicendum inquit, quod Iustitia
n constituit circa exteriores res quantum ad hoc quod est facere, quod pertinet ad artem sed
quantum ad hoc, quod utitur eis ad alterum.

36. Instantia. Contra illationem: Iustitia n semper est virtus ad alterum: ergo etc. Probatur antecedens 1mo
Apostolus Rom. 3. ait quod Iustitia Dei est per fidem Jesu Christi, atqui fides n dicit comparationem
unius hominis ad alterum: ergo neque Iustitia. 2do si Iustitia semper est ad alterum: ergo talis
est Iustitia Dei, consequens n tenetur: ergo nec antecedens. Probatur minor Iustitia Dei est aeterna sed
nil aliud est Deo coaeternum: ergo neque Iustitia Dei semper est ad alterum, alterum
est a Deo ab aeterno cathegorematice n datur, iuxta dicta de mundo in
physica particulari. 3tio ait Augustinus in l. de moribus Ecclesiae ad Iustitiam pertinet
ob hoc, quod servit Deo, imperare caeteris q homini sunt subiecta: ergo est ad Iustitiam pertinet
dominari appetitui sensitivo, dicitur enim Genes. 4. subter te erit appetitus eius s. peccati,
et tu dominaberis illius. unde subsumitur atqui appetitus sensitivus est illiusmet subiecto
proprius, in quo subiectatur Iustitia: ergo Iustitia n semper est ad alterum subiectum, sed est quoque
ad seipsum.

37. Respondeo admissum N. antecedens ad huius probationem imam dico Apostolum loco cit. n sermocinari de
Iustitia cardinale, et quam in praesenti explicantes virtutem dicimus esse ad alterum, sed
de Iustitia metaphorice tali gratia scilicet, per quam iustificatur impius, Iustitia est
q per fidem et gratia est, q Iustitia dicitur, quae subiectum cui advenit iustificat: ex
quo quod in forma respondendum sit patet, poterit namque distingui in mi[nori] sic Iustitia Dei,
ita, Iustitia Dei id est gratia Dei est per fidem C. m. Iustitia virtus cardinalis est per
fidem C. N. m. C. probatur: est per fidem formaliter N. est per fidem praesuppositive id est
ut Iustitia vera sit virtus, in subiecto praesupponit fidem, sine qua impossibile est placere
Deo C. m. et consequentia me sub pari distinctione consentiens N. gl.
Ad alteram probationem. C. seql. et N. m. ad huius probationem m. D. Iustitia Dei est aeterna
secundum voluntatem et propositum aeternum C. m., est aeterna secundum effectum N. m. Negatam N. gl.

BLB BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK
gefördert durch
Baden-Württemberg
MINISTERIUM FÜR WISSENSCHAFT, FORSCHUNG UND KUNST

Audin ad hanc instantiam perorantem Doctorem Angelicum 2. 2. q. 58. ar. 2. ad 3tiu his verbis. ad 3tium dicendum qd Justa Dei e ab aeterno sm voluntatem et propositum aeternum, et in hoc propriè Justa consistit, quamvis sm effectum n fit ab aeterno, qa nil e Deo coaeternum hoc s. D. ex quo patet qd Justa Dei in tm ab aeterno fit, in qtm aeterna Dei bonitas vi naturalis sua bonitatis aeternum propositum et voltem habebat reddere cuique suum, n an quasi ab aeterno Justa propriè talis effectus datus fuisset nemine volunti Dvina coaeterno.

Ad 3tium idem fere responder qd ad imum scilt s. August. loqui de Justa Metaphoricè sumpta seu de graa, qua appetitui sensitivo dominar hoi, et caeteris morale largir imperium, q hoi subdita st. in praesentiam vero dicimus Jstiam sm virtem ee ad alterum, n de Justa Metaphorica graa charitate aut collectione virtum, sed de perfecta Justa sm qd virtus Cardinalis ab aliis virtum habitibus gtra distincta e, unde n obstante, qd graa seu Justa tm Metaphorica dicar quodque ad proprium subtm, perfecta tn Justa sm se ad alterum, cum ut in illo dixeram nemo propriè et legaliter sui fit aut creditor aut debitor.

Sectio 3tia

De Obto Virtutis Cardinalis Justitia.

Quemadm priori sectione innotuit Cardinalem Jstiam virtem ee ad alterum, 38
virtus am ad alterum per doctos communiter triplex assigner obtm, Justa quoque triplex obtm ee, facile in aperto e. Dr imi hoc obta alterum materiale, formale alterum et alterum obtm cui. Obtm materiale sm dicta in tractatu prolegomenoli e illa ipsa mra et quasi mra, de qua habitus aliquis tractat, seu circa qd ut rectificabile terminar actus imariis habitus, sic Corium obtm materiale sutoria, res oes obtm matl st logica. Obtm formale aliud e principale terminativum et quod, aliud motivum et quo. illud e, qd sic ab habitu aliquo attendir, ut oia alia ad ipsum referanr tamq principale intentum, qua ratione in tractatu prolegom: Deus dictus e obtm formale qd s. Theolog, qa ut ait s. D: uma pte q. i. ar. 7. in C. oia tractantur in s. Doctrina sub rone Dei, t qa st ipse Deus t qa habent ordinem ad Deum. et in Prologo sententiarum ar. 4. ad imu dicendum qd Deus n e subtm nisi sicut principali intentum, et sub cujus rone oia q st in scia considerantur. obtm formale quo et motivum e ipsa rao motiva [illegible] subtio proximi ad actum imarium relatum tad obtm formale qd. obtm cui denique qd e personale ei, e illa persona, et illud subtm, cui hujusmodi virtutis actus exhiber, ita in virtute charitatis

erga proximum persona proximi quem habet Deum diligins, et cui bene volens, de obiecto cuius Charitatis, quis illa praesertim possibilis principaliter mean de dicto iustitia ex toto propalens.

39. Restat videndum quid nomine iuris in definitione iustitiae per hoc verba ius suum cuique tribuendi proprie intelligatur. Sumitur enim vocabulum ius multimode, nam etenim accipi potest pro ipsa Jurisprudentia seu pro arte iusti doctrice, et quemadmodum a iurisconsultis definitur ars aequi et boni. 2do secundo ius sumi potest pro lege ipsa, quae est regula iusti, et sub hac acceptione de iure imo articulo huius quaestionis actum est, ius namque sic sumptum dividitur in divinum et humanum, scriptum et non scriptum, Canonicum civile et de quibus omnibus citato articulo luculenter dictum. 3tio ius accipitur pro loco in quo ius dicitur et iustitia administratur, quo sensu sumitur illud in ius vocatus in iure comparere in ius ambulare, 4to nomine iuris quoque iudicis sententia intelligitur, tudex namque frequenter dicitur ius dicere quomodo et illud legis interpretari extra territorium ius dicenti non paretur. 5to est quasi vocalis ius sumitur pro omni eo, quod ratione conformiter quis operatur unde saepissime laudatur e iure et iuste hoc fecit, id est merito recte et conformiter rationi [illegible] rationi fecit. 6to est magis proprie ad nostrum propositum ius accipitur pro iusto et aequo vim debitum huius et ius activum alterius. Sumitur namque 7mo ius pro potestate in aliquare libere disponendi, et sic solet describi libera et legitima facultas disponendi de re aliqua determinatam ea, et ius sic acceptum ius activum est, fundamentum iuris seu iusti et aequi, ac titulus ille, quem respicit iustitia ex parte proximi ut propter illum velit alteri cuique tribuere ius suum, id est aequum et iustum ratione debiti, ac proinde illa verba in definitione iustitiae cuique tribuendi ius suum idem sonant, ac cuique tribuendi iustum secundum rationem debiti fundati in iure activo eiusmodi, seu tribuendi [illegible] [illegible] [illegible].

40. Ius in 6ta acceptione sumptum et proposito nostro inserviit, aliquis idem significat quod iustum aequale, iuxta Philosophum lib. 5. Ethic. c. 1. sect. 4. dividitur in legitimum et aequum, legitimum dicitur aequalitas illa debiti, quod a subditis et civibus rei publicae ac Principi debetur, adeoque formale est iustitiae legalis: ius aequum vero dicitur aequalitas debiti ad ius in parte vel quasi parte communitatis, debiti scilicet unius civis ad ius activum alterius civis, hoc est aequalitas partes rei publicae inter sese quasi aequari in eo, quod eis secundum leges debetur, alias hoc modo ius acceptum pro diversitate aequalitatis obiectum est iustitiae particularis commutativae, si nimirum aequalitas sit arithmetica, vel distributivae si geometrica tantum fuerit aequalitas. His ita notatis pro resolutione tituli sit

41. Assertio prima. Obiectum formale quod seu magis principale virtutis iustitiae est ius in 6ta acceptione seu prout significat aequalitatem inter ius activum unius et debitum legale alterius. Ita post S. Thomam in re communis. Suadetur autem assertio veritas ex lege iustitiae. Est de iure et iustitia: et ipsa iustitia definitione per illa verba ius suum cuique tribuendi quibus sane aliud non importatur ex suis, quam quod iustitia virtus cardinalis consistit id est

perpetua voltas aeqltem ponendi iuri debitum in iure fundatum, et ipsum jus activum ad exigendum hoc debitum.

Obstr assertio a rae intrsa obti foalis qd: illud ex dictis e obtm foale qd alicuius hbtus, qd sic a tali habitu attendr, ut oia alia ad ipsum referant tqm pripale intentum; atqui ab habitu Cardinali Jstia ita attendr aequalitas ponenda inr jus unius et debitum alterius, ut oia alia in tbtu Jstia invenienda ad ipsam referant tqm pripale intentum: qd ee. mem, quam solam forte gtroverles, colligo ex eo, qd qlys aequalitatem facturs, ago ex intione ponende huius aeqltis, alys haec fel posita simpl quiescat, proindeque Jstia hanc aeqltem tqm medium inr excessum et defectum ex nata sua ultimate intendat, et ita respiciat, ut per eam n solum disguar a caeteris virtbus quae etiam hoi fel posita ad alterum rectitudine gformibus fil hoc, ea vo sublata minime. hinc Doctor Angel: postqm hic 2da 2dae q: 57. ar: 1. ostenderat differentiam Jstiae ab aliis virtbus illam ee, in eo ee, qd iustum in aliis virtbus dicat ad agentem, in virtute vo Jstiae ad alium qm agentem, tandem sic gcludit: sic ergo stt justum dr, quasi habens rectitudinem Jstiae ad qd detrar actio Jstiae e n gsiderato, qualiter ab agente fiat: sed in aliis virtbus n determinr aliqd rectum, nisi sm qd aliqualiter fit ab agente, et ppter hoc specialiter Jstiae prae aliis virtbus determinr sm se obtm, qd vocatur justum, et hoc qdm e ius: unde manifestum e, qd ius e obtm Jstiae hoc foaler S. Doctor loco citato.

Assertio 2da obtm foale quo Jstiae seu obtm motivum ponendi aequalem e honestas illa resultans ex expositione huius aeqltis obtm cui et personale e illa persona, cui competit jus activum ad debitum legale alterius. obtm denique materiale sunt res aequivalentes sub debito legali unius et iure activo alterius. ita cum S. Thom: q. 58. quinq. 42

Obtr assertio ima pars obtm foale quo et motivum alicuius habitus in genere illud e, qd terminat et movet subtm proximum ad actum imarium habitus, ideo e e honestas recompensationis atque e expariativa iuris divini, ut dicit de poentia e obtm foale quo poentia qa terminat subtm proximum ad actum imarium poentiae, atqui subtm proximum Jstiae quo exercendis e voltas creaturae raoalis, ad actum imarium nimirum reddere cuique suum terminat honestas illa resultans ex aequalitate debiti legalis positae cum iure activo alterius; ideo e quasi ex caa tagimus Jstiam alteri, qa sic raoi summe conforme e, atque summa probi viri honestas reddere cuique suum, et servare aeqltem proportionalem in iure et debito: qo obtm foale quo Jstiae e modo data honestas.

Confirmatur motivum foale et obtm quo cuiuslibet virtis moralis e honesta illius rectitudinis, q per se imo a tali virte respicitur, atqui aeqltas inr ius activum et debitum legale a virte Jstiae per se imo respicitur: qo e honestas ex positione huius aeqltis resultans e obtm motivum et quo virtis Jstiae. m quinis e Jstm. m patet ex priori assertione tum e ex Arle Ethic. 5. c. 7. ubi indgt frem hoc alterius ad Judicem gfugiunt tqm ad ius animatum, ut eos ad aeqltem redigat, a quo le fus 43

suum te [illegible] putent, cum aequum quisque acceperit.

44. Obiectum ergo partiale est obiectum cui in genere, cui habitus achu suo primario inservit, atque cui habitus iustitiae achu suo primario, qui est reddere cuique suum, inservit, illa persona est, cui ius activum competit ad debitum legale alterius, vel per se patet, illi est suum reddere, cui titulus est iuris ad repetibilem [illegible] suam [illegible] sibi debitam: quae est illa persona cui et competit eidem competitivus activum, obiectum cui iustitiae est.

45. Obiectum etiam partiale obiecto materiali illud est obiectum materiale alterius habitus in genere circa quod [illegible] materiam suam [illegible] quasi materiam versatur habitus, et circa quod terminatur eius actus primarius, atque habitus iustitiae ita versatur circa res omnes cadentes sub debito legali huius et iure activo alterius, ipsae sunt iustitiae actus primarius, nimirum reddere cuique suum terminatur immediate circa cuique suum id est res possessore huius et debito alterius cadentes: et sane dici potest circa aliud terminari actum primarium quam circa res huiusmodi, nisi ipsam iustitiae definitionem a iurisconsultis [illegible] receptam infringendo; quae est constans et perpetua voluntas ius suum cuique tribuendi, quam aeterna voluntas cuique debitum persolvendi actione illius reique [illegible] quod res huiusmodi sunt ipsa obiectum materiale iustitiae, ut patet quia harum restitutione hoc ad invicem ordinantur et coniunguntur: [illegible] S. D. a. 1. q. 58. [illegible] ar. 8. et ideo cum iustitia ordinetur ad alterum, non circa totam materiam virtutis moralis, sed solum circa exteriores actiones et res sunt quandam rationem obiecti specialem.

46. Dices ex textu iam citato non solum res sed et actiones sunt obiectum materiale iustitiae quod videtur esse contra res. quae in assertione rerum tantum mentionem facimus. R. S. D. hic loqui de iustitia in genere sive perfecta sive imperfecta qualis est virtus religionis et aliae virtutes erga Deum pietas erga parentes, observantia erga superiores, quibus iuxta philosophum 8. Ethic. [illegible] possumus reddere par, et ideo imperfecta iustitia sunt, cuius ascensio in actiones quae sunt [illegible] quasi res et virtualiter tales, atque sub hoc actionibus [illegible], quae si non formaliter sunt res, sunt obiectum quasi res et virtualiter tales, atque sub hoc ratione et nostro assertio intellecta. unde si iustitia sit se sumatur abstrahendo an perfecta sit an imperfecta, res sive formaliter sive virtualiter tales tantum materiale iustitiae, si vero perfecta solum iustitia intendatur, res solum vere tales eiusdem obiectum esse constat.

47. Quoniam in hac sectione de iure dictum est quod sit libera et legitima facultas disponendi de re aliqua [illegible] sua, duplici ut res quaedam dici potest, uno vero modo itaut illam iam coeperit possidere, adeoque ipsam rem sibi debitam et [illegible] habeat, alio modo, ut non ipsam rem coeperit possidere, sed de re quadam est [illegible] cum aliqua persona pactus sit, atque adeo non rem ipsam, sed personam circa huiusmodi rem sibi habeat [illegible] [illegible] et de dominio dicitur, duplicitur est ius [illegible] uno modo, ut creditori competat ius in ipsam rem postquam possidere coeptam, et dicitur ius in re, altero modo ut creditori tantum competat actio in debitorem circa rem, et vocatur ius ad rem. unde fit quod ius in re furto sublata semper maneat apud dominum, cui restitui debet, quocumque devenerit, quia [illegible] transit cum onere et debito; contra vero ius ad rem uni venditam et alteri traditam, non manet apud emptorem sed possessorem cui tradita est: et de hoc alibi plura.

48. Cot contra assertionem immo ipso posita aequalitate inter ius activum et passivum et debitum alterius tantum evenire potest non dari iustitiam, atque in hoc casu non deficit obiectum materiale

alias n ponerer aequalitas, nec deficit obiectum motivum, siquidem illa honestas quae e obiectum motivum et opposita aequalitate repullulat: ergo deficit obiectum formale quod, proinde aequalitas n e obiectum formale quod, sed quod est tempore adaequate ponatur. Consentia Iustitia ad orale alterutra e parte desistis a stat, nec praeter obiectum materiale et motivum aliud supere quam obiectum formale quod; si ergo obiectum materiale et motivum adsit, nec tamen Iustitia detur, desistis sit oportet ex parte obiecti formalis quod. In subsidium ponatur exemplum: Titius Caio equum furtim abduxit, pretio quo potest summo vendidit, et poenitentia ductus totum pretium Caio reddidit; in hoc casu Titius poneret aequalitatem inter ius Caii et suum debitum, totum enim illud quod summum pro equo pretium Caio reddidit, nec tamen facit Iustitiam, ut Lugo docet: ergo posita aequalitate inter ius activum unius et debitum alterius tamen evenire potest non dari Iustitiam, proinde aequalitas n e obiectum formale quod Iustitiae.

R. N. Non posita vera aequalitate n dari Iustitiam ad huius probationem N. ans: in hoc casu a Titio poni aequalitatem inter ius Caii et debitum Titii, ius namque Caii e in recto non solum ius ad rem, debitum quoque Titii e debitum rei et equi restituendi n debitum pretii pro equo, unde Titius tum poneret aequalitatem inter equum et eius pretium n autem inter ius Caii et suum debitum, proinde quod Iustitia deficit e perfecta aequalitas, ad quam requiritur aequalitas inter ius et debitum n tamen inter debitum rei et eius pretium.

Obi. 2do redditio debiti rigorosi e n cogitata aequalitate e bonum honestum et sufficiens obiectum virtutis, n autem alterius quam Iustitiae: ergo e sine aequalitate sufficit pro Iustitia, proinde aequalitas e et obiectum quod et principale intentum. Prob. dari statum actus Iustitiae quam tamen eveniet aequalitas aut saltem illa intendatur per solam redditionem debiti rigorosi: ergo c.

Obi. ans imo depositarius reddens depositum facit Iustitiam, et tamen n reddit aequale, sed idem quod acceperat: 2do debitor depauperatus si 100 debeat et n possit solvere nisi 20. reddens 20 cum intentione solvendi 100 si habuerit, facit actum Iustitiae, et tamen n adest aequalitas debiti cum iure. 3tio servus Domino suo sua obsequia exhibens, facit Iustitiam n facit aequalitatem, ius e Domini n ad hoc solum praestita, sed e ad alia obsequia praestanda se extendit: ergo aequalitas n e principale intentum Iustitiae, ac ergo nec obiectum formale quod.

R. ad argumentum N. suppositum dari redditionem debiti rigorosi qua talis, et n implicite saltem intendi aequalitatem, si e talis intendit debitum solvere tantum 2. si n intendit ergo facit donationem vel aliam contractum et ita debitor manet, nec facit Iustitiam; si intendit se debito exonerare: ergo manifeste e intendit suum debitum cum iure alterius adaequare et ita una cum redditione debiti intenditur aequalitas: imo in terminis repugnat reddere debitum rigorosum qua tale, et n saltem implicite cogitare de aequalitate, quia rigor debiti ab hac mensuratur. Ad probationem N. ans ad huius probationem imam C. depositarium facere Iustitiam reddendo depositum, ad N. illum n facere aequale, prout aequale in nostro assertum intelligitur, aequale e in nostro asserto idem dicit quod tantum quantum debetur, unde cum in deposito ex natura depositi idem reddi debeat, idem reddendo perfectum aequale servatur imo aequalitas per identitatem e omnium perfectissima. Ad alteram probationem D. ans debitor depauperatus in dicto casu facit actum Iustitiae inchoative et pro parte imperfectum C. completive et pro parte perfectum N. ans. actus Iustitiae in huiusmodi debitoribus tamen inchoative

talis ē propter inchoatam debiti redditionem cum intentione postea habitā integrum persolvendi factam, propter qd in eiusdem sensu debitoribus qui constituerunt perpetua solutionis ius suum creditori tribuendi, n̄ tn̄ ē perfectus, qā in executione aequalitas ē inchoata tm̄ et pro tpre imperfecta n̄ perfecta. Ad 3tiam Conseqn. N. servum n̄ facere aequalem s: abstrahendo pro nunc an perfecta Justitia inter servum et Dnum intercedere possit annon; inter suum debitum et ius Dni, ius ē Dni plura obsequia n̄ petit sed tantū sufficientia adeoque perfecte aequabitur si servus plura obsequia sufficientia praestiterit.

5 inq. Obijcitur 3tio si aequalitas ēēt obtm Justitia, ius foret obtm Justitiae, atqui ius ēē n̄ pt obtm Justitiae: ergo nec aequalitas. mi probr ars n̄ pt ēē obtm Justitiae, atqui ius ē ars: ergo etc. mi. patet ex eo qd ars per se sit virtus intellectus, mi aūt inde liquet, qd a iurisconsultis ius definiatur ars aequi et boni. Contra ino si ius ēēt obtm Justitiae, ē lex foret huius obtm, lex ē enim species iuris ut dicit Isidorus in l. Ethimologiarum, atqui lex n̄ ē obtm Justitiae sed prudentiae, politicae ē Legis positivam partem prudentiae postulat: ergo neque ius pt ēē obtm Justitiae. Jtā. S. Isidorus loco cit. ait qd fas sit lex divina sed ius aūt lex huna, atqui obtm Justitiae debet pertinere ad divina, non iuxta S. Thomae: Justitia principaliter subiicit hoīem Deo, ius aūt tm pertinet ad huna: ergo ius n̄ ē obtm Justitiae consequenter nec aequalitas.

R. nec argumtm nec confirmationes assumptas pro argumto aliqd probare contra nos, n̄ē in assertio Justitiae obtm diximus ius quomodocunque sumptum, sed ius in sua acceptione et consequenter idem sonat ac iustum aequale, dum econtra in argumto mae iuxta leges consequentiae maiorem ius sumitur pro ipsa iuris prudentia seu iusti doctrinae, n̄ aūt pro iusto ipso, qd obtm Justitiae ē, adeoque inter syllogismus 4or constat terminis, iure sit sumpto pro iusto, sed pro arte iusti doctrinae, proinde argumtm nil probat. Ad Confirmationem maiorem aūt D. mi. si ius in tota sua latitudine ēēt obtm Justitiae, illud ē foret Lex C. mi. si ius tm ē obtm Justitiae sm qd idem sonat ac iustum aequale, N. mi et consequentiae N. qd: ad summum lex diui pt obtm fundamentale, id ē fundamtm aequalitatis q obtm Justitiae ē. Ad alteram confirmationem dico S. Isidorum loco cit. n̄ loqui de iure ut iustum dicit, sed consequenter idem fere ē qd lex, atque ita bene inquit, qd fas seu operis decentia lex divina sit, ius aūt id ē praeceptum operis lex huna, sub qua solum ratione verum ē illud mis ius aūt tm pertinet ad huna. unde in forma N. alterum membrum mis ius n̄ ē pertinere ad divina, et ē perfecta Justitia inter Deum et purum hoīem dari n̄ possit, qā sm bē hoīs aliqd ē Dei, imperfecta tn̄ dari pt. q tendat ad hoc, ut hoīs qtm pt, Deo recompenset totaliter animam ei subijciens ut ait S. D. hic q: 57. ar. . ad 3tium sub qua ratione ius ē ad divina pertinere solemne.

Sectio 4ta

De subiecto Cardinalis Justitiae tum remoto tum proximo.

Quadruplici scientia objecto in prioribus explicato, explicandum restat quo ordine depositum subjectum, siculi est vel dari objectum habitus necessarium est, dari habitum, ita et dari habitus necesse est, dari subjectum, dum omne quod existit, existit in subjecto id est in aliquo sui sustentaculo circa quod breviter.

NB. est habituum omnium duplex ejusmodi assignari sustentaculum seu subjectum proximum alterum, §. 2. [Marginal note: Unguo subjectum proximum ex S. T. est illa potentia, ad cujus actum rectificandum per se ordinatur habitus.]
alterum remotum: proximum juxta S. D. Thomam 1. 2. q. 58. ar. 4. in corpore illa potentia est, ad cujus actum rectificandum habitus per se ordinatur, sic quia habitus logicae institutus est ad dirigendas operationes mentis, ne hallucinetur in indagatione veri, mens seu intellectus proximum logicae subjectum est: remotum vero subjectum est illud, cujus hujusmodi potentia potentia est, ita habitus potentiae subjectum remotum est omnis homo speculator, hujus est voluntas ei potest reforsitan fieri [illegible] legi. in praesenti ergo quaeritur, in quanam potentia habitus cardinalis scientia resideat, et quonam cujus potentia sit donum subjectum? pro quorum resolutione sit

Assertio prima subjectum proximum scientia nec est intellectus, nec appetitus sensitivus irascibilis §. 3.
aut concupiscibilis, sed appetitus rationalis seu voluntas ita S. D. hic q. 58. ar. 4. et cum eo communis excepto Buridano circa appetitum sensitivum parum differentiale.
Probatur a ratione subjectum proximum habituum in genere illa potentia est, cujus actus per se rectificantur a tali habitu, atqui actus voluntatis tantum modo, non intellectus aut appetitus sensitivi per se rectificantur a virtute scientia: ergo etc. Probatur maior ideo potentia actus tantum per se rectificantur ab habitu, ad cujus potentiae actus per se ordinatur habitus, atqui habitus scientia per se ordinatur tantum ad actus voluntatis. probatur minor Probatur scientia per se non ordinatur ad dirigendum actum cognoscitivum, qui est [illegible] tantum aliquem ut ex confinio justum est, quod cognoscat quod alteri debeatur, et non potius ex eo, quod velit reddere quod debetur? ergo scientia per se non ordinatur ad intellectum sed ad voluntatem. neque scientia per se ordinatur ad appetitum sensitivum, habitus est ad illas potentias per se ordinatur, quae [illegible] quasi reciproca in ordine [illegible] ferri [illegible], ut sapientum ostenditur, nemo potest aliqui appetitus sensitivus in objectum scientia ferri non potest, appetitus namque sensitivus in nil fertur, nisi quod sensu cognoscitur; aequalitas autem et proportio [illegible] debitum unius et ejus alterius, quae est objectum [illegible] scientia sensu cognosci non potest ut palam est: quia proinde ad appetitum sensitivum per se non ordinatur scientia, sed ad appetitum rationalem seu voluntatem. Accedit quod illam est potentiam per se ordinari scientia, quae et suo actu potest tendere in proprium objectum, et in hoc ipso peculiarem [illegible] difficultatem, quae ab habitu scientia removeri, atqui hujusmodi potentia est voluntas, voluntatis est enim proponere aequalitatem et jus suum cuique tribuere, quod proprium scientia objectum est, et in hoc ipso jure tribuendo peculiarem difficultatem pati voluntas ad proprium potius [illegible] inclinata quam ad solvenda debita, quae difficultas tamen a voluntate tollitur per habitum scientia, quo redditur et facilitatur, ut reddat cuique suum propter honestatem inde repellatur sibi utilitatem. ergo ad actus voluntatis rectificandos scientia per se ordinatur atque adeo ejus subjectum proximum voluntas quemadmodum et ipsa scientia [illegible] clare insinuat, qua dicitur quod scientia constans sit et perpetua voluntas etc. sive ut interpretatur S. D. habitus secundum quem aliquis constanti et perpetua voluntate jus suum cuique tribuit.

Confirmatur authoritate S. Doctoris qui 1. 2. q. 58. ar. 4. sic inquit dicendum quod illa potentia est subjectum virtutis ad cujus potentiae actum rectificandum virtus ordinatur, scientia autem non ordinatur §. 4.

ad dirigendum actum aliquem quod cognoscitivum non est; dicimur justi ex hoc quod recte aliquid cognoscimus et ideo subiectum Justitiae non est intellectus et ratio, quae est potentia cognoscitiva, sed quia justi in hoc dicimur, quod aliquid recte agimus, proximum autem principium actus est vis appetitiva: reverse ergo est, quod Justitia sit in aliqua vi appetitiva sicut in subiecto, et post pauca sic concludit: unde Justitia non potest esse sicut in subiecto in appetitu sensitivo irascibili et concupiscibili; ergo subiectum in appetitu sensitivo tribuitur esse quod sensu percipi non potest, quale tamen obiectum Justitiae est, sed solum in voluntate, et ideo philosophus definit Justitiam per actum voluntatis. haec S. Doctor clare satis et luculenter pro veritate asserti.

55. Confirmatur assertio 2da ratione: omnes virtutes quae versantur circa actiones et operationes exteriores subiectantur in voluntate, atqui Justitia per se versatur circa actiones et operationes exteriores unde et eius medium est medium rei: ergo Justitia subiectatur in voluntate. Major variis locis docetur a S. D. Minor probatur in ea tamen potentia collocanda est virtus, cuius actum perficit, atqui virtutes, quae versantur circa operationes exteriores, perficiunt actus voluntatis; operatio enim aut est elicita aut imperata, elicita est actus ipsius voluntatis, imperata est propria eiusdem materia; ergo virtutes quae versantur circa operationes subiectantur in voluntate. 2do Justitia tendit in bonum alterius et petit reddere cuique suum, atqui virtutes tendentes in bonum et non potius in verum subiectantur in voluntate, bonum est obiectum voluntatis: ergo Justitia subiectatur in voluntate.

56. Assertio 2da Justitiae Cardinalis remotum subiectum est omnis et sola natura rationalis quae sit capax medii rei. Et communis est.
Probatur breviter ratione fundamentali: idem est subiectum remotum alicuius habitus quod est receptivum actus primarii illius habitus, ut patet in virtute potentiae, ubi subiectum remotum est omnis hoc potentiae, quia huic proprie competit reparare ius dominum legum, atqui receptivum actus primarii Justitiae est omnis et sola natura rationalis capax medii rei: ergo. Minor probatur actus primarius Justitiae est proponere ius suum cuique tradere honeste vivere et neminem laedere ut patet ex definitione; atqui hoc solummodo potest omnis et sola natura rationalis capax capax medii rei: ergo. Minor probatur non natura irrationalis, hoc enim non virtutis moralis dumtaxat, qualem Justitiam diximus, sed etiam cuius actionis incapax est, quia nec libera nec legitima facultas eidem competere potest disponendi de re aliqua tamen sua tum defectu libertatis tum defectu rationis et potentiae cognoscitivae: neque incapaces medii rei, in medio rei namque ex dictis Justitia consistit, est unicum fere discriminans virtutem Justitiae ab aliis virtutibus moralibus, unde sicut sine medio virtutis subsistere non potest moralis, quoniam ipsum hoc medium proprie virtutis est, unde et Dei in omni tradagio virtutis consistit medio et medium tenuere beati id est virtutem moralem, ita neque subiectum remotum esse potest illa natura, quae huius medii est incapax, non minus quam quia risibilitas in rationali consistit, subiectum risibilitatis esse non potest, qui rationalitatis capax non est: ergo manet quod subiectum virtutis Justitiae remotum sit omnis et sola natura rationalis, quae et omnis est capax medii rei.

57. Obiicitur 1mo contra assertionem primam quae soli naturae rationali competentia, est in rationali proxime debent subiectari, et in eo esse tamen in subiecto, atqui habitus Justitiae recta=

assertionem, etiam soli rationali naturae competit, quod est in rationali habitia proxime debet subiectari. Subsumitur atqui natura rationalis rationale est intellectus: ergo habitia subiectari debent in intellectu. Confirmatur in illa potentia proxime subiectatur habitus habitia, sine cuius actibus habitia dari non potest, atqui sine actibus intellectus habitia dari non potest, quomodo enim ius suum cuique tribuet nisi prius cognitas debiti ad ius alterius cognoscat quod actus est intellectus: ergo in intellectu habitia proxime subiectatur.

Resp. Concesso integro argumenti systemo subsumpti ans. Dist. atqui natura rationalis aliquid rationale est intellectus Conc. ans. omne rationale est intellectus Neg. ans. duplicem Creator Deus naturae rationali rationalem dedit potentiam intellectum, cuius est res in se ut sunt cognoscere abstrahere et cognitas et abstractas proponere voluntati, et voluntatem, cuius est res ab intellectu propositas eligere agenda proponere, et operari et operationem imperare, atque ideo cum iuxta sup. Dist. habitia obtineant finem debent posteriores, atque iustificamur in hoc quod recte agenda proponimus, agimusque proposita, potius in voluntate subiectatur habitia quam in intellectu speculante tantum non operante iustum: ex quo non sequitur habitiam non subiectari in rationali, quoniam et ipsa voluntas de qua loquimur rationalis potentia est. Ad Confirmationem Dist. mai. in illa potentia proxime subiectatur habitus habitia, sine cuius actibus a se formaliter rectificatis dari non potest habitia Conc. mai., sine cuius actibus praesuppositis tantum ad actus potentiae a se formaliter rectificanda dari non potest habitia Neg. mai. et Dist. min. atqui sine actibus intellectus praeviis ad actus suae potentiae rectificandos requisitis habitia dari non potest Conc. min., sine actibus intellectus formaliter a se rectificandis habitia dari non potest Neg. min. et cons. actus intellectus ad perfectam habitiam praesuppositive tantum, et ceteris, quia nihil volitum nisi praecognitum requiruntur non formaliter, quos per se actus intellectus rectificaret habitia, illa enim potentia est subiectum proximum habitus iuxta Dist.: sine cuius actibus formaliter rectificandis dari non potest, sive ad quos formaliter rectificandos habitus per se ordinatur: unde etiam intellectivis solum dicitur habitia intellectus tantum proximum subiectum habitia non est.

Obiicies 2do veritas proxime subiectatur in intellectu sicut bonitas in voluntate, atqui habitia quoque dicitur veritas, ita est in psalmo dicitur nec auferas de ore meo verbum veritatis usquequaque: ergo habitia subiectatur in intellectu non in voluntate. Confirmatur iuxta sup. Dist. habitia ordinat hominem ad alterum, sed ordinare ad alterum est actus intellectus, voluntas enim cum sit potentia caeca ordinare nescia, caeca est sicut caeco ducatum praestat ambo in foveam cadunt: ergo habitia rectificat actus intellectus, proinde in hoc subiectatur. 3. 8.

Resp. ad Argumentum sup. Dist. teneo q. 58. ar. 4 ad 1um ubi idem obiectum solvit argumentum sub his verbis ad 1um dicendum, quod quia voluntas est appetitus rationalis, ideo rectitudo rationis, quae veritas dicitur voluntati impressa, propter propinquitatem ad rationem nomen retinet veritatis, et inde est, quod quoque iustitia veritas dicatur hoc sup. Dist. ex quibus in forma dico: quamvis potest veritas aut formalis aut transcendentalis proxime subiectatur in intellectu Conc. mai., veritas tantum metaphorica talis seu rectitudo rationis quae veritas voluntati dicitur impressa, Neg. mai. et Dist. min. atqui habitia quoque veritas dicitur id est rectitudo rationis, seu veritas metaphorica Conc. min., veritas aut formalis aut transcendentalis, et sic ea proprium est obiectum intellectus Neg. min. et cons.

colligitur responsio ad 1. D. cit. Ad confirmationem D. m. iustitia ordinat hominem ad alterum in iis, quae sunt voluntatis. C. m. in iis quae sunt intellectus N. m. et D. m. atqui ordinare ad alterum in iis quae sunt intellectus seu in ordine ad verum, est actus intellectus C. m. in iis quae sunt voluntatis et in ordine ad honestum actionis seu bonum. N. m. et causa: ordinare per se et secundum se non tantum competit intellectui, sed etiam aliis potentiis, ita v.g. potentia tactiva duo corpora ordinare potest ad ea quae sunt potentiae auditivae v.g. sonum, aut visivae scilicet coloratum aut alterius potentiae ut quotidiana docet experientia; ordinare autem ad verum pertinet proprie ad intellectum, cuius est obiectum verum; et contra ordinare in bonum spectat ad voluntatem cuius obiectum bonum est, atque hinc cum iustitia hominem ordinet in bono, iustitia ad voluntatem pertinet non intellectum.

.59. Obiicies 2. Iustitia est virtus moralis, atqui virtutes morales subiiciuntur in rationali per participationem: ergo et iustitia in huiusmodi rationali subiectari debet. Subsumitur: atqui rationale per participationem est appetitus sensitivus et irascibilis et concupiscibilis. Ergo in huiusmodi appetitu sensitivo proxime subiectatur iustitia.

R. iterum concesso integro syllogismo argumenti subsumpti antecedens D. atqui rationale per participationem est appetitus sensitivus solum N. antecedens et praeter appetitum sensitivum appetitus rationalis seu voluntas C. antecedens et N. causa: sinistre iudicat adversarius, si voluntatem rationale per participationem non aestimat, dicitur enim philosophis in 1. Ethicorum rationale per participationem esse omne appetitivum, nec immerito, quia omnis appetitus obedit rationi, atque adeo cum voluntas etiam sit appetitus eligens secundum rationem cui obedit, illa etiam est secundum hoc rationale per participationem, adeoque in illa subiectari potest iustitia non obstante quod sit virtus moralis.

60. Obiicies 3tio contra assertionem etiam non sola natura rationalis est subiectum remotum iustitiae: ergo etc. Probatur antecedens quia illud est subiectum remotum iustitiae, quod est receptivum eiusdem actus primarii, atqui huius receptiva non est solum rationalis natura sed etiam irrationalis: ergo etc. Probatur minor actus primarius et finis totalis iustitiae est honeste vivere neminem laedere et suum cuique tribuere atqui haec omnia natura irrationalis facere potest, potest enim pro modulo suo honeste vivere, imo vivuntque haec honestius bruta, nullaque animantia neminem laedunt nisi forte laedentem, praeterea domino suo sua debita obsequia perfecte exsolvunt etc.

R. N. antecedens ad huius probationem D. m. et illud est subiectum remotum iustitiae, quod formaliter est receptivum eiusdem actus primarii C. m. quod materialiter tantum est receptivum eiusdem actus primarii N. m. et proportionaliter dist. mi. N. causa: bruta animantia, sicut iuxta dicta in physicis non agunt formaliter sed materialiter tantum propter finem, ita neque formaliter et ex fine formali honeste vivunt neminem laedunt, cuique suum pro modulo suo tribuunt, sed materialiter tantum, et ideo in iis tantum materialiter iustitia est, id est, illa quae natura rationalis ex fine formali facit faciendo iustitiam, haec materialiter et sine fine materiali quodque bruta faciunt, non autem sufficit ad habitum iustitiam, haec materialiter et sine fine materiali sed requiritur operari rationabiliter et virtutis moralis operari rationabiliter ex fine materiali, sed requiritur operari rationabiliter et conformiter regulis morum atque ex fine formali, quod in brutis animantibus ex defectu rationis et libertatis fieri non potest: unde et in illis virtus cardinalis iustitia subiectari non potest.

Sectio 3tia.

An inter Deum et hoem Dnum et servum Patrem et filium, Maritum et Conjugem perfecta justitia dari possit?

Tria ad perfectam justitiam essentialr requiri dictum ē n. 24. in quorum singulorum
defectu perfecta justitia stricti n̄ possit: primum ē debitum legale, seu debitum fundatum 61
in obligaõe adimplendi jus alterius in lege fundati. 2dum ē aequalitas legaliter pro-
portionata. et 3tium ē alteritas duarum virium duarum personarum, ipsa cuius alteritatis
necessitatem propter quaestio potissimum pullulat, quia tale ē ex titulo Creationis
Redemptionis et Religionis totum esse hoem aliquid Dei eē, n̄ minus, quam ex variis
legibus hti servum aliquid eē Dni, filium aliquid Patris et Conjugem aliquid mariti
atque ideo exurgit dubium, num jus divinum id ē inter Deum et hoem jus paternum inter
Patrem et filium, jus herile inter Dnum et servum, jus Conjugale inter maritum et
uxorem, n̄ obstante, qd perfectissimam raõem debiti legalis in se contineant, perfectam
hi justitiam fundare nequeant? circa qd

Notandum ē imo ex eo, qd incircumscripta divina bonitatis abyssus sapientia Patris carne 62
huana velare dignaretur, et aeternum Dei verbum in plenitudine temporum factum sit
et habitu inventum ut hoo, dupliciter a Theologis hoem considerari debere, uno modo quatenus
sua mortalitate indutus nuda hois glorior naa, adeoque purus ē hoo, altero modo quatenus
unitus ē Verbo unione hypostatica et hoo supra hoem factus Deus sit et est hoo adeoque
Deus hoo: de hoe sub utraque ~~quaestione~~ acceptione quaestio procedit. interim tn
de Dco hat sciendum ē, illum quidem in se includere raõem divinam simul et humanam, n̄ tn nisi
in una personalitate Verbi utramque subsistere; Christus ē iuxta symbolum S. Athanasii
n̄ duo sed unus ē hoo, unus oino n̄ confusione substantiae sed unitate personae. atque ideo et
humanitas Christi subiicitur dominio divino voluntatis, eadem tn personalitas Christi subiicitur
secundum illa intime unita, quia personalitas Christi personalitas ē Verbi terminantis naturam
humanam. unde sequitur qd jus et dominium Christi in suas operaões et ipsae operaões Christi
dupliciter considerari debeant, scilicet materialr, et quatenus sunt aliquid hois praecise, et procedunt
ab humanitate tanquam principio quo, atque sub hac raõe jus et dominium Christi simul et ejus operaões
ratione dona sunt subiecta dominio voluntatis Dei, in hoc ē casu n̄ considerantur ut sunt
dominium et operaões Dei hois, sed hois praecise: altero modo considerari debent quatenus
aliquid sunt huius hois, et quatenus procedunt ab hoe, qui n̄ ē hoo simplr, sed ē Deus hoo
sive quatenus principium qd operans huiusmodi aões, quale est jus hoc et dominium, ē suppo-
situm divinum, atque sub hoc raõe nec jus et dominium, nec operaões sunt subiecta domi-
nio voluntatis divinae, quia huius principium operans divinum ē suppositum, suppositum autem divinum
quatenus tale ē, nec in se nec in suis actibus aut iure alicui subiici potest. unde dabitur
aliud eē jus, qd habet Deus Pater titulo Creaõis in aões creaturarum, et aliud qd habet Deus
Filius in humana naa subsistens titulo Incarnaõis et assumptionis naa humanae in aões
hois assumpti, atque ex consequenti inter Deum et Deum hoem, n̄ solum dari alteritatem perso-

narum qm fides credendor praecipit sed e perfectam alteritatem iurium, quorum neutrum alteri subiicit.

23. Ad dum e rdo filium, servum et uxorem e dupliciter considerari pose, uno modo reduplicative, scilicet et consq. fictione iuris una tm persona sit filius cum Patre, servus cum dno et cum marito uxor; sciendum e e, qd filius et filius idem de servo et uxore dictum volo, fictione iuris ita aliqd sit Patris, ut lt pse et naalr tales et filius duae sint personae, civiliter tn et moraliter una tm persona censeantur: altero modo considerari pot pse et naalr, id e n attendendo ad relaoem et fictionem iuris, sed considerando praecise quatenus hoes sunt aut membra quaelibet subsistentia, sub qua raoe ius et dominium distinctum filio competit a iure paterno, servo ab herili, uxori a coniugali, sub qua acceptione nec filius aliqd e Patris, nec uxor mariti, nec domini servus, sed distincta censentur persona; absdubio namque e filium a cura paterna emancipatum praeter ius famae et vitae proprii iuris bonorum e capacem, imo e filiumfamilias proprium sibi sortiri pose peculium, qd castrense dr et quasi castrense, idem de servo, cui merces et alia bona a iure herili distincta competere pnt, uxore, cui propria sunt bona paraphernalia proportionali dicti e ratione sit.

24. Assertio ima datur perfecta iustitia int Deum et Deum et Deum hoem, n datur int Deum et hoem purum. e communior Thomistarum et aliorum plurium contra plurimos, alios in tractatu de incarnatione rigorosam satisfactionem Dei hois pro pecto hois negantes.

Probatur imo authoe: S: Script: et qdm ex ima Corinth. 6. ubi sus Corinthius affatus Paulus scribit ut in raoe et baptismale Chri concordent, adhuc ex ipso om ut vestis in Christo Iesu, qui factus e nobis sapientia a Deo et iustitia et sanctificatio et Redemptio. unde sic arguitur Christus pro pecto hois perfecta fuit Redemptio, perfecta fuit sanctificatio, ex cuius salute hoes nos usque hodie participamus: ergo e Christus nobis factus e perfecta iustitia, aequaliter e de iustitia et Redemptione loquitur Apostolus, qui similiter Romanis scribens 3. c. sic ait iustificati gratis per gratiam ipsius per Redemptionem q e in Christo Iesu quem proposuit Deus propitiationem per fidem in sanguine eius ad ostensionem iustitiae suae propter remissionem praecedentium delictorum ut sit ipse iustus et iustificans eum, qui ex fide e Iesu Christi. unde sane aliud pro gloria Redemptionis Christi iudicare n pt, qm illum qua oblatum e quasi sibi, apud Deum Patrem perfectam nobis iustitiam factum esse. qd e

25. Probatur raoe ibi datur perfecta iustitia, ubi datur perfecta aequalitas, imo superabundans pretium inter ius activum unius et debitum alterius in lege fundatum una cum perfecta alteritate tum iurium tum personarum, atqui haec oia dabantur int Deum et Deum et Deum hoem: ergo e int eos perfecta iustitia datur. m probatur sinistr tenet a Doctis et a nobis ostensa e in prioribus. m probatur imo dabatur ius activum in Deo et Deo qui Creator e oium, et cuius praeceptum ingratus homunculo Lucifero pomi morsu infringere n erubuit, atque ideo dabatur debitum a toto humano genere contractum in lege tum naali obedientiae, tum positiva ex ligno scientiae boni et mali necomedendi

fundatum unde et Chrus Dnus, p̃ter assumentes humorem aeterno Patri, solus ipse suffi-
ciens imparem hoiem ~~aliquorum~~ conveniens in se qz hoc debitum suscepit. Et originalis
nras esse portouit n͠ qdm in individuo, et in hac sua humile, qm sine semine viri
quo solo propagar pctm originale; de spu S. Jacobo assumpserat ex Maria Virgine
sine novo et modo factus hoe, sed in ipsa nata huma hoc debitum generice contra-
ente: proinde e in Deo hoc dobar debitum n͠ qdm a sequitudum, sed cum nata huma
generice sibi collata in se susceptum. Deinde dabar alteritas personarum, alia
e persona e Patris alia Filii ut fides imperat. Et tandem dobar e alteritas iurium,
aliud e ens, qd Deus est una regula et Creator oium in aoes creaturarum, et
aliud e ens, qd Verbum est ut subsistens in nata huma cum personificantis rae cuius
subsistentia est aoes Chri mediate et qbus procedunt a nata huma seu p̃prio quo
dominio diva Verbi subiecta sint, sola tri et qbus fit aoes theandricae ac pro-
cedent a sbo operante s. p̃prio qd eidem subiecta n͠ est iuxta dicta numero di
atqz ideo et aoes huiusmodi est in cormaali sint aliqd Dei fm se totas, n͠ sint aliqd Dei
in eo fali, sed sunt potius aliqd Dei hois, qui in his aoibz Patri factus e probatio
et Justitia pro pctis nris, unde manifestum e inter Deum et Deum hoem dari posse ad
perfectam Justitiam invenire, adeoqz et dari perfectam Justitiam.

Dat Rex Regi pro delicto subditi humiliatus perfectam facit Justitiam: qo e Deus pro
delicto humiliatus Deo. atqui Deus hoo sic humiliatus e Deo Patri factus obediens usqz
ad mortem etc: ergo e Deus hoo perfectam egit Justitiam Deo.

Ad praesentem difficultatem perfecte solvendam advertendum e, qd est tam unio hy- 66.
postatica, qm et alia dona hanc unionem subsequentia fuerint insignis gratia
et liberaliter concessa respectu humanitatis assumptae et respectu nri, nihilominus fuit respectu
personae divinae, q in nata huma satisfaciebat et p̃prium qd, n͠ erant aliqua gratia sed
potius ipsius personae divinae dignatio, unde et personae satisfacienti erant debita
velut proprietates, atqz ideo Chrus Dnus satisfecit ex propriis bonis suppositi
operantis, n͠ vero ex gratuitis, ex qbus rigorose satisfacere n͠ potuisset. sed de
his in tractatu de Incarnatione plura.

Circa iam 2dam partem de hoc vero vel singulas Justitiae species inio inter Deum et hoem 67
verum n͠ posse dari Justitia commutativa, utpote quae vi suae definitionis datur inter
partem et partem communitatis seu privatum et privatum. Deus autem absolute e primus
Rector et Creator oium etc. deinde nulla datur proportio inter ius Dei et debitum
hois, eiusqz iura, ius e Dei e absolute infinitum, adeoqz a nemine nisi infinito
compensabile fm Justitiam, ius vero an hoo n͠ solum entitative finitum e, sed e aequaliter
hois est ex beneficio creationis Redemptionis et titulo Religionis penitus aliqd
Dei, unde alteritatem iurium deficere necessum e, adeoqz nec Justitia commutativa
dari potest. Sed neqz datur Justitia distributiva, quia oi rae implicat Deum hoie e
obligatum, hoemqz rigorosum ius habere in Deum aut Deum hois ee debitorem.

de e bonum desursum e, et a Patre Luminum hoi ex infinita misericordia thes-
auro comunicatum ut ait S. Jacobus: neqs per hoc qd Deus promiet actus virtuosos
a nobis elicitos, et reddat unicuiq sm operacis, ut recte tenet cum S. Augu: D. Tho:
Deus nobis, sed sibi debitor, ut fidel agat, qd infallibiliter ordinao sua bonum fieri
decrevit. Tandem inter Deum et hoem purum neqs Justa legalis intercedere pt. hoc e si
supponit aut in bonis aequalitatem, aut periculum ruina ex pte superioris ubi ex ipso
defectione pati, Deo aut teste D. August: ois aequalitas et periculum ruina simplr
repugnat, aut forte estimas, qa Deus e qui fuisr caret raobq rabsit: ipso
certum proin videtur inter Deum Jesum, hoem qui nos redemit pretio magno solide
unde et iis a Jure Creationis distum sibi respectu vri obtinuit, perfectam Justam in-
venire poe, n item inter Deum et hoem purum, huius e vilitas qtacunqs, e mille
titulis obstricta Deo est.

98. Assertio 2da inter Patrem et Filium, Dnum et Servum Maritum et Coniugem, formali
et reduplicative sumptos perfecta Justa dari negat. e comunis cum Arte 5. Ethic.
C. 6. et aliis.

Ratio inter illos perfecta Justa dari n pt, inter quos nec datur alteritas iurium, neqs ex
fictione iuris alteritas personarum, atqui inter Patrem et Filium, Dnum et Servum
Maritum et Coniugem nec datur alteritas iurium, neqs propter fictionem iuris alteritas
personarum, Filius e reduplicative sumptus pars e patris et nat. et iure, nat
qtm qa ex paterno semine progenitus raoem accepit a Patre iure, qa usqs ad emanci-
paoem patriae potestati plane e subiectus, atqs ideo et ipse dista persona fil
a persona patris, legaliter tn et moraliter eadem persona censetur, qa totum ius
filii, sm quo respicit patrem e sub potestate patris, ut adeoqs neqs distum ius neq
dista persona censeatur filius qua talis e. Idem e de servo et uxore servus e qtus
talis e, e aliqd hoc Dni instrumentum sibi animatum ad opera domestica
n sibi sed Dno suo, ex cuius bonis et ipse aliqd censetur, fructificans, adeoqs
sm qd servus e, destituitur oi iure, et qdqd lucratur Dno suo lucratur. uxor qus qtus
coniux e coniungitur in iure raoe bona domesticaois ita cum marito, ut sm qd
talis e, sicut duo ft in carne una, ita duo ft in iure uno hoc tn discrimine
qd cum vir caput sit mulieris ut ait Apls, uxor in iis q ad vitam socialem
et bonam domesticationem pertinent iure marito sit subiecta unde pullulat
defectus alteritatis iurium sit et personarum, n qtm in sensu physico sed morali aut
legali: qo neqs inter huiusmodi sic sumptos perfecta Justa dari pt. sit tn

99. Assertio 3tia Et inter Patrem et Filium, Dnum et ... formaliter sumptos et qua tales
perfecta Justa dari nequeat, ea tn dari pt inter huiusmodi materialiter et pte sumptos
qtus fatt iure concessum e huiusmodi libere dominium peculiare. Ita qmiltr Sch.
et sibi prior pars ex priori asserto unde pars altera.

Ratio ibi perfecta Justa dari pt, ubi propter alteritatem personarum dari pt

alteritas iurium, atque unius legale debitum alterius ius activum, atqui haec omnia dari
possunt inter huiusmodi matrimonialiter sumptos: ergo etc. Minor probatur primo inter huiusmodi
datur alteritas personarum tam facti quam iuris non attendendo quod etc. filius maritus
et uxor etc. nisi fortis et reduplicative sumpti, nemine unquam somniante duas
personas realis numero distinctas sive ipse famam duas non esse personas: secundo
datur alteritas iurium ubicunque est datur alteritas domini datur et alteritas iuris cum ius
fundatur in dominio, atqui inter huiusmodi datur alteritas domini: ergo et iurium etc.
Et tandem inter patrem et filium matrimonialiter sumptos eandem quo ad dicendum est ius ira=
cedere potest et debitum legale ipsius alterutrius in alterum factum peccatum contra
iustitiam, quod fieri posse paulo inferius ostendetur. quo autem bono sensu in quo filius
et familias vero servus iure gaudeant et dominio infra dicetur, quod de singulorum
dominio agetur, sed autem ad veritatem asserti tantummodo ex dicendis supponendum
est huiusmodi competere posse dominium sive matrimonialiter sumptum.
Assertio prima datur perfecta iustitia inter maritum et coniugem ratione contractus matri= 70.
monialis in ordine ad petendum et reddendum debitum coniugale.
Probatur contractus utrinque obligatorius obligat ex iustitia ad vicariam oneris sustinentiam
ut dicetur ipse de gratuitate de contractibus atqui contractus matrimonialis est contractus utrinque
obligatorius, atque huius adimpletio est vicaria debiti coniugalis redditio: ergo est contractus
matrimonialis ad huius oneris vicariam sustinentiam obligat ex iustitia. Subsumo
atqui adimpletio contractus obligantis ex iustitia est actus iustitiae, contractus autem matrimonialis
adimpletio est vicaria debiti redditio: ergo est haec redditio actus iustitiae. Consequenter
inter maritum et coniugem in ordine ad petendum et reddendum debitum coniugale per=
fecta datur iustitia, atque adeo non solum contra pietatem et finem matrimonii peccat alterutra
coniux non reddendo debitum coniugale petitum a coniuge, sed etiam contra iustitiam, unde duplex
specie distinctum committit peccatum mortale. ex dictis
Colliges pro praxi in Confessionali quod peccata filiorum servorum uxoris etc. bene 71.
distinguendum esse an contra unum duntaxat ius militet an contra plura distincta, facile
est geminam malitiam specie distinctam in se continere possunt, ita v.g. si filius patrem
uxor maritum etc. iniuste laederet in bonis vita fama et honoris, v.g. occideret
patrem verberaret iniuste diffamaret etc. aut quavis contumelia afficeret, peccatum esset
qualificatum et contra iustitiam et contra pietatem speciali malitia et circumstantia
speciem mutante in confessione ratio explicanda, contra iustitiam quoniam quia laederet
ius patris non solum ut pater est, sed etiam ut homo est habens ius in famam et vitam
contra quosvis et filium coniugem etc. contra pietatem vero ipse ex specialem rever=
entiam quam patri ut patri debet filius marito coniux etc. atque haec proportionaliter
dicta sunt de religiosis in ordine ad suum monasterium et superiores quorum aut
filii aut servi sunt, et quos speciali reverentia tamen aliquid eorum prosequi tenentur.
at de his alibi plura

Subsectio.

Satisfit quibusdam obtis contra dicta.

72. Obr imo neqs inter Deum et hoem purum neqs inter Deum et Deum hoem perfecta
Justitia dari pt: ergo &c.

Obr 2 ubi perfecta Justitia dari non pt, ubi alteritas iurium dari non pt, atqui
neqs inter Deum et hoem purum vel dixinus, neqs inter Deum et Deum hoem huiusmodi alteritas dari pt: ergo &c.

Obr 3 de Deo hoe: ius et Dominium Christi in suas operaões est totaliter subiectum Divino et inabdicabili dominio quod Deus iure Creationis sortitur in
oes creatas operaões ad vollitatem suam, atqui ius quod alteri est ita subiectum non est aliud
et distinctum a iure Creditoris: ergo neqs inter Deum et Deum hoem datur alteritas
iurium adeoqs nec perfecta Justitia.

R. H. 1 cum me sua ... ad huius probaoem D. 3 ius et dominium Christi
in suas operaões sm se praecise et naâliter spectatum est totaliter subiectum dominio Dei C. 3. ius et dominium Christi fealiter, personaliter et qtus est ius
hois a Verbo aeterno personalisati N. 3 et D. 3 atqui ius quod alteri
ita est subiectum et qtus est subiectum non est distinctum C. 3 qtus vero ita non est subiectum
non est distinctum A. 3 et qd. dictum est n. 67. Ius et dominium Christi dupliciter
debere considerari scil naâliter et qtus est quod hois operantis et quo, et sic est subiectum
totaliter dominio Divinae vollitatis, altero modo fealiter et qtus est quod hois terminati
personalitate Verbi, atqs sub hac raõe dominio Divinae vollitatis subiectum non est,
sed illud Christus sibi acquirit quasi bonum Castrense initialiter in assumptione
Carnis fealiter, incruento illo conflictu quo in Cruce cum peccatis et inferno dimicabat sibi fealiter partum, ex quo ad argumentum patet responsio.

73. Dices Jus et Dominium quod Christus in suas operaões habuit fundatur in vollitate creata
vollitas est libera est domina sui actus, atqui vollitas illa eo ipso quod sit creata,
est totaliter sub dominio Divinae vollitatis: ergo etiam sub huius dominio erunt operaões
creatae vollitatis Christi. sed

R. sic ter ut prius et C. et D. 3. ius et dominium quod fundatur in vollitate creata
praecise sm se spectata N. 3 in vollitate creata et una cum naâ raõali in supposito
Dei hois assumpta C. 3 et D. 3. atqui vollitas creata ... est totaliter sub dominio Divinae vollitatis si sm se praecise naâliter et entitative spectetur C. 3. si
fealiter et sm suum personalem terminum, qui est personalitas Verbi assumens eam
in sui suppositum spectetur N. 3. et sic dicto conseqte N. consequentiam. non minus vollitas
creata Christi dupliciter sumi pt quam ipsum ius et dominium vollitatis naâliter
scil et sm se praecise, et fealiter seu qtus terminata est personalitate Verbi
hois naâm et naâe vollitatem in sui personam assumentis, atqs sic ter vollitas creata

in priori assertione dominio divino Verbi subiicit, in posteriori Severitur Verbi et personalitati divinæ.

Obr 2do ut possit dari alteritas iurium, debet posse dari alteritas bonorum, atqui inter Deum et Deum hominem non datur alteritas bonorum: ergo neque alteritas iurium. 74.
min videtur nota in terminis alteritas namque iurium fundatur in alteritate dominii, dominii autem alteritas dari non potest, ubi implicat alteritas bonorum: ergo etc.
m Probatur ad hoc ut detur alteritas bonorum bona alteri non debent esse devoluta aut gratis ex merissima gratia, sed debent ei ita esse debita, ut de illis disponere possit legitime suis, atqui bona Dei hominis erant merissima gratia, illa namque bona sunt gratia sanctificans habitus supernaturales etc. hoc autem omnia bona fuere misericordiæ adeoque merissima gratia: ergo etc.

R. N. m ad huius probationem D. m bona Dei hominis erant merissima gratia respectu humanæ naturæ spectata ceu principii operantis ut quo C. m respectu suppositi divini operantis ut quod N. m Agt. Jgitur iustitia et iurium alteritas non desumenda est ex principio operante ut quo, sed ex supposito operante ut quod, suppositum autem operans ut quod in Deo homine non erat purus homo, sed homo in increata Verbi personalitate subsistens, aut potius ipsa personalitas Verbi naturam humanam terminans, cui nec gratia sanctificans nec habitus supernaturales, nec ipsa unio hypostatica gratia fuerat sed proprietas debita ut patet ex dictis.

Obr 3. admissa etiam alteritate iurium inter Deum et Deum hominem, needum tamen perfecta iustitia salvari potest: ergo etc. Probatur ans non sufficit ad perfectam iustitiam sola alteritas iurium, sed requiritur præterea alteritas personarum, atqui in Deo et homine et Deo non dabatur alteritas personarum: ergo etc. 75.
m Probatur persona Dei hominis seu Christi nec a Deo nec a persona filii realiter distincta, est personalitas Verbi, atqui alteritas supponit distinctionem: ergo in Deo homine et Deo non dabatur alteritas personarum.

R. imo alteritatem personarum ad perfectam iustitiam requisitam non ita rigorose sumendam esse, quasi sit requireretur alteritas hypostasum, sed tamen esse intelligendam quod sit requiratur alteritas aut hypostasum id est personarum, aut naturarum per naturas duplici personalitate personalizatarum, tota est ratio cur in virtute iustitia alteritas personarum requiratur est quod sit virtus ad alterum ut patet ex dictis n. 24; sit autem esse virtus quædam ad alterum, quin dicta utriusque sit hypostasis, uti tex hoc patet quod obedientia et Religio etiam virtutes sint ad alterum, Christus tamen non obstante unitate hypostasis seu personalitatis perfecte obediens factus est usque ad mortem, unde per alteritatem personarum intelligenda est alteritas vel hypostasum vel naturarum sub eadem hypostasi existentium. unde 76.

R. 2do in forma negando ans ad huius probationem m D. non sufficit alteritas iurium sed requiritur alteritas personarum id est hypostasum sit N. m id est vel hypostasum vel naturarum 77.

sub una hypostasi existentium C. m̄ et D. m̄ atqui in Deo hoc non dabatur alteritas
personarum id est naturarum personalificatarum N. m̄ id est hypostasem subsistentiae in natura
divina distarum C. m̄ non distarum N. m̄ et gt: · reverenter profiteor tres in Deitate
personas a Deitate indistas inter sese tamen relatione distas; religiose item confiteor alte-
teram in hac Deitate personam ad naturam divinam sibi perfectam propriam sub una
personalitate assumpsisse et naturam humanam: attamen audacter nego sub hac una personali-
tate non verum latuisse alteritatem naturarum divina scilicet et humana D. Athanasio in sententiam
provocante illo concilii Nicaeni placito qui et Deus sit et homo non duo tamen sed unus
Christus: ex qua alteritate et intentio dicti et veritas assertionis patet scilicet ad perfectam
justitiam requiri alteritatem personarum id est aut hypostasum aut naturarum sub una
hypostasi existentium. praeterea —
78 Videri potest justitia et inter Deum subsistentem in natura humana et personalitatem Verbi non
tenus alteritas personarum, ea tamen deest inter Deum Patrem subsistentem in natura propria
et Deum Filium factum hominem subsistentem in natura humana, atque scilicet aliud est jus Dei
Patris omnium Creatoris, aliud jus Dei Filii omnium Redemptoris, atque ideo adhuc
verificari ista Idem est inter Deum et Deum seu subsistentem in natura propria per
subsistentiam v.g. Patris, et Deum hominem subsistentem in natura humana per subsistentiam
Verbi dari perfectam alteritatem tum iurium tum personarum, proinde adhuc per-
fectam justitiam intercedere posse inter Deum et Deum id est Deum subsistentem in natura
propria et Deum hominem id est Deum subsistentem in natura humana. atque haec in praesenti
sufficiant de justitia inter Deum et Deum hominem plura dicturis in tract. de Incarn.
ubi de rigorosa Christi satisfactione agemus.
79. Obiicitur contra alteram partem nostrae assertionis quod inter purum hominem et Deum perfecta
justitia dari potest: probatur. Cuius ratio inter quos dari potest actus perfectus justitiae, inter illos
et dari potest perfecta justitia, atqui inter purum hominem et Deum actus perfectus justitiae
dari potest: ergo etc. Probatur m̄ actus religionis est actus justitiae, atqui inter hominem purum et
Deum dari potest actus perfectus religionis, immo teste Lege et Evangelio de facto
dabatur, nam ex virtute religionis dabat David vir secundum cor Dei, Simeon ille senex
Jesulum in templo praesentatum benedicens vir justus et timoratus, Joseph vir Mariae
de qua natus est Jesus, cum esset justus voluit occulte dimittere eam etc. ergo inter hominem
purum et Deum perfectus actus justitiae dari potest adeoque et justitia perfecta.
Confirmatur ex S. Paulo de felici consummatione sui certaminis gloriante et ad Timoth.
4. dicente bonum certamen certavi cursum etc. de reliquo reposita est mihi corona
justitiae, quam reddet mihi Dominus in illa die justus judex ex quo quasi manifeste deducitur
inter Deum et D. Paulum perfectam justitiam distributivam futuram fore in illa die,
atqui D. Paulus erat homo purus justitia quippe distributiva perfecta justitia species est: ergo.
Respondeo ad argumentum Dist. ma. cuius illud C. maius: inter quos dari potest actus perfectus justitiae secundum se
inter illos et dari potest perfecta justitia C. m̄ inter quos solum dari potest actus perfectus

BLB BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK
gefördert durch Baden-Württemberg
MINISTERIUM FÜR WISSENSCHAFT, FORSCHUNG UND KUNST

justitia imperfecta, simpliciter dici potest justitia perfecta. Vi. tamen est justitia distributiva Nostr. ad
munus exhibendi Deo cultum quem est actum religionis et actum justitiae est Deo debitum,
hac justitia generaliter sumpta et quatenus imperat actus aliarum virtutum, attamen ipsa religio
ex defectu aequalitatis imperfecta tamen justitia quia Dei est orbis terrarum et universi cardines
ejus, atque omnia quae in iis sunt: unde etsi possibilis sit actus perfectus religionis,
ex hoc tamen idem haberet justitia perfecta, quia perfecta aequalitas inter Dei et debitum
hominis nequit poneri: laudati igitur sunt in lege David in Evangelio Simeon et
Joseph — quia praecepta Dei custodientes illud dederant quod poterant quod sufficit
ad hanc perfectam religionis pro modulo infirmitatis nostrae exercendam, non autem
quod dederant quantum debebant, hoc est supra hominis vires se extendit.
Ad quartum dico merito de felici certaminis sui consummatione gloriatum, et sibi coronam justitiae a Deo justo judice accipiendam gratulatum esse D. Paulum, non tamen 80.
hoc sensu, quasi immemor sui nihili omnia bona certamina in Deum convenienter
bonitatis suae proprium non respexisset, sed quia veracem fidelem et justissimum gloriae
sponsorem Dominum suum Christum, justissimum inquam non tamen hominis debitorem
secundum se, sed fidelem illud redderet quod infallibilis ordinatione sua certum promittere
decreverat ab aeterno: neque obstat, quod dicat coronam justitiae rationis est virtutis
ad Deum sed quod justitia est, atque adeo virtutum corona, corona justitiae, unde et per
coronam justitiae citato loco aliud intelligendum non arbitror, quam praemium laborum
et coronam virtutum, qualem omnibus promiserat advocans eos qui laborarent et
a se reficerentur. Ad objectiones contra reliquas assertiones forte occurrentes ingenue
solvendas alio non opus est, quam diligenti attentione, an filius uxor servus
famuli madidi et quatenus membra sunt communitatis contra justitiam a Patre marito Domino
adeoque proprie destituti non sunt peculio aut iure peculii, an vero formaliter et reduplicative,
quatenus cum Patre filius maritus cum conjuge et cum Domino servus una
tamen fictione iuris persona censentur, in priori namque sensu perfecta justitia intercedere
potest inter Patrem et filium, non in posteriori.

Sectio 6ta.

Quid sit Iniustitia et an quis pati possit iniuriam volens.

Si Etymon Iniustitiae et iniuriae consideremus facile in aprico est Iniustitiam 81.
dici contra justitiam iniuriam vero contra ius, ac proinde sicut justitia se formaliter tenet
ex parte agentis, ex parte cuius sit, erit iniustitia, iniuria vero quia quasi est contrariatio
passio iuri, ius autem formaliter in patiente seu justitiam suscipiente sit, ita formaliter
ex parte passi iniuria erit, consentiens et hodie pro eodem fere sensu sumuntur iniustitia
et iniuria, tamen idem penitus non sunt, sed iniustitia addit commissionem justitiae

Iniuria vō passivam iuris violaōem. porro cum omissio iustitiæ culpabilis alia sit alia invincibilis, ita bene distingui poterit in iniustitiam mālem et iniustitiam formalem: Iniustitia māalis ē invincibilis violaō alterius iuris, vel invincibilis omissio iustæ aut actio iniusti, talem v.g. iniustitiam agit, qui cum alterius damno bona alterius possidet bona fide et invincibili suo ēē ratus, talis ē iniustum agit, nec tn̄ agit iniuste, quia bona fide et invincibiliter agit qd agit. Iniustitia formalis ē contra ē, qua quis n̄ tn̄ iniustum sed ē iniuste agit et describi pt̄ prava voluntas inclinans ad violandum ius alterius aut bona surripiendo, aut iniuste surrepta retinendo, aut iuste contracta iniuste n̄ adimplendo. brevius am̄ describi poterit habitus vitiosus quo quis formaliter laedit ius alterius, cuius explicaō perpendenti terminos facilis ē.

82: Iniustitia huiusmodi tum formalis tum māalis eodem fere modo dividi pt̄ sicut iustitia in generalem scilt aut legalem et in partilem sive comutativam et distributivam. describi pt̄ iniustitia legalis cum sporer hic sect: 4 §. 1. qd sit violaō legis in eius despectum ad detrimentum boni cōmunis ē atque adeo potius dici posset cum s. D: iniustitia illegalis, id ē contra leges, dr̄ ē generalis eo, qd sicut iustitia legalis vocatur generalis, quia oēs virtutes morales quodamodo in se continet, utpote quas ordinat in bonum cōmune et sn̄ leges fieri imperat, ita et iniustitia legalis ē contrario oēs leges contemnat, et hoīem impellat ad oīa vitia sine discrimine ad detrimentum boni cōmunis. Iniustitia partilis contra partilē tn̄ bonum certo alicuius personæ agit debitum & ei iustitia distributiva & comutativa, unde et suum noēn sortitur. his notatis quæstio n̄ ē an quis pati possit iniustum māle volens qd ipsi quotidie experimur iustum persæpe rati et rectum qd in se iniustum et malum ē, sed, an quis sui iuris sciens et plene consentiens in aliquem actum contrarium iuri suo dici possit pati formaliter iniustum et iniuriam a quo cuius resolutione sit

83. Assertio nemo sui iuris volens et libere consentiens in actum contrarium iuri suo dici pt̄ pati iniuriam aut iniustum formaliter. ita communiter s. Tho: et gentiles alii contra paucos, et deducitur ex regula 27 iuris in 6to ubi dr̄ scienti et consentienti n̄ fit iniuria neque dolus. raō quoque ē quasi manifesta, formalis ē iniuria fieri n̄ pt̄ nisi per formalem iniustitiam, atqui scienti et consentienti in actum contrarium iuri suo, si tn̄ sit sui iuris, fieri n̄ pt̄ formalis iniustitia: ergo neque formalis iniuria. m̄ Prob. formalis iniustitia ē formalis læsio iuris alterius atqui n̄ pt̄ dari formalis læsio iuris alterius illo altero iure suo libere cedente, posito qd iuris sui sit, qui hoc suo iure cedit: ergo neque formalis iniustitia. et sane ideo tn̄ quis patitur iniuriam, in quantum ius ipsius violatur, atqui absurde dr̄ ius illius violari, qui et contra libere et volens iure suo cedit, et quasi ius suum pro hoc casu anullat;

qd si [illegible] d: aliquem sui iuris volentem et liberè consentientem pati posse saltem iniuriam, hinc ē in comunem regulam transit, facienti et consentienti non fit iniuria, neque dolus.
Ad obiectiones hac in re occurrentes quascunque facilitèr solvendas notandum ē sermonem procedere de tali voluntate, q fit iuris sui, id ē, plenissimè libera nulla lege prohibita abs que ulla extra vi, necessitate metu compulsa, atque hoc sibi reale negotio omnia effectu congrua perfecerunt. quorum in iurum pupillum volentem et consentientem in contractum sibi perniciosum pati iniuriam, unde talis contractus aut rescindi aut annullat; cui respondetur pupilli voluntatem sine consensu tutoris non ē liberam plenè ad cedendum iuri suo, atque talem cessionem lege positiva inhiberi, loquimur autem de voluntate eius qui plenè sui iuris ē, adeoque cuius voluntas efficaciter cessiva sui iuris ēē potest, qualis neutiquam ē voluntas pupilli. rursum arguitur
negotiatorem à faciente et consentiente usuras accipientem facere iniustitiam et teneri ad restitutionem. cui replicatur voluntatem mutuatarii consentientis in usuras huiusmodi non ēē plenissimè liberam, tum ob ignorantiam usurae et pretii supra sortem iniuste petiti, tum ob necessitatem ad promittendum pretium ē usurarium impellentem, qua absente neque sanè in eius pretium iniquum consensisset. eadem valet ratio si dicant viatorem latroni vitam adimere minanti nisi crumena sua illam redimat, pecunias largientem pati iniuriam, cum tamen consentiat in earundem dationem, item sanctis Martyribus tyrannidem principum pleno consensu acceptantibus non obstante eorundem consensu summam tamen fieri iniuriam, neque ē in huiusmodi casu viator plenissimè liber ē, utpote metu gravi compulsus ad id, quod sibi et iuri suo relictus facere nec sibi cogitasset: neque SS: Martyres iuri suo cedebant, sed heroico actu, comunem utilitatem bonum proprio vitae praeferentes bona sua et vitam negligebant, adeoque Martyrium non ē proprii iuris voluntaria cessio, sed iniuste illata iniuria heroica acceptatio, unde falsa argumenta in praesenti nil probant in contrarium.
3tium ē homicidam eius qui ex desperatione sibi ipsi mortem machinatur, item clerici consentientis et iuri suo cedere volentis percussorem, uxorem quoque consentientem marito alienum torum adeuntem, facere ē consentienti iniuriam saltem, neque ē solummodo agere iniustum, sed ē iniuste adeoque et iniuriose. attamen huic argumento opponitur neutrum ex his voluntatem habere plenissimè liberam, sed id cui consentiunt lege non prohibitum; non eiusmodi desperatus, solus namque Deus ē vitae et mortis Dominus. non Clericus in sui percussionem consentiens, ipse namque Clericus huiusmodi indultum ē Canoni, adeoque neque in Canone, ex cuius laesione non sibi solum sed toti Clero iniuria irrogatur, dispensare potest longè minus iure ex canone eiusmodi obtento cedere. neque ē maritus in acceptationem alieni tori uxori suae legitimè consentire potest, voluntas ē coniugum non pendet à nuda coniuge sed à lege naturae et praecepto divino sunt duo in carne una. unde secundi solius Dei ē dispensare in lege naturae, quia solus ē author naturae [illegible] [illegible] in praecepto

positive divino e in iis q. Matrii. fidem conservant, n. aut quoq. is, ita neque pater in
eiusmodi cessione sui iuris erit proinde et pati iniuriam formalem, ergo sic guberna
patet, neque crimen factum ulcisci cogitet.

86. Colliges pro complemento integra disputationis 1mo iustitiam per se 1mo non esse
circa passiones animi dominandas, quales v.g. ira, tristitia, delectatio, sed circa
operationes solum quae sunt ad alterum, ita S. D. 2a 2ae q. 58. ar. 9. ubi postquam asseruit
iustitiam esse circa operationes, hoc subdit: huius veritas ex duobus apparet, 1mo quidem ex
ipso subiecto iustitiae quod est voluntas, cuius motus et actus non sunt passiones: sed solum motus appetitus
sensitivi, passiones dicuntur, et ideo iustitia non est circa passiones sicut temperantia et fortitudo
quae sunt irascibilis et concupiscibilis, sunt circa passiones. alio modo ex parte materiae, quia iustitia
est circa ea quae sunt ad alterum, non autem per passiones interiores immediate ad alterum ordina-
mur: et ideo iustitia circa passiones non est. hoc S. D. ex quibus et ratio et veritas videtur patet.
Dixi tamen iustitiam non esse circa passiones per se 1mo, quia est e contrario quod dici esse circa passiones domi-
nandas, in quantum scilicet potest imperare actus aliarum virtutum circa passiones versantium
v.g. actum mansuetudinis ne ex inordinata passione irae damnum proximo inferat.

87. Colliges 2do iustitiam legalem esse virtutem specialem, ab aliis virtutibus distinctam ita colligitur ex
S. D. 2a 2ae q. 58. ar. 6. ubi ipsa sententia contraria sententiae dicit sed contra est quod philosophus
dicit in 5. Ethic.: quia multi in propriis quidem possunt virtute uti, in his autem quae ad alterum
sunt, non possunt uti. dicit 3. politicorum dicit quod non est simpliciter eadem virtus boni viri et boni
civis, sed virtus boni civis est iustitia generalis per quam aliquis ordinatur ad bonum
commune: quod non esset eadem virtus iustitia generalis cum virtute communi, sed una posset sine
alia haberi. hoc S. D. ex quibus ita breviter discurrit: virtus habens specialem obiectum
et specialem difficultatem circa obiectum superandam est virtus specialis, atqui hoc habet
iustitia legalis: quod [illegible] [illegible] certa est et quoniam probatur. non [illegible] obiectum aliarum virtutum
est bonum particulare quod respiciunt obiectum vero iustitiae legalis est bonum commune, neque statim
qui ordinatur ad bonum particulare v.g. castitatis, temperantiae eo ipso ordinatur et ad alterum
in ordine ad bonum commune ut quotidiana fere demonstrat experientia, unde et S. D.
ex philosopho ait non esse eandem virtutem boni viri et boni civis, quia vir potest esse bonus in
ordine ad bonum particulare, quin tamen bonus sit ad bonum commune, unde dicere bonus
civis, proinde specialis difficultas est removenda per iustitiam legalem in subiecto
ordinabili in bonum commune, ex quibus iustitia legalis specialis est virtus condistincta
ab aliis virtutibus. est tamen eadem specie in principe et subdito iustitia legalis,
unus est utriusque formalis est finis bonum scilicet commune conservandum hoc solum discrimine,
quod princeps imperio, subditus autem obsequio affectu suo in finem qui est conservatio boni
communis ferantur: nec obstat quod subditus obsequio quosdam speciales difficultates exer-
ceat, huiusmodi est difficultates non a virtute iustitiae, sed ab habitu aliarum virtutum for-
titudinis temperantiae et est maxime passiva superanda sunt sicut et principem

prudentia moderari debet, et ipsa ea sua in bonum gñle ordinalr disponat, ac om
ñon huiusmodi dictis quis arbitrer Iustitiam legalem solum ab aliis virtutibus moralibus
non à Iustitia partli distingui
Colliges 2. Iustitiam legalem à commutativa et distributiva, has quoque inter sese essentiali
distingui. Ita S. D. loco cit. ar. 7. ubi ait sicut dictum est praeter Iustitiam legalem, quae 2°
ordinat hominem ad bonum comune, et alias virtutes ita est praeter Iustitiam legalem oportet
esse partlem quandam Iustitiam, quae ordinat hominem circa ea quae sunt ad singlem personam.
Ita S. D. · Fundamentum autem ex his est, quia virtutes distinguuntur per sua obiecta formali diversa,
atqui bonum gñle quod respicit Iustitia legalis, et bonum partlle seu privatorum,
quod respicit Iustitia partlis sunt obiecta formali diversa: ergo etc. · 2° Probatur tum ex eo,
quod diversa sit difficultas curare bonum publicum et restituere privatum non
per alium habitum tollenda quam Iustitia legali si sit circa bonum gñle, et partlis
si sit circa bonum privatum, diversa autem huiusmodi difficultas oriri solet ex
diversa ratione formali obiecti, eo quod difficultas sit quaedam proprietas obiecti comparati
ad agentem ut sic: tum etiam, quod non eodem modo se habent ius et debitum in Iustitia
legali et Iustitia partli, iura enim in Iustitia partli vere et perfecte sunt distincta,
non autem in Iustitia legali, cum enim totum sit suae partes, Iusto dotis et quodammodo est iustitia.
est ergo ex omni ratione diversitas inter obiecta Iustitiae generalis et Iustitiae partlis: ergo et
ipsae Iustitiae erunt distinctae.
Fundamentum alterius partis est tum diversitas Iuris, tum distantia aequalitatis, Iuris quidem diversitas, 3°
quia Iustitia commutativa utpote fundata in mutuo contractu inter privatas personas consistit
in iure perfecto et in re, econtra Iustitia distributiva tantum in iure ad rem nimirum
ad bona publica recte distribuenda. · Aequalitatis vero distantia, quia Iustitia commutativa
ponit aequalitatem arithmeticam, distributiva vero Geometricam tantum inter suum debitum
et ius alterius, illa autem quae sunt ius et aequalitatem differunt, essentiali differunt, differunt
enim secundum totum obiectum formale: ergo etc. · utriusque partis ratio communis tandem est, quia
quia membra dividentia alicuius generis iuxta iuxta Philosophos distinguuntur essentiali ut
patet in homine et bruto animal in genere dividentibus, atqui Iustitia generalis et
partlis sunt membra dividentia Iustitiae in genere, sicut distributiva et commutativa
sunt membra dividentia Iustitiae partlis: ergo tam illae quam hae differunt essentiali. · Atque
haec de Iustitia et Iniustitia sumptis in se et universim de prolegomenis Iustitiae

Dicta sufficiant et sit.

Disputatio 2da
De
Dominio in Genere.

Ab hodiernis scholasticis in methodo magis accurata sim quaestiones aliquas a methodo Angelica et compellit; Doctor et Aquinas postquam de Iustitia et Iniustia egisset, naam de restitutione apposuit, nos autem alteram disputationem Dominio inscribimus bene animadversi neque restitutionis naam commode tradi posse, nisi dominii notitia praecessisset, restitutio namque fieri debet Domino, Dominum ergo prius scire oportet eiusque dominium, quo quoniam cui et quod restituendum sit recte intellat, ne tamen legista potius videar quam Theologus, rem totam sic percurram ut lege sit et ratione ubi opus fuerit decenti in brevitate difficiliora explorem.

Quaestio unica.
De
Natura et Ethica Dominii modisque illud acquirendi.

Ut quaestionum amica brevitas, gratusque studiorum profectio in Cardinali Ethica Velut expensa iusto stipendio nutrita essent, amplam de Dominio materiem unica quaestione concludo in tres tamen articulos subdivisa, quorum unus ethicam divisionem et naam, alter subiectum et tertius modos acquirendi dominii explicabit, ex sola hac titulorum distinctione uberem laborum mercedem promittente non duntaxat ingnotorum notitiam sed universis placidam scilicet discursuum fertilitatem. erit igitur.

Articulus unus
Ethica et divisione ac de naa Dominii.

Sicuti ea Christus initio fuit et debet ut quasi fidelis nutrix parvulos amico lacte magis faciliumque quaestionum imo pascerent, ita ab Ethica numero et ordine quasi unius cuiusque sicia rudimentis singulas quaestiones ordiendas aestimo, ab ea in praesenti ab ipsis dominium explicare incipio methodo fructifere sperans fructum neque parviendum. erit igitur.

Sectio una.
Quid sit Dominium in genere et quotuplex.

90. Dominium quod a possessione ordum servaratque, eo quod iure naa et iure gentium omnia habere fecit in suo possidentis, alii definiunt cum iurisconsulto Duarano quod sit ius de re aliqua corporali plane et libere disponendi extra quam si quod lege prohibeatur, dominium scilicet sequitur Bartolus in lege siquis §. differentia ff. de acquirenda possessione, tamen hoc definitio nec omni nec soli convenire videtur, non omni, quoniam excludit

dominium Dei supremum in omnes creaturas incorporale sibi titulo creationis
et conservationis competens debitum, ut facile patet per illa verba de re aliqua corporali
non soli: patet namque legati et deputati certarum curiarum, qui utique tali legatione fungentes
unum ius habent de re aliqua corporali plene et libere disponendi extra quod
lege prohibeatur, quin tamen eiusmodi rerum corporalium dominium habeant, uti
recens exemplum esse potest de [illegible] supremis belli ducibus iam constitutis
plenipotentiariis pacis serenissimo Sabaudorum Principe Eugenio et
Excellentissimo Campi Marescallo Villarco, quibus sacri Romani Imperii
et Regni Galliarum corporales terrae plene et libere revocabiles tamen paciscendi
facta est plenipotentia, nec tamen factum est eis harum terrarum dominium. unde
[illegible] ab aliis dominium definitur cum restrictione ius reale gubernandi et dispon- 91
endi de re aliqua tamquam sua in omnem usum lege permissum. cuius bonitas ostenditur
tum ex clara dominii expositione, tum ex natura regularum observatione: ius reale
est genus denotat, plura namque dantur iura realia quae tamen dominium simpliciter dici non
possunt, talia iura sunt e.g. ius maritale in corpus uxoris et econverso, ius usuarii
pignoris hypothecae &c. quae ab omnibus vera iura realia dignoscuntur, quin tamen conferant po-
testatem plenissimam et liberam disponendi de re sub ius huiusmodi cadente
tamquam de sua, cum ordinarie requiratur vel salva eorum maneat substantia, quemadmodum
in dicendis patebit. est igitur ius reale loco generis reliqua vero verba loco
differentiae, neque est formaliter conveniunt iuri maritali aut coniugali, neque aliis iuribus a
dominio exclusis ut pluribus infra dicetur. ex hac definitione.

Patet contra Molinam disput. 3. tract. 2. n. 5. dominium non esse tantum causaliter, 92
sed esse formaliter ius reale, genus enim est essentiale cuicumque generi est, ut patet inductione omnium
definitionum, et ex hoc eluceat quod illud non tantum causaliter sed formaliter constitutivum est, sine quo
integer rei conceptus non salvatur, aliquin sine genere, id est, quod in sui definitione [illegible]
agit conceptus definiti non salvatur: quod &c. Neque contra hoc quod probat fundamentum
Molina dum dicit ius seu facultas et potestas moralis libere disponendi de aliqua
inferri ex dominio, non autem dominium ex iure: nam recte dicis, ideo Petrus potest hac
de re libere disponere, quia est dominus, non autem recte inferes ideo Petrus est huius rei dominus,
quia de illa potest libere disponere: quod ius refunditur in dominium tamquam proprietas et
effectus in causam, adeoque dominium non est ius formaliter sed causaliter. ita Molina
Non urget inquam hoc Molinae fundamentum, nam contra est ut eleganter dicit P. Paulus 93
Metzger in sua disput. [illegible] de dominio in genere, quod recte inferas ex homine
animal v.g. homo est quod animal est, non item ex animali homo v.g. animal est quod homo est: quare idcirco
homo non erit formaliter sed causaliter animal, nec ipse Molina urgens concedet. unde negatur
contra sui fundamenti, quia recte infertur inclusum ex includente, puta ex toto genere
species &c. ut in dialecticis diximus contra de ponte asinorum et de termino antecedente
consequente diximus, non autem econverso: quod igitur potentia seu facultas disponendi et-

ius reale inferri ex dominio, ratio est, quia dominium est radix et causa emanativa ipsius iuris, sed quia ius est pars adaequate inclusa in definitione et conceptu dominii per modum generis, sicut animal in definitione hominis.

94. Dominium ita legitime definitum dividi solet iuxta illa verba definitionis gubernandi et disponendi in dominium iurisdictionis et proprietatis, sive in speciem supremi dominii; est autem dominium iurisdictionis ius gubernandi subditos in ipsorum commodum eis aliisque (?) [illegible] praecipere vetare permittere puniri [illegible]. Dominium proprietatis ius est seu facultas plene et libere disponendi de re aliqua tamquam sua in proprium commodum disponentis, unde tutori non competit dominium in res pupilli, esti ius habeat et facultatem disponendi de rebus pupilli, quia de illis non potest disponere tamquam de suis, neque in suum sed pupilli commodum. Dici etiam solet dominium proprietatis alio nomine dominium perfectum iurisdictionis vero dominium imperfectum, eo quod est absoluta in proprium commodum, quod respondet dominio proprietatis, nobilitate facile antecellit subiectionem et vasallatum dominio iurisdictionis respondentem.

95. Dominium proprietatis seu proprie tale subdividi solet in plenum seu absolutum et non plenum seu imperfectum. Dominium plenum, quod ab antiquis eo quod ut plurimum manu caperent, mancipium dicebatur, varie describitur, Bartolus illud dicit l. si quis vi n.[ma] §. differentia ff. de acquirenda possessione ius perfecte disponendi de re corporali nisi lege prohibeatur. At haec definitio per nimium quidem (?) rejicit a mancis (?) [illegible] de Deo perfectum in creaturas, quae est incorporale, etiam iura, quae rebus incorporalibus [illegible] de rebus corporalibus et in spiritalibus maximisque independens dominium. Alii apud [illegible] l. 3. c. 1. §. 1. illud definiunt quod sit libera facultas disponendi circa rem et rationem [illegible] usus et omnem lege permissas licite ab aliis non impedibilis. Quid cum his [illegible] l. 2. c. 3. dubitatione 2da. dicens dominium plenum esse ius in re extendens se ad omnem eius usum seu dispositionem nisi lege prohibeatur. Nos quoque in re non differentes utilius tamen ex generica dominii definitione dominium plenum sic definiendum censemus quod sit ius reale libere disponendi de re aliqua tamquam sua tam circa substantiam rei quam eius commoda in omnem usum lege non vetitum. Colligitur bonitas ex [illegible] pleni dominii conceptu, qui ut refert Pater Joannes burghaber de virtute iustitiae c. 19. in eo consistit, quod non tamen rei proprietatem, sed et commoda inde emanantia in se contineat, dum imperfectum dominium tamen proprietatem absque commodis inde consurgentibus, vel sola commoda absque proprietate rei includit, quod tamen ut recte intelligatur sciendum est dominium imperfectum esse aliud dici dominium directum aliud utile. Directum [illegible] ius seu facultas fundans proprietatem rei

BLB BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK
gefördert durch
Baden-Württemberg
MINISTERIUM FÜR WISSENSCHAFT, FORSCHUNG UND KUNST

et tn eius commodorum, tale dominium habere filiumfamilias in peculio adventitio ingerij
dicemus: dominium utile sive ius est seu facultas fundans commodorum rei perceptionem
non tn ipsius substantiae rei, et tale dominium competere usufructuario, feudatario
Emphyteutaeque dicenda docebunt.

Dictum est tam in definitione dominii in genere, tum etiam in definitione dominii perfecti singu- 96.
lisque definitionibus partium et specierum dominii, et a priori solet aut [illegible] [illegible] extra
quam si quod lege prohibeatur, usum lege non vetitum lege permissum quae verba aliquam
difficultatem movere possunt ingeniis iuris candidatis, nisi recte intellegantur: unde
sciendum est huiusmodi definitiones loqui plerumque de dominio in actu secundo et quoad
exercitium, non quasi dominio in actu primo, quale infans etiam in cunis habere potest non
[illegible], sed quod actus dominii domino plerumque pluris tribuat, quam nuda potentia,
multi autem in actu secundo aut lege, ut pupilli sine consensu tutorum, sub quorum
directione sunt, et gubernatione, ut bona maioratus et primogeniturae dispositione
testatoris quoque inhibente, pro suo arbitratu disponere non possunt, adeoque lege
prohibentur et quasi lege: atque ita intelligendum est extra quam si quod lege pro-
hibeatur, scilicet exemplo si per legem aut quasi legem res disponibilis a certo
aliquo usu prohibeatur scilicet maioratus et primogeniturae quoque prohibent dis-
positione testatoris ab usu alienationis, ut sit ad unum familiae caput devolvenda
et bona pupilli quamdiu sub tutoribus sine consensu tutorum, quemadmodum infinuasse
uo iam legitur huiusmodi legem fuisse D. Paulus ad Gal. 4. scribens quanto tempore
haeres parvulus est nil differt a servo cum sit dominus omnium, sed sub tutoribus
et actoribus est usque ad tempus praefinitum a patre.

Priusquam ad alias dominii divisiones pergamus, solvenda sunt quaedam dubia circa 97.
definitionem pleni dominii emergentia imo quaeritur an data definitio non tollat a
dominio divino dominandi plenitudinem, cum non omnes usus dominii, ad quos dis-
ponere competit dominio pleno, et sit ipsa facultas alienandi a se habendum
quod Deo tribui non potest utpote cuius dominium essentiale inabdicabile est, unde videtur
si dicta definitio subsistit Deum dici non posse habere plenum dominium.
2do an non superfluant illa particula lege non vetitum dominium plenum
etenim et ad actus tantum extenditur, qui in lege sunt vetiti. 3tio an
debitor possit dici plenus et perfectus dominus respectu pignoris cum obstante iure
creditoris de illo plene disponere nequeat. Similiter 4to an amissa possess-
ione ipso facto etiam amittat plenitudinem dominii huiusmodi rei amissae, cum de
illa pro suo arbitratu disponere non possit maxime tunc si alter huiusmodi rem
bona fide possederit. Haec et huiusmodi alia quidem dubia [illegible] [illegible]

decisionis infringere videri. Attamen si recte intelligantur, eam non solum non infirmant, sed magis commendant. nam

28 R. ad primum cum P. Paulo Metzger loco cit.: ius disponendi in omnem usum licitum includere solummodo non repugnantem aut contradictionem involventem, ita ut censeri possit dominio pleno esse tale quod plene potest disponere in omnem usum solummodo possibilem, cum igitur alienatio dominii Deo sit intrinsece possibilis, ideo huiusmodi abdicabilitas dominii plenitudinem exacte arguat, per ius disponendi in omnem usum a perfecto dominio non excludi dominium Dei. Ad idem dico quod ius lege non sublatum non extendatur extra limites iustitiae, et ad praecepta spectantia aliarum ex motivo aliarum virtutum proprie sc: liberalitatis et castitatis etc. illicitum, sed tamen ad actus ex motivo iustitiae haberi et invalidos, quomodo contractus pupilli sine consensu aut tutoris aut curatoris invalidi est et haberi ex n. 90 ubi ius extra sit quod lege prohibetur lege non vetitum fuerat explicatum. Ad secundum R. talem debitorem manere plenum dominum pignoris, si per plenum dominium intelligatur dominium exclusivum omnis alterius dominii in re, item, si tale dominium intelligatur quod sit exclusivum omnis iuris alterius sive illud sit in re sive ad rem; creditor namque solummodo habet pignus in sui securitatem in pignus ius tantum ad rem, quod suadet ex ipsa intrinseca dominii ratione. unde ad 3tium dicendum est per simplicem alicuius rei amissionem non eo ipso amitti dominii plenitudinem, eo quod de ratione pleni dominii, ut si aliquem de ratione [illegible] volueris, non sit dispositio sed proxima, sed et sufficiat quoque remota ut in illo patet, qui huiusmodi existens tenebris sc: praedia possideret, de quibus utique proxime disponere non potest, et eorum plenus dominus existeret: idque a fortiori subsistit in bonis ex iniuria belli confiscatis, ubi non obstante dispositionis impedimento plenus dominus creditur. est igitur huiusmodi amittens plenus dominus rei amissae, quae tantum legitime possessa, quia potest de illa disponere dispositione remota, mediante scilicet restitutione aut vindicatione rei possessae; et si possessor est malae fidei, et hic non modo nullum ius possidendi habet, sed propterea rem non restituendo continuo de novo peccat, et tenetur ad restitutionem pro singulis momentis, unde amissor est pro singulis momentis mediante restitutione plene et libere disponere potest de re amissa, et si possessor bonae fidei, et hic removendo ignorantiam possessoris invincibilem, rem sibi vindicat, et vindicatam suae liberae subiicit dispositioni manebit igitur talis amissor semper in pleno rei amissae dominio.

29. Solet dominium proprietatis a nonnullis dividi in dominium altum et bassum. Dominium altum est ius seu facultas competens Principi et reipublicae fundans in certis casibus Principi quandam tali proprietatem in bona privatorum suorum: quos inter casus praecipue numerari solent grande quoddam periculum

Principi aut reipublicae quo talibus imminens avertendum. Dominium proprietatis econtra est ius et facultas dominio alto subordinata fundans in privatis proprietates bonorum privatorum.

Dividitur Dominium Jurisdictionis quod ex dictis est ius gubernandi subditos in ipsorum commodum primo in Divinum et Creatum; divinum dicitur inabdicabilis illa potestas et disponendi facultas, quam Deo in omnia creata titulo creationis, redemptionis et Religionis sibi subiecta competit, quare disponendi providentia in sui finem naturalem creata impelleremus secundum modum, vi naturae liberae libere, naturae naturalia attingens a fine usque ad finem omnia fortiter et disponens suaviter universa. 100.

Dominium Creatum in genere est omne dominium creaturarum a Dominio divino et inabdicabili atque ideo absoluto et universali primo derivatum et ratione naturali communicatum, estque huiusmodi dominium Creatum duplex Ecclesiasticum et Politicum seu quod idem est spirituale et temporale. Ecclesiasticum est ius et facultas gubernandi subditos convenienter in eorum bonum spirituale ac ad finem supernaturalem aeternae beatitudinis, huiusmodi dominio gaudent primo summus Pontifex in universum Christi gregem, hinc Primates, Patriarchae, Archiepiscopi, Episcopi, Cardinales, Abbates, Parochi et universim quibus et quatenus civile Jure Creditum est. Dominium politicum ius est et facultas gubernandi subditos in eorum bonum temporale pacem et publicam membrorum conservationem, de quo plura in tract. de leg. diversa veniunt.

Sectio 2da

De Fundamento Dominii tum proximo tum remoto.

Priori sectione dictum est de quidditate et numero seu varia divisione dominii in genere, restat ut et fundamenta dominium et huiusmodi ius libere disponendi fundantia expediremus, quod in praesenti agere animus et intentio principalis.

Et primo quidem quod quemadmodum Dominium in genere definiri solet ius reale gubernandi et disponendi de re aliqua titulo suo ortum si quod lege prohibeatur, itaque ius quoddam dominandi liberaeque disponendi ratio et fundamentum videatur, unde dicta n. 47 primo ius in genere dividatur in ius in re et ius ad rem seu personale, est autem ius in re, quod est reale dicitur, facultas disponendi et exigendi rem aliquam detentorem titulo suam quocunque devenerit, unde et vindicatio appellari solet, eo quod de manu alicuiusque res ipsa actio solum persona vindicari valeat. 101.

Definitio e dicitis fundamentali

Jus ad rem seu personale est facultas conveniendi personam ius huiusmodi in alium transferentem, vendentem v. g. iterato, non autem exigendi ipsam rem determinatam ex supposito quod altera aliquis posterior rem corporis possidere. Unde patet fortius esse ius in re quam ius ad rem, nec valere eandem alienationem venditionem v. g. rei alicuius cum iure in re factam contra eandem cum iure in re, bene tamen valere eandem v. g. venditionem cum iure in re et possessione contra eandem cum iure ad rem solummodo factam, quamvis in huiusmodi casu habenti ius ad rem detur in eiusmodi casu vendentem et quomodocunque iterato rem alienantem actio in iudicio. Cuius ratio prolata universam tum civilistarum tum Canonistarum sententiam quod habenti solummodo ius ad rem non devinciatur ipsa res sed persona, dum econtra habenti ius in re res ipsa et non solum persona devincta maneat, adeoque repeti potest quocunque devenerit: unde est patet huiusmodi iterato v. g. vendentes rem aliquam non solum teneri in restitutionem damni ex huiusmodi alienatione passi respectu habentis ius in re, sed obligatus est respectu habentis ius ad rem, eoque est huius quam illius iniustus damnificator existit. Quomodo autem ius in re et ius ad rem acquiratur dictum est titulo 47mo qui videri poterit.

102. Notandum est ratio quod etsi praesens quaestio de fundamento tum proximo tum remoto procedat, principaliter tamen de remoto dubitetur fundamento, proximum namque dominii fundamentum esse ius reale vix est qui ignoret, maxime dum ipsa ratio dominii per ius reale in definitione explicetur: est autem fundamentum in genere quasi causa effectus, et illud quod fundat aut in quo aliud in principio radicatur actus [illegible] alicuius potentiae vel habilitas, unde fundamentum proximum est quasi causa proxima et illud in quo proxime radicatur actus [illegible] iuris, fundamentum remotum vero est quasi causa remota aut in quo remote huiusmodi actus subsistit, quare proinde est, quod cum actus dominii primarius sit libere posse disponere de re aliqua [illegible], fundamentum proximum sit illud ius reale, cuius beneficio dominus [illegible] quod libere disponere possit, ratio vero huius iuris fundamentum erit remotum, quoniam ex hac remote ex illo proxime libera dispositio procedit.

103. Notandum est tertio cum ius in re acquiratur per rei traditae acceptionem, ius vero ad rem per rei promissae simplicem acceptationem, ad acquirendum ius adeoque et ad dominium traditionem requiri et titulum iuris: est autem titulus iuris actus [illegible] illud, vi cuius quis acquirit ius reale vel personale sine actuali et crassa seu corporali rei possessione, huiusmodi tituli sunt donatio, emptio, hereditaria successio, legitima electio in officium, beneficium, regnum etc.; sicut e contra sine corporali et crassa apprehensione acquiritur ius de re ita accepta libere disponendi: est autem titulus huiusmodi duplex, verus alter, alter praesumptus, verus iuris activi titulus ille est quivis [illegible]

Titulus juris verus, et quinam dicatur praesumptus qui non veritati, sed praesumptioni innititur

veritati juris, sicut econtra praesumptus est qui non ipsi veritati sed praesumptioni et bonae fidei insistit. in exemplo rem breviter ostendo Titius aliquis vir probatus aut saltem pro tali habitus vendit suam domum Caio, agrum vero male possessum Sempronio, cujus malae possessionis Sempronius nullam habet notitiam, in hoc casu Caius titulum habet verum venditionis et Titius non alienam sed suam domum, Sempronius autem titulum habet praesumptum ex praesumpta probitate Titii, quem improbum ignorat, qui tamen re ipsa improbus est et titulum Sempronio tribuit non veritati sed praesumptioni innitentem. Traditio vero corporalis est grassa apprehensio rei a tradente suscepta, sine qua ordinarie non acquiritur nisi jus ad rem et personale, fitque hujusmodi traditio et acceptio in rebus mobilibus uti sunt pecunia equus etc. per earundem attactum et ut ita dicam manucipium, in rebus autem immobilibus quales sunt fundus ager domus etc. per attactum pedum supra hujusmodi res immobiles.

Dixi tamen ordinarie sine traditione non acquiri nisi jus ad rem, potest enim et solet quandoque contingere jus in re sine corporali traditione ita ut quomodocunque transmutetur, fiendum domini etc. contra imo in venditionem donationem etc. vel in judicio vendicari possit, quoad ... ita obtinetur jus in re in beneficium sola collatione et acceptatione lege si tibi absenti de probandis, item jus in re ad hereditatem solo eiusdem aditu, lege cum heredes de acquirenda et amittenda possessione hereditatis autem aditus cum verbo tacite illam acceptatione ultimo institutionum de heredum qualitate. 3tio jus ad legata sola acceptatione hereditatis ab herede lege a Titio ff. de furtis. 4to in vendita et donata reipublicae communitati locis et operibus piis v.g. pro redemptione captivorum lege ultimo Codice de SS. Ecclesiis. His ita praemissis notatis sit 104

Assertio cum solummodo jus reale et in re proxime fundet dominium, ad hoc autem ut acquiratur jus in re ordinarie inveniatur titulus et traditio, tum titulus tum traditio erunt remotum dominii fundamentum ita [illegible] apud Zandulio hic ar: fol: mihi 235. gemina hujus assertionis pars est, prima est, solummodo jus reale et in re esse proximum dominii fundamentum, nec sufficere jus ad rem ad proxime fundandum dominium: altera dicit juris in re [illegible] ordinarie nec solum titulum esse nec solam traditionem sed utrumque. 105

Probatur prima pars illud solummodo dicendum est proximum dominii fundamentum quo solo proxime tibi libertas et plenitudo disponendi de re aliqua tamquam sua, atqui hoc tantummodo tibi per jus reale et in re: ergo etc. Minor probatur. per illud solummodo tibi libertas et plenitudo disponendi de re aliqua tamquam sua, per quod res ita devinitur aut devicta est, ut ita sua sit, quod repeti possit quocunque devenerit, atqui res hujusmodi devincitur solummodo per jus reale et in re, non autem per jus ad rem, non per jus ad rem sola persona devincitur, et contra illam tibi actio in judicio, non autem ipsa res, quia ideo et 3tio vendita illi cedit qui primo habuit jus in re ad illam rem. 106

quae per solum ius in re proxime sibi libertas et plenitudo disponendi de re aliqua tanquam sua, consequenter et illud solum est proximum dominii fundamentum.

107. Probatur 2da pars imo ex Lege traditionibus 20da de pactis ubi dicitur, traditionibus dominia rerum non nudis pactis transferuntur, et lege nunquam 31ma ff. de acquirendo rerum dominio nunquam nuda traditio transfert dominium, sed ita si venditio aut alia iusta causa praecesserit, propter quam traditio sequeretur. ex quibus geminis legibus patet est ad obtinendum rerum dominium non solam traditionem sufficere sed una cum traditione aliquem requiri titulum, propter quem eiusmodi rei traditio sequatur, quod

108. Probatur 3tio illud recte asseri remotum dominii fundamentum ex quo proxime sibi ius in re, hoc est ex dictis proximum dominii fundamentum est, aliquod ius in re fundat, et proxime ordinarie tamen sibi titulo scilicet et traditione, uti tum ex citatis legibus tum ex ipsis iuris in re natura nec non et essentia dominii patet est, ad hoc enim ut quis sortiatur ius in re circa aliquam rem, res ex aliquo titulo emptionis v.g. donationis etc. debet esse devicta, propterea res sic devicta debet esse tradita et possessa, nam iuxta principia dicta sine traditione et rerum possessione non acquiritur ius in re sed solum ad rem; proinde ad obtinendum ius in re ordinarie loquendo titulus requiritur et traditio ac ex consequenti cum ius in re sit proximum dominii fundamentum, tum titulus tum traditio erunt remotum fundamentum dominii.

109. Dixi tamen ordinarie siquidem iuxta dicta n. 104 quandoque sine traditione obtineri potest ius in re cui dominium innititur, ita est in quibusdam casibus potest sibi dominium sine traditione, sunt autem inter alios huiusmodi casus quos refert Covarruvias l. 2. c. 19. et l. 3. Lessius de J. et J. l. 2. c. 3. dubitatione 3tia, imo acquisitio beneficii ad quod sibi ius in re et quasi dominium per solam collationem et acceptationem capitulo si tibi absenti de praebendis in 6to. 2do haereditatis obtentio, ut est quis fiat dominus haereditatis sive per testamentum sive ab intestato, non requiritur aliud, quam ut haereditas adeatur L. cum heredes 23tia ff. de acquirenda et amittenda possessione, ubi sic dicitur cum heredes instituti sumus, adita haereditate omnia quidem iura ad nos transeunt, possessio autem nisi naturaliter apprehensa sit ad nos non pertinet: adita autem haereditas dum acceptatur verbo vel facto. 3tio dominium in legatis efficitur rei quis dominus legati statim dum heres acceptat haereditatem L. a Titio ff. de furtis. 4to quae venduntur vel donantur civitatibus, ecclesiis, locis et operibus piis v.g. in redemptionem captivorum non requirunt traditionem ad conferendum dominium, L. ulti. codice de ss. ecclesiis. sunt plures adhuc alii huiusmodi casus in quibus traditio non requiritur, qui tamen magis commode videri poterunt apud citatos, quam hic apponi.

Sectio 3tia

Quid et quotuplex sit possessio quomodo acquiratur aut amittatur quasque conferat utilitates.

Quemadmodum dominium sit ius reale disponendi de re aliqua tanquam sua, nemo tamen quod vere suum dicere potest, nisi illud quodammodo possideat, dominii essentiale complementum videtur possessio. cum igitur de natura dominii indagemus, natura autem alicuius rei sine eius proprietatibus vere intelligi nequeat, tunc de possessione disputare incipimus indagantes quid et quotuplex sit quomodo acquiratur amittaturque quasque possessori tribuat utilitates, et loquimur tamen de possessione facti tali, seu de ipsa facti actu qua aliquis facti dicitur possessor, non vero de re possessa quae possessionis aliquando dicitur. 110.

Porro possessio in suo etymo est quasi pedum positio ut habetur lege una de acquirenda et amittenda possessione res enim immobiles occupari per pedum positionem super te factam, est huiusmodi possessio duplex altera iuris altera facti, haec est possessio actus illa vero ius possidendi, quaeritur tamen quomodo utraque recte definiatur, ad huius resolutionem fit

Assertio una possessio in genere recte definitur detentio rei vera et ficta corporis et animi iurisque adminiculo. Ita quidem omnes, et patebit bonitas definitionis ex terminorum explicatione: dicitur quod imo detentio hoc est ad detinendum non solum continenda sed et ipsa prima apprehensio rei, quae est acquisitio et inchoatio possessionis. dicitur 2do rei per quod non solum res corporales intelliguntur, sed et incorporales ut iura beneficia dignitates etc. quae a nobis dicuntur possideri a iuristis vero quasi possideri. Dicitur 3tio vera et ficta, duplex namque datur apprehensio altera vera, quae fit per manuum apprehensionem si res mobilis sit, et pedum positione si immobilis res fuerit ut ager fundus etc. contingit, haec est vera et naturalis possessionis comparandae modus ficta est quae fit alio quodam actu fictione iuris actibus memoratis aequivalente, videlicet contingit quando domus eiusdem dominium et possessio clavium acceptione comparatur: dicitur quod vera et ficta detentio ut sic diversa locorum placita ostendatur iam per apprehensionem et detentionem rei seu contactum manuum et positione pedum, iam per fictionem seu alium actum memoratis aequiparantem possideri posse aliquam rem. 111.

Dicitur 4to corporis et animi adminiculo, tum ut ostendatur, quod ad hoc ut aliqua res incipiat a nobis possideri, debeat ex lege 3tia ff. de acquirenda possessione primitus aliquo modo corporaliter apprehendi eo tamen modo quo potest et iudicio in se et circumstantiis contingente, et gradu et affectu et ingressu modo facta rei possidendae conformi et consuetudine approbato, et hoc habetur per hoc corporis adminiculo: additur et animi 112.

possessio est quasi pedum positio

possessio definitur detentio rei vera et ficta corporis et animi iurisque adminiculo.

ut commonstret ad possessionem alicujus rei legitimam et juridicam non sufficere solam detentionem vel apprehensionem ut asserunt ut volunt Jurisperiti, alias quocunque modo quis incederet, vel aliquid apprehenderet, ejus possessore fieret, sed quod praeter corporalem detentionem requiratur quaedam animi affectio seu voluntas rem hujusmodi capiendi et detinendi ut suam, unde tutor pupilli et commodatarius non sunt possessores illae rerum pupilli hic rei commodatae aut depositae, quia licet ejusmodi res adeoque corporaliter possideant non tamen possident eas animo detinendi ut suas sed ut alterius. non tamen requiritur, ut quis rem ejusmodi semper per se possideat, sed sufficit quod per suum procuratorem, colonum servum cum eam coeperit possidere ex L. generaliter ff. de acq. poss: ubi habetur quisquis nostro nomine nobis volentibus est in possessione veluti procurator nos possidere videmur. quia est regula juris in 6to. 72do qui facit per alium est perinde ac si faciat per se ipsum. neque est opus est, ut quis corporaliter in totum fundum possessionem, sed sufficit si in parte faciat animo totum occupandi sine ut quis possessor alicujus domus sufficit ut eandem intret animo totam domum occupandi.
113. De ultimo et juris adminiculo quod vero non advertunt ad dispicendam possessionem justam ab injusta, quasi justa sit quae juris adminiculo injusta quae sine juris hoc adminiculo fiat, adeoque non sit jus insistendi, sed tamen ut Bartolus L: 1ma ff. de acq. poss: et cum eo Amicus Marcus Abendanio. Sed ut alii communiter interpretantur jus indicatur jus non prohibens quo minus vera possessio oriatur, est enim res quaedam quae jura volunt in singulorum bonorum possessionem transire, ita res sacra et divina a laicis possideri prohibentur per L: 30mam ff. de acq. poss: res quoque utilitati publicae servientes uti fontes et viae a praescriptione eximuntur etc. atque haec possessionis in genere definitio est et definitionis explicatio, ex qua facile videri poterit detentionem rei servire loco generis conveniens est et deposito et commodato et simplici usui quae tamen possessore dici non possunt, reliqua vero corporis et animi jurisque adminiculo fungi ratione differentiae ex dictis facile patet.
114. Ex modo explicata possessionis in genere ratione facile quod facti quod juris possessio sit ostenditur, et est possessio facti sumitur indifferenter an justa sit an injusta detentio alicujus rei corporis animi jurisque adminiculo, et sic revera non differt a possessione in genere, proin eo modo definiri contingit quo antea definita fuit possessio in genere nimirum quod sit detentio rei vera vel ficta corporis animi et juris adminiculo sub hac est acceptione singula nomina possessioni facti convenient: quod si vero stricte sumatur possessio facti et cum

addito tm adeoque quaeratur quid sit possessio facti tm et generica possessionis definitione
relenta dicere quod sit detentio reivera et facta sine iure insistendi corporis
animi iurisque adminiculo, dum econtra possessio iuris definiri debet detentio
rei vera et facta cum iure insistendi corporis et animi iurisque adminiculo,
addit et rei in triplici definitione tm legum fuca ut maior et clarior possessionis
ostenderetur energia, cui proprium est detinere rem ut suam. hoc autem definiti
concepte et possessionem facti et iuris recte explicari ex natura utriusque distincta
liquet, possessio est facti tm plus im fuo regole non dicit quam actualem rei detentio-
nem abstrahendo ab omni iure detinendi, adeoque factam sine iure insistendi
dum econtra possessio iuris a iure detinendi non abstrahat sed includat, unde
est a Bartolo L. 1ma ff. de acq. et amitt. poss. definitur ius insistendi alicui
rei legum fua non prohibita possidere, ubi ius insistendi cu proprium differentiale
ponitur, aut est Amicus hic sectio n. 1mo f. 229. definitionem Bartoli improbat
dicens ius ad excludendam possessionem facti, quae non est ius sed fundamentum iuris si insistit
facta fere tt Marcus a Laudenio q. 3tia ar. 5 f. 237. Covarruvias
dividit possessio per synonimum ex L. Clam possidere §. ad nundinas ff. de acq.
poss. in civilem et naturalem, est autem naturalis possessio corporalis tm alicuius rei 215.
detentio, et tensio potius quam possessio dicenda est. Civilis econtra illa
dicitur, qua res aliqua sive iuste sive iniuste acquisita solo animo et actuali
et habituali retinetur ut propria, de qua est in cit. L. qui rem sua corpore discedit
retinens animum eam possidendi si interim alius animo possidendi eam occupat,
qui amittit quidem ille possessionem naturalem quam alius per ingressum occupat, non
tamen civilem, quam eousque retinet, quousque a possessore dicitur vel eam recuperare
desistat &c. Dicitur civilis, quia possessionem constat iure civili, cuius est effectus
parit scilicet verum dominium usus, fructum praescriptionem &c. addit naturali
et civili possessioni ab aliis conjunctam possessio mixta, quam tamen dicitur qui corpore
sit et animo rem possidet, at hanc melius naturalem dicemus, ne forte possessionem
opinionem verae possessionis nomine dignaremur.

Tertio secunda tribus modis vera possessio obtineri, et nimirum apprehensione 216.
vera facta, et iuris dispositione et in re omnium, etiamsi liquet quod tot modis
vera possessio obtineri possit, quot modis habere potest detentio rei legum sua, atque hoc
fieri potest tribus modis memoratis: quod est hic possessio obtineri poterit.

Del. Alt. 3tio

nam quod sola ambigi non possit dici: imo quis rem detinere aut suam capere potest
per decentem et liberam earum occupationem faciendam scilicet in rebus mobilibus per
manuum attactum, in immobilibus per positionem pedum, quae possessionis capiendae
sunt actus veri et naturales, et praecipue evenient quod nullius sunt, aut quarum
dominus non constat, proinde tradi non possunt, sed possideri incipiunt per earum
occupationem. 2do quis rem possidere potest per alium quendam actum lege
aut rei consuetudine firmatum, quo a possessore antecedente alteri tribuitur sua
rei possessio, tales actus sunt varii, praecipui tamen eorum sunt per visum rei possidendae
per traditionem Clavium ad domum vg. alienatam per tonsuram aliis ovis
equi &c. et per hoc, quod prior possessor venditor vg. rem a novo possessore
conducat, eidem fiat usufructuarius Emphyteuta, nemo est rei propriae emphy-
teuta aut conductor, aliis huiusmodi actus datur apprehensio ficta.
3tio denique quis rem possidere potest ex eo quod leges ita statuunt, ita ut possessionem
obtinet possessio maioratus in hyspania, ubi mortuo possessore sine ullo
actu sive vero sive ficto omnia bona cum uno genitorum specialiter transeunt
ad proximum successorem quomodocunque et ubicunque etiam eiusmodi maioratus ali-
enatus fuerit ita et in gallia habetur possessio hereditatis defuncti, quae sine omni actu
apprehensione sive vero sive ficto devolvitur ad heredem contrarium. triplici quoque
modo haberi potest detentio alicuius rei tamen sua scilicet apprehensione vera, ficta et
legem constitutione, consequenter et triplici hoc modo haberi poterit possessio.

117 Cum vero triplex memorata possessionis obtentio attingat potius res corporales quam
incorporales iura, beneficia, dignitates &c. et quomodo res incorporales obtineantur
breviter dicendum superest, quarum possessionem ego cum Amico et aliis vere
comparari arbitror per exercitium talis iuris animo illud obtinendi vel sciente
sciente et patiente domino, et eo cuius est concedere et prohibere exercitium talis iuris:
ubi tamen recte notat Molina disput. 14. quod et si ordinarie ad harum iurium pos-
sessionem sufficiat unicus actus sciente et patiente domino consummatus, possessio
tamen in servitutem fundi non acquiratur, sed tamen dominium in eius servitutem
si talis servitus exerceatur sciente tamen et consentiente domino fundi, et non eius
actuali possessore, et possessio acquiri potest in servitutem fundi sciente et
patiente solo possessore domino et ignorante, quoniam huiusmodi possessio
sufficit ad praescribendum dummodo bona fides adsit.

118 Variis item modis amitti potest possessio imo quomodo amittitur voluntate possessoris, quo-

nirum possessor absolute deponat animum possidendi, neqz ab hoc aliquo iure prohibeatur, qualiter prohibentur pupilli et furiosi sine consensu tutoris et curatoris. 2do si possessor prior sciat rem suam ab alio occupari ipse tamen conniveat et negligat repellere donec praescripserit. 3tio si flumen aut mare assidue locum inundet et occupet, aut relicto priori fluxu per suum fluere violenter incipiat possessionem amittit fundi a flumine occupati. 4to denique possessio amittitur furto rapina, item per amissionem aut fugam doli eiusqz maxime qd imo ferox deinde cicur erat, illudqz postea ferocitatem naturalem resumpserit, ac suae libertati fuerit relictum, ut de servo emancipio infra pluribus dicemus.

Effectus denique comoda et utilitates possessionis variae. 1mo e possessio in 119.
iudicio parit praesumptionem dominii, dubio forte quodam suborto num res sit possessoris, nam iuxta regulam 65tam iuris in 6. in pari delicto vel causa potior est conditio possidentis. 2do possessio bonae fidei rei aliunde non suae parit tamen certo tempore possessori praescriptionem remqz facit esse suam. 3tio lite quadam circa rem a se possessam forte orta non tenetur possessor probare illam esse suam, nisi vehemens coniectura et praesumptio stet contra illum quasi malae fidei possessorem ut docet Layman: quia hac praesumptione absente sufficiens probatio proprietatis rei est ipsa possessio rei, unde alteri litem moventi tota probandi ratio incumbit. 4to possessor bonae fidei ex possessione obtinet ius e armis defendendi suam possessionem tum naturalem tum civilem imo vel expulsus a possessione illam vi repellere potest, modo id continuo fiat et praesumi non possit iam cessisse aut possessioni salvo tamen semper moderamine inculpatae tutelae l. 3. ff. de vi et vi armata et haec de possessione satis clara et multa dicta sint.

Sectio 4ta

An in rebus unico usu consumptibilibus usus distinguatur a dominio?

Plausibilis utrinqz dissedit sententia inter ipsos e Pontifices summos, tum alteros 120.
Hercules, quod tamen incontaminatae fidei defensores controversia: ansam quaestioni concertandi dederat fere divus Minoritarum ordinis S. Patris Francisci paupertas non se in partibus fundarat, sed ipsos e communitates suas etiam circa ipsa necessaria cibos et potum dominio privaverunt, rebusqz ea tantum ut Pontifex dominio

simplici tm usu contenta. gloriabunda diu fuerat /: paupertas ponsum Nicolai
3tii C. exiit qui seminat de verborum s. in 6to Clementis 5ti, Clementina et
exivi de paradyso sanrae: et Alexan: utrigs 4ti item Grego: qui authoritate fossella,
donec Joann: 22us Naviculam Petri supremus regeret. Navarchus; hic e videcorum
Ponti ratus aut casei et aut frusti panis dominium diu Extravag: ad conditorem
eiusmodi dominium ói conatu à se amovere tendebat nugatorium insuper asseverans
dominium ab usu distinctum in rebus ipso usu consumptibilibus et hoc talis ratione ductus.
121. 1mo usus è ius insistendi salva rei substa, atqui in rebus unico usu consumpti-
bilibus n pt dari ius insistendi salva rei substa: ergo neque usus. ergo minoritae
carent usu simplici, adeoque in rebus unico usu consumptibilibus habent dominium.
2do si poes separari usus in rebus unico usu consbblbus à dominio, usus eadem parte
utentis proprietas autem debet esse penes alium quendam, sed ubi ratio ipsa substa
perit in usu n pt dari proprietas penes alium quam utentem, proprietas è itas
ee alicuius proprietas, cuius autem erit si unico usu ipsa substantia perit ergo
usus in rebus ipso usu consumptibilibus n distinctus à dominio.
3tio dominium ab usu distinctum in rebus unico usu consumptibilibus plane foret
nugatorium adeoque ab Ecclesia et dignitate pontificia omni modo reiiciendum.
audin ipsum in dicta Extravag: sic loquentem, quis e sanae mentis credere
poterit quod intentio fuerit tanti patris /: Nicolai 3tii antecessoris: nostri
ovi seu casei et frusti panis, et aliorum usu consumptibilium dominium Romana
Ecclesia et usum fratribus retinere etc. Ecce quam exosum huic Ponti fuerit eiusmodi
dominium. 4to ad hoc quod usus in re aliqua constitui valeat, requiri
quod ex illa re possit fructus et utilitas salva tm rei substantia ad fructuarium et
usuarium provenire, atqui hoc in rebus unico usu consumptibilibus ubi ratio tota substantia
perit, fieri n pt. ergo etc. hae et alia levia quaedam Joan: 22. fuere fundamenta
quibus periclitata minoritarum paupertas vere succubuisset, quibus tm cum aliis
altissime fati Joan: successoribus Martino 5to et Alexan. 6to solutionem
dabimus ingenuam. nec ad m rei intellectum
122. Notandum è usum in genere communiter dividi in usum iuris et facti, usus iuris est ipsissimum
illum ius utendi de quo vera loquimur, et sic defin: ius dandi utendi re aliena
salva eius substantia: q definitio ex se clara è, et continet usurpatio rei pullulans ex
dicto iure actus re aliena utendi: hunc usum à dominio distingui nemo dubitat,
dominium è è ius utendi re sua libere, usus autem iuris è ius utendi re tm aliena

et quidem salva ejus substantia. usus facti definitur legitima quidem sed nuda rei alienae
usurpatio ab alieno nutu dependens, et ab aliquo alio absque ulla iniuria impedibilis
de hoc quaeritur in praesenti an consequi possit a dominio in rebus quidem unico usu consumptibilibus,
certum namque est et ipsi quotidie experimur usum facti a dominio distingui in
rebus unico usu non consumptibilibus, singulis enim nostrum a superiore et superioribus ad
usum quotidianum varia conceduntur, tamets Sanctae paupertatis voto amantes
obstricti nullum in iis dominium aut ius aliquod irrevocabile et nutu superiorum
independens in particulari habere possimus aut velimus illud summa mentis dulcedine
Christo cum D. Petro Saulamantes ecce reliquimus omnia. procedit proinde
quaestio de rebus unico usu consumptibilibus aut etiam consumptis, potest esse sub sua
ratione usus cibi et potus a dominio distingui, si nimirum non consumendi sed delect-
andi gratia proponerentur. his ita notatis sit.
Assertio potest usus facti in rebus unico esse usu consumptibilibus a dominio distingui, et 123.
de facto distinguitur in familiis fratrum minorum ordinis S. P. Francisci,
qui simpliciter et ad singulos nutu superioris dependente et revocabili usu
rerum consentienti dominium in ecclesiam summos Pontifices aut alios eleemosinae
largitores refundunt. ita probatio 7[mam] nominatos summos Pontifices tenetur hodie
DD. fere tota universitas contra Joann. 22[dum].
Probatur brevi sed fundamentali ratione, ius ad usum firmum ac stabile a nutu alterius
plane independens et sine iniuria non revocabile distinguitur a legitima quidem sed
nuda et simplici usurpatione rei alicuius ab alterius nutu dependente et consequenter
sine ulla iniuria revocabili, atqui dominium dicit ius ad usum firmum ac
stabile a nutu alterius independens, et sine formali iniuria non revocabile, usus
autem facti legitimam tantum dicit et nudam alicuius rei usurpationem ab alterius nutu
plane et libere dependentem: ergo dominium distinguitur ab usu facti. unde
subsumo atqui etiam in rebus unico usu consumptibilibus potest dari simplex huiusmodi usus
facti, imo de facto datur non solum respectu fratrum minorum O. S. Francisci sed
etiam respectu Religiosorum O. SS. P. N. Benedicti et aliorum quibus districtior
in particulari paupertas regula et Cordi est, imo etiam in ipsis saecularibus convivis
huiusmodi usus reperitur, quibus singula proposita fercula lauta dapes a sine
ulla formali iniuria ab hospite substrahi possunt, quin tamen huiusmodi hospes iniustus
sit vel foro interno vel civili: ergo etiam in rebus unico usu consumptibilibus usus facti a dominio
potest distingui. salva proinde maneat S. paupertatis dignitas non solum Religiosis
S. Francisci, sed et mihi et vobis studiosis Ordinis aliisque SS. nostrae instituti
professis, non est alio modo cibis aliisque esculentis utentes fratres minores, neque alio

huiusmodi rebus uti decet sine ulla paupertatis dispendio, nisi quomodo filius
donum conviva, qui usus comedendi tantum ab hospite ad nutum revocabiliter concessum
dominio plane apud se retento, hoc solum discrimine, quod in convivio dominium
hospitis in usu fratrum minorum summo Pontifici: nam Martinus 5tus et Alexan:
4tus Joan: 22di successore, ne evangelica paupertas ruinam pateretur in se et
Ecclesiam: huius ordinis dominatum susceperunt usu simplici et ad nutum re-
vocabili fratribus relicto, et in nostro autem SS. ordine communitati cedat singulis
in particulari non nisi relicto simplici usu.

124° Ad mentem igitur Joan: 22di, quem hic ut privatum juris doctorem cessasse quivis opinio
sic est respondendum, ad imum quod dicendum est dictam definitionem non esse definitionem
usus facti sed usus iuris, quem in rebus unico usu consumptibilibus sub eiusmodi conceptu
non subsistere posse facile concedimus, at in praesenti non disputamus de usu iuris
sed de usu facti utrum a dominio distingui possit in rebus unico usu consumptibilibus, ita
quod praesens ratio nullius penitus est ponderis. neque maioris momenti est altera inst-
antia nam contra me Nobis: [illegible], ad huius rationem adiectam dico: esto, quod in huius-
modi usu ipsa res remanere amplius non possit, et ita dominium reale actuale pereat
pereunte re, non tamen enim sequitur tolli aut non esse posse ex parte domini proprietatem
illam antecedentem, sicut tamen usum impedire, revocare denegare adeoque et
de rebus pro sua parum cuiuslibet in omnem usum plenissime disponere sine iniuria
possit, quod perfecta proprietas est, ut patet in dicto exemplo facto de conviviis, ubi
non obstante ciborum usu quivis libere et mera ex gratia indulto plenum tamen
dominium eorum in hospite esse dignoscitur et proprietas: cur autem in hospite
sit potius proprietas ciborum in usum indultorum, et non sit pariter in aliis eius-
modi usum facti libere et dependenter a suo nutu indulgentibus? Sane
aut cum hospite inciviliter agas, aut usum a dominio distingui necessum est quoque
in rebus ipso usu consumptibilibus. Ad 3tiam instantiam dico rerum huiusmodi
minutissimarum ut est ovi aut frusti panis susceptum in Ecclesiam dominium nec
inutile Ecclesiae nec indecorum esse Pontifici, sed actum ex sine plane dignum supremo
in terris post Christum Capiti; quod est utilius Ecclesiae quam Evangelica celebrare in
ipsum consilio, quod gloriosius Pontifici, quam eius, quod ratione suae dignitatis et excell-
entia nulla lex praecipit, Christus tamen ut fierent consuluit, primum esse tutorem et
ca[illegible] credulis quod sit an incredulis Joan. 22dus hanc utilitatem Ecclesiae fuisse
intim, intentionis tamen finem sic attendit, quem sane si attendisset, Evangelicae pau-
pertati tamen discrimen non posuisset, quod potius Evangeliis cum utilitate in-
tentus consiliis huiusmodi rerum et ipsum dominium in se suscepisset. Ad 4tam
denique instantiam respondetur sicut ad imam, illud fuisse de usu iuris verum esse

BLB BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK gefördert durch Baden-Württemberg MINISTERIUM FÜR WISSENSCHAFT, FORSCHUNG UND KUNST

n̄ tn̄ de usu facti, de quo in praesentiarum disputamus.
Neque dicas 2do res furto ablatas restitui debere suo domino, ablata autem e 125.
conventibus fratrum minorum non Pontifici, aut largienti Eleemosynas, sed ipsis fratrum
conventibus in individuo quorum unde sublatae fuerunt debere restitui, adeoque earundem
rerum veros dominos esse iudicandos. Nam per hoc quod Pontifex pro suo
nutu revocare possit omnem rerum usum a fratribus minoribus non statim sequi
quod earundem rerum non sint domini, nam neque pupilli sine consensu tutorum
de suis disponere possunt, et pupilli eiusmodi rerum usus a tutoribus revocari queunt
licet pupilli domini esse desinant. 3tio S. D. tit. q. 78. ar. 1. de usu
rerum ipso usu consumptibilium dicere videtur, quod concedit usus concedit res
ex hoc ipso, atque cui concedit res et usus rei, ille rei huius constituitur dominus:
quod eo ipso quod fratribus minoribus Sanctissimus concedit usus rerum consumptibilium usu
unico res etiam concedit, atque ex consequenti et dominium, sed igitur fratres nec domini
rerum unico usu consumptibilium neque poterit usus in huiusmodi rebus a dominio
disjungi. nam

R. Primum restitutionem fieri familiis fratrum minorum quibus res ablatae 126.
fuerant, non provenire ex iure et disponendi plena libertate, sed ex tacito
consensu summi Pontificis, ad quem dum saepe longius distat difficilis nimium
accessus et restitutio foret, qui propterea iis familiis unde ablatae fuerunt vult
restitui, quod in singulis huiusmodi eventibus ipse Pontifex dignoscatur substituisse,
et hac de individuali re in hoc loco potius quam in altero fratribus ubi suo more
ali velle decernit. neque obstat quod Roma res ablata Pontifex sibi restitui non
sinat, sed familiis, unde surrepta fuerant, id est solum ratione uniformitatis, tum etiam
ut sibi non illud solum, sed et illud ubi surreptum erat ad plenam conservationem restitueret,
unde apparet quod hac restitutione res non cedat familiae, sed in familia Pontificis.
Ad 2dum dico latam disparitatem esse in revocatione tutoris et revocatione Pontificis,
tutor enim in primis non est dominus rerum pupilli, atque adeo revocando aliquem usum lege 127.
non permissum non privat aliquo pupillum, sed tantum eidem suum periculosum a noxis
vendicat. praeterea non omnes usus iurium pupilli a pupillo factos aut licite aut
valide revocare potest tutor, sed eos solum qui vergant in detrimentum pupilli.
econtra Pontifex est dominus absolutus rerum usus fratrum minorum et singulis momentis
non solum usum impedire potest, sed eos sine omni iniuria singularem rerum usu privare,
ita ut non ageret ex hoc contra iustitiam respectu fratrum qui sineret eos fame perire
et quam gravissime peccaret contra Charitatem. insuper Pontifex ius suum absolutum
et plenum dominium circa omnes usus, adeoque non tantum contra alterum a damno
vendicare potest, sed eos et singulos a se pro libitu suo sine laesione iustitiae

inficiere annullare privare, quocunq; rescriserit, atq; hinc stat cur dominium reat respu Fratrum ex revocatione Pontificis, et non resp[ec]tu pupillorum ex revocatione tutoris.

128. Ad 2dum dico S: D: loco cit: agere et loqui de usu ad nutum non revocabili et quo sit transferatur dominium a mutuante ad mutuatarium, ut et declarat in actis e cit: articulo utrum peccatum sit accipere pecuniam in pretium pro pecunia mutuata, quod est accipere usuram, quod ratione procul dubio certum est, in rebus usu consumptibilibus, cuicunq; traditur usus eidem concedi et rem adeoq; et dominium, at longe dissimilis est casus noster, loquimur enim de solo usu ad nutum revocabili atq; de usu eleemosynae quae talis, unde isto textu nihil contra nos probatur in contrarium sed potius assumptum est pro nobis a contrario ita formandum: cuicunq; conceditur usus ad nutum non revocabilis, illi conceditur et res et dominium: quocunque non conceditur usus ad nutum non revocabilis sed solum traditur usus facti, illi non conceditur res et dominium, adeoq; usus facti et dominium ab invicem dissociari possunt etiam in rebus unico usu consumptibilibus, posito quod usus in iis tantum concedatur ad nutum revocabilis: vae salutem ex inimicis nostris.

Sectio 5ta.

Quid sit ususfructus, quotuplex, quomodo acquiratur et amittatur.

129. Atten[to] Quae priori sectione de usu, superest ut aliqua etiam de usufructu dicamus, solet autem ususfructus tum a Theologis tum a Jurisperitis ordinarie definiri Jus utendi fruendiq; re aliena salva illius substantia, ita est etiam L. 1. ff. de usu fructu et institutionis eodem titulo initio; dicitur imo jus tum ut participet de ratione generis dominii in genere cujus quodam est species, saltem secundum aliquos, tum est ut indicetur non definiri usum fructum actualem, qui non differt ab actuali rei alienae usu, sed potentialem dominium id est, omnes significat facultatem percipiendi usum facti. Dicitur 2do utendi fruendiq; ad rejiciendum nudum usum et ea iura quae non sunt ad utendum et fruendum sed solummodo ad utendum; bene namq; sciendum est uti et frui inter se in hoc differre, quod fruitio absq; limitatione se extendat ad omnes fructus et emolumenta percipienda quae ex ejusmodi re proveniunt, quales fructus respectu animalium sunt, lana, lac, foetus et partus etc. in secundum institutionis de rerum divisione; usus econtra aut ad nonnullos aut certe ad valde exiguos fructus ius tribuit, ubi patet ex eo, quod per hoc, quod tribuatur alicui usus equae non eo ipso etiam tribuatur partus equae, quia usus tribuitur tantum non ususfructus. Dicitur 3tio re aliena ut ostendatur definitionem datam esse de usu fructu formali, non de causali intelligendam, quorum iste habet quod in eodem supposito conjunctus est cum proprietate, ille vero quod separatus est in subjecto a rei proprietate

proinde his verbis excluditur ius quod habet ille qui tenet rei dominium plenum. Dicitur 4to salva ejus substantia quo significatur, quod non ipsa res sed rei usufructus usufructuario competat re in dominio proprietarii persistente, unde eleganter Angelus de Clavasio in sua summa Angelica verbo usufructus pro explicatione definitionis posita data definitione hic breviter ait, usus fructus est ius in corpore quo sublato et ipsum tolli necesse est. quasi diceret quia usus fructus debet esse in aliqua re fructificante, hincque ut res in substantia salva persistat necessum est, hac enim sublata ipsum quoque usum fructum tolli palam est.

Quadripartitur a doctis usufructus solet: primo quidem in causalem, et spectat ad dominium proprietatis, immo re ipsa aliud non est quam dominium proprietatis ut fundans et causans ius utendi fruendique re sua, adeoque potius proprietas quam usus fructus dici deberet. 2do in formalem et est quem priori numero explicavimus quod sit ius utendi fruendique re aliena salva eius substantia, proinde non subsistat in proprietario, sed altero dicto sublato dominium utile possidente feudatario vg. emphyteuta et caeteris. 3tio in legalem et est, qui a lege quibusdam attribuitur, ita patri ordinatione legis obvenit usufructus adventitiis in bonis adventitiis filiorum. et 4to in conventionalem qui nimirum ex conventione donatione et alia privatorum hominum dispositione quibusdam acquiritur. nomine tamen proprio usus fructus venit solummodo usufructus formalis, qui data definitione explicatus est, quique differt ab usu per hoc, quod re in usum data usum habente usus tendat ad finem directum, in usu fructu autem ius datur non solum aut his sed toto iure et de novo fruendi. 130

Etsi duobus tantum modis usum fructum obtineri docti plane consentiant legis ordinatione scilicet, quomodo pater usum fructum obtinet in bonis adventitiis filiorum sub patria potestate constitutorum, et privata dispositione, testamentis pactionibus stipulationibus etc. pluribus tamen modis eundem amitti posse tradunt. imo quidem morte naturali usufructuarii, 2do morte ejusdem civili, seu ut Angelus de Clavasio loc: cit: ait: per maximam et mediam capitis diminutionem non autem propter minimam: maxima minutio capitis est, cum aliquis simul et libertatem et civitatem amittit, quod iis accidit qui propter delictum suum fiunt servi poenae damnandi vg: ad triremes carcerem perpetuum et qui propter ingratitudinem rediguntur in servitutem. media capitis diminutio, cum libertas retinetur quidem sed civitas amittitur, quod accidit iis, quibus aqua et ignis interdicitur et in insulam deportantur. minima denique est cum civitas et libertas retinentur, status tamen mutatur, quod illis evenit, qui prius sui iuris erant. 131

*

ti ām ūrij alieni fiant, ut hbr Institutis de capitis diminutione: qd aūt per minimam capitis diminutionem n̄ finiatur ususfructus, ē, qd altera duo reputent̄ mortes civiles ff. professio et societas, minima aūt diminutio mors civilis n̄ reputet̄, qā oīa iura per illam transeunt ad ipsum cui arrogatus se donat Institutis de adoptione §. sed hodie Codice de ff. Iulius.
3tio amittit̄ aut finit̄ ususfructus, si res in qua ē ususfructus pereat.
4to si usufructuarius usum fructum cedat proprietario, aut ipse usufructuarius proprietatem rei obtinet. 5to elapso tpre L. aut quaestione stabilito. 6to per n̄ usum ususfructus tanto tpre quo dei praescriptio de qua ar. 3. huius disputatis. 7mo in poenam statutum ē, qd si pater fiat haereticus, eo ipso amittat usum fructum in bonis adventitiis, ad quem ususfructus transit.
8vo denique finit̄ ususfructus per professionem solemnem si monasterium saltem in comuni uti sunt claustra Benedictina, dominium habeat, hic ē ipsum succedit in usumfructum professi usque ad naturalem eius mortem, ut docent hodie quidam DD. circa qd tn̄ amicus cum Molina et aliis sentit, qd ususfructus in bonis filii adventitiis patre Monrium ingresso ad Monrium devolvatur n̄ ad filium, cuius ista ratio datur, qd factum laudabile patris quale ē professio solemnis n̄ debeat pro iuri praeiudicare, nisi forte utriusque proprietarii et usufructuarii diligentia dett̄, n̄ item ē de filio, qsi ē filius habitum et ordinem profiteatur, per hoc suum factum tn̄ nec dt̄ nec pt̄ iuri patris in antecessum recte comparato praeiudicare, proin pater utrobique retinet usumfructum, qsi filius professionem facere admitteret.

132. Caeterum vero usufructuarius ex quibusdam DD: gemino ligatur onere, unum ē qd praestare debeat cautionem, qd rebus in usumfructum quaesitis uti velit arbitratu boni viri salva scil. earum substantia: alterum ē qd finito usufructu velit per se aut fideiussorem proprietario restituere qd superet. proterea incumbunt usufructuario ē expensa, q ratione fructuum percipiendorum fiunt, item decima vectigalia et alia huiusmodi praestationes reales q ratione usufructuaria dtur: unde ē infert Marius Andruenio huius q. 33. ar. 3. qd si ususfructus sit gregis et armenti, usufructuarius qui inde percipit lacte lana et foetu, teneatur tn̄ in locum demortuorum alia capita substituere q cedunt in dominium proprietarii tradentis usum fructum gregis, ut salva sit eius substantia, unde si perierint usufructuario perierint § sed si gregis institutionum de rerum divisione hic tn̄ solum erit intelligendum si totus grex collective in usum fructum tradatur n̄ aūt si singula capita traduntur, tc ē qd perit restituere n̄ dt L: qd ergo 7o libro de usufructu cuius ratio traditur, qd solum grex sit qd aeternum, singula aūt capita pereunt [illegible].

fiteré de usufructuario vinea et sylva ubi usufructuarius tenetur loco arborum et vitium demortuarum alia serere, nisi casu fortuito et ventorum turbine evulsa fuissent, ubi ad nil tenetur; idem quoque est de usufructuario in aedibus, qui pariter tenetur aliquam reparationem parvis sumptibus faciendam, non tamen ameliorari, sed ut in angulo esse consueverunt. In rebus autem usu consumptibilibus, et si stricte usus fructus dari nequeat, cum salva substantia manere non possit, at aliquis tamen ipse usus usufructus speciem, quod saltem aliqualiter iis quis utatur sive perceptum fuit sicut his paribus rebus, tenetur huiusmodi usufructuarius dare cautionem de reddendis aliis huiusmodi rebus his ex integro aequalibus, ut adeo moraliter saltem salva rerum substantia dici queat. Alia tamen de usufructu dicta sufficiant, alia est, quae hic indagari posset, v.g. utrum ex usufructu legato haeres gravari possit in legitima, utrum haeres constitutus usufructuarius omnium bonorum, aut saltem aliquorum tantum, teneatur solvere aes alienum de bonis exinde acceptis etc. commodius in suis propriis locis expediri poterunt, maxime cum et hoc loco: de testamentis agendum veniret. iam l. sit

Articulus 2us

De subiecto dominii et specie in genere

Antequam in praesenti non est de increato Dei dominio multum disputare, sed de creato tractaretur, nulla namque natio tam barbara sub sole est, quae Deum ut summum rerum dominum eidem non recognoscat, fides praeterea universos Christicolas satis erudiat, eum creatorem immensum et unum Deum esse verum, tanta quam necessitate, ut Deus non foret, cuius aut abdicabile aut amissibile circa rem minimum dominationis ius esset. De creato igitur dominii subiecto sit

Sectio prima

De subiecto dominii tum proximo tum remoto in genere.

Subiectum proximum alicuius habitus iuris aut potentiae in genere illud esse potius omnibus cuius atque ab habitu huiusmodi recipiatur, illud quoque dici subiectum remotum quod est receptivum atque immediatum eiusmodi habitus aut iuris n. 3. et alibi saepius dictum est, neque minus certum est sine subiecto habitum dari non posse, sicuti palam est actum aliquem sine sui receptivo esse non posse: quaeritur proinde quidnam dominii subiectum sit remotum, quaeve subiecti remoti potentia proximum dominii sit sustentaculum? quod ut recte pateat ad ... 133

quaestionem in hac sectione proprie procedere de dominio in actu primo, et radicali dominandi capacitate, sive illa actu dominari ~~actu~~ lege prohibeatur sive non.

134. Assertio 1ma proximum dominii subjectum est voluntas rationalis intellectum tamquam radicem supponens. Ita communissima omnium. Probatur illa potentia dominii subjectum proximum adstrui debet, in qua formaliter radicari potest libera et legitima facultas disponendi de re aliqua tamquam sua, atqui facultas hujusmodi alibi radicari non potest nisi in voluntate rationali intellectum tamquam radicem supponente: ergo etc. Minor videtur nota in terminis et dum dominii tum proximi subjecti generico complectitur. Minor etsi pariter certa sit ita tamen ostenditur in illa potentia formaliter tantum radicari potest libera et legitima facultas etc. quae solum formaliter libera est, atqui ex dictis in praeviis et dicendis de actibus humanis sola voluntas formaliter libera est supponens intellectum ceu radicem libertatis: ergo.

135. Probatur idem est subjectum proximum dominii, quod est ejusdem proximum fundamentum, atqui fundamentum hujusmodi intellectus est et voluntas ille quidem radicale haec formale: ergo est intellectus et voluntas sunt proximum dominii subjectum ille quidem radicale haec vero formale. Probatur minor illud est proximum dominii fundamentum, per quod homo proxime habet potestatem liberam disponendi de rebus tamquam suis, atqui hanc liberam potestatem disponendi homo habet per intellectum et voluntatem, per hos enim immediate habet potestatem in seipsum, et per hos suos actus in res externas, unde voluntas dicitur domina actuum: ergo proximum dominii fundamentum adeoque et subjectum est intellectus et voluntas, haec quidem, quia sola formaliter indifferens et libera est, formale, intellectus vero quia radix tantum indifferentiae et libertatis est, radicale. Illud namque subjectum est dominium seu liberam et legitimam facultatem rationabiliter disponendi de re tamquam sua, sicut est ubi ratio nulla est, ibi est nulla libertas est, utpote quae consistit in electione libera indifferentium, ita ex consequenti ubi nulla ratio est, ibi nec dominandi facultas existere potest, quae in libertate suorum actuum consistit: proinde ad totale subjectum proximum dominii pertinere videtur et intellectus tamquam radix, et voluntas tamquam proxima disponendi et eligendi potentia.

136. Assertio 2da subjectum dominii remotum est omnis et sola natura rationalis in utroque supposito fundamentum est: illa natura solum proprie dominii subjectum remotum esse potest, quae sola est receptiva subjecti proximi, atqui intellectus et voluntatis rationalis quae ex dictis subjectum proximum dominii sunt, sola et omnis natura rationalis est receptiva: ergo est sola et omnis natura rationalis remotum dominandi subjectum est. Probatur 1mo dominium formaliter est libera disponendi facultas, atqui libera disponendi facultas est et subjectiorum non nisi in-

formali libero, ut per se patet, non autem est formaliter libera natura nisi rationalis: ergo est domi-
nium subiectative non potest nisi in natura rationali. Confirmatur 2do ex Genes: 1mo
dominium in omnia creata sublunaria tribuitur soli imagini Dei, dicitur enim faciamus
hominem ad imaginem et similitudinem nostram et ceteri sicut ut praesit piscibus et vola-
tilibus coeli etc, atqui imago Dei non est nisi natura rationalis: ergo dominium tribui
non potest imo nec potest nisi natura rationali.

Assertio 3tia. Post Deum cui simplicissimum in omnes creaturas absolutumque dominium
competere et fides docet et rationalis ostendit, excellentissimum omnium creaturarum 137
dominium est natura humana Christi qua talis.

Notandum est quod Christus ut homo fuit Rex ac Dominus universalis totius orbis tam
quoad spiritualia quam temporalia non quidem in actu 2do quoad usum et administrationem,
sed in actu primo sive quoad ius ac potestatem, unde per suam Nativitatem alios
Reges et Principes orbis suo iure actuali non privavit, proinde neque iniustos posse-
ssores aut tyrannos effecit, sed ipse suo iuri actuali cessit factus obediens
usque ad mortem. Christum hominem autem fuisse Dominum totius orbis imo seorsim
ab ipsa subsistendi dignitate qua non erat simpliciter homo, sed homo Deus, qua ratione
sua excellentia infinite excessit omnes Reges terrae. unde probatur 2do ex Scriptura
ubi Christus appellatur Rex Regum et Dominus dominantium Apocal. 19. v. 16.
item c. 1. v. 5 princeps Regum terrae, hinc est omnes reges terrae in nomine eius
genua flectunt Regem Regum Christum Dominum adorantes. suadetur 3tio ex doctrina
SS. PP.: maxime S. Tho: lib: de regimine Principis c. 13. item S. Antonino
et aliis neque inter Catholicos aliquam huius dominandi excellentiae dubitationem
oriri posse aestimo, quamvis ignota esse non potest omnium in omnibus Christi excellen-
tiam adeoque et in Regia potestate.

Obiicies contra: Christus Dominus dixit Regnum eius non esse de hoc mundo: ergo Christus Rex non 138
erat. Resp.
Christum Dominum loqui de Regno quoad usum et administrationem adeoque considerato
in actu 2do non in actu primo, quod sibi competere manifeste satis indicavit Joan: 16
V. 11. ubi dixerat quod Paraclitus veniens arguet mundum de peccato et de iustitia et
de iudicio, de peccato quidem, quod non crediderunt in Christum de iustitia quod vado ad
Patrem et de iudicio quia Princeps huius mundi iam iudicatus est, id est Christus
Dominus mundi iniquo iudicio iam condemnandus quoniam. Si autem Christus est Prin-
ceps huius mundi: ergo Regnum eius erit de hoc Mundo: utrumque quod ita
salvatur, ut Christus sit Princeps secundum ius et in actu 1mo, eius autem Regnum
et principatus sui actualis administratio non sit de hoc mundo.

139. Assertio 1a. ñ solum pueri ante usum raõis et amentes, sed et peccatores in peccato mortali, haeretici et infideles suorum naalium actuum et rerum verum dominium retinent. est communis Catholicorum contra Wiglef, Huss. et Waldensem haereticos. Suadet 1ma pars tum ex Aplo ad Galat. 4. ubi dr quanto tpre haeres parvulus e nil differt à servo cum sit Dns oium. tum e a raoe quia oïs e naa raolis e subm dominii remotum, atqui e pueri ante usum raõis item amentes st naa sltm habituali et in actu 1mo raoales: q. e. a. hoc am intelligenda st de dominio in actu 1mo ñ de ipso dominii usu, ipsi namque perlubenter concedimus in puero ante usum raõis actuali amente, sicut et in actualiter dormiente dominium in actu 2do stare ñ poe, hoc e exigit plenam et actualem libertatem, plena am et actualis libertas eo ñ pt ubi raoactualis ñ e: cum q. in pueris et amentibus aut e dormientibus actualis raõ ñ sit et usus intellig, neque in eis erit actuale sed habituale tm dominium.

140. Altera pars definita e in Concilio Constantiensi sess. 8 in ar. 4. ubi errores damnati st haeretici nominati: item in Concil. Trid: sess. 7. can. 12. et manifeste habetur in S. Script. Rom. 13. obedite dominis ñ tm bonis sed e discolis hoc e suo exemplo docuit Chrs ipse dum tentantibus se pharisaeis diceret reddite q. Caesari q. Caesaris st: erat am Caesar Ethnicus adeoque infidelis: q. e infidelibus obediendum e, atque iis dominium competit in aliena legitime possessa: praeterea multimodi Reges appellantr in S. Script. qui tn in peccato versabantr, at Reges st domini suorum regnorum, ipse raoe e probari poterit: peccatores haeretici et infideles actualem ratiocinii usum per sua peccata ñ amittunt: q. dum in peccato st, st naales raoales. atqui oïs naa raoalis e subm dominii remotum. q. e. a.

Cum titulus dominii ñ fundatur in gratia et charitate q. per peccatum destruunt sed in aliis titulis a iure expressis quibus et iustis et peccatoribus, quos titulos peccatores sui peccatis ñ amittunt: q. e peccatores facto peccato servant suorum dominium. procedit tn iste discursus potissimum de dominio in actu 1mo, et de peccatoribus quorum dominium aut ab hoc aliquâ iure irritum ñ e quemadmodum in crimine laesae Maiestatis.

Sectio 2da.

An dari poit duorum dominium insolidum.

141. Magna quaestioni huic cum qua illa de duplici caa totali respectu eiusdem numero effectus e affinitas, ut adeo qui illi diligentem operam navarit

parum difficultatis in hoc inveniat, cuius status iste est: an eiusdem numero rei
eiusdem v.g. agri dari valeant duo domini totales ita, ut sit et sol. sit dicere
verum sit hic est plenus dominus, et ille sit est plenus rei dominus? quod est plures in
solidum aut saltem partiales concurrere valeant, cum extra controversiam est,
quod est frequentius videre est quando Titium v.g. habere dominium proprietatis, Caium
utilitatis; et de totali igitur dominio quaeritur et absoluto. pro cuius brevi resolutione sit
Assertio absolute implicat duplex dari solidum totale et absolutum dominium eodem 142.
tempore et signo respectu eiusdem numero rei. quod communiter contra paucos.
Probatur absolute implicat contradictionem verum: quod est duplex dominium totale respectu
eiusdem numero rei sit et sol. Probatur consequentia si duplex plenum sit et sol
eiusdem numero rei possibile foret dominium, manifeste quod daretur contradictorium
verum: quod si illud implicat, implicet et hoc necesse est.
Probatur sequela in huiusmodi casu verum esset Titius v.g. est plenus huius rei dominus
uti statim volunt, at est verum esset Titius non est plenus huius rei dominus quod probo:
si verum est quod Caius omnem dominandi licentiam et facultatem habeat adeoque
plenus rei sit dominus, verum non est quod Titius plenus eiusdem rei sit dominus, quia Caius
de re huiusmodi pro suo arbitratu licite disponere potest et non? si non potest:
quod non erit plenus dominus ut per se patet, si autem potest: quod potuerit disponere
contra dispositionem Titii, adeoque licite impedire dispositionem a Titio factam:
quod Titius non habet ius ab altero sine iniuria non impedibile, quod tamen ad dominium per-
fectum necessario requiritur, quod non erit perfectus, neque plenus eiusdem rei dominus Titius:
erit ipse Titius dominus plenus ut concedunt statim, et Titius non erit dominus plenus
eiusdem rei, quia ius non habet ab altero licite inimpedibile ut probatum est, consequenter
aut non implicabit contradictorium verum, aut implicabit duplex dominium solidum
absolutum sit et sol eiusdem numero rei.
Confirmatur absoluta dominii plenitudo sicut quod talis est essentialiter importat absolutam omnium iurium 143.
plenitudinem, atqui manifeste implicat eiusdem numero rei pro eodem instanti
sit et sol in Titio et Caio v.g. subiectari absolutam iurium plenitudinem
(: plenitudo namque iurium importat omne ius dabile, adeoque ut quis dici
possit se habere plenitudinem iurium, ipse sibi appropriare debet omne ius
dabile in eiusmodi rem. quomodo autem subsistere posset huiusmodi iurium appro-
priatio in duobus a se invicem independentibus, nullus dico eo ipso, quod independenter sit
alterutrius habebit ab altero distinctum, si hoc quod non habebit omne ius dabile

sed n[on] habebit plenitudinem iurium, adeoque rei plenitudinem dominii: sed qd implicat duorum Titii v.g. et Caii in eandem rem, sit et sit tota absoluta dnii pleni-
tudo, hinc Jurisconsultus L. 5. §. si duobus. ff. commodati. absolute ait, duorum
qdem in solidum dnium et possessio esse n[on] potest.

144. Quare si dnium duorum in solidum implicat, cuius ergo sit ager v.g. in instanti
donationis aut emptionis, an emptoris, an venditoris aut donatorii, an alterius?
R. Quaerendum est, an per tale in instanti donationis aut emptionis intelligatur instantis
illud ipsum signum quo actualiter ius transfert, an quo iam translatum indicatur,
si prius, dicendum est, qd plenum adhuc dnium sit ex parte donantis, aut venditoris,
hic est in hoc signo actu disponit de re tanquam sua, donando et vendendo rem. si
vero posterius, scilicet cum ius translatum iam sit, in illo signo, ius vero dnium consilium
dicendum erit, dnium ex parte emptoris subsistere.

145. Atque dices in contractu emptionis et venditionis in ipso signo terminativo
contractus venditor plenus est dnus rei vendendae, atque in eodem signo inchoative
saltem plenus est dnus est emptor; qd pro eodem instanti translationis et terminativo
contractus duplex eiusdem rei plenus erit dnus. nam
R. id qdem concedi posse qd diviso per intellectum pro indivisibili instante in
diversa signa intentionalia pro uno signo intentionali venditor sit plenus
dnus, et pro altero signo intentionali emptor sit plenus dnus, attamen cum haec
signa sint tantum intentionis n[on] rei, ita et huiusmodi dnium n[on] erit re sed intentione
duorum; imo etsi forent signa realia eiusdem instantis realis, nonnisi ut-
cumque, qd sit et fit et pro eodem signo reali, qd assertio solum intendit, im-
plicet absolutum et plenum duorum dnium in solidum, eo ipso, qd diversa signa
realia ponerent per adversos. Praeterea qd si emptor in eodem
signo fiat inchoative dnus; an propterea plenus erit dnus cum venditore;
minime sed inchoat tantummodo tantum, qdem in altero desinit, eritque solum in
futurum signum plenus dnus, n[on] est in praesenti.

146. Dices posito, qd certa nobilis matrona orba haeredibus rei testamentum agrum
de tali rum legaret Titio et Caio sic possidendum, ut uterque eius plenus sit
dnus, donare, vendereque possit, quomodocunque voluerit, utrique in hoc casu uterque
per aditionem testamenti plenus dnus fieret in idem solidum aut qd impedit
qn minus eiusmodi testamentum evenire possit? etc.

R. 1. Berta huiusmodi Titio et Caio testata sic intendit agrum transferre in utrumque, ut uterque sit Dnus, et sic uterque fructus sibi approprietur; et ita manifestum est eiusmodi testamentum ex fine malum esse, et seminarium rixarum, atque adeo per judicis authoritatem corrigendum. 2. Berta intendit, ut uterque sit indiscriminatim et vage sit plenus Dnus, adeoque in usu fructuum provenientium sibi approprient fructus, et tunc dicendum est, quod si uterque fructus sibi approprient, ille est solus Dnus sit plenus rei, alter autem non nisi titularis; si vero aliquos tantum fructus sibi sortiatur, partialis uterque erit in usu Dnii Dnus. Bene namque advertendum est, plenitudinem Dnii non solum involvere absolutum jus utendi, et disponendi de aliqua re, sed etiam jus in re, ut adeo a nemine licite impediri possit; nunquam autem in posito casu uterque utriusque jus solummodo, quin in actum exercitum redigatur, licite impedire et infringere potest: neuter ergo respectu huiusmodi legati dici poterit plenus Dnus, nisi tantum ex levi mulieris mente. atque ex hoc singula obiecta facile solvi poterunt, ea enim aut loquuntur de diverso juris instanti, aut signo instantis, aut diverso dominii genere, aut diversa numero ratione, aut certe plenitudinem jurium non involvunt, adeoque neque illud Dnii pleni observant, quod jus sit huiusmodi, ut ab altero licite impediri non possit. His itaque pro eorum solutione insiter notatis, multum iis inhaerere nec animus, nec necessitas est.

Sectio 3tia

An et quale Dnium homo competat in vitam, membra, famam, honorem, et alia bona spiritualia?

Suppono imo. Contra Donatistas et Circumcelliones suicidium per se loquendo, et extra voluntatem Dei aut mandantis, aut motu interno instigantis 947
velut factum cum S. Apolonia Martyrologium testatur ad diem 9nam februarii, esse intrinsece illicitum, et naturali jure vetitum per praecepta divina naturalia, quorum alterum est: non occides. ait enim D. Augu: l. de civit: non alterum quidem nec te: neque enim alium occidit, quam hominem, qui seipsum occidit: sicut ergo non licet privato cuidam hominem occidere, ita multo minus seipsum occidere etc. alterum quod ita infra charitas incipit ab ego. tum est quod Sapien: 16. Vir quod solus Deus est, qui vitae et mortis habet potestatem, et qui occidit et vivificat. quibus praeterea accedit, quod actus huiusmodi in seipsum contra naturam foret et summe violentus, unde maior infamia non estimari absoluta lege aut ratione, quam quae oritur ex suicidio, sicut quod eo quod iubeamur proximum diligere, sicut nosmetipsos, ideo quoque nos-

metipsos diligere imperamur, ita e contra praecipiatur, nec alterum occidamus, a priori et potiori inhibemur, ne nos ipsos occidamus. Neque facit ad rem, quod quoque nobis licite mortem nobis appetere possimus, sicut sibi appetiit S. Paulus cum dixit: Cupio dissolvi, et multa e nobis et aliis optare possumus severiora, nec tamen ea nobis licite inferre possumus.

148. Suppono 2do eodem jure illicitam esse sui mutilationem, nisi forte gravius malum certo sustinendum eam exposceret, uti si damnatus ad rogum fieret a judice licentia vitam redimendi per sui propriam mutilationem pedis manusque abscissionem: nam in huiusmodi casibus sui mutilatio non erit intrinsece mala, quoniam inter duo mala eligendum est minus malum, praesertim si per amplexum minoris mali propriae vitae et charitati consulatur, sicuti hic evenire palam est. neque obstat huic licitati, quod aliqui opponunt, scilicet punitionem esse actum justitiae vindicativae de cuius natura est, ut sit ad alterum, ac proinde ab altero non ab ipso poenitente exequi debere: nam contra est quod justitia in tantum sit ad alterum, ut vero non sibi sed alteri formaliter justus sit, quod etiam in hoc casu fieri potest, per hoc enim quod poenitens exequatur sententiam a judice latam, id formaliter facit, per quod justitia erga alterum communitatem scilicet, et proportio inter eius jura et suum delictum sibi, sicut in simili quando quis ad triremes damnatus ipse labore suo sententiam bene exequitur, perfecta justitia observatur. his suppositis sit

149. Assertio unusquisque tam jure naturali et positivo est dominus suae famae honoris bonorum spiritualium ipsiusque vitae quantum ad custodiam. ita Paulus Mezger cum quinque Doctoribus. probatur 1mo ex ipso lumine naturae dictante quod quisque studere quaerere vitam famam honorem etc. 2do dominium vitae quoad custodiam est de jure naturae ut facile omnes fatentur: quod ergo de eodem jure est dominium famae honoris etc., quod pridem advertens poeta consulit omnia si perdas famam servare memento, atque ideo multis imo omnibus fere ingenuis multis longe est privari vita quam fama, quae altera in mundo est post mortem vita est. 3tio ex Decalogo ubi dicitur non loqueris contra proximum tuum falsum testimonium quod sane et illud involvit, multo minus loquere falsum testimonium contra se, charitas est in se incipienda. 4to denique probatur assertio ex ipsa domini notione, quae est libera disponendi facultas de re aliqua tamquam sua sine injuria ut impedibilis, atqui verum fama honor caeterisque bonis spiritualibus doctrina vel praecibus virtutibus etc. omnibus hominibus competit huiusmodi libera disponendi facultas, potest namque, ipse bonis quisque, tam libere in suum commodum uti, nec tamen sine injuria iisdem privari potest, unde non solum injustus laesor famae honoris etc. tenetur ad restitutionem, sed et ipse possessor horum bonorum propter maius commodum spirituale iisdem renunciare se abdicare potest.

in quid.

qtm fall sine scandalo fieri pt, ut factum legitur à multis sanctis, qui ne
publica fama in elatem caderent, sponte sua ad talia descendebant, ut vana
mundi gloria sopiretur, et firmius in humili pietate starent. de ceteris
aliisque virtutum actibus magis constat hominem iisdem libere uti posse, dum quā
meritum posuit libertatem; sicut igr iis augeri pt meritum, ita e iis libere
hōo uti pt dum qā; sicut hōo dum operari libere operari, ita variorum si
elicit actus virtutum eos libere elicit, qd aūt libere elicitur, illud elicere et n̄ elicere
in n̄ro dn̄io e: actus virtutum in dn̄io hominis st. qbq omnibus accedit, qd famam
honorem et alia bona spiritualia quis libero arbitrio acquirit, iis aūt quis libero
arbitrio acquirit si aliunde scandalum et damnum tertii absit quis libere
uti pt, qbq aūt quis libere uti pt, eorum dominus e: qd &c. neque obstat
qd quis saltem sine peto veniali famam licite prodigere nequeat iuxta illud
ecclesiastici 41 curam habe de bono nōe: nam et quis perfectus suarum pecu-
niarum sit dn̄us, nihilominus eas sine pctō prodigalitatis prodigere n̄ pt.
Dici tn n: 147. suicidium per se loquendo esse in se illicitum, per accidens et
e quoque licitum e imo obligatorium indirecte concurrere in suicidium aut 150.
mutilationem, quemadmodum concurrisse testatur sacra littera samsonem et
Eleazarum, qui longe maluere vitam suam perdere, qm sese et israelem
hostibus suis ludibrio esse: sicut de priori legitur judicum 16. de Eleazaro aūt
constat ex 1do Machabaeorum 6. ubi generosum eius Martyrium recensetur: ita
e in suicidium concurrere licite videmus quotquot milites generosos vigilia de-
perdita, qbq n̄ solum licitum e quamdiu sibi de belli iniustitia n̄ constat pro suo
et Caesare e dum certo vitae dispendio conflictum et belli aciem intrare,
sede in custodia tenenda stare firmiter ad hostium aditus. idem à potiori
sentiendum e de milite christiano et fidei propugnatore, qui procul
dubio quicunque gravis fidei exemplo scandali provideri, etiam cum certo
mortis periculo de sua fide testari tenetur. similiter parochus tpre pestis
succurrere obligatur suo parochiano saltem sacramentis ratio salutis cum immi-
nenti infectionis periculo, dummodo ex eius morte plures alii destituti
pastore n̄ forent, sed de parocho tpre pestis alibi plura. tenetur e
servus se telo obiicere pro conservando suo principe n̄ minus, qm manus
se ictui obiicit ad avertendum damnum capitis. tenetur miles ad imperium
sui ducis hostili arci ignem immittere, et si provideat se exacium esse dissi-
panum. ex eadem rōe clarissimus Paulus Mezger Religiosis concedere
videtur modicam vitae orbitatem et mortis accelerationem per austeritatem corporis

donato n̄ mors aut ruina vitæ sed maceratio peccaminosæ carnis intendatur, cui
et ego adstipulor existimans exemplo esse S. Paulum maceratione sui dissolvi
cupientem et esse cum Christo; maximè quando cum sic vita et mors Dño redditur
æterno scilicet Deo.

151. Infertur ex dictis imò hoēm per se loquendo esse Dominum esse suæ libertatis. ratio est quia
est scilicet proprietas hominis naturalis dependens à natura quoad suum actum primum, illoque
ratione individuali liberum, ut illam à se abdicet aut ea fruatur quantum ad actum
secundum, ut singula claustra testantur, quæ licèt donis obedientiæ nostram liberam
gererent, sed sine libertate, quam quisque professus ad suæ salutem magis quam
suæ libertatis ~~initio~~ illicita sufficiens per suos superiores in manus Christi
consignat, quoniam et ipse pro eo factus est obediens usque ad mortem.

152. Infertur rdo detractores pro gravitate detractionis detrahendo gravissimè
peccare peccato duplici specie distincto scilicet contra charitatem, qua quis tenetur
diligere proximum sicut seipsum, et contra justitiam, quia formaliter violatur jus alterius
quod quisque naturaliter habet in bonam famam, adeoque non sufficit in confessionali dicere
peccavi contra proximi charitatem, sed requiritur ut dicat detraxi proximo,
non est genera peccatorum tantummodo, sed singulorum species et numerus exprimi debet
iuxta generalem in tractatu de pœnitentia, sed de peccato detractionis alibi plura;
unice hic advertendum erit, quod ob paritatem rationis ea quæ de fama detra-
ctione dicta sunt, extendi esse debeant ad alienationem bonorum libertatis alio-
rumque bonorum spiritualium, de quorum restitutione plura dicemus in disputatione
4ta huius tractatus. modo sit

Sectio 4ta.

An et quale Dominium Uxori competat et Filio familias?

Dominii subiecto in genere hactenus explicato, iisque resolutis quorum quisque est capax
hoc Dominii est vi naturæ restatur esse in particulari de subiecto Dominii quod dicemus, qui
iure non impeditur dominari, etsi est singuli homines vi naturæ propria et Dominii capaces
sint, multi tamen in multis actu dominari lege prohibentur, ne ordo membrorum
in communitate ad caput deficeret, quos inter imò numerantur uxor et filius
familias, utpote qui non sui sed alterius iuris habentur, uxor quidem mariti, filius
familias autem patris. hinc

153. Notandum est imò bona uxoris præcipue quadripartiri imò quidem sunt bona dotis
seu dos, quæ significant bona marito ratione Matrimonii propter onera sustinenda nomine

uxoris tradita. 2do sunt bona tradita et donata tempore nuptiarum, quae etiam sponsalitia vocantur. 3tio sunt bona quae ipsi sponsi in signum et pignus futuri matrimonii tradunt, uti sunt annulus, numisma et alia huiusmodi, quae arrha dicuntur. 4to denique sunt bona paraphernalia seu iuxta dotalia, ut est Angelus de Clavasio verbo paraferna interpretatur, paraferna deducitur a para quod significat iuxta, et ferna quod dotem denotat: adeoque paraphernalia omnia illa bona sunt, quae iuxta dotem acquiruntur, cuiusmodi sunt imo omnia scilicet excipe dotem marito traditam: 1° quae uxor donatione haereditate legatione seu ante matrimonium acquisivit, aut in matrimonio non virtute viri aut familiae, sed ex alio titulo obtinuit. 2do omnia quae uxor in matrimonio ultra debitam familiae gubernationem sua industria labore et opera sibi comparat. 3tio illa etiam quae defraudando suum genium in cibis sibi a marito sumptibusque pro victu, vestitu honestis donationibusque recreationibus et huiusmodi sibi subtrahit. 4to maxime illa quae, dum a marito uxori certa assignatur summa pro sua et liberorum sustentatione, uxori superfluunt facta sui et liberorum congrua et decenti sustentatione.

Bonum est 2do quae bona filiifamilias id est filii sub potestate patris existentis, spectabat esse quadruplicia scilicet castrensia, quasi castrensia, adventitia, et profectitia. Bona castrensia seu quemadmodum iurisconsulti vocant peculium 154
castrense est id totum, quod quis in bello acquirit, quo reducuntur illa, quae-
cunque filius virtute belli terra marique sive per modum stipendii sive
iusti spolii sive donationis a duce sive testamenti ab alio commilitone
obtinuit, item omnia ex hoc peculio comparata sive mediante fructu sive
contractu uti sunt agri domus etc. lege ultima Castrense peculium. Bona
quasi castrensia sunt bona acquisita ratione publici officii speciali modo
in publicum tendentis et ordinati ad bonum commune uti sunt stipendia advo-
cati, medici, consiliarii, professoris sive facultatis iuris, medicinae aut
utriusque ex artibus liberalibus non mechanicis lege 7ma cum multo Codice de bonis
quae liberis: quibus etiam annumerantur bona a principe donata lege eadem.
item quae clericus filiusfamilias ratione clericatus obtinuit authentica presby-
teros de episcopis et clericis vocantur autem bona huiusmodi quasi castrensia
quia sunt ratione militiae acquisita a fine, cum gaudeant privilegio castren-
sium, cumque obtineantur medio ordinato ad bonum commune reipublicae.
Bona sive peculium adventitium illa bona sunt, quae neque in bello nec in virtute
militiae aut alia quadam ratione speciali ad bonum commune ordinata, neque ratione

et intuitu patris acquisita sunt, sed omnino aliunde sibi artificio filiifamilias aut ejus industria casu fortuna, inventione legato, successione et haereditate materna avis et maternis aliisque propinquis à filiofamilias comparata L: cum oportet §. 1a Cod: de bonis quae liberis. Bona denique et peculium profectitium illud dicitur, quod filiusfamilias lucratur ex ipsis rebus et substantia patris, quo et reducuntur omnia illa, quae filio intuitu patris dari, cognosci sunt, quae ab aliis dari filio ad studia, ad sacros ordines, ratione nuptiarum filiae ad dotem, ex dicto ab aliis intuitu patris, quae et ipse pater filiis suis tradidit, illa profectitia non sunt, nisi quatenus donati postea, cum aliis fratribus in haereditatis partitionem afferri. His praenotatis sit

155 Assertio prima bona dotis, si in pecunia aut aliis rebus usu consumptibilibus non consistant, directe et ex dominio proprietatis ad uxorem pertinent, ejus fructus autem et dominium utile ad maritum quamdiu matrimonium consistit juxta Legem 7mam ff. de jure dotium ubi dicitur dotis fructum ad maritum pertinere debere aequitas suggerit, cum enim ipse onera matrimonii subeat, aequum est eum et fructus accipere. Maritus igitur quamvis plenus dotalium dominus non est, absque necessitatis casu res dotales alienare non potest L. in rebus codicis de jure dotium imo de iure novo contractus irritus censetur, quo et cum consensu uxoris maritus bonum imobile sive dotale fundum alienat aut hypothecae subjicit L. unica §. et cum lex de rei uxoriae actione et institutione potest tamen plenissime ea administrare, et à quovis possessore reali et actione vendicare L. doce ancillam Cod: de rei vindicatione. Dixi tamen dotem directe pertinere ad uxorem, nisi in pecunia aut rebus usu consumptibilibus consistat: nam iuxta communem DD; ex L. res in dotem ff de iure dotium in hisce casibus plenum dominium dotis est penes maritum cum obligatione dummodo soluto matrimonio restituendi, quo et reducitur casus, quo res dotales usu non consumptibiles marito traduntur aestimatae non ea solum animo, ut si forte perditae aut diminutae sint, earum valor sciatur, sed et ut aestimatio efficiat venditionem.

156 Eadem sententia est dicenda de extradotalibus seu bonis parafernalibus, quorum administratio sicut et dotis, quamdiu matrimonium consistit, ad maritum pertinet, soluto autem matrimonio ad maritum redit sicut dos ad uxorem, ideo extradotalibus praecipua utilitas est, ut mulieri securior dos maneat, si mariti bona restringat, quae illi pro dote specialiter obligata sunt ut notat Abbas in Capitulo per vestras de emptione ac venditione. Antham denique quod concernit in germanice Morgengab dicitur, illa soluto per mortem mariti matrimonio pleno

iure una cum dote mulieri exhibendo ē, qd si vō illa prius marito fatis fungeret, illius erit vivente e marito libera dispositio, aut per testamentum aut ab intestato haeredibus illam relinquendi. adhoc in confessionali raro audiunt, unde sit

Assertio 2da uxor in bonis paraphernalibus seu iuxta aut praeter dotalibus plenum dominium habet ut constat ex L. hac lege. Cod. de pactis conventis, tum quoad proprietatem tum quoad administrationem, ut de ijs quomodocunq libere disponere possit ita quidem, ut in horum administrationem et fructus maritus nolente uxore sese immiscere n debeat, et consultum satis sit mulieri quae se ipsam marito committit, res e eisdem pari arbitrio gubernari L. eadem qd si tn par marito concedat huiusmodi administrationem bonorum ab uxore tc ut colligit Laym: ex L. ubi adhuc uxor in bonis mariti tacitam habet hypothecam: igr maritus de bonis paraphernalibus uxoris notabile qd alienans, perdens, dissipans eo. uxori facit iniustitiam, et tenetur ad restitutionem damni, sicuti e uxor si notabile qd clepserit aut surripuerit de fructibus dotis aut contradotis, ad restitutionem tenetur iuxta quantum.

Quare qd igr de bonis durante matrimonio adinvicem acquisitis, sentiendum sit

R. breviter illorum dominium aestimari debere sm pacta contracta conventionis, stabilis ordinarie in pactis nuptialibus pro dimidio, usus fructus tn spectabit penes maritum, nisi forte speciali pacto aliud provisum fuerit. haec de bonis uxoris iam sit.

Assertio 3tia Filiusfamilias plenum dominium possidet in omnia bona castrensia et quasi castrensia tam quoad proprietatem quam utilitatem et fructus rem ita ut pater contra voluntatem et licentiam filii de illis disponens, filio faciat iniuriam formalem, et si male disposuerit peculi contra iustitiam, ac debeat ad restitutionem totius damni: Filius econtra si nisi aetate aut lege prohibeatur libere de illis disponere potest e contra voluntatem patris sive donando sive contrahendo tum erga extraneos tum erga affines imo ipsum patrem, ita quidem ut in iudicio filius patrem convenire possit, quemadmodum expresse statuit L. eam castrense ff. de peculio castrensi item L. miles praecipua. § avem eodem titulo. cuius e aliqua ratio dari pt nimirum qd ita bono communi expediat, ut filius ad bonum commune speciali concurrens in bonis inde acquisitis sui iuris sit et a patre independens. Dixi tn nisi aetate aut lege prohibeatur, si ē aetas impediat, et impubes aut minorennis sit filius, administratio eius erit ex parte parentis, Lege ē impubes impeditur testari et disponere e de bonis castrensibus.

159. Assertio 4ta. In bonis adventitiis dominium proprietatis est directum penes filiumfamilias, pater autem quamdiu vivit habet utile usumfructum et administrationem l. cum oportet. Cod. de bonis quae liberis: unde in hisce bonis usufructu pleno gaudet pater, et quoad liberam
dispositionem non tamen rei alienationem cum iuxta dicta in usufructu requiratur rei
salva substantia, hinc pater rem alienans sive per contractum sive per donationem
peccat contra iustitiam, et ita invalide agit, ut filiusfamilias contra parentem
etiam sine dolo huiusmodi donationes retardare valeat et sibi retinere.
160. Sunt tamen aliqui casus quibus pater dominium utile etiam in bonis adventitiis finire potest
primo quando si ipse pater usumfructum filio cedat: 2do si per donatorem
ususfructus expresse filio legaretur, non est datus ususfructus super usumfructum
adeoque si ususfructus expresse filio legatur, pater quod disponat non habet contio
ut ait Sporer parte 6ta C. 1. sect. 2. si pater noluit consentire filio adeunti
aliquam haereditatem, aut si filia dotem accipiat patre non consentiente, tunc est
ususfructus ex parte filii aut filiaefamilias. 4to est ex eodem Sporer si
pater contraxit incestuosas nuptias, aut nimis legitimum divortium fecit, tunc
namque bona filii immediate applicantur tum quoad proprietatem tum quoad utilitatem.
161. Assertio 5ta bona profectitia et acquisita ex rebus aut substantia patris, nullo
iure pertinent ad filiumfamilias adeoque filio nec proprietatis nec utilitatis
dominium competit, sed soli patri est omnium doctorum tertia. ratio est, quia
quaecunque res aliquid lucratur, illud suo domino lucratur, cum ergo res, per quas filius
familias bona profectitia lucratus est, pertineant pleno iure ad patrem, patris
erit lucrum non filii, filius autem se habebit ut animatum instrumentum patris
non minus quam servus habetur tale instrumentum sui domini. hinc quemadmodum pater de
bonis castrensibus et quasi castrensibus filii aliquid alienans ei dicitur teneri
ad restitutionem, sic etiam filiusfamilias dissipans bona profectitia teneri ad
restitutionem ex bonis castrensibus et quasi castrensibus, si habeat, quod si
forte huiusmodi bona non habuerit, eius collusor ad dissipandum aut alienandum
eum invitans, suadens, cogensque tenebitur pro filiofamilias, nisi tamen pater
censeatur remittere, uti censetur in modica summa propter modicum fere damnum
et gravem forte filii infamiam, aut quadam ratione ob extraordinaria
opera parenti praestita, nec stipendio quodam sublevata, quam iustum et
promeritum videbitur ad extraordinariam illam operam pro stipendio ipse
surripiat, quod licitum esse multi DD. putant, nec ego inficior, si tamen promittens
ad petitionem stipendii pater nil largitur.

Quaeres cujus ergo erunt lucra ex pecunia patris a filiofamilias comparata ludo aut industria? 162.

R. Si quidem est an ludus sit illicitus an licitus, si ludus est licitus ex data ratione ad aperturam dicendum est illa lucra esse reipsa patris, ratione est quod fructificat, fructificat pro domino, dominus autem pecuniarum pater est in dicto casu non filius: quod est lucra reipsa patris et non filii, proinde hujusmodi bona profectitiis accensenda sunt sicut et illa ex eadem ratione quae ex rebus patris per filii industriam acquiruntur: neque obstat quod per ludum aut industriam filii acquisita sint, cum est non per solam industriam, sed ex rebus et substantia patris per industriam sunt obtenta sint, ludus et industria medium tantum censetur quo patri haec lucra obvenerunt. Quod si vero ludus licitus non sit, sentit Spoerer cum aliis loco cit. quod filiusfamilias sibi acquirat lucrum non patri, quia in ludo illicito nec pater complex, nec filius patrisfamilias censetur. Hoc per se loquendo et in veritate ita sunt, per accidens tamen lucrum ex ludo licito proveniens filius sibi retinere potest, si nimirum pater aut expresse aut tacite consentiat, prout fere communiter contingit nostro tempore.

Sectio 5ta.

An et quale Dominium Clerici habeant in bona Ecclesiastica et reditus superfluos?

Quoniam Ecclesiastica bona nomen est commune, bonis tum Ecclesiae tum Ecclesiasticorum seu Clericorum, sciendum est praesenti sectione inquiri de bonis Ecclesiasticorum quae triplicis distincta esse possunt: sunt Clericorum bona imo patrimonialia, qualiter nominantur omnia illa quae vel ex haereditate sive paterna sive materna sive fraterna sive amicorum etc. vel ex horum donatione, emptione, contractu vel aliunde obtinuit clericus eo modo quo Laici acquirunt. Sunt 2do bona Clericorum quasi patrimonialia seu industrialia quae sibi propria industria arte aliqua profana vel alio exercitio et famuli v.g. professura cujuscunque sive instructione musicae clerici sortiuntur, quibus et annumerantur stipendia Missarum funerum sepeliendorum concionum etc. distincta a stipendio parochiae vel capellaniae et privatim non ratione competentiae et vocanti tradita. Sunt 3tio bona clericorum proprie clericalia ea nimirum quae clericus acquirit titulo beneficii competentis, qua est parochus capellanus etc. et quidem sive invicto inamovibilis, si est ad nutum amovibilis, non titulo beneficii et Ecclesiae sed per modum bonorum industrialium quaecunque lucraretur sibi lucraretur juxta communem. ex hoc notato.

Suppono longum certum ex unanimi Doctorum clericum non plenum dominium respectu bonorum 164.

Dist. 4. 4ta

Patrimonialium et industrialium, non est peioris conditionis quam caeteri clerici, consequenter
atque laici eiusmodi bonorum perfecti sunt domini: quod et eorundem evenit perfecti
domini Clerici.   praeterea ista bona aggrescunt quidem clerico, non tamen qua Clerico
sed qua haeredi vel donatario emptorive: haeres autem donatarius emptorve rei
haereditariae donatae emptaeve pleni sunt domini: ergo quoque huiusmodi clericus est.

165. Ab initio erat ordo a tempore Apostolorum usque ad tempora Simplicii Papae bona omnia fuisse fidelibus commissa per Episcopos et Diaconos singulis dispensata prout unicuique
opus erat iuxta Actor. cap. 4. Simplicius Papa igitur supremus bonorum dispensa-
tor crescente populo et Clero bona Ecclesiastica sive redditus Ecclesiae provenientes
primus in quatuor partes divisit, quam divisionem Gelasius item Papa confirmavit,
et partes, quas portiones nuncupavit in capitulo quatuor autem causa 12. quaest. 2. sic
distinxit, ut prima sit Pontificis, altera Clericorum, tertia Pauperum et quarta
fabricis restaurandis aut aedificandis applicetur.

166. Certum autem est videtur apud omnes Clericum de portione Pontificis, pauperum aut
fabricarum aliter, quam dicto capitulo et tota quaest. 2da statuitur in suos usus
aut aliorum disponentem peccare contra iustitiam et iniustum possessorem, et teneri
ad restitutionem, unde Pontifex in cit. capitulo quatuor autem expresse ait nefas
est si sacris aedibus destitutis in lucrum suum praesul stipendia his deputata
impendat. quod etiam suadet ratio naturalis, talis enim Clericus de alienis disponeret
tamquam de suis rationabiliter invito domino, atque ea quae iuris alterius sunt contra fas aliquis
sibi surriperet, quod furtivum et iniustum nemo ignorat. quaestio proinde huius
sectionis tantum est de portione in cit. capitulo Clericis assignata, quae quandoque tanta
est, ut duo vel tres inde sibi sustentari valeant, an sit Clericus huiusmodi bene-
ficiatus superfluorum redditum dominus sit plenus ita, ut eos expendendo in usus
profanos non peccet contra iustitiam neque Ecclesiae restituere teneatur?

167. Fuit quidem olim certa sententia, quae hodie communis probabilis est, et longe tutior in genere,
Clericum huiusmodi redditus superfluos in usus profanos expendentem peccare
contra iustitiam adeoque teneri ex suis ad faciendam Ecclesiae restitutionem, et hanc
sententiam plerique sequuntur canonistae multi SS. PP. et graves Theologi quos citat
et latissime probat Navarrus tr. de redditibus q. 1. eidem sententiae patroci-
nari videtur S. Bernardus Epistola 2da ad Canonicum Lugdunensem scribens
quidquid praeter necessarium victum et vestitum de Altari retines, tuum non est, rapina est,
sacrilegium est, sane ex hoc textu S. Bernardi extra dubium videtur obligatio
Clerici ad expendendos redditus superfluos in usus pios non profanos, utpote quae
sanctis Canonibus et Patribus patrimonium Christi vota fidelium pretia peccatorum

vasum: neque ratione destituta est ista sententia imo etiam non videtur aliquis prohiberi ne testetur de iis bonis quae iure absoluto sua sunt, prohibentur autem Clerici de bonis huiusmodi sine Licentia Pontificis testari: quod erat probandum. neque videtur istam prohibitionem pullulare solum ex praecepto Charitatis aut misericordiae, quae est tantummodo quoad bona superflua, sunt autem Laici saepe ditiores Clericis, nec tamen ita stricte obligantur: alterum est ex parte accipientis gravis [illegible] necessitatis, quae potest communiter absque [illegible] a Laicis suppleri, quin tamen a sua obligatione obligentur Clerici: denique ista obligatio aliunde provenire nequit quam ex Ecclesia, quae bona perfecti [illegible] Clerici et Clerico tamen solummodo dari, quantum sufficit ad decentem sustentationem. ratio iuxta Legem [illegible] Cod: de donationibus [illegible], quod qui aliquid accipit cum onere dandi alteri [illegible], si deinde in alios usus expendat, peccat contra iustitiam et teneatur ad restitutionem; quae est ratio [illegible] alioquin Clerici redditus superfluos huiusmodi accipientes: nam iuxta unanimem omnium DD saltem tenentur sub gravi praecepto Religionis et Charitatis eos expendere pauperibus et in usus pios: quod si expendant in usus profanos peccant contra iustitiam et tenentur ad restitutionem. hoc tamen [illegible] olim [illegible] certa sententia fuit mihi [illegible] multum [illegible], [illegible] contraria in praxi perfecte tuta est ob consensum authorum nostri temporis plurium longe [illegible]

Assertio Clericus plenum dominium possidet in ea omnia, quae non mediate [illegible] beneficii à 68.
et competentiae sibi acquirit, ita ut de illis teste Haunold, [illegible] et aliis non solum testari, sed et plenissime [illegible] disponere possit in omnem usum lege non vetitum: imo nec [illegible] et omnium fere iudicio probata sententia est Clericum dominum esse eorum bonorum quae vi aut titulo beneficii et competentiae sibi obtinet non tamen quoad sustentationem [illegible] et statui suo decentem quod omnes facile concedunt sed etiam in bona sustentationis superflua ex portione sibi assignata tamen provenientia, non ex portione [illegible] pauperum aut fabricae. Vide pro caeteris [illegible] 2.2. q. 185. art. 7. cuius verba infra referre lubet ita et docet Covarruvias asserens hanc sententiam esse admittendam ex totius Christiani orbis consuetudine, cui si corruptela esset, obviam iretur per summos Pontifices in capitulum cum in [illegible] officiis de testamentis. Vera aperti pars est quivis nemine excepto et fundatur in eo, quod Clericis [illegible] huiusmodi bonorum non reputetur ut Clericis, sed ut [illegible] sua potestatis et consilii =

possidens bona sua tam ex stipendio quam ex donatione et haereditate sibi acquisita eo modo quo Laicus, unde et Laicus deterior esse non debet.

n. 169. 2da pars suadetur imo ex tota q. 2da cum 12ma ubi cavetur ad fine omni exceptione de 2dam partem bonorum Ecclesiasticorum et Clericorum. 2do ex ratione, quia est dari legitimum stipendium et merces sui ministerii, illius dominium transfert in ministrum non solum quatenus quod sufficit ad statum suum decenter gerendum, sed etiam quod superest ad congruam sustentationem, ut passim videmus in ministeriis laicorum [illegible], atqui 2da portio bonorum Ecclesiasticorum [illegible] toties Clericis traditur in stipendium et mercedem sui ministerii, ut pariter extra dubium videtur [illegible] competentia: quod est Clerici eiusdem totius portionis sunt domini. Haec ratio est [illegible] ex capitulo unico de Clericis non residentibus item ex Trid: sess. 22. c. 3. sess. 23. c. 1. et sess. 24. c. 12. de reformatione ubi statuitur, quod ii qui intra duos menses a die possessionis capta beneficii Ecclesiastici professionem fidei non fecerint, item qui intra annum ultra tres menses a loco beneficii abfuerint fructus non faciant suos, unde a contrario recte indicatum fuerit: ergo qui professionem fidei suo tempore fecerint nec intra annum tres menses a beneficio abfuerint, fructus faciunt suos adeoque veri erunt domini non solum necessariorum, sed etiam superfluorum, de his enim proprie sacra synodus loquitur. Accedit denique quod si praxis, ubi est bona ecclesiae divisa sunt in 4tor portiones, si Clericus de sua portione testari voluerit donationesque fecerit non corrigitur, nec testationes nec donationes infirmantur a superioribus, imo recipientes eiusmodi donationes aut legata non peccant iuxta Lugonem nisi dantem ad hoc induxissent, quod dici non posse manifestum est, si ex iustitia obligatio foret huiusmodi fructus in usus pios [illegible] expendendi, aut Clerici eorum domini non forent. Tandem etiam Clericis plurimum favet, quod in dubio melior sit conditio possidentis, cum igitur de dominio dictorum bonorum superfluorum ob dispensationem [illegible] certum statui nil possit, melior erit conditio clericorum.

n. 170. Libet iam rem totam declarare verbis et authoritate D. Thomae, qui 2.2. q. 185. ar. 7. ubi quaerit utrum Episcopus expendendo fructus suae portionis in usus minus pios seu profanos mortaliter peccet et ad restitutionem teneatur, ita dicit: Si ergo dicta sunt bona, quae debent in usum Episcopi cedere ab his quae sunt pauperibus et ministris et cultui ecclesiae eroganda, et aliquid retinuerit Episcopus de his quae sunt pauperibus eroganda, vel etiam in usum ministrorum aut cultum divinum expendenda, non est dubium, quod contra fidem dispensationis agit et mortaliter peccat et ad restitutionem tenetur. NB. de his autem quae sunt specialiter suo usui deputata, videtur eadem ratio quae de propriis bonis, ut scilicet propter immoderatum affectum et

usum peculiarem sui immoderata sibi retineat, et aliis non subveniat sicut requirit debitum
Charitatis. hoc Sanctus Doctor. ex quibus breviter sic arguitur: de portione propriae
Episcopo assignata eadem est ratio quae de bonis propriis, est autem Episcopus perfectus dominus bonorum
propriorum: ergo etiam est perfectus dominus bonorum Ecclesiasticorum sibi ex sua portione
provenientium si bona dicta sunt: idem judicium esto ob paritatem rationis
de Clericis non Episcopis beneficiatis. hinc porro manifeste colligere est tutam
satis sententiam esse faventem dominio Clericorum in redditibus superfluis, nec eos
ad restitutionem obligandos esse, qui secuti hanc opinionem dictos redditus in usus
profanos expenderint, tametsi consulenda magis sit altera sententia, quae certe melior
in praxi est et non parem probabilitatem sive authoritas sive ratio spectetur.

Nihilominus non obstante Clericorum dominio in redditibus superfluis aliunde 171
fit ex titulo religionis et Charitatis gravis obligatio esse beneficiatorum
superflua bona Ecclesiastica in pauperes erogandi et ad pios usus expendendi
adeoque ut beneficiatus gravissime peccet si redditus superfluos notabili
quantitate in usus profanos v.g. ditandos consanguineos, ne dum illicitos expen-
liceat, quamvis non nisi ad pias causas testari possit, adeoque instituta legata profana
sub mortali ante mortem revocare teneri, alioquin vere poenitere non possit neque
a confessario absolvi. ita passim omnes DD: ut refert Sporer tr. 6. c. 1. sect.
2. n. 93. et deducitur ex Concil. Trid. sess. 25. c. 1. in decreto de reformatione
ita disserente sancta synodus omnino eis Episcopis interdicit, ne ex redditibus
Ecclesiae consanguineos familiaresque suos augere studeant, cum et Apostolorum canones
prohibeant, ne res Ecclesiasticas, quae Dei sunt, consanguineis donent. hoc Concilium
est autem Canon Apostolicus praecipue septuagesimus sextus quem hoc Concilium insi-
nuat, qui ita sonat: non oportet Episcopum fratri aut filio aut alteri cognato
humano gratificari affectu, neque est Ecclesiam Dei conferre debet in haeredes:
enimvero si quis id fecerit, irrita permaneto ordinatio, ipse autem excommuni-
catione percellitor. porro ne hanc constitutionem solis Episcopis traditam Clerici
aestimarent, addit paulo post Concil.: quae vero de Episcopis dicta sunt, eadem non solum
in quibuscunque beneficia Ecclesiastica tam saecularia quam regularia obtinentibus
pro gradus sui conditione observari decernit.

Ne autem rigorem nimium inducere videamur colligendum erit imo sic tum 172
concilii decretum et beneficiatorum inhibitionem intelligendam esse de consanguineis
aliunde satis pro conditione Clerici divitibus; quare si parentes fratres
aliique consanguinei pauperes forent, illis absque dubio de superfluis redditibus

Eleemosinas licite facere poßunt Clerici, non tamen sub titulo nepotismum redolente, qui ab Tridentino Concilio absolute damnatus est, sed sub titulo Eleemosinæ pauperibus erogatæ: Dicitur enim Concil: loco cit: Sed si qui ministri pauperes sint iis ut pauperibus distribuant; eas autem non distrahant nec dissipent illorum causa: immo quam maxime potest eos sancta Synodus monet, ut omnem humanum hunc erga fratres nepotes propinquosque carnis affectum, unde multorum malorum in Ecclesia seminarium extat, penitus deponant.

173. Colligendum erit 2do Clericum beneficiatum onera sui beneficii fideliter adimplentem servatis sibi bonis patrimonialibus et quasi patrimonialibus, imo et ex hisce bonis per industriam acquisitis fructibus, se suamque familiam secundum conditionem beneficii alere et sustentare licite poße ex bonis Ecclesiasticis Dignus enim est operarius mercede sua Luc. 10 et qui altari deserviunt cum altari participant, comprehendit autem in se hæc congrua sustentationis stipendium imprimis ea quæ requiruntur ad ipsum Clericum ejusque familiam suo statui convenientem alendam victu vestitu, cæterisque Corporis necessariis. 2do ea quæ requiruntur ad decentem suo statui hospitalitatem exercendam erga amicos peregrinosque. 3tio ad faciendas aliquas donationes remuneratorias beneficiorum sibi suisque præstitorum, licet et quasdam donatiunculas gratuitas pro conditione sui status, unde amici sui filium ad studia applicatum si pro ea tamen studia sint, etsi satis amplum patrimonium habeat, de bonis Ecclesiasticis tamen sustentare poterit Clericus. 4to quæ requiruntur ad decentes animi corporisque relaxationes moderata v. g. convivia ludosque quorum quantitas æstimari poterit tum ex copia redituum, tum ex dignitate personæ et beneficii, unde plura competunt pro congrua sustentatione Episcopo quam Decano, Decano quam simplici Clerico; non tamen persona æstimari debet secundum dignitatem sui secularem quæ v. g. est Comes Princeps et sed secundum dignitatem Ecclesiasticam quæ est Episcopus, Canonicus Doctor Ecclesiæ beneficio est non sit insufficiens ad sustentandas dignitates seculares eo prætextu, ut tales parcant suis facultatibus secularibus, sed sit insufficiens ad decorem Ecclesiæ, ut ea credatur videatur comitis terribilis Castrorum acies ordinata in qua alii milites alii centuriones, alii Capitanei duces alii, quibus pro sui dignitate maiori minorive majus minusve stipendium Princeps largitur. Et hæc de dominio Clericorum dicta sunto.

Sectio 6ta.

De Dominio Religiosorum.

Quemadm[odu]m pupilla Religiosi oculi e[st] sancta paupertas, facillime ob[e]noxia tubo, lubrica nimium res, multisq[ue] pro dolor in ruinam posita q[ua]m resurrectionem posita, pro avertendo aeterna salutis dispendio de D[omi]nio Religiosorum non modica dicenda veniunt.

Certum a[utem] iuxta n[ost]ri temporis DD. unanimem sententiam e[st], contra Navarrum 174.
aliosq[ue] paucos arbitrantes o[mn]es Religiosos e[ss]e in g[ene]re e[ss]e D[omi]nii incapaces,
isq[ue] solum bonorum temporalium administrationem competere, D[omi]nium v[er]o e[ss]e penes
Eccl[esi]am: aliquos religiosos ordines Monasteria et Communitates sortiri verum
D[omi]nium bonorum temporalium in g[ene]re, et h[abe]tur in Conc. Trid.: sess. 25a. de regularibus C. 3o ubi dicit concedit s. synodus o[mn]ibus Monasteriis et domibus tam
virorum q[ua]m mulierum e[t] mendicantium exceptis domibus f. fratrum s. Francisci
Capucinorum et eorum qui minorum de observantia vocantur, ut deinceps
bona i[m]mobilia possidere liceat. ubi t[ex]tus possidere in g[ene]re modo loquendi
possessionem significat cum d[omi]nio proprietatis: suadet eadem veritas tum ex
g[ene]re illa regula q[uo]d Monachus acquirit Monasterio acquirit, tum ex prudentia
ingressi audentia si qua mulier, ubi h[abe]tur Monasterium succedere in o[mn]ia iura
professi, tum e[st] ex Nicolai 3tii extravag: exiit qui seminat de V. signif.
ubi dicit D[omi]nium Monasteriorum fratrum s. Francisci e[ss]e penes Pontificem
n[on] penes congregationem: q[uo]d Pontifex supponit in aliis ordinibus D[omi]nium e[ss]e
penes congregationem n[on] penes Pontificem, nisi forte eminenter q[uo]d e[st] caput totius
ordinis et Ecclesiae: tandem ipsa e[st] praxis hanc veritatem confirmat, videmus
e[nim] religiosos ordines et Monasteria dare reali et mediis iuris iura sua consequi.

Dictum tamen e[st] aliquos ordines religiosos habere verum D[omi]nium bonorum temporalium: 175.
at e[st] constat ex dictis priori articulo et h[abe]tur in mercit. Concilii textu
Fratres capucini et minores neq[ue] in g[ene]re d[omi]nio aliquo frui possunt, possunt aliqua
ratione accenseri possunt domus professae societatis Jesu tum hac tamen differentia,
q[uo]d Monasteria fratrum minorum et Capucinorum in nulla haereditate neq[ue] per
testamentum neq[ue] ab intestato succedere possunt econtra domus professae societatis
possunt succedere in haereditatem ita tamen, ut bona i[m]mobilia sibi ex haereditate
~~vendere~~ provenientia vendere teneantur n[on] possidere ut h[abe]t Card. de Lugo disput.
3. n. 6. et sequentibus cum aliis Doctoribus eiusdem societatis.

176. Certum est, ordo omnes religiosos solemniter professos omni dominio iuris in res
temporales in particulari et privatim esse incapaces, nec quoad Abbatibus et superioribus
claustralibus aliud competere, quam fidelem bonorum administrationem monaste-
riorum, ut Sess. et patet capitulo non dicatis 12ma q. 1. ubi dicitur: non dicatis
aliquid proprium, et paulo post cum fratres non solum facultatibus sed voluntatibus
propriis in ipsa ordinationis susceptione renuntiaverint, et per sui promissionem
obedientiam penitus aliorum potestati et imperiis in Christo et pro Christo sub-
diderint, certum est eos nihil licere possidere, dare et accipere debere sine
superioris licentia. Superiori autem et Abbati dicitur in capitulo ulti-
mo cum ad monasterium de statu Monachorum; nec aestimet Abbas, quod super
habenda proprietate possit cum aliquo Monacho dispensare, quia abdicatio
proprietatis sicut et custodia castitatis adeo est annexa regulae monachali,
ut contra eam nec summus Pontifex possit licentiam indulgere. ut conformiter
tridentinum sess. 25. c. 2. ubi et poenam proprietatis huius addit, infligens
quod si quisquam aliter quidquam tenere deprehensus fuerit aut quidquam fuerit, is biennio
activa et passiva voce privatus sit, atque etiam iuxta suae regulae et ordi-
nis constitutiones puniatur. ex his
177. Certum est etiam iuxta communem regulam omnia illa, quae monachus acquirit mon-
achi monasterio acquiri non monacho, ita quidem, ut non solum proprietatem
rei, sed et utilitatem monasterium sibi appropriet: quod si ipse Monachus notia-
bile accipit sine licentia superioris in minutis saltem tacita in maioribus ex-
pressa, quod tamen quod bene notandum est, si prodiga sit et excedens, nullo est, neque etiam
subditi a peccato proprietatis liberat, sed mentem superioris sit et subditi sibi
insuper implicat, sive a confratribus sive extraneis parentibus fratribus consanguineis
et de huiusmodi quae ante professionem sit disposita ut, ut in morbo recurrat, ob
certum aliquid et proprium habeat, peccat mortaliter: per notabile autem intelli-
genda quantitas, quae in fure sufficeret ad grave furtum et peccatum mortale id quoque
intelligendum est de rerum monasticarum ~~[illegible]~~ [illegible] notabili dissipa-
tione, gravi violatione sive veste sive vasa sive alia quaedam sint, quae
sanctissimus legislator noster D. Benedictus ut vasa altaris conservari et attendi
imperat: item de cibis pretiosis ea alienando exteris et auferendo sibi,
ubi tamen notandum est dicere Authores, quod si monachus quaedam esculenta statim
a se et suis sociis consumenda gestat, non est peccatum mortale contra votum pau-
pertatis, nisi quantitas fuisset nimia aut pravus proprietatis animus.

qui tunicam è papiraceam imaginem elevare pt ad Votifragium grave
tendentia commiserint, ac tn pctm mortale contra votum paupertatis si ejusmodi
hujusmodi surrepit monachus aut perveniat, nisi statim sed post aliquid temp.
consumendi, interim ejusmodi surrepta celet, ne superiores illa videant et
repetant, qua sic, aiunt, certo serenatam et saporis dulcedine palliatam
proprietatis spirant poculum. eadem doctrina à potiori intellenda è de
lusibus, in qbus contra paupertatem peccant qui plura exponunt qm donare possit:
et sane lucentes hujusmodi n attendunt ad damnum Monrij, neque ad res n suas
sed de illis disponunt tanquam Dni de suis, qd proprietatem spirat et summa
religionis abominatio è &.
Dixi tamen in ludis aliud est è lusus aliud recreatio, nihilominus etenim pcti mortalis 178.
damnantur, qui quoque cum praesumpta sltm et rationabiliter supposita superiorum
licentia è aleis chartis et taxillis, per quos intellego ludi fortuiti in
qbus saltem res permittitur casui et fortunae qui ludi tn Clericis et à potiori
Religiosis interdicuntur capitulo è 19. dist. 35., honeste sese recreant et de
rebus lusibus applicatis n tam de suis, qm de sibi revocabiliter ad usum
et recreationem concessis disponunt, imo id fieri pot absque oi culpa è
veniali tenentur cum salmanticensibus. per ludos igr praedi numero mentio-
natos exoticos religioso ludos intellego et praecipue qtm ut vocant drijfalt
ubi notabilis summa extorquenda n tibi, et per hosce ludos nisi discreta
superiorum licentia accedat, n solum mortaliter peccat Religiosus, sed è eius
collusor, si eum ad lusum induxerit, qui loco religiosi, si ipsemet dc dit garnus
ob aliqd speciale officium parochiam vg: n incorporatam n habuerit ex quo
restituere poss, ad restitutionem tenebitur n minus qm si fur è collusor saperet,
religiosus namque hujusmodi religiosus n è, sed claustralium bonorum sacrilegus
dissipator.
Verbo igr contra votum paupertatis militat, et pcti gravis contra sustinet si n 179.
aliquo sltm periculum è ois modus proprietatis, sive sit quoad modum quomodo
peccant ij, qui etsi licite et cum praesumpta sltm superiorum licentia rem
accipiunt, augstanti tn quocunque modo celant abscondunt timidi, ne si superior
viderit eandem sibi retot et accipiat, patent è è qd hujusmodi religiosi res
tales n habeant dependenter à nutu superiorum libero sed à nutu suo,
quibus eas quasi suas et n tm ad usum simplicem ~~~~ quoque suas tractent: multo
magis peccare videntur, qui contra superiorum dispositionem circa res spirituales
quas quaerunt melancholizant, et monrium totum suo murmure replent,

tate, e manifeste produnt sese simplici et ad nutum superiorum depend-
ente usu contentos non esse, sed aliqui in religiosis praetendere quod nolunt esse et
proprietarium. Sive sit quoad rem qualitate maxime peccant qui in locu-
los suas delitias ponunt, qui omnia vendunt negotiantur, non quasi pauperes,
sed quasi domini non attendentes ad quinque sanctorum monachorum monachus
habens obolum non valet obolum, sed illud apostata sibi magis proferendus
qui sit plus volet plus. Item peccant qui inordinato appetitu illati con-
fratri suo rem ad usum concessam surripiunt, quod doctores furtum appellant
dicentes non illum solum furtum committere qui invito domino rem alienam aufferat,
sed et illum qui alterum privat usu rei concessae locatae et aliter
ad usum concessae, ubi tamen sicut et in aliis attendi debet gravitas materiae
secundum quam peccatum mensuratur et leve aut grave est, si aliunde finis. Virtus
proprietatis non est et paupertatis dispendium.
180. Est autem proprietatis virtus et paupertatis dispendium, quotiescumque sine licentia
saltem praesumpta, monachus aliquid retinet accipit, donat et commutat, unde
e contra paupertatem peccant qui sine licentia praesumpta libros et alia
huiusmodi ex aliis mutuant et mutuo ipsi accipiunt, aut libros et alias res
permuttant, permutatio est et mutuo sed actus veri domini. Idem qui pecunias
sibi pro itinerando vel concessas parcius vivendo de quoni stipendio superfluas
in alios usus convertunt, aut sibi quasi bona industrialia retinent, et uni-
versim qui loculos a praelato ad certos usus destinatos contra intentionem
praelati voltem in alios usus convertunt, ut si religiosus in academia degens
pecunias sibi pro victu et vestitu solvendis, pro thesibus habendis transcriptis
illa donando ludendo convivando dissipent. Idem contra paupertatem peccant
religiosi juxta Lugonem qui cibos et potus pretiosos ab externis ad se trans-
missos accipiunt retinent et per se consumunt non requisita superiorum
licentia: idem Lugo tamen a peccato contra paupertatem excusat religiosum,
qui extra conviviam quinvantium mense expedisset et pretiosos cibos com-
edisset praesente domino sua invitati religiosus ita passive fit. Et hoc per
per istos religiosi cibos consumpsisse putarer, id ipsum tamen improbat et a
peccato contra paupertatem non excusat Tamburinus l. 8. decalogi tr. 1. c. 2. n. 10.
et consentit sporer dicens huiusmodi religiosum non solitum speculari, sed potius
more homo adeunsque active cibos consumere. Tandem e contra Marchantio docet
sporer tr. 5. c. 5. sect. 2. n. 88. peccare mortaliter religiosos, quicumque =

rolubiliz excedent modum in qu rerum sibi gestarum quod ob and athum super-
fluitatem Curiositatem, pretiositatem addens ipsos qqs superiores id sciente
permittentes à pctō gravi nō excusari. hoc posita fatim qbq religiosus
qtra paupertatem peccare solet si sine licentia aut excedente et prodiga licentia
disponat. Qplex aūt est quonam licentia à pctō excusans s.t. seqqbq dilarobo-
schendum ē triplicem à doctis praecipue qqui licentiam, quarum ima expressa est,
et te reputat, qd vbō t scripto expresse indulget: altera tacita q̄ ē praesumpta 181.
dr, qd te censet, si praesumat superiorem rationabil. invitum eē n pōt, aut rem
ita fieri velle, ad tacitam ē licentiam reduci q ubi per qsiqtam idē
benignam superioris interpretatiōem: 3tia denique virtualis ē, q nimirum inexpressa
virtē qtinetur, sicuti evenire solet, dum alicui officium quoddam expresse de-
mandat, ubi virtualiter ei ē q ad bene gerendum tale officium pertinent, commendati.
optima si expressa licentia ē, q tñ ut à pctō et transgressione paupertatis
excuset, debet eē imō voluntaria, id ē libere et voluntarie à superiore qcessa, n dolo
n fraude nec importunis precibus extorta, hoc ē licentia te nulla ē, si petens
aliqd scienter reticeat, quo expresso eam n impetrasset, t si exprimat falso
aliqd, cuius intuitu licentia dar: pariter nulla ē si quasi coacte superior
illam concedit vg: ex metu ne ob huius denegatiōem religiosus totum Monasteri-
um murmure repleat, ita meloncolizet, ut familialis quodam iactura metui valeat.
2do ut licentia expressa à pctō excuset, debet eē legitima id ē à superiore le-
gitimo concessa, ē aūt legitimus superior ōis ille cui cum qbq ab Abbate gen-
erale t Pontifice inferiorum cura demandat, n tñ expirat licentia huiusmodi
qcessa expirante deposito aut mortuo superiore et alio subrogato, nisi tñ ad
tpus sue superioritatis concessa eēt, aut per subrogatum revocata. 3tio
debet eē iusta id ē ex iusta cā qcessa, aliqs certe petens et concedens peccaret
pro qtte rei qcessa, iniusta aūt licentia foret, si concederet res quaevis,
à superiorum nutu independenter possidenda. t daret ad sustentamenti superflua,
n ē superior Dnus ē sed dispensator, inter dispensatores aūt quaeritur iuxta
Apostolum ut fidelis quis inveniat, qualis sane n ē qui à subdito principem
religiosae da thesaurum paupertatem transfert, et animum superfluis rebus
implicat, tñ ē dari debet qtra unciuq, opus ē: ubi tñ evidem ē qd licentia
ad superflua praeditum qdm excuset à pctō proprietatis, ponit ē qd qcessa
dependeant à nutu superiorum, n tñ excusat à pctō qtra paupertatem, qd dum
votum ē paupertatis n solum prohibet proprietatis affectum, sed ea ē qua-

statui pauperum repugnant, qualia superflua sunt. interim tamen non statim indicandum est rem esse superfluam quae a superiore quaesita est, sed attendendum ad circumstantias personae, monasterii, quia in uno est strictior, minus stricta in alio monasterio paupertas servatur.

182: Ut licentia praesumpta excuset a peccato proprietatis, plus non requiritur, quam ut rem non suo nomine aut acquirat, aut teneat aut donet, sed dependenter ad nutum superiorum: ut autem a peccato contra paupertatem excuset, attendendus praecipue est animus superioris, utrum rationabiliter graviterque an leviter possit esse per acceptationem, tenentiam aut donationem eiusmodi rei offensus et invitus, item an haec offensio oriatur ex re suscepta, donata, an tantum ex modo occulte et sine licentia expressa acceptandi etc.? Certum est religiosum rem acceptantem occulte, tenentem, donantemque circa quam superior videtur graviter offensus aut invitus graviter peccare contra votum paupertatis, nec praesumere potest de licentia, quomodo enim licentia praesumi poterit alicuius, ex cuius possessione aut acceptatione superior graviter et rationabiliter videtur fore invitus, sicut est contrarium est, si superior leviter tantum invitus praevidetur, leviter tantum peccari, offensio enim est mensura peccati, mensuratum autem eiusdem qualitatis est cum mensura, unde si offensio levis est, nec alia circumstantia occulta gravitet, ipsum quoque peccatum leve est. Inde est si religiosum rem occulte et ex praesumpta licentia, quam scit certo se obtenturum fore, si superiorem adiret, acceptantem donantemque si provideat superiorem quoad modum saltem graviter esse invitum, et quia maligna suspicio quaedam exinde oriri potest, aut ex qualitate personae aut ex modo acceptandi, accendi, atque sibi quaedam iniuria oriretur, pro qualitate offensionis gravis graviter peccare, sicut ex scit si leviter tantum offensus rationabiliter esse potest, leviter tantum peccat, gravis est et rationabilis superioris offensio a subdito facta sive quoad substantiam actionis sive quoad modum grave delictum est ex mente omnium

183. Dixi tamen gravis et rationabilis offensio: non enim ignoro quosdam superiorum genios frequenter esse posse, qui ad quaevis subditi ingressus leves graviter statim offendantur, sed minus rationabiliter maxime in nostro sacratissimo Ordine, ubi sanctissimus Legislator D: Benedictus discretionem summus filiis suis gratulatus Abbati aliisque superioribus pro regula tradit, ut studeant amari potius quam timeri: oportet ergo ad grave peccatum contra paupertatem ut offensio superioris gravis sit et rationabilis in praesumpta licentia maxime si haec offensio tantum oriatur ex modo acceptandi et non ex ipsa re accepta. Rationabiliter autem invitus non censetur, si acceptato tantum sit rerum levium et ordinarie contingentium expers omnis suspicionis et scandali: si superior adiri-

nequeat, qā v.g. absens ē aut hospitibus quentus, quorum conditio, ut adeat haud permittit, aut certè ob verecundiam seniorem et aliam rāōem aditum subdito reddit nimis difficilem ad petendam licentiam quam tn̄ certo dolerq̄ praesumit; sed tio et augmtō cedat in utilitatem Monrij; aut superior aliunde zelo bono affectus sit sinceris erga subditum, quam ut petitam licentiam negaret.

~~Dta~~ licentia virtualis sensus eoq̄ continetur in expressa sequitur conditionem expressā illa, ut quocunq. hoc ā violaoē paupertatis excusat, ē virtualis excusare asserat. Et hoc de licentia dicta sint.

Superē, ut ē de bonis Monrij, q ipsi intuitu religiosi proveniunt aliqd dicenq, quorum summum ē, qd Monrium si sit capax bonorum immobilium et succedendi, succedat in oīa iura professi, de qbq ante professionem aliter n̄ disposuit, quocunq titulo illa sive ante sive post professionem sibi Monachq acquisivit auctentia ingressi cod: de ss. Eccliis. et capitulo qā ingredientibq capitulo siqua mulier 19nā q: 3. unde patt n̄ solo iure civili sed ē canonico successionem Monrio tribui in oīa iura professi, adeoq nec ā saeculari principe aut Magistratu eiusmodi successionem abrogari pōe, quoniam princeps saecularis longe inferior ē, quam ut personas ecclasticas alterutrori iure suo privet, n̄ per solas leges civiles sed ē canonicas acquisito, quale ius ē eiusmodi successio. 184.

Inferō cum Patre Paulo Mezger de Dnio religiosorum fol. 18. iño huiusmodi successionem Monrij in bona professi n̄ ē per modum hereditatis et donaōis, sed per modū successoris personae, quatenq ipso iure seu legis constitutione potestas succedendi transfunditur in Monrium tamqm repraesentans personam professi, hinc et sil professus minorennis aut prodigus, cui bonorum administraō iure interdicta ē, nihilominq Monrium in eius bona succederet, qā hoc bonorum translaō n̄ fit ab ipso professo, sed ā Lege, q ad operandum curatore n̄ indiget. 185.

Inferō 2do per professionem religiosam ad Monrium praeterius hereditatis de quo n. 188. ē transire iura usufructus feudi, iuspatronatus et quantum ait P. Mezger et liquet ex citatis capitulis Legum constitutione absq exceptione Monrium absolute acquirit bona et iura, q religiosus ante professionem habuit: qō ē iura ususfructus feudi patronatus. Hic tn̄ Nbdum ē usum fructum n̄ manere Monrium pènes ultra vitam professi, n̄ ē aliter transit ad Monrium, nisi quatenq illud repraesentat personam professi capacem eiusmodi iuris, professo aūt n̄ poterat ususfructus competere ultra dies vitae: qō [illegible]. atq in hoc ē disparitas ab usufructu Ecclie et civitati relicto, qui durat per annos centum ex L. 63. de usufructu ff. de usufructu, qā Eccliis et civitati absolute relinquitur ususfructus, n̄ solummodo quatenq repraesentat personam determinatam. 186.

187. Inferiz 5to Cum Filiosfaliis ad Monrium transire e bona castrensia et quasi castrensia, utpote quorum ante professionem plenum dominium habuerat tam quoad utilitatem, quam proprietatem. peculium adventitium in quo filij fal. ex dictis solum ht dnium proprietatis, e solum transit quoad proprietatem ad Monrium usufructus aũn remanet patri quoad vivit, tc e ad Monrium devolvitur, interim tn neqs improbabile e, et in usu n fit, qd docet pater Engel de privilegijs Monasticis tit. 12. n. 1. filiũ e usumfructum a patre amitti et per professionem ad Monrium professi devolvi, nisi tn pater filij in alio Monrio profiteretur, tc e ex dictis de usu fructu n. 131. usufructus cum patris persona ad dies vita devolveretur ad Monrium in quo professus e pater n in quo vota fecit filius.

188. Infertur 6to e hereditatem et legatum religioso post mortem parentum amicorũ delatum sive per testamtum sive ab intestato id fiat, dato devolvi ad Monriũ neqs a religioso facta sel professione repudiari poe utpote qui suiuris ultra n e, sed vero seum oia sua Monrio per professionem resignavit. qd si vero et evenire pt, hereditas aut legatum sub conditione huiusmodi deferretur religioso, ut n ad Monrium sed ad ipsum religiosum deveniat, tc conditio haec ita foret exponenda, ut solo comoditas et usus et qdm dependenter a valde superiorũ pertineat ad religiosum, ultimo e voltas ita interpretanda pt ut potius valeant qm pereant arg. mto Legis in contrahendo ff. in Regulis juris et ita testatoris pt intelligenda scdm conditionem persone L. 12. ff de usu et habitaoe: si aũ Abbas aut alter legitimus superior consentire nollet, rueret legatum, nec usum pt superior usum et comoditatem a nutu suo independentem concedere. pt e hereditatem legatum superior sine consensu inferioris religiosi acceptare adire eo e invito, n tn vicissim id pt religiosus sine consensu superioris, a quo plenissime dependere dbt, et per quem solummodo iuris capax e. pt tn religiosus si affinis quis ipsi donaoem facere intendat, iusta causa eiusmodi donaoem aut omino n acceptare sic, ut suis fratribus magis egenis donator eandem donaoem loco sui faciat, te e sui acceptare, ut n sibi lucrari velit, neqs Monrio sed suis amicis destolis statim designare n qdm suo noe sed donatoris. hoc de religioso scdm se et Claustrali post mortem parentum superstite n ante parentes functo falis, ubi hereditas aliunde filio et superstitum Monrio proveniens pleno iure devolvitur ad patrem n ad Monrium circa mo̅em hereditatis tel legati in praesenti dicta sunt: iam ne nimia mea in uno titulo sit Copia fit—

Subsectio unica.

Religiosis beneficiatis eorumque dominio necnon de dominio in res spirituales Religiosorum.

Beneficiatorum religiosorum duo dantur genera, aliud eorum, qui sunt benefi-
ciati intra claustrum ut Abbates, praepositi, archimagiri etc. aliud eorum qui 189.
sunt beneficiati extra monasterium qualiter sunt religiosi Episcopi, Cardinales, Parochi etc.
de utrisque in praesenti agere hoc tantum circa posterioris generis beneficiatos facto
notamine, quod Parochi considerari possunt et sunt qui mere expositi sunt et curati
in beneficio pleno iure incorporato Monasterio, ut respectu nostri Monasterii Schitt-
eighausen Minchweir etc. et sunt qui vere Parochi sunt utpote tenentes parochiam
non incorporatam Monasterio. hoc notato

Certum est et apud omnes indubitatum Abbates, praepositos aliosque beneficiatos religi-
osos intra claustrum non esse absolute dominos sed dispensatores tantum bonorum communium, 190.
unde inordinate expendendo aut suam dispensationem infideliter administrando
non tantum peccant contra votum paupertatis ut refert Navarrus, sed etiam contra fidelitatem
et officium ut modernorum tenet communis, unde si quis ut bona suis usibus specialiter
deputata, ut in multis Monasteriis mos inolevit, teneri ex iis Monasterio ad restitu-
tionem, agunt etiam contra fidem dispensationis Deo ac monasterio iuratam non minus
quam Episcopus si bona Ecclesiae et pauperibus assignata suis usibus ~~[illegible]~~ appropriet,
de quo divus Thomas 2.2. q. 185. ar. 7. ait, extra dubium est, quod (scilicet Episcopus huiusmodi)
contra fidem dispensationis agit, et mortaliter peccat et ad restitutionem tenetur.

Possunt tamen Abbates, praepositi, aliique religiosi beneficiati secundum statum et conditionem
sui officii ea omnia gerere quae ad sapientem et laudabilem administrationem pertinent, 191.
huiusmodi sunt: emere et vendere bona Monasterii, certasque facere donationes non solum
remuneratorias sibi et suo beneficio praestitorum operum etc. sed etiam mere liberales,
decentes tamen specialibus facultatibus sui monasterii et officii, item etiam inductivas ad
gerenda suo officio vel beneficio commoda, hoc est omnia quae decens administratio et
laudabilis probat consuetudo, non tantum quod bene notandum est Abbates, praepositi etc. haec
suo nomine facere debent et authoritate, sed nomine monasterii cuius bona dispensant,
contra est inter Doctores universim alienationes et donationes sive inter vivos sive in ultima
voluntate a Religiosis proprio nomine factas non solum esse illicitas sed etiam invalidas quippe
factas a non habente dominium et potestatem suo nomine donandi aut testandi: sive ipsi
Abbates etc. per hoc quod dispensatores electi sunt, religiosi esse non desinunt, ita neque

proprio nõe et authoritate quasi Dñi disponere possit. cuicunque eo subditus aliquis
propositi claustralis gerere possit et teneri ex officio, q̃ fidelis dispensão requirit,
unde n̄ solum cõtra paupertatem peccare possit pctõ commissionis per imoderatum propri-
etatis affectum, sed e pctõ omissionis, perfurium privilegiorum a sibi ã
cõmunitate aut superioribus ceu dispensatori creditorum neglectum.
192. Circa religiosos beneficiatos extra monasterium in sententia S. Thomae certum ẽ eos
per elevaõem ad dignitatem Epãlem clericalem Cardinalitiam n̄ liberari
autoximi ã voto paupertatis, imo per hoc fieri capaces Dñi, ait ẽ f. S. hug.
185. ar. 8. dicendum qd si q̃ sunt in regularibus observantiis, q̃ n̄ impediunt Pontificale
officium, sed magis valent ad perfectionis statum sicut ẽ cõtinentia paupertas
et alia huiusmodi, ad hoc remanet Religiosus e factus Eps obligatus. et sane
sicut Religiosus factus Eps tenetur portare habitum sua religionis, ita e ea tenebitur
observare q̃ solemni voto Deo servare promisit nec statui Epãli cardinalitio
repugnant, nullatenus autem repugnat paupertas statui Epãli, sed potius ad eius perfectionem
spectat, hac ẽ Epi sm exemplum Aplorum erant nihil habentes et oĩa possidentes.
neque obstat qd dr in capitulo unico. 18vo. q. 2. ubi habetur, qd monachus in Epũm electus
sit absolutus iugo regulae et Monasticae professionis: item libere potestatem sibi iure
vendicandi paternam hereditatem. nam ut recte ex f. D. citato advertit pater Mez-
ger imo alii ita solum ẽ intelligendus, qd regularis in Epũm assumptus n̄ sit amplius ob-
ligatus ~~ad~~ caeremonialibus regulae observantiis statui Epãli minus bene convenientibus
ubi sunt silentium solitudo claustralis, auditio Chori a n̄ autem qd sit exemptus ab
observaõe votorum, quorum raõe habitum gestare obligatur. altero autem textu cit.
idem Mezger Epõ ascribitur ius vindicandae hereditatis n̄ suo sed Ecclesiae cui
sponsatus ẽ nõe, ut textus citati capituli clare insinuat per illa vba postquam ẽ
Epus ordinatus, ad altare ad qd sanctificatus et titulatus, sm sacros Canones, qd acqui-
rere poterit restituat. n̄ igr votis absolvitur regularis in Epũm electus, sed
monachus in substantialibus ẽ perseverat, qd ob paritatem raõis & de aliis huius-
modi sive minoribus sive maiorib. dignitatibus intelligendum est.
193. Monachus ergo in Epũm t Cardinalem electus votis continentiae et paupertatis n̄
eximitur, neque redituum sibi tum Epo provenientium ad instar aliorum clericorum
Dñus ẽ sed dispensator, utpote qui se se oĩ dñio per votivam paupertatis
promissionem sponte propter Christum exuit, neque ẽ decet, ut qui Ecclesiastica dig-
nitate crevit, virtutibus decrescat, qd tn evenire palam ẽ, si paupertatis di-
vitiis per pileum aut mitram spoliatus ea, quae propter Christum virtuose reliquerat,

denuo propter mundi pompam regnaret. Statutum notorium est, et rationabile sicut Synodo confirmatum, ut dicitur can. 18. q. 1. ut monachus, quem Canonica electio a iugo regulae monasticae professionis sicut ea, quae statui Episcopali non congruunt, absolvit, quidquid tamen monachus ante suam electionem acquisierat vel habere visus fuerat, monasterio relinquat et Abbatis sui arbitrio, postquam autem Episcopus ordinatus est, quidquid acquirere potuit non iam suo monasterio vel ordini a quo per Episcopatum et Cardinalatum eximitur, sed altari et Ecclesiae ad cuius regimen assumitur, lucretur et restituat, seu tamquam fidelis dispensator in usus et causas pias quod suae sustentationi decenti superfluum, expendat.

Circa alios beneficiatos religiosos, qui beneficium Ecclesiasticum legitime idest authoritate Episcopi et proprii praelati consensu obtinuerunt, quibus a iure canonico ita concessa facultas est, ut plenam redituum sibi assignatorum administrationem habeat in suum usum, utpote cuius per solemnem professionem incapax factus sit, iuxta dicta n. 181. principaliter attendendum est an beneficium, quod sortitus sit, pleno iure suo monasterio sit incorporatum an non? Secundum hoc est iudicari oportet an et quid monasterio in quo professus est proveniat. interim **194.**

Certum est imo ex omni DD. sive beneficium incorporatum monasterio sit sive non, nihilominus monachum beneficiatum omnia alia quam ratione competentiae non veniunt, monasterio suo acquirere: non veniunt autem ratione competentiae quaecunque haereditate legato donationibus Eleemosinis propria industria et sortitur item omnia sibi comparata divisim a competentia eisi data sint propter opera parochialia v.g. pro sacris legendis benedicendis nuptiis providendis infirmis excipiendis Confessionibus dicendis Concionibus mortuis sepeliendis et hoc est omnia bonis industrialibus censentur, quorum nisi professus esset, ipsemet, quoniam autem professus est loco ipsius monasterium naturaliter dominium habet, et suadet huius certitudo ex capitulo Abbates 18. q. 2. capitulo cum ad monasterium de statu monachorum ubi habetur, quod quidquid monachus acquirit suo monasterio acquirat. **195.**

Certum est 2do. beneficiatos huiusmodi religiosos ex iis beneficiis suo monasterio non incorporatis, separatis in bonum monasterii illis, quae praeter competentiam suam, ex propria industria, haereditate et sortiti sunt, se decentemque sibi seu dispensatorii familiam ex fructibus competentiae suae sustentare posse, non minus quam alii clerici, quoniam, qui altari servit, de altari sustentari debet, et praeterea, quia cum suo monasterio, sicut quod parochus beneficii non incorporati, aliunde non lucretur aut proficit; quod nec obire debeat, propter nec sine necessitate bona suo monasterio acquisita, in sua familia sustentatione quaerere utpote quam familiam non alit ut monachus sed ut parochus. **196.**

197. Certum est, stationales beneficiatos religiosos in beneficiis non incorporatis, idem judicium esto in hoc de regulari Episcopo et Cardinale, posse ex fructibus ultra suas, Ecclesiae et pauperum necessitates remanentibus, varias pias et honestas expensas facere, necnon laudabiliter et religiose ex iisdem reditibus aliquid suo monasterio donare, intuitu, quod eiusdem membrum sit, et quod ab illo varia bona susceperit, et cui suos confratres amore vinciat, seque illis acceptum faciat: non tamen instar domini, sed dispensatoris, neque per viam testamenti aut mortis causa, testatoris domini est, non dispensatoris, qualis respectu horum bonorum regularis non est. Existimat praeterea Paulus ... tit. ... art. 2. de commodis et oneribus, quae sentit religio introitu religiosi, religiosum à beneficio discedentem posse bona superflua pro suo libitu, vel Ecclesiae, vel pauperibus vel suo monasterio credere, eo quod eiusmodi bonorum liberam necdum habet administrationem, saltem in pios casus, tradens autem in pios casus utrius deinde haec bona donans, sive monasterio, sive Ecclesiae, sive pauperibus: unde dum dicit Suarez tit. q. 3. n. 78. reditus seu fructus beneficii, qui post mortem eiusmodi religiosi supersunt, pertinere de iure ad Ecclesiam, seu beneficium, cui religiosus inservierat, praesumendum est, quod fuerit locutus, quod de iure pertineret, si alia dispositio religiosi dispensatoris facta non fuerit, vel sit, gratia cuius ea bona pauperibus vel suo monasterio legaverit, non autem, quasi religiosus talis disponere aliqua lege prohiberetur, utpote qui plenus earundem rerum dispensator est.

198 Ex his tamen colligi potest videri, quod etsi religiosus vivus ita de huiusmodi bonis disponere queat, ut ea vel suo monasterio vel Ecclesiae vel pauperibus assignare possit, id tamen non possit per testationem, testamentum condere non est dispensatoris sed domini, ut passim exemplo, authoritate et ratione constat: unde bona post mortem religiosi beneficiati in beneficio monasterio non incorporato residua, non ad monasterium, sed ad Ecclesiam pertinent, cuius dispensator vivus extitit, et cuius intuitu acquisita fuerunt.

199. Religiosus beneficiatus in beneficio monasterio pleno iure incorporato omnia acquirit monasterio quaecunque acquirit, et est non solum religiosus, sed et ipsum beneficium monasterio subiectum, atque totaliter ordinatum in utilitatem monasterii, unde huiusmodi religiosi vicarii dicuntur, non parochi, parochus est principalis rector dictus, qui in hisce beneficiis Abbas est. Constituuntur tamen huiusmodi religiosi quasi dispensatores certorum redituum sibi ad suam sustentationem assignatorum, unde modicas quasdam donatiunculas, pauperibus, benefactoribus vel sui vel Ecclesiae sua facere potest ex licentia tacita et praesumpta, item ex licentia virtuali ea gerere, quae laudabilis administratio requirit, non tamen potest pro libitu suo iura stolae, et alia, quae sua sustentationi

superfluunt, erogare ad sacerdotes amicos etc. non est videri contra vitale monasterii proprii
dispensator Abbas huiusmodi religioso talem licentiam indulsisse, cum sit contra
fidem dispensatoris.
Idem est judicium certo de religioso fugitivo Apostata eiecto e monasterio, qui omnia
illa, quae acquirunt, suis acquirunt monasteriis, et male expendendo peccant, non solum
contra paupertatem, sed etiam contra justitiam, tum ex generali regula, quod monachus acquirit,
monasterio acquirit, tum etiam, quia si fugitivus est, aut Apostata, ad reditum sit obligatus, et
non desinit esse pars, et subdita monasterii, pars autem acquirit toti, cui subdita est: eiectus 200
vero monachus vel juste eiectus est, vel injuste, si juste culpa religiosi non debet obesse
monasterio, quinimo ipse religiosus graviter tenetur se idoneum reddere ad iteratam
receptionem, si autem injuste eiectus est, pars monasterii per suam eiectionem esse non desi-
nit, et cognita injustitia eiectionis a monasterio ad reditum compelli potest, a quo
bona sua extantia recipient, interim tamen hoc non obstante, religiosum injuste
eiectum ex bonis sibi provenientibus extra monasterium plura posse consumere, quam
juste eiectum, imo illa impendere ad demonstrationem injustitiam suae eiecti-
onis, quia sic suam famam consulit, quam si omnia perdat, sanctam servare conari tenetur
probato. Jam de bonis spiritualibus sit.

Assertio

Monachus et quivis solemniter professus, et in particulari omnis dominii
realis in bona temporalia incapax sit, sed tamen dominii est tutum spiritualium 201
et quasi spiritualium, ut sunt manuscripta, doctrina sibi acquisita, aut discipulis
communicata, preces sacrificia etc. adeoque qui contra licentiam Superiori negat,
typo sua scripta vulgandi, aut sine licentia eius vulgant, ~~[illegible]~~ sacrificia
contra intentionem et vellem superiorum applicant etc. non peccat contra justitiam, bene tamen
contra obedientiam. ita fere communissima DD. ratio est, quia nec scientia, nec dignitas,
nec pietas cadunt sub voto paupertatis, ratio cuius religionis dominio caret, alias
est tamen nisi idiotae servi, et mancipia claustra inhabitare valerent, neque quis
in Pontificem aut sacerdotem consecrari, neque ad perfectam pietatem ascendere posset;
ergo neque accessorium scientiae, pietatis, dignitatis etc. cadit sub voto paupertatis,
accessorium enim sequitur suum principale. §. 26. institutis de acquirendo rerum dominio.
subvenit, atqui manuscripta, doctrina tum sibi acquisita tum aliis communicata
sunt accessorium scientiae, officia dignitatis sacerdotalis, merita et preces pietatis etc.
ergo nec haec cadunt sub voto paupertatis, adeoque religiosi eorum veri sunt domini

et possit disponere ex stipendio pro libitu. Dixi ex stipendio, procul dubio enim est, religiosos contra voluntatem superioris applicantes, disponentesque in huiusmodi peculio ros fore contra obedientiam: illudque quoque ab huiusmodi religiosis attendendum, ne saltem sint cooperantes ad iniustitiam, utrum officia legendo, et sibi imperata à fidelibus solito pretio soluta sint, an non; si enim soluta forent, et superiori suo dicere deberent, se eiusmodi officia non lecturos, ne fiat Abbas aut superior ea lecta putaret, atque taliter fideles debito ex stipendio iam numeratam pecuniam privarent, et certe accipiendo in se hoc onus suscipere censeret, et non legendo ad iniustitiam cooperaretur.

202. Pro complemento integro huius de dominio Religiosorum materiae, gemina adhuc explicanda. Primum est Religiosum ab uno Monasterio, in quo solemniter professus est, ad alterum monasterium accedentem, in eoque solemniter professurum, illa omnia, quae ante eandem professionem quomodocunque lucratus fuerit, lucrari monasterio, in quo primo professus est; ad quod usque ad alteram professionem actualem omni iure pertinet, cuius si pars reputatur: facta autem in eodem ordine aut monasterio actuali professione, iam huic, non primo lucratur, quia per eandem professionem eximitur potestati priorum superiorum eorumque communitati, et unitur illi, cui contra iam hac lucis professus est eodem.

203. Alterum est quod religio obligetur ad solvenda debita à religioso ante religionis ingressum contracta iuxta quantitatem eorum bonorum, quae per religiosum sibi collata fuit, ut docuit Lugo disput. 35. sect. 10. et ratio facilis est, quia in hoc casu bona ad religionem translata prius obstricta sunt, et debita creditoribus, nemo autem debet aut potest ex re aliena fieri ditior. cum ergo haec bona res aliena censeantur, ex iis Monasterium ditescere non potest. De debitis autem post professionem factis, aut contractibus initis sine tacita saltem licentia praelati, aut contra fidelitatem administrationis à praelato ratihabitis religio nihil tenetur, peccat tamen lethaliter aut seriolite prorei contrahente religiosus et per solam inductionem in eiusmodi contractum ut tradit Molina disput. 240. n. 24. quia per fraudem proximum inaequaliter poneret, Quem se ex defectu licentiae aut iuris non obligato, proximum per contractum sibi et Monasterio obligaret, imo si ex hoc contractu et Monasterio et proximo damnum eveniret ipse pro sua virili parte, quantum status ipsius patitur, satisfacere, et si quae sibi provenient ex iis restituere tenetur. ~~Tam~~ Haec, quantum de dominio religiosorum sive utile, quidam sit, et sufficiant. oporteret hoc in articulo etiam agere de dominio servorum, verum quoniam eadem fere ratio est, de servis et de filiis familias, ita, ut sicut filiifamillas

considerari poss. et quatenus unam cum patre personam constituunt, fictione juris, et quatenus a patria potestate exempti, distinctam a patre personam faciunt, at sub posteriori acceptione dominio non fraudantur, et sub priori dominio carerant et aliquid sui patris; ita et servi attendi poss. et sic quod tales sunt et aliquid dominorum suorum reputantur, et ita dominio destituti sunt, et sic quod distinctum a peculio domini peculium habent, nec aliquid dominorum, sed sui iuris censentur, et taliter considerati dominii capaces sunt, sic quod sui iuris sunt. et haec de subiecto dominii in genere et quantum satis. sint

Articulus 3tius

De rerum divisione et modis acquirendi dominium.

Actum est in praecedentibus articulis de dominio secundum se eiusque subiecto tum in genere tum in specie: superest iam ut et de ipsa rerum divisione et modis quomodo hoc dominium acquiri soleat pauca disseramus, hoc enim et integritas huius expositionis et ordo disciplinae, ut postquam de iure et dominio secundum se dictum, et quomodo huiusmodi ius et dominium acquiri possit dicatur, quod in praesenti adimplere animus est.

Sectio 1ma

De Rerum Divisione et modis acquirendi dominium rerum rationalium.

Sicut nemini ignotum esse potest inter creaturas, quas aeterna Dei miseratio ex nihilo ad esse traduxit, alias esse rationales ut homines, alias non rationales ut bruta aliaque materialia sive viventia sive destituta vitalitate, ita pariter cuilibet est dominium dari posse non minus in res rationales quam non rationales, hinc imo de dominio rerum rationalium agemus et quomodo earum dominium obtineri possit resolvemus praecipue [illegible].

Suppono imo divisionem dominiorum fuisse iure humano iuste introductam; et enim iure naturae bona creata non magis unius sunt quam alterius. singuli enim sine divitiis nascuntur in orbem, nihilominus cum quisque magis sollicitus sit ad sua servanda, quam aliena, et quam ea, quae ceteris communia sunt, praeterea maxima foret confusio si bona singulis communia forent, plura praedia iacerent sine cultura, et mundus assiduis iurgiis et contentionibus converteretur, ut inter homines pax conservaretur, et iurgia bono communi summe noxia tollerentur, inter Adae posteros rerum divisio orta, et duobus praecipue modis divisio dominii proprietatis facta est occupatione scilicet et sorte, occupatione quidem, qua possessi Adae- 204.

venientes in orbem vacuum, singuli eiusdem terrae dominium nacti sunt, quam primo occupassent; forte autem, quando quid erat dubium, quis prior occupasset aliquem locum, sorte decidebant. idem factum reputant inter filios Noë completo diluvio hominibus possessoribus terrae.

205. Suppono ergo istam divisionem nec iure divino nec iure naturali, sed iure humano et gentium factam esse. Non iure divino, nullum est huius divisionis sibi praeceptum per totam sacram scripturam, neque Deus fecit sed homines, immo rerum divisionem. Non iure naturali: quia est naturale ut cum S. Thoma in 2.2. unanimiter tenent DD. reliquit bona singulis communia, sicut est unus homo altero magis homo non est, sed una specifica natura est omnium, ita cum homini indiscriminatim subiecta sint omnia quem Deus posuit ut dominaretur eis, de iure naturae unus altero magis dominus non est, adeoque nec iure naturali facta rerum divisio; sed iure humano scilicet iure gentium ut habetur ex iure Canonico capitulo ius gentium dist. prima. ex iure Civili lege ex hoc iure omnia ff. dicta ff. de I. et I. Et ratio suadet naturalis, cum enim homo post suam creationem relictus sit in manu consilii sui, ibidem est sibi pro[illegible]mit, quod pacifica et suavis rerum administratio libera, cum igitur haec potissimum in hoc constat, ut quisque ubi dominaretur cognosceret, neque tamen hoc sine rerum divisione fieri potuerit, per communia placita res dividebant, et sic iure gentium orta rerum divisio. Hoc tamen de prima rerum divisione intellecta volo: non etenim obvio est iure divino terrae promissionis Israelitis divisam esse, quod tamen ut extraordinarium quid fuit, et per privilegium singulare electo Israeli a Deo factum est, ne schismata inter illos orta, facilior esset dominatio gentium in populum Dei, quod Israël dominaretur gentibus, non obstat, quia minus prima rerum divisio et in genere iure gentium fuit introducta.

206. Praeterea primam hanc divisionem factam esse per parentes fere credibile est, adeo, ut primus bonorum divisor ipse protogenitor Adam extiterit, quemadmodum ex sacris paginis id luculenter colligo ex eo quod Abel et Cain de suis quisque Domino obtulerit holocausta, hoc tamen discrimine, quod Abel optimum Cain vero quod deterius erat Deo obtulerit, sicut est sacer textus Genes. 4. Abel obtulit de primogenitis gregis sui et de adipibus, scilicet gregis sui et cur sui? nisi quod Adam genitor et dominus universae terrae sub cuius potestate extiterant Abel et Cain tamquam filii patris sui, cuique sua bona distribuerat; crescente autem hominum multitudine, et incolis terrae in unam societatem coeuntibus factum est ut generi populi placito potestas huius divisionis tamen ad gubernum

boni communis, translata fuerit in ipsam communitatem, seu ad Reges, ut lite
surgente aut bonis communitati adnascentibus ipsi iusti administratores sint
et rerum distributores, secundum quod ratio dictat naturalis et legum receptarum possit ordinatio.
atque ita orta et ad nostra usque tempora propagata est rerum divisio quaecumque pro-
prietatis divisio in communi: nec quomodo in individuo aut specie rerum rationalium
dominium acquiri possit fit

Assertio quadruplex praecipue titulus est acquirendi dominium rerum rationalium 207
seu hominum: Ita Marcus Serbaudunio de speciebus iuris q. 63. ar. 7. Laym.
l. 3. de Iustitia tract. primo c. 5. Molina disput. 33tia Lessius de J. et J. c. 5.
dubio 4. et alii communiter.

Fundatur Assertio partim in Iure Civili partim in Canonico: nam institutis
de Iure personarum § penultimo, modi acquirendi dominii in hominem tres recensentur;
unus est Conditio Nativitatis et ratione huius qui nascitur ex matre serva et patre
sit liber, idem sive nascatur ex legitimo Matrimonio sive non, fit servus, quia iuxta
legem partum Cod: de rei vindicatione partus sequitur ventrem adeoque matrem
cuius et ipsa ratio habetur, quod mater certior sit quam pater, praeterea plus confert
materia corpulenta, servitus autem a corpore et secundum corpus convenit: tradit aliam
et rationem Laym. loco cit. et dicit quod ideo servitus cum matre desumatur, quia mater
per partum dominio domini subtrahitur, aut saltem per saepe mortis periculo exponitur,
adeoque aequum videri, quod pro hoc damno filius ancillae ad dominum ancillae perti-
neat ut servus, cum iuxta Regulam 55am in 6to qui sentit commodum sentire
et debeat onus. hunc titulum etiam indicavit Apostolus ad Galat. 4. ubi de Agar
Ancilla Abrahae sermonem instituit: extra casum servitutis materna proles
legitime nata sequitur quoad honores nobilitatem et familiam conditionem
patris L. cum legitimae ff. de statu hominum, volunt etiam DD. ex matre serva post
genitam prolem libertate donata prolem vendicare sibi conditionem patris
quoad honores nobilitatem et familiam. Secundus modus acquirendi
dominii in hominem est titulus captivitatis seu iure belli obtentus, quo est quis
capitur in bello iusto iure gentium captus fit servus capientis, quoniam mors
commutatur in servitutem perpetuam quae mors civilis dicitur, et iste titulus habetur L.
hostes ff. de captivis L. servi institutis de Iure personarum. hic tamen
observandum est, istum titulum inter Christianos propter mansuetudinem in nomine Christi
sonitam abolevisse: capti ergo Christiani a Christianis etiam in iusto bello iure
servi non fiunt sed captivi tantum, unde retinorem pro vinculo Rebellium l. anno de
obligatione Iusta q. 9na n. 31to [illegible] communem, quem singuli capto intra anno—

in obsidione Fryburgensium mancipiorum in perditum sunt, donec satisfactione
pro libertate exhibuerint. 3tius modus est titulus Emptionis et
venditionis: quod scilicet quis maior viginti annis et sui juris seipsum vendit
aut vendi sinit alteri, dum si sui juris non sit; ab eo cuius iuris est alteri vendatur,
venditus cedit in dominium Emptoris, cum sit hoc libertatis suae dominus saltem
dicta, et de ea valide disponere potest extra quod si lege prohibeatur, idque ex fine
bono quoque licitum esse non solum comprobat exemplum S. Paulini, qui se in
servum vendidit, ut filium viduae redimeret, cum pecuniis quibus opus hoc mi-
sericordiae ageret sui destitutum se agnosceret, sed quotidiana fere comprobat
experientia, quoque est aliquam s. saeculum profiteri, se libere in servitutem
vendunt pro lucranda coelesti gloria, unde in jure religiosus non sit tamen non
servi veniunt, utpote qui omni agendi libertate per sacram professionem de-
stitutus est, et ne fieret servus peccati hominum servus fieri maluit. 4tus
in hominem acquirendi dominii titulus praecipue fundatur in jure Canonico
Capitulo de raptoribus 36. q. 1ma et est titulus justae condemnationis, quo
scilicet quis in servitutem perpetuam condemnatur propter delictum aliquod tali
poena dignum, potest autem hac poena digni quoque morte puniri, cum perpetua
namque captivitas mitior poena et mors quaedam civilis est, atque ita citato
capitulo puniri debet raptor puellae ut eam virginitatis flore spoliaret.

208. Quod dominium in huiusmodi servos servorumque fugam et servitute concernit
ex Marco Gardonio, Layman: aliisque ita colligo, quod ius domini in eiusmodi servos
se non in servos duntaxat, sed et ad omnes eorum operas, fructus et reliqua emolu-
menta extendat, adeo, ut quidquid servus acquirat qua talis est, domino suo acquirat
iuxta dicta n. 203. praeterquam si qua distinctus hoc et non qua servus cum domino
pacisceretur super aliquo, aut legatum reciperet, ubi est in hoc casu servus non
esset, neque qua talis domino suo cuius servus erat fructificaret sed sibi: servus
autem non est quoad bona spiritualia animae potissimum Item S. Antonino parte
3. tit. 3. C. 6. §. 4. docet Gabriel in 4tum dist. 15ta q. 3. art. 2. dub. 3
ubi docet servo de sua animae salute periclitato licitum esse aufugere.

209. Fugam igitur servorum quod attinet, procul dubio est, quod quacunque de causa servus
factus fuerit, perinde est, propter debilitatem peccati mortalis moraliter certo praevisi
aufugere posse, neque amplius obligetur ad revertendum ut loco citato docet S. Antoninus
Gabriel et alii communiter, et ratio est, quia iuxta sapientem a peccato fugiendum quasi
a facie colubri, praeterea longe superioris ordinis est jus ad spiritualia quam

comodum, quod servus praestare potest aut debet, imo contra ratione est et naturam e obligari ut fructificet alteri corpori, a quo ea ex pirculis perimi intendit. Fugere item possunt occulte et palam e vi adhibita, qui in bello iniusto de partecius, qui iuste militat, capti fuerint ab iniquo bellante ac in servitutem redacti, ac h universim qui absque legitimo titulo servi facti sunt, licite fugere possunt, nec teneri cum sui modico et domno in servitutem redire. Servi e simplex delictum tales facti, adeoque titulo iusta condemnationis possunt fugere, sicut et condemnati ad mortem, modo fugiant sine fractione carcerum, et vim custodibus non faciant, ut loc: cit: ingt Marq a Bandurio, cuius et istam tradit rationem, quod servi iusta condemnationis non teneant se offerre ad eam poenam, aut sponte eam subire, quamvis tenentur eam perpeti ab aliis inflictam, quam rationem et ego veram existimo, nisi forte per fugam huiusmodi damnificato per delictum fieret nova et detrimentum, = veluti fieret si quis ad servitutem eius damnaretur, quem suo delicto damnificavit, ut fieret eatenus serviret, quousque damnum illatum restitueret, in hoc e casu iustitia videri exigere, ut quem iniuste damnificavit, et suo incomodo in sua restituat, adeoque nec ante aufugiat, quam satisfactionem suo servitio praestiterit.

Fugere e possunt, sed recta ad suos, qui sunt iure belli captivi, idque iure postliminij, quod e ius, quo res in bello capta pristinum statum consequens, perinde ac si bellum non fuisset, pateatque huius veritas ex ipso iure postliminij § item ea quae ab hostibus instituti de rerum divisione, tum e ex consuetudine iam praescripta per universum orbem quae quasi in legem invaluit. Dictum tamen e recta ad suos quia iuxta legem nil interest. De captivis hoc iure excipiunt, qui fugiant animo divagandi inter hostium confinia et e animo revertendi ad suos ita tamen, ut denuo contra hostes redeant, item transfugae et qui sua sponte ad hostes transiliunt, hos e deprehensos morte puniri perfrequens exemplum fuit in iam finito bello, atque hoc de aquirendo domino rerum realium nominum fiat dicta sunto, hoc uno adhuc circa titulum ex conditione nativitatis notato, quod iuxta institutiones iuris civilis Claudii de Ferrier Doctoris Parisiensis lib. 4. de ingenuis, ad hoc, ut quis a nativitate liber sit, sufficiat, matrem fuisse liberam, et tempore conceptionis, aut partus, aut immedio, quia ait, partus censeri natus eo momento, quo mater erat libera cuius calamitas superveniens non debet nocere ei, quis e in utero, quia pro nato habetur, cum agitur de eius utilitate et comodo.

Sectio 2da.

De Modis aquirendi dominium rerum non realium, maxime de venatione, piscatione ~~aut~~ aucupio et factura aliorum.

De J. A. J. 2da.

Inter modos acquirendi dominium rerum non saecularium, quae adhuc nullius sunt, nostro
tempore multum celebres sunt venatio, piscatio, et aucupia, quibus scilicet ferae et ani-
mantia quae nullius sunt, alicuius esse incipiunt, ut sic de iis liberam disponendi facul-
tatem sortiri queant. De his ergo in praesenti sectione tractabimus.

211. Quaeritur 1. quid sit et quotuplex sit venatio, item cui dominium per eam acquiratur?
Ut rite ad quaesitum respondeam, de quarum venatione nobis sermo instituendus est.
Triplex etenim venatio distinguitur a doctis, ut refert Angelus de Clavasio in summa An-
gelica v. venatio, quarum geminae prohibitae sunt et illicitae, una autem licita suo
saltem tempore, et ex honesto fine. Inter illicitas una est oppressiva hominum, qua
scilicet loco ferarum tyrannice homines opprimuntur, et haec per se loquendo illicita
est semper, per accidens autem licita fieri potest, quando nimirum sylvae plenae latronibus
ab huiusmodi sarcina hominibus expurgantur, et ita si licet homines qui vitam hominum latrone
opprimunt propter conservationem boni publici et securitatem itinerantium, ubi
tamen potius curandum est, ut vivi capiantur per iudicium mulctandi, quam quod in ipsa
opprimantur venatione. Altera inter illicitas dicitur venatio arenaria, estque ea quae
fit cum fera dilatata in arena, cuius Cicero libro officiorum meminit. Est autem
venatio arenaria proprie tempus inter gentiles consuetas, in quo fera magno discrimine
ab iis, qui depugnabant, conficiebantur germanice ein Thierkampff, et ista
venatio maxime improbatur capitulo venatoribus distinctione 86. ubi huiusmodi vena-
tores histrionibus et meretricibus comparantur, eorumque venatio ars nequissima,
item nequitiae operis huius appellatur. atque de hisce venatoribus quoniam super
equis insidentes potissimum dimicabant, illam bestiam intelligendam esse existimo,
quam non nemo doctorum dixit dicens: venator est bestia sedens super bestiam
et persequens aliam bestiam. Tertia est licita venatio de qua in praesenti
agimus dicta saltuosa, quae in sylvis et saltibus fit. de hac ait Angelus de Clavasio
loc. cit: haec omnibus prohibita est eo tempore, quo homines tenentur esse in ecclesia et orare ex capit.
ex pulsatis dist. 86. nisi forte necessitate famis urguente capit. licet de feriis,
aliis autem diebus est licita laicis capit. non est in potestate de decimis, clericis
vero et religiosis est prohibita, nisi ex necessitate ecclesiae urgente ut dictum est.
possunt tamen praelati et alii ecclesiastici causa recreationis vel excitandi appetitum et
huiusmodi cum retibus, et laqueis et etiam canibus cum silentio et modestia aliquando
venari, nisi tempore quo debent visitare vel praedicare. haec author citatus, cum quo
communiter conveniunt doctores, quae apponere volui, ut quibus et quonam tempore licita venatio
sit, haberemus de qua in praesenti agimus his ita praefatis.

Dico, qd venaō saltuosa, q definitr qd sit occupaō feræ in nāli sua libertate 212.
existentis, generice duplex sit, alta scil. et bassa. Venaō alta e die hohe
Jagbarkheit, die grosse waidwerkh e Venaō ferarum maiorum der hohe grosz
wildtbrett, quo e feris terrestribus solent referri ursi, apri, Cervi, Linces,
Capreæ sylvestres &c. e volatilibus ulula, Alagena, urogalli, Cygni &c. birg
und haselhüner, schwarzen ... spilhanen &c. bassa autem venaō e die
nidern Jagbarkheit, die kleine waidwerkh e captio minus nobilium ferarū
quales e terrestribus sunt vulpes, lepores, Cuniculi &c. e volatilibus, wildtauben
und Kranich, Krebs, wachteln, finckhen, spatzen &c. dixi in definitione venaōis, qd
sit occupaō feræ in nāli sua libertate existentis, triplicis namque generis
feræ distinguendæ sunt, imo quædam tales, quæ facile mansuefieri possunt, ut Cervi
pavones, columbæ domesticæ &c. 2do tales, quæ quidem pariter mansuefieri
possunt solent, sed difficile, ut lepores, urses &c. 3tio sunt tales, q sua nāa sunt
mansuetæ, ut oves, boves, gallinæ &c. et hæ feræ utrisque considerari possunt, et
quæ iam sunt sub alicuius dnio inclusæ, vg: vivariis, et quæ adhuc nullius sunt,
sed in sylvis et saltibus sine dnio errant, et de his solum in posteriori ~~acc~~
acceptione propriè datur et procedit licita e venaō, si e inclusæ sunt, dnio
suo destitutæ non sunt, nec in sua nāli libertate existunt.

Acquiritur per venaōem de iure gentium dnium imo capienti, imo qm capiens 213.
dr non solum ille, qui actu capit, sed qui vg: ita vulneravit, ut cadere deberet,
aut ei actu insequenti ultra effugere non valeret: unde si canis Petri feram ceperit
aut ita vulneraverit, ut cadere debuisset et Petro cedere, Petri erit, et tenetur
quisque surripiens, quamdiu Petrus insequitur, nec lapsus recedit, ad restitutionem:
illa enim, q nullius sunt, sunt imo occupantis, et illa nullius sunt, q et quamdiu nāli
sua libertate gaudent. hinc et tum aāl volucris vg: Cervus, si sylvestre
denuo fiat et ferum, denuo e imo occupantis non mei, et hoc universaliter de volucribus,
piscibus et quadrupedibus intelligendum e. sed

Quæres: qd si venator alius feriat aāl iam per me vulneratum, ita ut nec ex solo 214.
vulnere per me accepto, nec ex illius solo vulnere inflicto cecidisset, cecidit tamen
concurrente utroque? R. e ex utrisque qa concausæ participent de eodem
effectu. atque oīa hæc certa sunt de oībus feris terræ maris et aëris in nāli sua
libertate existentibus per institutionum 2dum librū: titulum imum de acquirendo
rerum dnio. imo extenduntur dicta ad oīa prorsus quæ nullius sunt, gemmas
et lapillos in littore maris repertos, thesauros &c. unde e oīa ista species occupaōis
qualis captio feræ natatilis in sua nāli libertate existentis est aucupio,
qd dicitur captio feræ volatilis in sua nāli libertate existentis ac venaōi

speciebus competunt. hoc de iure gentium et antiquo.

215. De iure novo tamen et civili venatio sicut et piscatio et aucupia, reddita prohibita et illicita, non quidem quasi eiusmodi animalia, quorum licita de iure gentium est venatio adhuc essent sub dominio alterius, sed quia ius venandi piscandi aucupandi competat ad alterum dominum v.g. fundi, principem ditionisque prout plerumque in germania contingit, ubi principes quasi suum regale huiusmodi iura sibi vendicant. quia inter doctores principes haec iura variis titulis iuste sibi acquirere posse puta consensu populi una cum sui subiectione ius venandi piscandique in principem transferentis. 2do iure belli, quo sub victoriae poenam triumphatorum pro suo regali haec iura sibi reservat 3tio praescriptione tanto nimirum tempore iure venandi possesso, ut initii possessionis memoria non extet. 4to Lege constitutione, aut edicto iusta ex causa v.g. honesta et congrua sustentatione principis, sicut gratia cuius et tributa imponi posse cum aliis docet Sporer; imo etiam ex sola recreatione principis ad relevandas curas propter bonum commune sibi impositas. praeterea venatio piscatio illicita esse potest ratione privatae utilitatis et commodi v.g. ob foedationem agrorum frugum vinearumque. cum igitur certum est principes et magistratus locorum iura venandi piscandique non obstante quod ferae sylvestres et natatiles in sua naturali libertate existentes nullius sint, sed de iure gentium cedant imo capienti, sibi iuste vendicare valeant, merito dubitatur, an quod ergo transgressor venator aut piscator contra edictum principis teneatur in foro conscientiae ? cui dubio ut iuste occurratur sit

216. Assertio venatores piscatores aucupesque contra iura principum titulo belli honestae sustentationis recreationisque reservata feras in naturali sua libertate existentes in locis publicis capientes ferae acquirunt dominium captorum animalium, neque ipsimet capientes neque emptores e contra feras contra edictum principis captas esse, tenentur ad restitutionem animalium, sed tales ea absumunt et alienant peccant tamen pro qualitate damni ex tali venatione piscatione aucupioque principi aut magistratui imminentis graviter vel leviter et tenentur compensare damnum inde secutum non quidem per redditionem animalium captorum aut pretii aequivalentis, sed per redintegrationem spei amissae, seu quantum interest principi si ea animalia capta non fuisse, ita communis DD. et moraliter certa sententia.

217. Ratio autem cur capta animalia restituere non teneantur etsi contra ius principis venentur, est: quod huiusmodi venatores aucupesque contraveniant tamen iuri soli alterius, quod non est in feras ipsas, utpote quae supponuntur in naturali sua libertate existentes,

adeoq. nullius ẽ, sed tn̄ qd tt., ne in tali loco tales feræ capiant, nemo am̄ teneat restituere nisi feram, unde cum hæ feræ Dni fundi nondum fecerit, sed adhuc liberè extiterint, e Dno fundi restitui n̄ debebunt, sed erunt imò occupantis: proin transgressio iuris Principum per venaōem n̄ tam ē rei alterius iniusta aut ablatio aut detentio, qm̄ iustam in dicto loco exercita aōi contenter malitia aut magis tam̄ar ad locum et aōem in loco qm̄ ad actionis in loco vetito facta attn̄: n̄ ergo tenent tales venatores ad restitutionem ferarum captarum, peccant tn̄ qa agunt contra mandatum et ius Principum ne in tali loco venent, tum contra obedientiam tum contra iustitiam propter damni inde causati, potissimum tn̄ solum venialiter, qa cum venaō eiusmodi ferarum iure nāli et gentium ōibus liberat fit, n̄ pt censeri gravis iniuria contra ius acquisitum Principum, nec præcepta Principis pt gravem obligaōem inducere, nisi contrus ei grave et notabile damnum eveniret, qualiter ē censeri si plures nobiliores feræ caperent, tumultuosa pariter venaō eēt, ut cæteræ feræ fugerentur ē sylva et territorio per qm̄ angusto, aut honesta Principis sustentaō periclitaret, ubi procul dubio huiusmodi venatores mortaliter peccarent.

Non obstante tn̄ qd huiusmodi venatores dnium ferarum acquirant ē contra ius et interdictum Principis venantes, adeoq. ante sententiam Iudicis nil teneant, communis tn̄ DD: opinio ē, qd deprehensi, aut testibus quiti, teneant solvere pœnam ā Lege Principe aut Magistratu statutam post Iudicis sententiam, idq. e in foro conscientiæ. 218.

Utrum vo Principes tanta authoritate polleant, ut venatores contra sua mandata et interdicta capite punire possint, dubitatur, stantibus authores pro et contra Roderic. 219
Navarrus, Molina cum aliis negant, dicentes, qd etsi pœna corporalis ad tenorem incutiendum transgressoribus statuta eēt, mortaliter tn̄ peccaturum, ac ē irregularitati obnoxium fore, qui eam executioni mandat, qd ē apud Angelum de Clavasio ibi verbo venaō: asserunt tn̄ alii quos citat et sequitur, Pachilius l. x controversiarum Iuridicarum c. x. conclusione 3tā cui consentit Sporer tract: 6to c. x. n: 154, ita tn̄ ut primo statim aut altera deprehensione pœna capitis infligatur sed tn̄ quando, cum contumacia et mandati formalis contemptus aliam pœnam sufficientem habere haud pt, qd licitum ēē ex eo estimo meliorum Principum factis inductus, quos impiuos et mortalis

piti res proclamare arduum est, consulerem tamen principibus cum Molina huiusmodi
venatores piscatoresque contumaces flagellari aut alia poena corporis quam capitis
punire. illam quoque sententiam Christianae mansuetudini contrariam censeo et
nequaquam approbo, daß ein Mensch lebendig auf den Hirsch geschmiedet werde,
quod nonnulli principes tentare ausi sunt.
220. Neque officit quod aliqui scrupulosi inferunt, contra aequalitatem esse, quod homo pro
fera vita privetur, eoquod ex sua natura homo sit dignior fera, ut in l. generaliter
ff. nam in huiusmodi casibus non tam punitur ablatio et interemptio ferae quam
contumacia et formalis despectus mandati principis; et nunquid maxime in
castris deprehensi in furto alicuius cruciferorum aut etiam ipsius tantum pomuli
contra velitum belli ducis suspenduntur, nequid est improbum esse pro pomo tolli
vitam hominis, fateor esse, fortassis transgressio mandati non est, demum est improbum
flego. sic quoque improbum est vitam tolli contra mandatum principis fa-
cti contumaci venatori. alias haec de venatione dicta sunt, de piscatione et aucupio
intelligi poterunt, quorum definitiones tradidi n. 214.
221. Sicut autem ius venandi tamquam regale principibus ita recognoscitur, ut mandato
suo contravenientes non solum poena pecuniaria mulctare, sed etiam si contumaces
fuerint, capitis damnare valeant: ita econtra subditis sola sua segetes
vineasque a principibus illaesa conservari oportet, itaque dubium et procul dubio
sit quod principes consentiunt per suos venatores agros conculcari, segetes et vin-
eas devastari, gallinas aliaque altilia cicurata pauperum subditorum
suis canibus enecari, nec tamen procurantes dehortantes, teneantur ad
restitutionem sub mortali, quoniam si gravis damnum fuerit in eo casu quo
ipsi venatores non restituerint, sunt enim iniqui cooperantes ad damnum, et etiam
quoniam principum iure est minus iura et bona subditi conservare dum
sua, et ita conscientia sapientes reputantur consentientes: circa dicendum autem
de restitutione in defectum iniqui laesoris tenetur iniquus cooperans ad restitutionem.
222. Porro certum est principes venatum interdicentes titulo honestae recreationis susten-
tationis etc. sibi aliqua lege reservatum, teneri ad damna ex multiplicitate
ferarum causata et scienter permissa ita, ut contrarium ratio exigat eos
non solum a tali lege saltem ad tempus, donec sit sublata multiplicitas nocia,
dehortari et imperare ut desistant, sed etiam ait Caietanus in tractatu 17
responsionum, responsione 1. ad 2. dubium, dico, cum tristitia sit peccatum mortale
ex genere suo, et stabilem hoc: nimirum tolerare feras agros vineasque

devastentes, sibi inique, nec debeant Principes hujusmodi absolvere nisi desistant a peccato.

Dixi sub titulo honestae recreationis, quo aliud est si forte ut ait Layman si passim populi aut iure belli Principes sibi ius venandi vendicarent, uti in imperio Romano Ablig Imperator aliique Magnates obtinuere, in hoc casu ad restitutionem damnorum haud tenebuntur, nisi immodica fuerint aut malitiose intenta, censentur autem damna immodica, quoties cunque habita boni publici ratione ac consideratis utrinque circumstantiis non tanti aestimanda est principis recreatio, quam capit ex multiplicitate ferarum ut propterea permittenda sint damna ex tali multiplicitate suborta ita cum Laym. quem vide. 223.

Quaeres 2do quid sit foetura animalium et cui dominium competat?

Respondeo est faetus et certa ex Lege 19. institutionis de acquirendo rerum dominio, fetuuram animalium esse et dici fructus animalium quoscunque, unde tum proprie tum significate fructus ventris id est proles genitus, utrobique sumitur et foetura pro fructibus quibuscunque talium: acquiritur dominium per foeturam ei cujus est animal, res est fructificat suo domino. quod si sermo instituatur de animalibus feris et sylvestribus in naturali sua libertate existentibus, dominium acquiritur primo occupanti, ita, ut qui primo occupaverit matrem participet eiusque fructus pro tempore occupationis a matre sibi provenientes, qui vero ceperit prolem, fructus de prole percipiet, nam qui cervam matrem v.g. ceperit eique apposuerit hinnulorum cerva, non est minus in sua naturali libertate existens hinnuli, quam ipsa cerva, ideoque fuit boni ideo est primo sui occupantis, ita dicti. 224

Sectio 3tia

De

Sylvis caeduis, pascuis, Columbariis, alluvione Insulae productione, Alvei derelictione, aggregatione implantatione, satione, aedificatione, Confusione permixtione, Intertura, Scriptura, Pictura etc.

Multa nimium sunt, quae pro sacro tribunali constituto spirituali Judici seu confessorio Judicium difficile reddere possunt, et mentem plenam scrupulis, nisi doctrina sua sale condita discusso timore, se suosque poenitentes pius pater juvare sciat, quod utrumque ut vobis Rdi Dni Auditores auderet, eos et dominii acquirendi modos, quos examinare forensium magis est Juristarum quam Theologorum uti de Alluvione avulsione et ceteris in praesenti, secundum vero et sane ea quae forum internum concernere possunt examinabimus eam tamen pro faciliori captu per quaestiones et responsa explicaturi.

225. Quaeres a[nim]o imo q[ui]d de Columbariis sentiendum?

R. cum Layman: l. 3. tr. 1. c. 5. n. 17 et cum quinque aliorum Theologorum columbariorum dominos obligatos ad nihil teneri, etsi columbae provolantes in agros semenla devorent, nisi tamen nimia columbarum copia immodica clarent damna, quod rarissime accidit, quoniam columbina simplicitas tanta est, ut nec erectas spicas, nec granula sementi terra defossa aut obruta, sed ea tantum quae in profundo jacent et alias perirent, aufferent, adeoque commodum magis quam damnum agris afferunt, quam si ea tollunt ex quibus cicaria tolia germinarent. De columbarum dominio autem eadem est ratio quae de aliarum avium, ita ut quoscunque redeundi consuetudinem habent sint suo domino, postquam autem hanc consuetudinem amiserunt in innaturalem libertatem sese receperunt, fiunt primo occupantis: quod si vero arte, fraudeque ab alio columbario provocata sunt ut deficerent a consuetudine redeundi, dominium tamen adhuc persisteret ex parte proprii columbarii, avocans vero columbaris speciem furti committeret et ad restitutionem teneretur, nisi aliae leges columbariorum in loco alterum, quae proinde attendendae venient.

226. Quaeres 2do quid de Sylvis caeduis et pascuis dicendum?

R. juxta DD. distinguendum est an sylvae caeduae pascuaque ad communitatem pertineant an ad aliquem in partem; si est ad aliquem in parte pertinent, parte solum dominium habente, et jus in sylvas caeduas et pascuas competit, adeoque quicunque contra ejus voluntatem aut ligna caedit aut pascua absumit, contra jus alterius agit et injustitiam facit, hinc ex re injuste accepta ad restitutionem damni tenetur, nisi ita modicum fuisset, ut dominus censeatur aut raccolet non invitus aut donare. Quod si vero jus lignandi pascendi ad communitatem pertinet, omnes ii qui soli communis, nisi vicinia, locorum consuetudo, aut mutuus consensus aliud praescripserit, eodem licite uti possunt, quamdiu ex justa causa a magistratu et principe interdictum non fuerit: idem de venatione piscatione et aucupio, facultate interdicto lignantes pascentes ante sententiam judicis ad nihil teneri, sed hoc est supponit adesse contrariam et non adesse conformem juri, solis autem ad communis non est contraria juri, cum jus ad communitatem pertineat, cujus est ipse membrum et peccare tamen contra obedientiam, sed ut plurimum leviter tantum et venialiter, nisi damnum inde factum graviter fieri legis et interdicti declaret. hoc tamen de civibus quendam intelligendum sunt, alienus est a communitate procul dubio ad restitutionem damni tenebitur ante sententiam judicis, nisi ut diceram vicinia consuetudo et consensus locorum aliud posceret.

227. Q. 3tio quid sit Alluvio, insula productio, Alvei derelictio et auxilio, et cui per eas dominium acquiratur?

R. qd Alluvio, q generatim duplex e latens et patens in genere def[ini]ri p[ote]st affluctio
partis de unius praedio ad praedium alterius motu fluminis facta. Sic qd e alluvio,
qdo motus aut inundatio fluminis de unius praedio partem absumit, et avulsam alterius
praedio admovet, qd si affluens huiusmodi incrementum tam lente et sensim
procedat, ut adverti n[on] valeat qtm quovis temporis momento affluxerit, esto sciatur
qtm singulis diebus, dr alluvio latens, si vo motu fluminis pars quaedam
notabilis de alterius praedio avulsa, et alteri adiecta fuerit, alluvio patens
vocatur eo qd pateat qtm quovis tempore affluxerit. De dominio ex alluvione obtento
ita dicit Caius in Lege adeo §. uno ff. de acqui: rerum dnio: qd per alluvionem
agro nro flumen adiicit, iure gentium nobis acquiritur. Hoc tn solum intelli-
gendum e de alluvione latente ut explicat eodem loco: de patente alluvione
dr L. 7. §. 2. institutis de acquir. R. dnio, qd si vis fluminis de tuo praedio
ptem notabilem detraxerit, et vicini praedio attulerit, nihilominus ea pars tua
maneat, donec longo tpre adhaeserit, et arbores forte cum pte tui fundi surreptae
radices in vicini fundo egerint, tc enim vicini e videtur pars illa notabiliter
avulsa ex L. eadem, eo qd arbores illi solo cedant, in cuius fundo radices egerint.
haec tn de fundo tm et ei contiguis intelligendum e, unde si arbores, trabes a
tuo praedio evulsa per alluvionem vicini fundo affluerent, eadem contigua
n[on] sit, in dominium vicini per alluvionem n[on] transeunt, nec licite detineri possunt,
nisi liberam pro ~~suo~~ rebus a suo dno sponte derelictis.
Insula productio e rerum et de novo facta alicuius Insula in mari aut flu-
mine existentia, q Insula si in mari sit, de iure gentium e primo occupantis, 228.
si in flumine illius e, cuius fundo propior e, unde si in medio fluminis tali
Insula consurgat, partiuntur utrimque. Alvei derelictio contingit qdo fluvius ordina-
rium suum alveum dereliquit et novum per aliam viam adiit, de hac dere-
lictione alvei in iure statuitur, qd novus alveus fiat dni fluvii, aut si fluvius
publicus et communis erat, alveus qs novus communis fit, n[on] eius cuius e fundus, qa
per decursum fluvii fundus ita immutatur, ut alius speciei censeatur: derelictus
aut alveus ei cedit in dominium, cuius fundo magis vicinus fuerit. accretio
denique qm aliqui ab alluvione patente n[on] distinguunt, ab aliis pro accessione
sumitur ita, ut qdo res unius accedit alterius rebus per humanum laborem ornatus
v.g. causa, eiusmodi accessus accretio dicatur, cuius accretionis complurima specie
contingere possunt, generalem regulam qm tradit Cl. Dahitius professor lr. 6. C. 5.
sect. 7. apponam ut pote satis claram et sufficientem.

229. Regula generalis de accessione est aut accessione: quoties res unius jungitur rei alterius, tota haec res spectat ad dominium illius, cuius est id quod magis principale in toto, cum aurum et argentum [illegible] perveniamus ff. de auro et argento, ratio est quia accessorium sequi oportet suum principale, Regula 28va in fine ubi [illegible] pro se intelligendum est, cum obligatione reddendi domino aestimationem rei suae tunc.

230. Colliges ex intextura, quae est adiunctio minus principalis et pretiosioris magis principali gemmae v.g. annulo, purpurae vesti, ad dominium intexti pertinere ad eum, cuius est totum, cui eiusmodi res intexitur, ita v.g. gemma intexta annulo aureo, cupreo aut ferreo solum cedit ei cuius est annulus, purpura intexta vesti e linea lanea eius domino cedit cuius est vestis et sic de caeteris, quia accessorium sequitur suum principale, gemma autem et purpura in hisce casibus sunt solum quid accessorium. Idem est de scriptura in qua litterae etsi aureae fuerint, cedunt charta et tabulae et solum papyracea § 33tio litterae quoque insti: de acq: rer: dom. aliud est in pictura, quae est adumbratio tincta per colores in tabula, in hoc namque charta cedit picturae, nisi ita vilis fuerit, ut pretiosior charta censeatur § 34to si quis in aliena tabula, quod et in scriptura hodie accipere ait Schoppius in Commentariis ad institutiones Justinianeas fol. mihi 271. ubi dicit hodie hunc § um esse immutatum, et chartam scripturae cedere quin [illegible] [illegible]. Si [illegible] attendi debet in regula generali notata obligatio reddendi domino aestimationem rei suae.

231. Quaeritur quid sit implantatio, satio, inaedificatio, confusio, permixtio et an per eas dominium acquiratur?

R. quod implantatio sit planta alicuius in suo vel alieno fundo infossio, ut vegetet fructusque afferat. huiusmodi planta per § um 32um instit. de acq. rerum dominio cedit in dominium illius cuius est solum, idque sive planta fundi domino fuerit sive non, dummodo in fundo radices egerit, antea enim dominium eius permanet, cuius antea fuerat. quod si quis dolo everit arborem ex alterius fundo, et suo implantaverit, ita ut radices agat, suam esse incipit ita tamen ut a priori domino defendi possit et repeti per exceptionem doli mali. Caeterum attendendum est quod ait Schoppius in commentario ad dictum § um, moribus plerorumque locorum praesertim vero in Saxonia non tam ad radices arborum in usu hodierno respici quam ad ramos, ita ut si arbor quaedam in vicini fundum ramos protendat, colonus cuius fit pro diviso, ut eos vel succidere propter incommodum quod affert eorum umbra, vel fructus inde colligere liceat in compensationem illius incommodi.

De satione agit̃ §^{pho} 32do ita: qua ratiõe om̃ plantæ q terra coalescunt solo cedunt, eadem ratiõe frumenta qq, q sata st, solo cedere intell.r /: idqs statim à tpre insitionis, ut explicat Stoppius, et radices ñ egerit frumentũ qã ñ uti plantæ, ita singula grana recolligi pñt /: dat̃ tñ seminatori bona fide seminanti exceptio doli mali q ñ dat mala fidei seminatori, et judicis officium implorando frumentum insitum et expensas in sationem factas repetere põit. per hoc tñ dictum ñ velim, seminantem usufructuarium censuistam feudatarium frumenta insita sibi ñ acquirere, sed dño proprietatis, cũ huic ẽ gtraẽ, qd in hos à dño proprietatis translatum sit dñium utile. 232.

Inædificaõem qd attinet §^{vo} 29no Institutis eodem titulo resolvit̃ hisce formalibus cum in suo solo aliquis ex aliena mãa ædificaverit, ipse intell.r dñus ædificii, qã õe qd solo inædificat̃ solo cedit, nec tñ ideo is qui mãa dñus fuerat desinit dñus ejus ẽe, sed tantisper neqs vindicare eam pt, neqs ad exhibendum de ea re agere ppter legem duodecim tabularum, qua cavet̃, ne quis tignum alienũ ædibus suis iunctum eximere cogat̃, sed duplum pro eo præstet, per actionem q vocat̃ de tigno iuncto. cuius hæc raõ ab Stoppio assignat̃ dicente ideo duplũ refundi dbre, qã dño hic subveniendum, cum gstante ædificio mãam vindicare ñ põit, atqs idcirco dr̃ L. citata qd si ex aliqua cã dirutum sit ædificiũ, põit mãa dñus, si ñ fuerit duplum iam gsecutus, tñ eam vindicare, et ad exhibendum de ea re agere. idem ẽ ex diverso iudicandum de eo, qui de sua mãa alterius solo inædificavit, sive ẽ bono sive mala fide fecerit, dñium ædificii pertinet ad dñum fundi per paragraphum 30um ñ ædificanti, gtrarius expensas pretium mãa et mercedes fabrorum implorando officium judicis repetere põit, et dñus fundi, domum sibi deposcens nec expensas solvere volens, per exceptionem doli mali repelli. videns breviter rem totam expediam, per inædificaõem acquirit̃ dñium dño fundi in õe illud qd suo solo inædificat̃ sive propria sive aliena ex mãa sive iure sive iniuria ædificatum fuerit, inædificãõ tñ si fuerit facta ex aliena mãa, dat mãa dño aõem in duplum sm̃ dicta ex L. 29na institutis eodem ubi dr̃ generalr̃ õe qd solo inædificat̃ solo cedit. 233.

Confusio ẽ duarum mãarum tanta comixtio ut aut in unum corpus coeant, aut novam speciem generent, ita, ut una ab altera mãa discerni ñ põit, et velut si Titii vinum cum vino Caii comisceat̃, aut huius 234.

argentum cum illius auro confundat ut [Dni] neminem aliud oporteret prop. aurum quam cum argentum sit etc. De ista confusarum materiarum dominio attendendum est, an utriusque consensu, an neutrius et forte, an unius tantum placito, altero inscio facta sit confusio? Si est utriusque consensu facta est, aut secundum conventa, aut pro rata sua materiae quisque dominus efficitur. Sin neutrius consensu, totum secundum ratam et operam cuiusque materiae communem esse ratio dictat, idque sive casu sive cuiusque arbitrio aut iniuria aut incuria factum fuerit: quod si vero voluntate unius tantum factum est altero inscio, illius erit totum, qui sua operatione confuderit, si praeterea notabilem quantitatem adiecit ut cum Tamburino recte docet Sporer loc. cit. n. 237. propter quorum rationem, quod totum accessorium sequatur principale in tali confusione, ubi opera posita et pars aut maior aut aequalis, quod per notabilem intelligitur, principale censetur pars confundentis propter operam suam, adeoque et eius erit totum conflatum ita tamen ut pro rata materiae alterius alteri satisfaciat.

235. Ex eadem ratione, quod accessorium sequitur suum principale in eo casu quo confusio specierum talis est, ut ad pristinam formam reduci non valeant, eius erit dominium totius, qui propter notabilem materiae suae commixtionem posuit et operam, gratia cuius sua pars principalis censetur: aliud tamen foret, si tamen materia confusa ad pristinam formam reduci queirent, tunc est reducta materia pertineret ad utrumque secundum quantitatem uniuscuiusque, et si unus nudam operam posuisset in materia alterius ita ut nil materiae adderet, v.g. ex meis uvis exprimeret mustum in tali namque casu dominium non erit illius qui solam operam posuit, sed eius cuius materia erat ita tamen ut nec expensas nec laborem solvere teneatur, si mala fide factum fuerit, secus si bona fide, ut apud Tamburinum l. 8. tr. 3. c. 3. § 4to. n. 14. docet Castropalao.

236. Permixtio est duarum materiarum solidarum talis commixtio, ut transeant in unum contiguum non continuum, sive quod idem est, tunc fit permixtio, quando duae res corporales ita adinvicem commiscentur, ut in unum cumulum aut acervum transeant tamen, quoad substantiam tamen separatae maneant, et absolute loquendo dici posset, quae pars huius quae illius sit, tamen re sic stante id in individuo edicere haud non moraliter impossibile videatur exemplum talis permixtionis habetur in commixtione frumenti Titii cum frumento Caii, ubi tamen absolute dici posset hoc et illud granulum huius et illius esse, item per viam interrogationis hoc granum et tuum est et tuum non est, tamen quod in individuo huius et illius sit defacto videtur impossibile, si eadem frumenti species fuerit.

De Dominio immixtione acquirendo multa traduntur [illegible] quae tamen breviter hic expendemus: igitur attendendum est, sicut est de confusione dicimus, an permixtio utriusque consensu an de neutrius, an uno volente et sciente, nesciente altero facta sit? Si de consensu utriusque facta fuerit, palam est quod acervus sit utriusque nisi aliud expressum foret: sin casu et nesciente utroque dominorum fuerit erogata, an utriusque materia fuerit aequalis in quantitate, an inaequalis? si aequalis: dicit quod utrique actio competat in rem arbitrio judicis discernenda et nulla fiat translatio dominii, quod et ego verum existimo, quoniam commixtio in tali casu praeter voluntatem utriusque facta est, dominium autem sine voluntate non transfertur. 237.
Si alterius pars minor fuerit aliquantum notabiliter, velut si aliquis tamen aurei magnae peculiarum summae adjiciant, modicum frumentum pleno horreo, pariter nulla fit translatio dominii, sed dominium talis cumuli manet penes dominum maioris summae cum obligatione alteri suam minimam partem tradendi, idque sive casu sive uno sciente factum fuerit, dummodo pars illa minima discerni queat: quod si vero discerni ultra non possit, et dominus maioris partis miscuerit cum intentione et voluntate acquirendi dominium totius, totius dominus erit, uti de pecunia expresse statuit L. si alieni nummi ff. de solutionibus his verbis si alieni nummi inscio et invito domino soluti sunt, manent eius cuius fuerunt, si mixti essent ita ut discerni non possint, eius fieri qui accepit, in libris Caii scriptum est ita, ut actio domino cum eo qui dedisset furti competeret. et ratio de hoc juris ista videtur, quod per consumptionem rerum dominium in eum transferatur qui consumpsit, cum obligatione refusionis in [illegible] si mala fide consumpsit, si bona fide in quantum ditior exinde factus est, ut alibi dicetur, in eo casu autem quo minor pars cuiuscunque mistilis ultra discerni non potest res videtur quasi consumpta, adeoque et in alterius dominium translata, qui voluntatem semper talem consumptionem sibi acquirendi habuit.

Sectio 4ta.

De Thesauris mineralibus terrae fodinis metallicis et rebus inventis quae nullius sunt.

Triplicis generis bona acquiri [illegible] solent [illegible] D: 2.2.9. 66. ar. 5. quae nullius sunt. 238.

primo talia, q nullius umquam fuerunt, ut sunt gemmae, lapilli etc inventi in littore
maris. Tum quae quidem ~~quidem~~ alicuius quondam fuerunt, sed tamen domini hodie nec constat
nec per se loquendo constare potest, sicut, ut sunt Thesauri. Et tertio talia, quae
hodiedum adhuc dominum proprietatis habent, qui absolute sciri potest, tamen e post
moralem in eum investigandum adhibitam diligentiam nescitur, ut sunt res
deperdita: de quorum singulorum dominio, quod sentiendum in sequenti sectione
explicabimus.

239. De Thesauris igitur, qui juristae definiunt: depositio vetus pecuniae et similis rei
cuius non extat memoria. istud pure Doctoribus nobis iudicium esto.
Jure naturali et gentium thesaurus cedit in dominium inventori, res enim nullius
sunt, sunt imo occupantis, thesauri autem sunt huiusmodi res: quod etc.
Jure autem positivo refert, utrum repertus sit an alieno fundo? an mediis li-
citis, an illicitis? Sed quae iuste considerata certa Aurorinus sententia apud DD
est, quod repertus in proprio fundo, mediisque licitis, thesaurus totus cedat inventori
mediis vero illicitis arte magica etc effossus in poenam criminis fisco adiu-
dicari: non quidem habita obligatione, ut reus ante sententiam iudicis thesaurum fisco
tradendi, etsi poenis mortalis reus procul dubio iudicetur, qui arte magica thesaurum
effoderit: neque dico magica ~~arte~~ media ubi virgula, metallo-scopica, quae
in Politicis a nobis reprobata sit, quoniam ut ibi dixi a probis viris saepe
visitata fuit etsi tamen existimem aliquas cautelas fortassis tamen ignota daemonis
collusione.
Thesaurus autem in alieno fundo repertus, ut, cuius sit decidatur iure ~~[illegible]~~, an data
opera an casu fortuito inventus sit, si e casu fortuito repertus est, cedit
partim inventori, partim fundi domino dividendus iuxta DD: et ante sententiam
judicis, ut civiliter nova conscientia, cum haec constitutio legis poenalis non sit, sed
lata secundum aequitatem, nec fuit inventor nec fundi dominus ille laboris mer-
cede et directione, hic adventitiis fundi bonis defraudetur. Quod si data
opera quaesitus erit, ~~refert~~ iterum, an cum licentia domini fundi, an cum eius
iniuria quaesitus fuerit, si habita licentia: vel quaerens fuit instrumentum tamen
et ita totus erit domino fundi, cum iuxta regulam iuris, quod quis per suos
facit per se fecisse censeatur; vel non est merum instrumentum, et tunc vel secundum
conventa dividetur, aut totus cedat alterutri: si autem sine licentia adeoque cum
iniuria quaesitus et repertus fuerit, iuxta L. unicam Cod: de thesauris totus

cedet Dno fundi; nil inventori, potest tn contrà Laymon et omnes Spoer ante judicis sentiam inventorem in tali casu n teneri nisi medietatem reddere Dno fundi, et poe sibi alteram medietatem retinere e in csia quoniam ex citata lege colligr haec confiscatio poenalis tn, e qa n obligat in csia ante iudicis sententiam.

Cum vo Dnium fundi quodq divisum sit, et unq Dnum sit directus, alter 240.
indirectus (: ut in feudo, Emphyteusi, locato etc) quaerit, cuinam medietas Dno fundi asignata sit? et Respondet Spoer hic sect. 4. n. 543. dividendam ee illam medietatem inter Dnum proprietatis et Dominum utilitatis, ita tn, ut si alteruter illorum sit inventor thesauri fuerit, una tota medietas inventoris sit, altera vo dividenda et una inventori tqm Dno sive directo sive indirecto, altera pars alteri Condomino cedenda, n e peioris conditionis ee ~~Dns~~ Dns fundi sive directus sive indirectus, qm sit extraneus; extraneo am inventori medius cedit thesaurus, qa inventor est: ergo et illa medietas cedet Dno fundi si inventor sit.

Fine conveniens e, si quis in loco Caesaris thesaurum reperiat, det dimidium Caesari, si in Principis, Principi: si in comunitatis, comunitati, excipe tn Vias publicas, fora publica, flumina etc quae penitus nullius st, hic e reperti thesauri toti cedunt inventori, qa hic imus occupavit rem, quae nullius e. attendenda nihilominus st locorum statuta specialia quae tn haud obligare existimo in csia ante iudicis sententiam si aliunde Diva ~~obers~~ observemus. cum res qe nullius st, iure gentium et naali cedant imo occupanti. Sed.

nil dee.

241\. Petes quod Titius ex signis certis conjiciens in Caii agro thesaurum latere, quem Caius non scit, emit ex hac intentione agrum de Caio non revelatis indiciis ipsum de thesauro morali[ter] certificantibus, an tenebitur cum Caio partiri thesaurum? R. Negative, est perinde et eodem pretio ac si nil ibi esset agrum [illegible] posset. ff. D. 12 de. q. 66. ar. 5. quam [illegible] tenet [illegible] et ratio est, quod thesaurus priusquam inveniatur sit res derelicta non autem pars fundi, res autem derelicta ejus est, qui eam invenerit et cujus est fundus in quo inventa est, est autem inventa ab emptore et non a venditore, emptor quippe eo tempore quo reperta est, est fundi Dominus, erit igitur thesaurus emptoris non venditoris, cui nulla quoque injuria fit, cum ei reddatur pro agro, communale pretium ex aestimatione bonorum est, et plane per accidens fit, quod ibi thesaurus lateat, ipsa quippe thesauri ignorantia non versatur circa rem venditam, sed tantum circa aliquid in re vendita, quod nullius est et cedit primo occupanti.

242\. Hoc de thesauris dicta intelligenda sunt de thesauris veris, id est de tali depositione pecuniae aut alterius rei, cujus non extat memoria, adeoque nec Dominus [illegible] est Dominus talis mox inventa aut sciri aut morali certo praesumi, et [illegible] restituenda: sive pecunia in angulo quodam domus reperta, et retro arcam posita, aut metu belli praedae fortassis ibi deposita, et inde eruta Domino domus ante [illegible] pertinere praesumenda est et restituenda exemplo, si in [illegible] inventio hujusmodi rerum militi cedat in praedam, [illegible] militi [illegible], ita tamen, ut si nescius pecunias latere in aliquo sibi in praedam accepto, illud vendat alteri, et una cum re vendita Dominium amittat et cedat emptori qui nisi sibi depraedationis jure gaudeat si Dominum pecuniarum sciverit, [illegible] in conscientia teneri, ut easdem pecunias restituat refusis sibi expensis, si vero Dominum nesciat, totius continentis et contenti Dominium sibi acquirat.

243\. Vena metallica auri argenti, cupri aliorumque metallorum, siquidem a potiore est de lapidicinis jure gentium immediate ad Dominum fundi pertinet [illegible] pars est [illegible] totius, hujusmodi autem mineralia [illegible] censentur, igitur cum fundus suo Domino immediate pertineat, et fundi Domino mineralia pertinere palam est. Consequens exinde est, quod si talia venae sint in loco publico et communi, ea cedant primo occupanti tanquam res quae nullius sunt. Haec de jure gentium; de jure positivo autem ordinarie hujusmodi metalla principibus aut communitatibus reservari ob bonum commune militis regendum et subditis conservandum, ex quo fine et justam legem ferri posse hujusmodi mineralia vindicantem —

palam ē; haec lege sel ornata quiy fere DD. opinione Dño fundi nil
obti exceplo pp damnum, qd in suo fundo pér fossionem sustinet, reipsa vero satz
partem cedere inventori, partem alteram principi el Dño alto, quare sta-
tuta specialia locorum specialia attendenda sunt, q si nihilominus principi
reservent de lapidicinis tn intellenda n ft nisi eorum expressa fiat mentio
qa tn immediatior pars fundi ft et magis alligata iuri Dni fundi.

De rebg quae deperditae ft judicium istud esto: teneri inventor moralem sibi 244.
diligentiam adhibere ad investigandum Dnum, quam si omiserit, Dnium rei non sibi acquirit.
ita oes. Dño autem post moralem hanc diligentiam adhibitam n apparente
n teneri inventor in gscia res inventas pauperibg et piis usibg s. gnuis hodiy
fit s erogare, nisi et de sufficienti diligentia in investigando dubitet,
et talia bona sint, quiy prelato tu(?) ecclesiastico Dño proprio n apparente
tradi debent, e in oibg vere tota et Dbly sentia a P. Paulo Mezger
hic disput. 27ma ar. 3. S. 2. fol. 271. stolto Medina bannes
defensa. cuiy fundamentum ē qd inventor illud inventum sibi licite
reservare valeat, sed qd erogandum nulla lex aut gstitutio impellit, nulla
autem eiusmodi lex aut gstitutio in gtrarium assignari pt. qd si(?) praeterea
ratio idem ē Dnum n apparere et rem nullius ee, atqui res nullius ft
cedunt inventori ex dictis, qd et inventori cedunt res inventae Dño post
moralem in eiy investigatoem adhibitam diligentiam n apparente.

Neqz dicas teneri inventorem ex lege charitatis, dum fiat res inventas 245.
Dni alicuiy dicere. nam gtra ē si obligari inventor ex praecepto ēt Nec
charitatis et spiritalis et corporalis ? n qa corporalis, haec ē charitas
et est exhibenda proprio Dño, at n apparet: et aliis pauperibg, at poterunt
eorum necessitatibg aliis succurrere longe facilius diviores qm huiusmodi
inventor. lex hoc tn generis ē n specialis, qd nec inventori imponenda.
neqz spiritalis, ut scilicet qd de bonis corporis deperditum fuit, ad applicetur;
par ē imo maior ratio foret de thesauris in pauperes et pios usus erogandis,
cum ratio depositorum huiusmodi pecunia aas persaepe in flammis bustralibg(?) doleas(?)
exempla monstrent. cur qd thesaurus tradis inventori, ē tradis eidem res
huiusmodi deperditas, inventas ? Praeceptum charitatis n ē nisi genere proximi
necessitatibus succurrendi quem facile poss et plane perfecte qm ab eo certo
cito ordiri pois qm ab altero.

neque aliquid probat illud D. Augustini quod refert capitulo si quid 14. q. 5. et contrarii authores sibi pro ratione assumunt: si quid invenisti et non reddidisti rapuisti, facile est interpretari S. D. loqui de eo casu quo dominus comparet, non quo res aut pro derelicta, aut pro nullius esse habentur. Nihilominus et in praxi satis tutam istam sententiam et admittit Sporer, et alteris rigorosioris esse videatur, qui pro vera tutela ardet, consule etiam et indolem tuam et quod alium de tua re inventa facere voles, tu fac de illius. Et interim certum est bona seu debita incerta quae ex iniusta acceptione seu delicto obveniunt, si domino aut heredibus eius restitui nequeant, propter ignorantiam eorum aut qualicumque causa, reddenda sunt pauperibus ex capitulo de usuris, capitulo de Judaeis etc.

246. Q: quae sint bona derelicta quae vacantia?

R. quod bona vacantia sunt quae domino suo mortuo supersunt non relicto herede, qui ab intestato succedere possit, neque coniuge superstite testamento vel tradit Molina disput. 5. [illegible] et haec bona si saecularia sunt devolvuntur ad fiscum L. una ff. de iure fisci. Derelicta bona ea habentur, quae dominus [illegible] ea mente abiecit, ut ex numero suarum rerum esse nolit, unde fiunt primo occupantis institutis de rerum divisione §. penultimo. Talia autem bona non sunt quae in tempestate navis levandae gratia abiiciuntur ibidem § ultimo nec domus ab incendio liberata, nec ovis a lupo exempla et filia, quae rursus in communis periclitans, et eidem contra [illegible] manet vera si velimus L. Pomponius ff. de acquir. dominio

247. Illud pro complemento huius sectionis de thesauris notandum solo quod ait P. Adamus Burghaber in suis thesibus de J. et J. fol. 68. quod si thesaurus fortuito aut casu inveniatur in loco sacro et religioso de iure gentium et antiquo [illegible] totus sit inventoris, hodie vero dimidium debeatur ecclesiae et praelato, quae iuxta Wiggers c. 4. n. 25. hodie ecclesiae et loca sacra sunt praelatorum, ad quos est totus spectabit thesaurus si absque eorum licentia inibi fuerit quaesitus L. unica Cod. de thesauris. Et haec de thesauris, venis metallicis rebus deperditis inventis, aliisque communibus sunt dicta sunto. [illegible]

Sectio 6ta

De Usucapione et Praescriptione

248. Unus inter ceteros de iure civili acquirendi dominii modos nobilior est praescriptio et usucapio, quae est ius quoddam ex tempore congruens authoritate legis vim capiens, poenam negligentibus inferens et litibus finem imponens, ut inquit Angelus de Clavasio verbo praescriptio, eodem modo quo praescriptio est describitur

usucapio ista ut passim indiscriminatim sumantur, proprie tamen differunt inter hoc, quod usucapio dicatur in rebus mobilibus et se moventibus quo iuxta borghobel loco cit. de praescriptione e referuntur iura debita et actiones ad bona mobilia: praescriptio vero dicatur de rebus immobilibus et iuribus incorporalibus circa immobilia. definitur tamen magis scholastice usucapio et praescriptio L. 3da ff. de usucapionibus quod sit acquisitio dominii per continuationem possessionis temporis spatio a lege definiti. est instituta praescriptio seu usucapio, quae ut dixi indiscriminatim a DDbus sumuntur ad cavendas controversias partium lites ante praescriptionis inventionem itendidem ortas, ut scilicet quis, si rem bona fide possederit per tempus a lege ad praescribendum definitum, nec in possessione sua turbatus fuerit, ius et dominium in rem illam acquirat ita, ut finito tempore neque in conscientia restituere teneatur rem legitime praescriptam etsi res esset aliena: et ita in proprio sensu iuris praescriptio sumitur, aliquando praescriptio sumi potest pro exceptione, quae scilicet opponitur ad excludendam actoris intentionem, et haec potest esse dilatoria ut si opponatur iudicem non competentem testes esse infames etc. et peremptoria ut si dicatur se sibi impositum iam opus, mandatum principis implesse etc.

Ut autem legitima et in foro conscientiae a restitutione deobligans fiat praescriptio, varii varia requirunt, ordinarie tamen ad 5 tot revocantur a iurisconsulto duobus his versibus comprehensa 249.

Sit res apta, fides bona, sit titulus quoque iustus.

Lege requisitum possessio tempus adaequet.

Varium igitur ad praescriptionem requiritur est, ut res apta sit praescribi; sunt enim quaedam res ineptae ad praescribendum, ut primo quae iure divino competunt, qualis est iurisdictio universalis summi Pontificis, quam per illa Christi verba fortibus e in persona Petri pasce oves meas. 2do quae lege naturae sunt prohibita nemo praescriptione licita fieri valent. 3tio iure civili et canonico praescribi non possunt res et loca sacra, religiosa publicis usibus deputata, ut forum, plateae, viae publicae. 4to a laico praescribi nequeunt clerorum iura spiritualia ius v.g. decimandi conferendi beneficia etc. 5to per praescriptionem extinguitur non potest obedientia religiosi. 6to nec libertas hominis. 7mo nec limites provinciarum Episcopatuum, Parochiarum saltem quamdiu de iis constat; tandem nec praescribi possunt actus merae facultatis respectu eorum quae ex solo arbitrio citra ullam obligationem favore solent homines concedere, ut v.g. hospitalitate peregrinos videatur P. Daulgre Leges, hic 2do fol. 274.

250\. Rdo ad praescriptionem requiritur bona fides id est talis credulitas, qua sibi quis prudenter persuadet rem quam possidet esse suam, et saltem invincibiliter nescit esse alienam, esto reipsa aliena sit: est hoc conditio bona fidei necessaria est ad praescriptionem, ut iuxta leges ubi hoc defecerit nullo unquam tempore dari potest praescriptio, imo praeter hoc quod talis malae fidei possessor rem alienam detinendo peccat mortaliter, et restituere teneatur rem cum fructibus pro tempore malae fidei acquisitis, datur actio Dno legitimo in iniustum possessorem per exceptionem doli mali ut passim docent DD.

251\. Q. An dubium faciat malae fidei possessio?

R. Ad maiorem quaesiti solutionem nota dubium posse occurrere in initio possessionis aut in eiusdem continuatione, item posse dubium esse et speculativum tantum, ut si quis absolute et solum in genere non attentis ullis circumstantiis dubitet, et practicum, ut nimirum iam omnes circumstantias attendat et de bonitate fidei dubitet. hoc notato ad quaesitum ita respondetur: quod si dubium fuerit tantum speculativum et solum in continuatione possessionis et non in eius initio ortum, nullatenus faciet malae fidei possessorem, quia praesumptio est in tali casu staret pro possessore suam possessionem bona fide inchoantem: aliud foret si in initio possessionis dubitaret, eo est casu dicendum est, quod quamdiu dubium non deponat, et malae fidei possessor dici haud potest, cum dubium speculativum tantum sit, praescribere tamen non incipiat, quoniam ad praescriptionem non sufficit, non esse actu malae fidei possessorem, sed requiritur ut sit bonae fidei possessor, qualis stante dubio dubitans non est. idem a fortiori dicendum est de practice dubitante in initio sua possessionis ista, ut nisi talis dubium [illegible] deponat, et rem retineat, est mortaliter peccare potest per retentionem practice dubiam, dummodo practi=cior res retenta solet, + operari est cum conscientia practice dubia peccatum est etiam in omni schola. Quod si quis bona fide rem possidere inceperit et dubium in continuatione possessionis subortum fuerit, quamdiu diligentiam sufficientem adhibet ad cognoscendum an res aliena sit an sua, et propter rationes utrinque ponderantes dubium vincere non potest, tunc dubium bonam fidem non vitiat, eo quod tale quasi dubium non adest possessionem continuat.

+ operari cum conscientia practice dubia peccatum est.

252\. Bonae fidei obstat et ignorantia iuris non autem ignorantia facti iuxta legem [illegible] ff. de iuris et facti ignorantia ubi dicitur iuris ignorantiam in usucapionibus negatur prodesse, facti vero ignorantiam prodesse constat. quod autem per iuris et per facti ignorantiam intelligatur lege 2da ff. pro emptore ita exemplificatur: si a pupillo emas

sine tutoris authoritate, quem pubescem esse putas, dicimus usucapionem sequi.
quod si scias pupillum esse, putas tamen pupillis licere res suas sine authoritate
tutoris administrare, non capies usu, quia iuris error nulli prodest. Ita Lex citata
est igitur ignorantia iuris si ius alterius ignores, ignorantia autem facti si ius quidem scis, et
adimpletum esse putas, reipsa tamen quae ad complementum iuris requiruntur facta non
sunt: sit igitur sed forlasse magis opportunum est clarum exemplum. Tene:
si emas a praelato praedium, ratus capitulum consensisse, cum non consenserit, pot-
eris praescribere; si vero putasti capituli consensum non requiri, praescribere non
poteris: in priori est casu tamen ignorantia facti, in hoc autem ignorantia iuris.
Tertia ad praescribendum requisita conditio est titulus iustus, per iustum titulum 253.
autem non intelligitur titulus verus sed praesumptus, gratia cuius quis prudenter rem
suam existimet non alienam, si est daretur titulus verus, revera esset proprium
ad quod praescriptio inutilis foret: quod vero proprie titulus verus quod praesumptus
sit dictum est n. 103. ratio cur titulus requiratur est, quia sine titulo
deficeret fides bona, quae innititur titulo, unde cum sine fide bona praescriptio
currere non possit, titulus igitur iustus saltem ut talis praesumptus adesse debet.
ipsa tamen longo tempore bona fide habita possessio, sub titulo rei proprieta-
tatis sufficiens est, quamdiu male coepta eiusmodi possessio non fuerit.
Quarta demum conditio est continuata et practice non turbata possessio per tempus a Lege 254.
definitum. Tempus cuius in praescriptione fit mentio et a lege definitum est
triplex esse solet: breve quod est minus decennio inter absentes, longum quod
est decem annorum inter praesentes, inter absentes viginti, longissimum quod est
annorum 30ta, 40ta aut 100tum aut etiam supra ita tamen ut de eius initio extet
aliqua memoria, immemoriale de cuius ad praescribendum initio nulla
extat memoria. praesentes hic iuristae dicunt, qui in eodem territorio, absen-
tes qui in diversis regni territoriis morantur: Alii autem praesentes
censent qui in eadem civitate aut regni parte, absentes vero qui in diversis
regni partibus versantur. Hoc praemisso res mobiles tum privati tum Ecclesiae
ut sunt pecunia vestes, animalia, naves etc. praescribuntur cum titulo triennio
§ institutis de usucapionibus, sine titulo autem non nisi triginta annis L. 3tia
Codicis de praescriptionibus 30ta aut 40 annorum rebus mobilibus ut supra dixi
etiam annumerantur iura, debita et actiones circa mobilia, quae proinde eodem
tempore praescribuntur. pro immobilibus tempus a Lege definitum, quod si possessio sit-

cum titulo, invaedant ius praesente privatos decem, ius absente viginti annis § inst. instit. de usucap: si fit sine titulo, supponit tamen bonam fidem sine qua nihil praescribitur ex regula 2da iuris in 6to. ubi dicitur possessor malae fidei nullo tempore non praescribit, ius privatos requiruntur 30ta anni. sicut in rem Cod: de praescript: 30ta & 40a annorum.

255. Praescriptio contra ecclesias circa bona immobilia, item contra pias causas hospitalia etc. non currit nisi elapso spatio annorum 40ta excipe ecclesiam Romanam contra quam ut praescribatur requiruntur anni 100tum Capit. ad audientiam authentica si quis capit. ad aures eadem authentica, item ordines et cenobia S. Benedicti et quaeque loca huius ordinis privilegiis gaudent, contra quae ex privilegio Eugenii 4ti et Julii 2di ut refert R. P. Paulus Metzger, Laym. et alii iuxta Molinam disput. 72da Lessium l. 2. c. 4. Dubitatione 8. n. 25. non currit praescriptio nisi annis elapsis sexaginta, ordines et mendicantium et qui horum privilegiis gaudent non nisi annis 100tum sicut et bona legata dotata vendita civitatibus, et quae ad Coronam regni et provinciae spectant non nisi post annos 100 praescriptioni subiacent sive bona sint immobilia. ut in Cod: de sacrosanctis ecclesiis

256. Dixi n. 254. quartam conditionem ad praescriptionem requisitam esse continuatam et practice non turbatam possessionem, ut pateat non qualemcumque possessionem sufficere ad praescribendum, sed requiri, ut per tempus a lege definitum bona fide incoepta possessio sit, et continuetur non interrumpatur id est contra ius et praescriptionem occipiat protestari, contrarium ius ab altero exerceatur quamdiu enim hoc intercedunt continuata possessio non censetur, ut sit continuata sit, quieta esse debet, qualis in hisce casibus non foret. praeterea requiritur ut rem possideat tamquam suam sive id fiat per se sive per suos, unde usufructuarius feudatarius Emphiteuta etc. quamdiu se tales esse censent, non possunt praescribere contra dominum proprietatis quoniam rem non possident, ut sub suo, neque ut suam bona fide possidere possunt, quamdiu suam esse non censent. possunt tamen praescribi obligationes passive, quae scilicet sua sponte natura referuntur ad patiendum et onus subeundum si ab altero petatur agatur etc. qua sunt obligationum exempla sunt potissimum in legibus poenalibus reum ad solvendam poenam ante iudicis sententiam non obligantibus, ita fiscus ex crimine post elapsum sine litis contestatione quinquennium res sibi amplius vindicare non potest iuxta legem 2dam Cod: de vectigalibus et commissis, lotis quibus iuxta Laym. Lib. 1. n. 2. c. 10.

poenalis contra furem in duplum vel quadruplum, item actio iniuriarum aliaeque praetoria quae anni spatio se terminant institutis de perpetua et temporalibus actionibus.

Cum hic superius mentio facta sit, non inutile erit, quomodo contra illum praescribatur hic attexere, prius quam alias obligationes passivas contra quas praescribi potest explicem. Definiri potest fiscus ex capitulo maiores 36. ta q. 7. Bursa Caesaris aut Principis alii dicunt, esse sit saccus sive gazophylacium, qui imbursat omnia quaesita male, fisco enim cedunt bona vacantia ex delictis. Contra fiscum principalis sive bona mobilia sive immobilia sint ad praescriptionem requiruntur 100 anni posito quod illa bona fisco iam incorporata sint, quod si fisco necdum incorporata fuerint, sed adhuc existant apud reum vel heredes eius praescribentur iure ordinario, nisi fisco obnoxia sint ex crimine, si enim ex crimine fisco cedere debent, praescriberentur quinquennio contra saecularem, contra Ecclesiasticum Ecclesiae Romanae 100, contra fiscum inferioris Ecclesiae annis 40 ta excipiuntur bona haereticorum et [illegible] et Apostatarum, quae praescribi nequam sint fisco addicta ut generaliter docent DD. 257

Inter obligationes passivas supra mentionatas numerari possunt omnes actiones criminales quae praescribuntur viginti a die commissi criminis, excipe autem adulterii, quod quinquennio praescribitur; item servitutes rusticae, quae extingui possunt per solum non usum tempore a lege definito et quidem decem inter praesentes, viginti inter absentes, ut ait Layman. cit. n. 12. qui praescribit, probe sciat alteri ius suum competere, puta itineris per fundum ut autem quod servitus rustica sit pateat. 258

Sciendum est quod servitus de qua hic agimus sive sit quod est potest modus acquirendi dominium et excludendo tum servitutem Dei, tum servitutem peccati, tum etiam illam quae a iuris consulto definitur de iure personarum §. servitus institutio iuris gentium qua quis dominio alieno contra naturam subiicitur, utpote de qua satis dictum est sect. prima huius articuli, varia est potest, imo est et potest personalis cuius a persona personae debetur, seu obligatio qua persona personae adstricta est ad serviendum eius usibus, qualis v.g. conducta est ut servus ancilla etc. 2do datur servitus mixta, quae ius est personae in rem alienam seu obligatio qua res aliena suae personae eiusque usibus adstricta est. 3tio servitus mere realis, quae est ius rei in rem alienam, seu obligatio qua res aliena rei nostrae obligata est, et ista servitus de qua in praesenti potissimum quaestio est, dividitur in urbanam et rusticanam; servitus urbana est, quae praedio urbano debetur et inhaeret, sunt autem praedia urbana omnia aedificia causa habitandi facta, item agri et stabula illis contigua sive in civitate 259

BLB BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK
gefördert durch
Baden-Württemberg
MINISTERIUM FÜR WISSENSCHAFT, FORSCHUNG UND KUNST

sive in villa sint ff. de V. S. Lege urbana prædia. Servitus urbana est potest et affirmativa v. g. stillicidium de tecto meo in domum tuam, tectum et aream recipiendi, tignum in parietem tuum immittendi, per domum tuam via patescat et negativa v. g. ne domum altius tollas, ne fenestram erga domum meam aperias. Rustica servitus dicitur, quæ inhæret prædiis rusticis, sunt vero rustica prædia omnia habitandi causa non extructa, etsi fortassis ad fruges servandas, stabulum bovum et stabulum ad equos et alia animalia immittenda sive denotanda insedificatum fuerit: tales rusticæ servitutes ius per tuum agrum vehiculum ducendi in prato tuo fodendi arenam, canales et aquæ ductus per tuum agrum faciendi &c. porro utraque hæc servitus rusticana et urbana potest esse et continua sive omni tempore durans et discreta certo tantum tempore obligans.

260. Servitutes modo mentionatæ in alterius fundo aut domo obtinere potest aut pacto aut contractu aut præscriptione, de præscriptione hic agendum est: currit igitur præscriptio circa servitutem urbanam, si affirmativa et continua fuerit tempore ordinario non requisito titulo per solam scientiam et patientiam domini permittentis aliquem tali iure in suum præiudicium uti, quod si servitus discontinua fuerit, si titulum habeat eodem tempore præscribit, si vero titulum non habeat possessio requiritur immemorialis, et quidem bona fide, non tamen requiritur ut sciat dominus, possessio quippe immemorialis tribuit præsumptionem.

261. Contra servitutes reales negativas eodem et ordinario tempore currit præscriptio, cuius tamen possessio antea non oritur, quam dominus in re sua aliquid aggredientem, quod bona fide ipsum non prohibeam, cui prohibitioni si locum dederit, statim ab eo tempore possessio inchoatur: tunc si quis volens in altum tollere domum suam in præiudicium meæ prospectus, et ego bona fide ratus hoc inhibendi ius mihi competere, ipsum prohibeam, ille in altum tollere domum suam desistat, ipso facto desistentiæ possessionem ordior, quam et tempore a lege definito elapso, tempore et contra illum præscribo. alia autem servitutes reales sicut et usufructus extinguuntur per solum non usum, quemadmodum et servitutes rusticæ: urbanæ servitutes vero non extinguuntur per solum non usum, sed requiruntur exercitio actus iuri contrarii, quod proprium discrimen inter servitutes urbanas et rusticanas Lege hæc autem sunt ff. de servitute urbanorum prædiorum.

BLB BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK
gefördert durch
Baden-Württemberg
MINISTERIUM FÜR WISSENSCHAFT, FORSCHUNG UND KUNST

Q. an modo facta praescriptio in conscientia excuset a restitutione eum, qui elapso 262.
termino rem bona fide hactenus possessam cognoscit esse alienam? item quid sit
iure dormire?
Ad primum respondeo affirmative quidquid pauci scrupulosi contradicant, praescriptio est omnino
ex lege iuste lata ad cavenda continua iurgia dissensiones rixasque bono publico
summe et nocivas, lex autem a potestate legitima ex causa iuste lata etiam in conscientia ob-
servari potest et debet, consequenter et res ita praescripta licite retineri poterit, et
elapso termino cognoscatur fuisse alienam, dummodo rem praescriptam bona fide et
suam quiete possederit: idque locum habet, etsi ex negligentia propria domini
res praescripta non sit, sed potius ex ignorantia rem suam esse, quoniam finis legis
non est tantum poenam negligentibus infligere, sed a potiori et primario iurgia continua
vitare. Ad secundum dicitur iura et praescriptionem dormire dici, quando ob aliquod
impedimentum iura exerceri non possunt, sed quasi sopita dormitant, idque potissimum
contingit tempore belli et pestis ubi commercia hominum vitantur, propter quod praescriptio
non currit maxime si hoc tempore eam ordiri contingeret; imo in genere contra agere
non valentem non valet nec currit praescriptio, quo leges civiles vacans reducunt.
Non obstante autem tempore elapso praescriptionis adeo, ut inde res praescripta
usucapienda foret, quandoquidem etiam post completam praescriptionem authoritate 263.
iudicis implorati conceditur restitutio in integrum, quae describi solet remedium
iuris, quo hominibus laesis aut circumventis praetoria authoritate succurritur ipsos
reponendo in integrum id est in statum pristinum: imo quidem minoribus hoc
est qui necdum expleverunt annos viginti quinque, eodemque loco et tutelis iuxta
glossam in authenticam quas actiones Cod: de sacros. Ecclesiis, et hoc restitutio
tam minoribus quam tutelis conceditur per quatuor annos a completa et cognita eius
praescriptione L: finali Cod: de temporibus in integrum restitutionis. Tertio
datur restitutio in integrum maioribus 25 annis idque per quadriennium a
completa praescriptione, si durante praescriptionis spatio fuerint in bello
occupati contra hostes reipublicae, aut alio publico negotio distenti, aut capti-
vitate detenti. Et ne in alienam messem falcem plusquam immittamus,
hoc de praescriptione et universim de dominio sive de eius subtomodisque
illud acquirendi dicta sufficiant et sint.

D. J. M. Gta.

Disputatio 3tia.
De
Contractibus in genere et specie.

Postquam in priori disputatione de dominio sive se et modis illud acquirendi dictum est, refert ut in praesenti de modis illud transferendi agamus, unde cum translatio dominii fiat per pacta et contractus, ideo hanc disputationem hanc 3tiam inscribimus magis inde convenientiam in methodo observantes, quam quorundam consuetudinem, qui prope ordinarie materia de dominio illam de restitutione annectunt, quam nos in ultimum et tertiam remittimus, illo inducti, quod partialis restitutionis radix sit contractus, quem prius intelligere convenit, priusquam de restitutione perfecta sive hanc post. Rem totam et Justitiae amplissimam in generales quaestiones subdivisas in articulos et sectiones, methodo hactenus usitata partiemur.

Quaestio 1ma.
De
Contractibus sive de et in genere simpliciter, item de donationibus et testamentis.

Articulus 1mus.
Contractibus sive de et in genere simpliciter.

A genericis contractuum elementis methodo sic assueta praesentem disputationem inchoamus bene consciis, quod quemadmodum ex suis principiis res quaelibet primo constat, a principiis et causis facilitas et rei scientia fructuose hauriri debeat, unde imo hoc articulo de contractibus et pactis sive de agemus quod sint ex quo constent quomodo vestiri soleant, et indagantes de imo sit.

Sectio 1ma.
Quid et quotuplex sit contractus et et quae ad eum requisita?

Contractus qui a iuris consulto lege labeo, dicitur ultro citroque obligatio quoniam ex parte contrahentium causat reciprocam obligationem, sumitur pro aut=

latissime, qtenus comprehendit qualemcunq obligaõem, & honorariam fidelitatis
cujusmodi ẽ obligaõ, resultans ex promissione nõdum acceptata aut paululum stricte
proul sc. rerum oriẽ obligaõ sm̃ justitiam, in rã tn̄ stricte tm̄, ubi ẽ promissio acceptata
obligans promissorem sm̃ justitiam ad servandum promissum aut strictem proprie,
qtenus scilicet utraqz pars sm̃ justitiam et mutuo obligatur et hoc praecipue in psenti sumiẽ.
Contractus itaqz sumptus, prout ultro citroqz ẽ obligatorius, et qtenus ẽ circa res ext-
ernas, s. de internis ẽ Matrimonio et professione religiosa alibi agetur, definiri 264.
solet ab Amico hic disput. 17. sect. 1. qd sit reciprocus consensus duorum vel
plurium sensibili signo expressus. Explicatur definitio. Dr̃ reciprocus consensus,
qa ad contractum n̄ satis ẽ consensus unius, sed requiritur consensus, et acceptaõ alterius.
Contrahere ẽ in suo Etymo, simul cum trahere, mutuo trahere, et assentire
hinc excluditur a raõe contractus simplex promissio n̄ acceptata, q qa n̄ ẽ reciprocus
consensus, promissorem n̄ obligat ad servandum promissum, ut infra dicetur.
Dr̃ 2do duorum vel plurium, cum ẽ contractus sit actus justitiae commutativae
q ex dictis est ab alio ẽ distinctus ad alterum, inter plures ratio vincendo debet.
Dr̃ 3tio sensibili signo expressus: ut pateat, sermonem ẽ de comercio
hoium, n̄ Angelorum, hoes enim hoi obligantur per signa sensibilia, q propriẽ sunt
vicaria mentis ut pluribus in logica de suppositione et significatione ẽ.
Contractus ita definitus juxta eundem et Amicum principaliter ẽ septuplex, scilicet 265.
Emptio, Cambium, mutatio, Emphyteusis, simplex comodatio, como-
datio mutuata, et locatio, de qbus oĩbus per decursum hujus disputationis
in specie agendum ẽ, cujus divisionis raõ desumitur ex eo, qd tria sint
qbus raõ contractus et translaõ juris alteri potest fieri, scilicet dñii, usufructus et fructus,
et qdm 3. distinctis modis: vel transfert dñium rei? et hoc sigratis, dr̃ donaõ,
quo refertur testamentum, qd ẽ donaõ mortis causa, donaõ tn̄ n̄ ẽ sensus sed tm̃ semi-
contractus, qa tm̃ donatorem obligat. Vel dñium transfertur cum onere reddendi
pretium in pecunia, et tc dr̃ Emptio, vel cum onere pretium reddendi in
alia re aequivalente v.g. mel aut oleum pro pane aut vicissim et dr̃ Cambium
seu permutaõ, est tn̄ et alius sensus Cambii qdo scilicet sumitur pro pecuniaria
permutaõe germanice gelt wechsel, sed de hoc sensu n̄ agitur, qa talis
contractus n̄ censetur, sed reductive tm̄. Vel deniqz transfertur dñium cum
onere restituendi rem eandem specie, et tc ẽ mutaõ. aut transfertur
usufructus retenta proprietate apud dñum sub obligaõe annuae pensionis.

Contractus definitio: reciprocus consensus duorum vel plurium sensibili signo expressus

solvendo pro directo, et ē Emphyteusis, seu melioratio à verbo græco ἐμφυτεύω, qd latine insero aut melioro dicitur. aut denique consensu solo perfectus, et hoc si gratis fiat, est commodatio simplex, si pro usu alterius rei, ē commodatio permutata, si pro pecunia ē locatio. Hujusmodo numeratis contractibus reductive aliū annectuntur, scilicet assecuratio, depositio, feudum, Societas, pignus, hypotheca, fidei iussio, census, et de quibus omnibus ex instituto agemus quæstione 2da.

266\. Generaliùs dividitur contractus 1mo in perpetuum et temporalem, 2do in licitum et illicitum, 3tio in absolutum et conditionalem, 4to in reciprocum, et non reciprocum, quorum qd quisque sit, ex terminis patet. 5to, in formalem cum duo aut plures expresse in eadem consentiunt cum obligatione aliqua saltem ex una parte orta, et virtualem cum duo aut plures virtualiter sive ratione susceptæ tutelæ officii, negotij etc in unum consentiunt. 6to in nominatum et in innominatum, nominatus est, qui in iure proprium et specificum nomen acquirit, quales sunt priores supra relati contractus, Emptio, Cambium etc. Innominatus verò ē, qui in iure generale nomen tantum sortitur pactionis, sive Conventionis etc. hujusmodi innominati contractus 4 recensentur nimirum. Do ut des, do ut facias, facio ut des, facio ut facias, horum contractuum obligatio naturalis ē obligans etiam in foro fori, si res de qua contractus ē, licita sit, non autem civilis, seu talis, quæ in foro externo actionem tribuat. 7mo dividitur in gratuitum et onerosum, gratuitus ē, quo gratis una pars se obligat alteri, onerosus verò ē, qui ex utraque parte obligationem parit, qui et à Jurisconsulto definitur ultro citroque obligatio. 8vo in contractum bonæ fidei, et stricti iuris, ille ē, in quo iudex ex æquo et bono nulla potest iudicare intenta, aut bona fide subaudita, quæ non à contrahentibus fuerant expressa: hic verò ē, quo iudex ad contrahentium verba astringitur. 9no in contractum latè sumptum seu pactum nudum qd scilicet propter firmitatem exigua intra pacti rationem consurgentem nullum aliud habeat fundamentum, quo roboretur, hujusmodi ē omnis contractus innominatus priusquam ab altera parte compleatur. et in pactum vestitum, seu illud, qd maiore firmitate vestitur, vestiri autem potest vel rei impletione per alteram partem facta, vel iuramento, vel certa stipulatione, secundùm legem ex placito, Cod. de rer. permut. ē autem stipulatio cum unus de contrahentibus interrogat de obligatione et alter per id respondet sive, fide ne iubes, fide iubeo, promittis te daturum

stipulatio ē unica interrogatio de obligatione. 1 ex contractu alterius per eadem verba

promittor, & e specifico noe qtractus, & denique per adiectionem ad aliud pactum, qiure civili firmatum e. obligao pacti +verisi naalis, adeoq; +nodi per illud in iure civili n libi ao, st tn plurimi DD rum, qui in iure Canonico illi aoem tribuunt ex capit: 1 de pactis. hae generales qtractuum divisiones st.

Varie ad qtractum legitimum requirunt qditiones in quarum singularum defectu nullus fieri pt qtractus. Imo qdm ex parte cau efficientis, seu contrahentium requirir ut ambo sint capaces Dnii et usus eis, neq; e sufficit capacitas dnii, si desit capacitas usus Dnii, ut patet in impubere, minorennique qui sltm in qtractu sibi perniciosos qtrahere sunt civiliter impotentes, qd magis elucet in amentibus, qui tt Dni sint, qa tn Dnii usus st incapaces, qtrahere n valent: ex eadem pte cau stilo efficientis necessum e, ut qtrahere n indicar per vetitum superioris aut legis, quem adm indicunt filius familias impubes, c: eto requirir ex pte ca sev nihil qsensus, ut per signa externa manifestor, cum hoe e agit tl nore huno, agir am more huno, cum qsensus per signa sensilia adinvicem manifestor, hinc s. D: 2.2.q. 88. ar. 1. hoc discrimen inr qtractum spiritualis connubii Religionis stt, et qtractum civilem ponit, qd ille fiat formalis et perfectus solo actu interno, cum cor loquar Deo n voce, hic an vario signo externo sit formandus, cum commercium intra hoes n corde et internis, sed voce et externis solum proprie sustineri poit. requirir praeterea, ut qsensus ste verus sit, n simulatus, qa ad raoem qtractus essentialis e mutuus qsensus, simulatus am qsensus n e qsensus sed eio fraudulenta, quidiu in verum n transmutar; manifestao am externa huiusmodi qsensus ad hoc ut obligaoem civilem inducat, dbt fieri sub certa aliqua fo ei a iure statuta i d e, dbt vestiri certis solemnitatibus Vg. verbis scriptura traditione iuramento aut cohaerentia cum qtractu vestito ut priori numero dictum e de pacto vestito. 267.

Colliges filiumfamilias habentem peculium castrense & quasi castrense licite et valide si pubes qtrahere poe, etsi adhuc sit in domo patris, eo qd habeat Dnium plenum et usum eis in huiusmodi bonis ut supra de Dnio filii familias dictum e: impubes am e cum qsensu patris nullo qtractu civiliter pt obligari, bene tn cum qsensu tutoris iuxta libi § sed qd diximus institutis de inutili stipulaoe alterum vo desumptum e ex § pupillus institutis eodem rao qyse, qd filius impubes tutorem sibi obligatum & hre pt, n am patrem ob reverentiam qm ei dbt, cum oporteat. 268.

naeli sed non solum filiifamilias, sed et pupilli impuberes, si tutores prosunt sint proximi, tuno solum ex parte masculi, et tertio ex parte foemellae defi=
ciente solum anno, obligari possunt, quia est in suum commodum, non vero in incommodo civiliter contrahere possunt sine consensu tutoris, sic placuit institutis de author.
tutorum.

269\. Ex parte materiae ad validitatem contractus requiritur primo ut res quae in contractum cadit non sit aliena, nisi fuerit usu consumptibilis, res enim usu consumptibiles non sunt obligatae domino in individuo, sicut res usu non consumptibiles ut advertit Amicus, quoniam illae facile consumi et iterum resarciri queunt, secundo ut sit materia vendita aut talis ratione cuius oritur peccatum, unde contractus de opere pravo ante operis completionem est ipso iure naturae nullus, quoniam ex contractu oriri debet obligatio, nemo autem obligari potest ad peccatum aut talem actum quo posito necessario sequitur peccatum, adeoque nec aliquis obligari potest ad servandum contractum de opere pravo ex cuius adimpletione oritur peccatum, ac proinde talis contractus ante operis impletionem nullus est.

270\. Dixi tamen ~~adeoque~~ ante operis impletionem, spectato enim iure naturae omnis contractus de opere pravo conditione adimpleta promittentem obligat ex justitia ad solvendum pretium, sive tale opus sit contra justitiam sive contra alias virtutes sive sit peccatum commissionis sive omissionis ut recte docet Amicus hic disput. 27. sect. 9. n. 269. ratio fundamentalis est, quod quodlibet opus pravum, etsi qua malum et offensa Dei est, non sit pretio aliquo aestimabile, nihilominus tamen quod onus est sustentibile, aut bonum utile seu delectabile ex parte petentis, aliquo pretio dignum est, et summe iustum, ut quod aliquo inducente onerosum factum est, per illum et pretium solvatur pro tali onere promissum onere ipso sustento.

271\. Quaeritur an res alteri debita per ius ad rem sit sufficiens materia contractus?
Sive quod idem est an talis res cadere possit ut materia in contractum, quae in fraudem creditorum alienata debitor sit impotens solvendo?
Certum est talem debitorem scienter in fraudem suorum creditorum ita contrahentem male agere et peccare se reddendo impotentem solvendo.
an autem ille, cui res a tali debitore data fuit per contractum teneatur ad restitutionem rei adeo certum non est. affirmat Caietanus tr: de usura q. 4. consentit Sotus l. 4. de justitia q. 6. ar. 4. negant alii: ego cum Amico hic sect: 8. Covarruvia l. 3. variarum resolutionum c. 3. n. 6.

et alijs ita dispo: ? contrahens cum debitore sciens debitum sui contrahentis,
et advertit re toti alienata fieri impotentem suis solvendis debitis, tn
sciens nec advertit: 2 si invn tenet ad restitutionem rei, est quippe taliter
causa iniqua cooperans ad damnificationem Creditorum. si idem adeoque bona
fide contraxit, ad nil tenet, bona fide e contraxit de re, q alteri tn ius
ad rem, n autem ius in re adstricta fuit. Hec tn dispositio intelligenda est de
contractu oneroso, si e hac impotentia orta fuisset ex contractu gratuito
qui e lucrativus dr, qd per liberalem donationem fit, tc sive bona sive
mala fide donatarius rem acquisivit, tenet in foro iudiciali restituere,
q tn restitutio iuxta Amicum loc. cit. si res bona fide fit acquisita,
n obligat nisi a creditore intra annum petat, sin mala fide acquisita
fit, [illegible] obligat ratione iniustae acquisitionis.
Quod profectione hoc adhuc sciendum e qd spectato iure positivo, quod pro opere
meretricio conceditur ac contra fornicantium ad iustam mercedem solvendam 272.
iuxta Legem 4tam de conditione ob turpem causam, ubi statuitur, qd meretrici
datum repeti n pot, eo qd et illa turpiter faciat qd sit meretrix, n tn turpiter
accipit cum sit meretrix. spectato iure positivo e valde probabile e, pretium pro
opere turpi et adimpleto retineri pot e in conscientia ab eo, qui actu illud possidet,
sive dein possidens promissor sit sive operans, ut colligitur ex Lege si ob turpem
causam ff. de conditione ob turpem causam ubi dr porro etsi dantis et accipientis
turpis causa sit possessorem potiorem e, et ideo repetitionem cessare, tametsi
ex stipulatione solutum sit.

Sectio 2da.

De Contractibus dolo, errore, et metu initis.

Quod frequens error et dolus contractibus intercedit, saepe e qd nec ratio nec
authoritas, sed metus cogit, unde qui dolus error et metus contractus afficiant,
hic decidetur. Bifariam autem dolus a S. D. accipitur, dicitur alius bonus alius malus 273.
bonus 2. 2. q. 111. art. describitur qd sit solertia ad inveniendum derepente
id, qd congruit, malus vo ex L. 1. §. dolum ff. de dolo malo e calliditas
fallacia, machinatio ad circumveniendum alterum adhibita, adeoque dolus
malus parturit errorem, ex cuius cognitione ratio doli cognoscitur, unde qd complex
et quomodo contractum errore vitiet videndum e. De quo

274 Adverte in errorem alium substantialem alium accidentalem, error substantialis est, qui cadit supra ipsam substantiam rei et obiectum motivum contractus v.g. si Titium scribas haeredem hoc unico ductus motivo, quia tuum putas esse cognatum, cognatus autem non est, error substantialis, error est circa ipsum motivum substantiale testatoris est.
error accidentalis econtra est, qui non versatur circa ipsam substantiam contractus, sed circa accidentia rei v.g. si ducas Bertam putans esse divitem quae tamen pauper est, error accidentalis est motivum est matrimonii substantiale nullatenus fit divitiae, sed Berta quatenus subiectum est ad finem matrimonii idoneum. error item alius est antecedens alius concomitans alius subsequens, antecedens error est, qui ita dat causam contractui, ut si eius notitia habita fuisset, contractus secutus nunquam esset. Concomitans est qui nec dat causam contractui, nec tamen finito contractu in eo oritur, sed concomitatur ita, ut quidem fit secundum quod contra mentem contrahentis, nihilominus etsi scitus esset cum illo tamen contractus initus fuisset. consequens denique error est qui finito contractu et circa substantiam et circa accidentia rei oritur et hinc aut substantialis aut accidentalis esse incipit.
275. Adverte est 2do metum qui communiter definiri solet passio et motus animi iminens
metus est passio malum fugientis, alium esse gravem, seu cadentem in virum constantem, quo
et motus animi nimirum tale malum timetur, quod quilibet vir etiam cordatus timeret, alium levem
iminentis malum fugientis. seu cadentem in virum non constantem, quo scilicet tale malum pertimescitur, quod
non nisi facile timidi ut pueri feminaeque timent. aliud item est agere
ex metu et aliud agere cum metu particula est ex, causalitatem particula
cum vero solam concomitantiam importat: an ex metu quisque consideraridebet,
num metus ex quo procedit, sit iuste an iniuste incussus, ex hoc est maxime in
foro conscientiae malitiam aut intendi aut remitti posse palam est.
276. Certum autem est omnem contractum ex gravi metu ad extorquendum consensum iniuste
incusso celebratum in utroque foro et iure esse invalidum et rescindendum, ut
patet ex capitulo Abbas. Capit. ad audientiam de iis quae vi metusque causa fiunt,
ubi expresse dicitur quae metu extorta fiunt, de iure debent in irritum revocari, item
quae vi metusque causa fiunt, carere debent robore firmitatis. Idem habetur ex
iure Civili ff. quod metus causa, dictatus ipsa ratio ad contractum requiri voluntatem
plane liberam, qualis nullatenus est, quae vi et gravi metu iniuste incusso
impellitur ad actum, unde contractus ita extortus nullus est, sive metus huiusmodi
contra omnia per unum contrahentium, sive per extraneum aliquem a contrahentibus
incussum L. si cum exceptione 5 in re Cod. de his quae vi metusque causa fiunt.

Dixi tn̄ ex gravi metu iniuste incusso: n̄ nimq̄ ē certum ē nullum ɔtractum
ex metu gravi et iusto celebratum irritum ēē aut rescindendum, ǭ in foro
ɔscie, hinc oi iure validum ē Matrium sub pœna excomunicaois ei præceptum
qui antea sponsalia ɔtraxit, item donaō facta ab adultero metu iusto incusso
incusso ei, qui ius causaq hebebat ut recte doces Amicq loc. cit. sect. 7. nuq-
his ita prænotatis sit

Assertio validq ē oi iure ɔtractq initq ex deceptione erroris et dolo cantile
solumodo tn̄ versante circa qlitates seu accidentia rei ē, qdo deceptio pro- 277.
veniret ab altero ɔtrahente et tertio quodam cum ɔtrahentis consensu, attn̄
lz rescindi pt. et debt, qdo deceptq petit, et uniol, loquendo validq ē oiq
ɔtractq initq ex deceptione circa accidentia rei maxime si dolq aut error
n̄ ē antecedens, sed concomitans tn̄, undecunq proveniat, decipiens tn̄ sciens
qtm pt. tenet ɔtractum reducere ad equalitatem. ita cum P. Paulo Mezger
et Sporer comunis et quasi certa DD. rum sentia.

Deducit hæc assertio ex paragrapho ime institutis de exceptionibq, ubi ita
dē si metu coactq, aut dolo inductq aut errore lapsq stipulanti Titio
promisisti, qd n̄ debueras s: promittere, palam ē, iure civili te obligatum
ēē, et aō, qua intendit dare te oportere, efficax ē: sed iniquum ē te
condemnari, ideoq dat tibi exceptio, qd metq caā, aut doli mali aut in
factum composita ad impugnandam aōem. ita Sures citatq. Veritq assertionis
insuper suadet ex eo, qd stante huiusmodi errore substale motivum mancat in-
ɔtrum, adeoq adhuc plena intio et ɔsensq in rem ɔtractam vigeat, cuiq solius
tn̄ defectu, si n̄ valeret, invalidq censeri. rei obstat, qd error et dolq inve-
niat: error ē et dolq sit tn̄ circa accidentia et qltes rei, imo n̄ moventes
sed tn̄ qualificantes, n̄ aūm circa rem ipsam, ǭ supponit in substa et alto
motivo integro, adeoq n̄ invalidant ɔtractum sm̄ rem, sed tn̄ sm̄ qltes
rei accidentes, ex quo decepto dat facultas ad rescindendum ɔtractum per
impetraoem, sedius et exceptionem doli iuxta Sum citatum et L. si dolo
Cod: de rescindenda venditione

Assertio 2da Contractq initi ex errore aut dolo antecte versante circa
substiam rei ipso facto invalidi sunt et nulli. Colligit ex L. nil ɔsensui 278
ff. de Reg. Juris, ubi dī errantes n̄ videri ɔsentire, qd maxime verum ē de
errore antecte et circa substiam rei: cum igr sine ɔsensu nullq ēē possit
contractq, errantes aūm circa substiam rei ɔsentire n̄ videant palam ē in inve-
niente errore antecte et circa substiam rei versante ɔtractum nullum esse

ut q̄dm de iure nãe, hoc ē iure ad q̄tractum q̄sensus requiriī. hoc assertio prœterea q̄unis ē oium nemine ignorante nullum eo casu q̄sensum ēē quo huiusmodi dolus aut error inveniī.

279. Assertio 3tia n̄ solum ex errore antecede sed et q̄scomitante circa substiam rei ita invalidus ē q̄tractus, ut etsi ante impletionem q̄tractus validus censeri potuerit, errore n̄ subsecuto, secuto tn̄ errore et q̄tractu necdum impleto nulla ad invicem pactio æstimari debeat. raō ē, q̄uia in errore circa substiam rei nullateñs præsumiī q̄sensus ex pte decepti, nisi fortein eius bonum error cederet, atqui sine q̄sensu nullus ē q̄tractus validus: ergo. Sin tn̄ errore necdum secuto neqs q̄tractu adimpleto si ē res cadens in q̄tractum eo modum adimpleto deformareī aut substali errore subiiceret, q̄sedendum est, cuius caā error secutus est, et sic ita decidendum, qd si ex pte eius, cui res per q̄tractum cessit, error caātus est q̄tractus õi iure valeret, qd si vo ex altera parte error est caātus, q̄tractus rescindi põt pro iniuria, et ita læso actio competere in lædentem, q̄ õia nãli lumine suadent.

280. Quod de errore dictum ē, multo magis dictum valet de dolo qui caā ē erroris; hinc dolus qui dat caām q̄tractui aliás n̄ futuro, versansqs circa substiam rei, á quocunqs proveniat, q̄tractum facit invalidum iure nãe ex q̄uni qdam qa tic n̄ pt adēē q̄sensus circa rem illam. qd si dolus det caām q̄tractui n̄ tn̄ versetuī circa substiam sed circa qlitēs rei, n̄ q̄dm irritum reddit q̄tractum sed dicta de errore assertione ima, attn̄ facit pro arbitrio illius qui deceptus ē, q̄tractum ēē irritabilem si solubilis sit, ut sic iniuria ab ipso removeaī. Dolus incidens qui n̄ dat caām q̄tractui, nec versatuī circa substiam rei, n̄ reddit q̄tractum iure nãe, t positivo irritum, nec irritabilem excepto, si res cadens in q̄tractum sit adhuc integra, et tacita quædam aut expressa q̄tractui insit q̄ditio, ut resilire valeat, si deceptum se deprehenderit, hoc ē casu deceptum á q̄tractu resilire põe q̄rdiu res integra ē, docet burghober hic n. 39 f. 98, eo tn̄ casu quo res integra amplius n̄ fuerit, habet deceptus actionem adversus q̄tium deceptorem, qui tale damnum compensare tenebiī, ut præter alios docet Lugo disputaē 22da n: 83. variisqs legibus.

281. De metu in præsuppositis dictum ē, et ita resolutum, metus gravis t ē iniuste incussus ad extorquendum q̄sensum, t iuste t iniuste valet

vi iure contractus, si iniuste, non valet propter defectum liberi consensus rescindendus
sed dices: quod si metus iniuste quidem incussus est, non tamen directe ad contrahendum
sed alium finem? R. cum Lugo hic n. 176. obligare, talem
contractum in foro externo esse rescindendum, quia metus huiusmodi, absolute
est iniuste incussus, sermo autem in praesentiarum est de metu ab extrinseco, non de metu
ab intrinseco, duplex est praeter factam superius divisionem metus consideratio et speciatim metus
est prout scilicet, quatenus est ab intrinseco profectus scilicet a causis naturalibus et fortuitis, aborta ex
indole propria conscientiae ratione quodam timore, uti si metu naufragii moveatur navi
provincias peregrinationem voveat. Scilicet quatenus est ab extrinseco qui scilicet a causa liberatione
v.g. incutitur ad aliquid agendum, quod alias agere nollet. Et de hoc metu quae dicta
sunt, intelligenda sunt. Certum etenim est apud omnes nullum metum quantumvis gravem
ab intrinseco profectum invalidare contractus, promissiones, donationes, vota etc. ita qui
metu naufragii vovit votum, ad illius adimpletionem omni iure tenetur, ratio quippe
quia ita promittentes sunt in imis sufficienter voluntarii, metus est ex dicendis de actibus
humanis non tollit voluntarium et tantisper minuat in ratione liberi: ideo nihil obstat
ab extrinseco ratione cuius taliter voventi fieret iniuria, quo superveniente ut ex dicen-
dis patebit, ratio contractus vitiari posset.

Omnes ergo contractus, non tamen venerabile Matrimonium sed etiam promissio et largitio 282.
dotis promissio et traditio bonorum et talia de quibus fere concors est opinio Doctorum
sed omnes omnino sive gratuiti sive onerosi sunt ipso iure naturae irriti et invalidi,
si metu gravis ad extorquendum actum et contractum iniuste incussi fiunt, ideoque
non solum in foro conscientiae, sed et iure positivo externo, requiritur tamen ad eorum
rescissionem sententia iudicis non quasi irritans, sed ut iure naturae irritos tantummodo
declarans. Ratio suadetur primo, qui iniuste taliter metum incutit, alteri
parti laesae formalem iniuriam facit, et ex communi tenetur ad restitutionem acceptorum
vi huius metus; proinde in acceptis ex metu iniuste incusso accipiens nullum
ius habet: quare sic arguo: per contractum maxime quidem onerosum ut valeat
transferri debet dominium, hinc etenim sunt ultro citroque obligatio; atqui in
contractu ex metu iniusto inito nullum transfertur ius et dominium cum ipso quod ex
dictis tali iniuste metum incutiens teneatur ad restitutionem acceptorum, quod facere
non oriretur, si dominium et ius translatum foret; quod neque talis contractus valere
censendus est.

Confirmatur: aequitati naturali repugnat ex iniuria alteri facta iniuriosum ius 283.
sortiri et iustitiam, in casu autem causae parti laesae fit iniuria ut patet ex [illegible]

et contractus est atque iustitiae commutativae ex dictis. quod cum aequitati et rationi naturali repugnet ex metu iniuste incusso oriri contractum validum: quod advertens iuris consultus in L. metum 9na §. Et ff. quod metus causa ait metum passo dandam in rem dandam esse actionem, quia res in bonis eius est, curque ergo res in bonis metum passi est, si contractus valet? nonne in contractu transfertur dominium? si dominium autem transfertur a metum passo: quod falsum est, quia res in bonis eius est. numquam metus dicitur metu in contractum compulsus est et quidem iniuste, datur quod actio metum passo in rem quia dominium translatum non est, sed adhuc res in bonis eius est.

284. Neque obstant varia iura et Leges, quas in oppositum citant nonnulli cum Sanch. afferunt, dicta enim iura explicantur aut de metu interno solum, aut de externo sed iniuste incusso aut de levi, de quo mox dicetur. neque ad rem est, quod metus non tollat voluntarium, etiam est non tollat absolute, tollit tamen ita, ut in factum consentire compellaris ob imminens grave malum in quod hoc relicto consilio nunquam consensisses, adeoque per iniuriam traheris in contractum: cum igitur ex dictis aequitati rationi contrarium sit, ut quis per iniuriam alteri iniuste factam sibi ius acquirat et iniustitiae respondeat efficacia, ratio est contrarium erit ex metu iniusto ad extorquendum consensum incusso contractum validari, adeoque ipso iure invalidus erit. hoc tamen solum est dicenda sunt de eo casu, quo non directe in consensum ad contractum, sed ad alium finem huius gravis et iniustus metus incutitur, ut ex Lugone n. 176. dictum est supra, et expendas ratio suadet. hoc de metu gravi et iniuste incusso.

285. Metus vero absolute et respective levis iniuste etiam incussus est ad extorquendum consensum non invalidat contractum in foro externo, neque exinde nascitur exceptio aut actio ut contractus rescinderetur, prout ex lege metum 6ta ff. quod metus causa docet Burghaber hic n. 40. ubi addit Navarrum c. 17. n. 15. Lessium c. 17. n. 46. ~~Cath.~~ Filliucium tr. 32. c. 2. n. 34. et plerosque alios putare contractus cum tali levi metu initos in foro conscientiae irritari posse, si tamen Matrimonium et Votum excipiantur. Caeterum Lugo n. 134. acriter contendit, nec preces importunas, neque multo minus blanditias, nec metum reverentialem facere contractum irritum aut irritabilem, nisi coniunctus sit cum timore alicuius mali per iniuriam proprie dictam, adeoque vere contra iustitiam inferendi. ego tamen cum aliis de metu reverentiali, quo scilicet filius timet offensionem patris, subditus principis, religiosus praelati, ex aliis iudicium formandum existimo, cum revera quidem gravissimus est valet

adeoq; benè perpendendus, num n. oriar in ordine ad extorquendum consensum, si enim ad hunc finem intentus fuerit, contractum n. irritabilem esse eàm n. video, cum taliter iniuria ex parte filii subditi, ea haud procul distet. Sic ut exigiendum est matrimonium et professio religiosa, quae tamen si ex gravi metu orta et extorta fuerint, nullius sunt roboris statim ab initio, sin sint valida rescindi n. possunt, nisi forte ex causa gravissima per summum Pontificem, de quo alibi. unde hac circa metu dicta sufficiant.

Sectio 3tia

An Contractus civiliter invalidi validari possint iuramento?
Item quorum contractus utile sit subiectum?

Etsi ex ratione naturali contractus aliud necesse n. videatur, quam reciprocus duorum, vel 286.
plurium consensus signo quodam sensibili expressus, de iure tamen positivo ad certa conditiones
et solemnitates, decerni quoque exiguntur, ita ut si n. adhibeantur contractus aut male fiat,
aut omnino n. valeat, quemadmodum de matrimonio statuitur in SS. Tridentina Synodo, esse nullum
et absolutè invalidum, si clandestinè et n. in facie Ecclesiae coram testibus fiat,
et mutuus consensus exprimatur. neque ita requisitae conditiones obligant solum in foro
externo, sed etiam in foro interno, si supplex bonorum quae à Lege quadam ad eius vali-
ditatem constitutae sint, Lex iusta etenim, et n. innixa falsae praesumptioni
habet effectum n. solum in foro fori et externo, sed etiam in foro poli et interno iuxta
illud Apostoli: Obedite Dominis vestris, qui enim potestati resistit, Dei ordinationi resistit,
unde contractus sub certa iuris solemnitate ad validitatem requisita à Lege n.
initi, etiam in foro conscientiae irriti sunt et invalidi. Dico tamen sub iuris solemnitate
ad validitatem requisita: discrimen enim est inter legem prohibentem ne fiat contractus
sine huiusmodi solemnitate, et legem irritantem contractum factum sine tali solem-
nitate, initum irritum esse, quam vide textum capit: ad Apostolicam de regularibus
nulla fieri prohibens, quae si facta fuerint obtinent roboris firmitatem, hinc
cum de validitate loquimur, legem irritantem supponimus, n. prohibentem dumtaxat.
Suppono etiam ex Lege ius publicum sit de pactis, item ex capit: si diligenti de 287.
foro competenti contractus prohibitos interdictu boni communis sive prohibitio officiat
causam efficientem, sive modum, aut proveniat ex defectu solemnitatum et substitutae
nullo iuramento firmari posse, quia est in cit. capit: antiquam constitutionem esse
pacto privatorum iuri publico derogari n. posse. praeterea iuramentum confirmat
tantum contractum validum, n. validat invalidum, nisi ipsa invaliditas se teneat ex parte
iurantis. unde ut habetur cit. capit. n. tenentur Clerici, imo nec licite possunt servare

Contractus prohibitos interdictu fori n. possunt firmari ullo iuramento ... iuramentum contractum ... validum ... invalidum ... nisi invaliditas se teneat ex parte iurantis.

Iuram̃tum factum ꝯtra privilegium sic sorti e in casibus allatis, privilegium ē n̄ huic personæ datum ē, sed toti Collegio Ecclastico, cui privatorum pactio derogare n̄ pt. sicut n̄ tenet iuram̃tum, quo quis promisit ꝯtra legem municipalem extra regnum, provinciamq̃ equos, triticum, similiaq̃ evehere, lex ē lata ē, in fauore boni cōmunis, cui privatorum pactio, etsi iuram̃to firmata derogare nil pt ut dictum ē. His praesuppositis et notatis. status quaestionis in praesenti devolvitur ad bonum privatorum, an scilicet, si detur lex invalidans ꝯtractum ob privatum ꝯtrahentis commodum, cui tn̄ absolute cedere pt, privatus nilōminus ꝯtra legem ꝯtrahat, et qd certius ꝯtractus valeat iuram̃to ꝯtractum de iure nāē qdm validum sed ob privatum suum bonum à lege prohibitum ꝯformes, an inquam iste ꝯtractus iuram̃to valideṭ utpote civiliter invalidus ppter legis prohibitionem, an n̄? pro cuius resolutione sit —

288\. Assertio: pt ꝯtractus de iure nāē validus, et civiliter tn̄ invalidus seu ob bonum privatum ꝯtrahentis prohibitus iuram̃to validari ita ut servandus sit. ē praeter alios ꝙ Amici hic disput: 37. sect: 10. n. 72. et Colligitur ex Bartolo in Lege Si quis pro eo, ff. de fideiussoribus. ratio ꝙ ē, qd unusquisq̃ aliunde n̄ impeditus pōit iuri suo privato cedere, atqui qui ita cedit iuri suo finem prohibitionis tollit, adeoq̃ et ipsam prohibitionem per factum iuram̃tum, iuram̃tum ē cadit supra ꝯtractum sni suam nāam unde, cum ut supponitur ꝯtractus nāali validus sit, fiet ꝙ civiliter validus, iuram̃tum ꝯtenter et erit servandus. hoc tn̄ intelligendum est, sm statum quaestionis explicatum, et circa ꝯtractum civiliter solum invalidum, n̄ aūt invalidum de iure nāē et ppter defectum alicuius partis essentialis, ubi iuram̃tum nullam tribuit firmitatem.

289\. Infertur per iuram̃tum qdoq̃ pōe ꝯfirmari ꝯtractum & actum ꝯtra iuram̃tum prius initum, qdoq̃ n̄: cum etenim per ꝯtra iuram̃tum validari n̄ pōint ꝯtractus qui iure nāē seu nāali nulli st, validari aūt pōint, qui iure nāē validi civiliter tn̄ ob legis prohibitionem invalidi st, patt, qd si prior actus & ꝯtractus civiliter solum invalidus fuerit, etsi fuerit ꝯtra iuram̃tum postea formatus per iuram̃tum subsequens validari pōit, ēcontra n̄ pōit, si nāali et n̄ solum civiliter invalidus fuerit: idq̃ dicendum ē etsi ꝯtractus prior sicut subsequentialis sit per annulaōem iuram̃ti sine cāa praegnante factum graviter peccare pōit et fieri. unde recte dicit Amicus loc cit. iurabilem n̄ ipsum ... revocatum

288\. ꝯtractus iure nāē validus, invalidus tn̄ civiliter iuram̃to validari ut sit servandus, qa quilibet pt cedere favori, ex quo prohibens legem tollere ...

+ etsi ꝯtractus civiliter invalidus iure tn̄ nāali perinde ac validus ꝯtraxerit ... ꝯtractus iure nāē invalidus.

postea autem contra iuramentum destinatum revocat, valida est revocatio, quia potest iuramento fir=
mare, quod de aliis est iure suo validis contractibus in fili dici potest. e contra iurat
prodigus se nihil daturum absque consensu tutoris, deinde donat, iuratque se tamen
donationem nunquam fore revocaturum, non confirmatur donatio, quia ex iure prohibente ratione
invalida est donatio prodigi sine consensu tutoris. Dictorum ratio est, quod quando
actus iuratus pendet a voluntate sola iurantis, non redditur invalidus ex eo, quod sit contra
iuramentum, bene tamen illicitus si sine causa urgente fiat, nemo enim se ipsum inhabilem
reddere potest ad dominium rerum, adeoque potest iuramento secundus contractus firmari contra
primum et sibi iuratum. e contra si actus non pendet a sola voluntate iurantis sed
a publica lege prohibente potest quidem bonum esse invalidus ratione maxime si
fiat contra legem irritantem, adeoque nec per supremum iuramentum firmari potest, quia
e privatorum favore publico derogari nihil potest Capit. si diligenti de foro competenti.
Subiectum utile contractum quod attinet, advertendum est quod supra n. 267 dictum est
requiri ex parte causae efficientis seu contrahentium, ut ambo sint capaces dominii et
usus eius, quod etenim ibi de causa efficiente dictum est, hic de subiecto dicendum 290.
venit, nam dum de subiecto quaerimus aliud non intendimus, quam quinam valide et
civile contrahere possint: sunt autem inter contrahentes alii, qui etsi se aliis obligare
sine consensu tertii non possint, ut pupilli sine consensu tutoris, alios tamen sibi
obligatos habere possunt: unde hoc de subiecto doctis quidem iudicium esto.
Subiectum contractus validi ad obligandum se alteri est omnis creatura rationalis habens
actuale dominium non impeditum, et plenam administrationem rerum suarum: quoad
hoc vero ut sibi alterum obliget, sufficit omnis natura rationalis capax dominii radicalis,
et actualis dominii incapax sit. est in omnibus iuris et certa, quod sententia ipsa defi-
nitione contractus quoad unam partem per hunc consensus reciprocus manifestata, quoad
alteram vero partem variis iuribus statuitur, quibus minorennibus et pupillis ob eas
indemnes conservarentur, et in prosperis gestis non obeat, unde similiter dicimus contractum
pupillo favorabilem sine consensu tutoris initum valere, non valere perniciosum
iure scilicet aetatis defectui succurrente.
Colliges imo se alteri obligare non posse infantes, amentes, ebriosque qua tales, quon=
iam ex natura inhabiles iudicantur ad contrahendum quamdiu tales sunt, ob defectum rationem 291.
liberi consensus. 2do nec prodigos stricte per se bene autem per procuratorem
quem habere a iure assignari lege 6ta ff. de Verbor. Sign. 3tio nec pupillos
vel minorennes sine consensu tutoris, instituti de auctoritate tutoris,

contractus iuratus pendens a sola voluntate iurantis non redditur invalidus per iuramentum, bene tamen illicitus si fiat sine causa urgente.

etsi alios sibi obligare possint sine consensu seu authoritate Tutoris, ubi de utroque
statuit meliorem quidem conditionem pupillum facere posse etiam sine authoritate Tutoris,
deteriorem autem facere non posse sine consensu tutoris. Quod nec uxorem conjugalem quae
tota est sub potestate viri, nec Filiosfamilias reduplicative sumptos, quoniam illa
sunt sua omnia aliquid patris, adeoque nullum usum dominii habent, et illos universim, qui
et radicale dominium teneant, tamen ab ejus usu per legem prohibentur, hi alios sibi
non autem se aliis contractibus obligare possunt, dum econtra qui dominio sunt et usu ejus sine
alterius consensu uti possunt, et sibi alios, et aliis se per contractum obligare possunt,
ac proprie sui juris sunt, quemadmodum hic de illo agitur, dicendum est.

292. Colliges 2do pro complemento hujus articuli effectum contractuum praeter translationem
dominii quod in contractibus onerosis saepe invenit, esse obligationem, eamque tum naturalem
tum civilem: naturalis est: quae maxime in foro conscientiae tenet, et quae vi naturalis aequitatis
contrahitur, civilis vero dicitur, quae ex dispositione juris civilis adstringimur ad aliquid
praestandum, adeoque in foro civili locum obtinet. Omnis contractus qui nudus
sponte tamen et libere factus est, contrahentes sint ad contrahendum habiles, parit
obligationem naturalem saltem in foro conscientiae ita, ut parte altera invita rescindi non
possit, nisi jure positivo sit irritus, aut detur irritandi potestas. Est tamen jus
humanum, quotiesque necesse est et expedit ad bonum sive temporale sive spirituale subdi-
torum, potestatem et omnino irritandi pacta alias valida, et tribuendi facul-
tatem alteri contrahentium, cujus interest, obligationem eludendi, ut patet in contractu
impuberis, in alienatione fundi dotalis, qui etsi jure naturae validi sunt, tamen
propter constitutionem Legis civilis validi non habentur.

> 292. Effectus contractuum praeter translationem dominii est obligatio et naturalis et civilis. Omnis contractus etiam nudus sponte et libere factus a personis habilibus ad contrahendum parit obligationem naturalem saltem in foro conscientiae.

293. Non tamen parit obligationem civilem contractus nudus seu pactum, nec datur in eadem
bene tamen exceptio, ut docent Sanggallenses in sua disput. menstrua Theologica
de Contractibus thesi tertia § 4. ubi sciunt, unde etsi non possis agere
contra eum in Judicio, qui tibi nudo pacto aliquid promisit, si tamen promisisset
se debitum a te non petiturum, poteris eum postea petentem repellere per
exceptionem de non petendo ex lege juris gentium ff. de pactis. Dari
praeterea ubi ibidem iidem Sanggallenses asserunt per nudum contractum
jus compensandi in foro conscientiae, ita ut si promissum pacto nudo aliter
comparare non possis, compensationem tibi facere possis in alio.

294. De contractibus Religiosi paucula etiam dicenda sunt. Religiosus enim, cui expresse
et tacite facultas et administratio aliqua concessa est, valide contrahere potest,

n. li ultra qm se facultas et prudens administraõ extendit, ut cum quinis Joes Molina disput. 441. hinc si quis ex facultate superioris sumptibus monrij versetur in studijs, aut in alio negotior. loco distanti, obligat monrium ad ea quae ibi sit, prout attenta qualite et negotiis persona declaraõ postulat. si quid contraxerit, nisi ultra administraõem et facultem id fecerit, si e altera pars contrahens ut supra de dnio religiosorum dictum e, monrio est civiliter obligata, et e contra monrium, fiercetque contractus claudicans, et penes monrium foret contractum taliter initum tractatibus, et rescindere monrium enim delicto sui monachi n. tenet, cum iuxta Reg. 76. iuris in 6to, delictum persona n. debeat redundare in detrimentum Eccliae, peccaret tn ex genere suo mortaliter raõe deceptionis et positae inaequalitatis in contractu, quo alterum per fraudem induxit ad civilem obligaõem sine reciproca obligaõe ex parte monrij huiusmodi contrahens religiosus, nisi forte simplicitas, aut bona fides excusaret.

Articulus 2dus.

De Donationibus et Testamentis.

Antequam ad contractus utrinque obligatorios et proprie tales accedamus, de beneficiis tractatibus hic aliqua disputare incipimus, et imo qdm de donatibus, deinde de testamentis, quae donaõ mortis causa dicuntur, ita tn, ut sit de promissione, quae tam in contractibus onerosis tum in gratuitis perfrequenter intercedit, ante omnia pauca differamus. erit igr

Sectio ima.

Quid et quotuplex sit promissio, item quomodo obliget in conscia:

Sermo in praesentiarum e de promissione inter hoes, n. de votis aut promissione quae mentaliter fieri pt Deo et Angelis, et obligat potentem promittere dummodo voluntas vovendi aut promittendi prospere facta promissionis adfuerit. promissio igr inter hoes sumi pt, et quidem in intentione solum e et di propositum aliquid alicui dandi, et ita sumitur improprie. et quidem actualis, animus aliquid alteri promittendi e, sub quo raõe dividitur promissio in legitime acceptatam et n. acceptatam; illa e, quae promissorium a promissore- 295.

promissionis acceptarit hoc quod a promissorio ante acceptata non est, promissio sic simpla
definitio definiri potest actus homines inducens gratuitam obligationem aliquid dandi aut faciendi in alterius gratiam. sic explicata promissio sub generali quadam
concepta dici potest contractum et pollicitatio, pollicitatio etenim L. 3. ff.
pollicitatio de pollicitationibus definitur solius offerentis promissum quod revera aliud non
est quam promissio simplex et non acceptata: contra pactum definitur duorum
pactum consensus atque conventio, talis autem consensus habetur per promissionem legitime
acceptatam, proinde hoc dici potest pactum, simplex promissio autem pollicitatio.
296. Pactum autem et promissio acceptata parum est differunt a stipulatione: est
stipulatio est contractus qui verbis utriusque contrahentis perficitur facta
ab altero interrogatione, responsione ab altero, ad quod olim necesse erat
ut per eadem verba responderet v.g. promittis? promitto. spondes? spondeo.
ista tamen verborum solemnitas ab imperatore Leone ut institutis de V. O.
testatur Justinianus per propriam constitutionem sublata fuit, atque adeo stipulatio datur, quandocunque interrogatio et responsio de eadem re sub contractum cadente
inveniuntur sive deinde iisdem sive diversis verbis, sive eodem sive diverso
idiomate fiant parum interest. stipulatio tamen sic explicata ut refert
Amicus disput. 19 sect. 1. non potest celebrari nisi inter praesentes, quoniam ad
hunc contractum non sufficiunt nutus et scriptura, sed verba sunt verba et quorum
significantia ad placitum seu ex publica authoritate ad ligandum instituta,
in quo ab utraque promissione stipulatio differt, nam simplex promissio
non petit verbalem acceptationem, imo quando huiusmodi acceptatio datur, iam simplex
promissio non est, nisi fortasse de ratione illam noveas et per simplicem promissionem magis intelligere velis promissionem non iuratam: ab acceptata autem promissione
differt quod haec fieri possit et acceptari nutibus scripturaque. stipulatio autem
verbis duntaxat acceptari debeat. ex modo dictis est libri promissionem
promissio alia iurata alia non iurata aliam esse posse iuratam seu iuramento firmatam, quando scilicet promissor promissario iurat super tali re, et non iuratam seu simplicem, quando nimirum aliquis simpliciter aliquid promittitur. his praenotatis ubi dari potest et solet, quaeritur
ad valorem verae promissionis in foro conscientiae obligantis requirantur?
297. Communis tamen DD.rum et contra paucos sic non unanimis sententia est quatuor praecipue

cditiones ad valorem promissionis requiri, cui et ego adstipulor. Etenim una cditio, vel dr volitas sese obligandi: Volitas igr promissoris debet esse seria deliberata perfecte libera et obligatoria, seria qdm id e non ficta, qa ficta promissio qbcunque verbis cpleta efficaciam per se non obligat, ut recte advertit Cardinalis de Lugo disput. 23. n. 4. Promissio e enim sicut alius huius inducens obligationem, qm ipsa Lex: unde sicut Lex sine volitate superioris seria non obligat, ita et per se obligare non debet promissio sine seria volitate promittendi. Dico autem per se per accidens e e ficta promissio obligare pt eo nimirum casu, quo promissorius fictionis inscius, in suis damnum pateretur ex hac promissione ficta suborturum V.g. promisisti Titio equum, Titius bona fide ratus te serio promittere, suum equum alias multum nocivum vendidit nec alium facile obtinere pt, teneberis dare equum promissum non qdm ex se, qa promisisti ficte, sed per accidens, qa ex tua ficta promissione Titium damnificasti.

Debet praeterea volitas esse deliberata seu procedere ex tali intellus attentione qta ad pctm exigitur alicum qumi docet Lugo cit. n. 18. atque huiusmodi attentio non ad promissionem mi hoc duntaxat, sed e ad vota requiritur ut ex qmi notat Burghaber n. 26. itaque non inducitur e ex voto obligatio, si perfecta deliberatio non processerit, cuius defectus e pt et ex pte potiae et ex pte obti, ex pte potiae qdm si lumen raonis vehementi quadam passione sit praeoccupatum somno et cogitationibus nimis distractum, ut vix longum sue aois advertentiam habeat: ex pte obti vo si in eo maolis malitia qua Deus graviter offensus non apprehendat. 298.

Dicitur Debet insuper volitas promissoris esse plene libera id e nulla extrinseci metu et dolo extorta, q e ita promitteni, et cum volite promittani, quoniam metus non caat simplir involuntarium, non tn libere ad obtinendam voluntate promitteni, sed sic ut sibi relicta nequaquam promissione ea cstringeret. Addi etiam ut sit obligatoria id e ad se obligandum intenta, qui e cam ponit ad effum generandum fallem effum intendere debet, effus aut promissionis e obligatio, et haec volitas positio ex antecedentibus facile colligir. De volite promittenti ita genitura sentiunt 299.

Pt: suadetus propositus cditiones ipsa raoe naolis libertatis, et plena huius possessio, praeter qrationem mere promissionem atque plena deliberatione consensu aufferri debet: hinc e qd quis in ebrietate promisit, etsi sit alias cfiniis se ebriumn male promittere non tener servare ex qmi, quoniam proter statu=

promissio ut valeat utrum requiruntur conditiones
una e vel dr volitas sese obligandi:
2da e deliberata
3tia e libertas
promissio ut valeat est ... sit acceptatio promissarii

volti, n. censer. sufficienter deliberata, gsentiens et libera.

300. 2da conditio ad valorem promissionis requisita ē externa sigao volti, qua promissoriis intelligere et acceptare valeat promissum loquendo de promissione inter hoes, n. de ea q Deo fit qui scrutatr corda et renes. raō palam ē, nam ad hoc ut res aut persona alteri gratuitè obligetr, oportet qd alter habeat notitiam hujus gratuitae obligaōis, ut eius acceptare valeat, promissio ē alteri facta n. solum ex iure positivo, sed ex ipsa naā ut obliget, innititr hujus acceptioni, q sine externa sigaōe volti naōlr n. pt. Porro vero externam sigaōem promissor n. tenetr facere nisi revera se alteri obligare velit, eo ipso qd mente concepta promissio fit plane gratuita. unde patt cur votum solo corde promissum valeat, quoniam scil. Deus vocem cordis magis attendit qm oris.

301. 3tio conditio ē ut mā promissa sit idonea et habeat obtm honestum possibile utile &. idonea qdm mā ē [illegible], quoniam inepta ineptè promittentr, adeoq nec obligaōem parere pt. honestum aūt obtm requiritr, qa ad inhonestum nemo per se tenetr, per inhonestum aūt intello quis contrarias Legi Dei, civilis aut ē legibus civilibus lege 6ta Cod. de pactis. notanq notandumē aliud ēē obtm ēē licitum, et aliud actum ēē licitum, sæpè ē actus promissionis ēē illicitus et tn præstari debet. v.g. promittit Titius Berthæ decem aureos pro usu corporis per aōem fornicariam, illicita ē promissio et revocanda qdocunq completus actus n. ē, facta tn sel fornicaōe tenet promissio, qa obtm scil remuneraō sustentiti oneris, bene poto præstari pt. deō obtm ē ēē possibile ad impossibile ē nemo tenetr, et utile vane ē promittitr, qd ad actum bonum utile n. ē.

302. Non turpia duntaxat obta promissionem invalidant, sed et præter ea quædam q ut periculosa iure positivo reprobata st, ut in iis n. valeat promissio videlicet imo ē promissio ob turpem caām ex L. 27. ff. de pactis, cuius invaliditatem tn cum aliis Villalobos restringit ad bonum externum forum, ubi n. datr aō sltm in flagitiis q in foro externo puniuntr, adeoq aut negat promissionem hujusmodi parere sltm obligaōem naōlem, qm tn plurimis aliis negant, saltem pro eo tpre quo turpitudo patrata needum ē Tannerus disput. 6. q. 2. n. 48 et alii, nil ē scandalosum in foro gscientiæ obligare pt, qndiu ē incitativum ad pctm, atqui promissio hujusmodi ē scandalosa et incitativa ad pctm: qo in foro gscientiæ obligare n. pt adeoq nec parere obligaōem naōlem. 2do promissio-

de remissione futuræ iniuriæ aut doli, n̄ tn̄ præteritæ: eadem ē raō, quoniam
huiusmodi promissio foret incitamentum malitiæ doli et iniuriæ, adeoq̄ n̄ valet,
valet tn̄ promissio de remittenda iniuria præterita, quoniam periculum incita=
menti admodum deest. 3tiō promissio instituendi hæredē certam quidem
personam, aut de testamento n̄ revocando, quoniam liberam tollit testatoris
voltam, aut certè imminuit ex L. 61. ff de V. O: L. 15. Cod: de pactis. 4to
promissio bonorumq̄ post mortem alterius ferandi, præbentē occasionem alteri
mortem machinandi L. finali Cod: de pactis. 5to promissio matrim̄
ab altero adultero adulteræ facta ineundi post mortem uxoris & viceversa
ob eandem raōem periculum imminens uxoricidii capit: finali de eo qui duxit.
6to promissio beneficii Ecclesiastici proximè vacantis ex eodem fine capit.
2do de concessione præbendæ. 7mo promissio pœna in stipulaōe sponsaliorū
apposita, quæ impedit libertatem capit: 29. de sponsalibus ita ferè burghober
n. 87.

4ta denique ad valorem promissionis requisita conditio ē acceptaō promissarii,
hac ē deficiente n̄ obligat promissio, sit namque promissio facita sub conditione
si alteri placuerit, tamdiu autem placere n̄ censet, quamdiu acceptaō n̄ significat. Ergo
taciturnitatem ex Regula 43tia in 6to ubi dr qui tacet consentire videtur, quod
maxime locum obtinet in favorabilibus. inter absentes acceptaō ut sit legitima 303.
oportet quod notitia promissi n̄ tm̄ cognoscat ex fama, sed requiritur ut fiat
ab ipso promittente, & certè ex iussu eius sive litteris sive nuntio, par ē raō
de promissarii acceptaōe, ut sit notitia eius n̄ tm̄ habeas ex coniectura aut
fama, sed & per nuntium & per litteras, nuntius tn̄ ē intelligitur omnes illi, qui
personam aut promissoris aut promissarii tenent, quare huiusmodi acceptaō
fieri pt per servos, filios, parentes, tutores &c hæc de promissionibus inter
privatos & quasi tales, quod ē civitatibus ex causa promissum ē aut implere cœpta
ex speciali privilegio iuris sine acceptaōe valet L. 1. ff. de pollicitationibus
sunt qui et hoc extendunt ad pios casus, sed absque sufficienti fundamento, ut ait
burghober n. 88. quoniam earum nulla lex meminit.

Ex his promissionis quod attinet duo numerantur, scilicet obligaō promissoris et
acceptaō promissarii. at quæ sit obligaō an venialis inter doctores n̄ convenit ... 304.
[illegible] L. Navarrus Lessius et plures alii apud [illegible] Dianam resolutione [illegible]

putant esse pecc. mortale his potissimum rationibus ducti, imo quia votum obligat sub mortali, votum autem est promissio, ergo etc. 2do quoniam omnis obligatio Justitiae ex suo genere est mortalis, huiusmodi autem obligatio est obligatio Justitiae: ergo etc. 3tio quia propter neglectum promissionis ex capit. imo de pactis aliquis potest excommunicari, nemo autem excommunicatur ex culpa veniali: ergo etc. Ita authores cit. quibus tamen non obstantibus nec officiis sine causa eximere gravemus.-

305. Obligi esse judicamus promissionem gratuitam homini factam per se non excedere rationem venialem ita Caietanus 2da 2ae q. 113 ar. 1. Rebellus, Henriquez et alii. Non parva ratio est imo quaeris omnium fere hominum sensus et praxis, qui huiusmodi promissiones gratuitas negligere ordinarie parvi sibi ducunt. 2do promissio per se non pertinet ad Justitiam sed ad veritatem, veritatis autem per se non est gravis obligatio: ergo neque erit mortalis obligatio promissionis. 3tio nemo praesumi potest aut debet sibi ipsi tale iugum imponere velle de aliquo gratis alteri facto promisso, ut eius adimpletio urgeat sub mortali. 4to denique nulla congruens ratio, cur tanta obligatio promissioni imponatur: nam imum quod auth. obiiciunt de voto ideo non urget, quia latissima disparitas est inter promissiones Deo et homini factas, longe maior est iniquitas est vana promissione divinam Maiestatem deludere quam hominem, unde et votum obligat sub mortali, quoniam facta testante scriptura implicat Deo omnis stulta promissio, non tamen valet consequentia ergo et promissio homini facta sic obligat, religio est quae neglectum voti ad mortale extollit, deficit autem, de promissione inter homines agitur. nec urget alterum, facta est gratuita non pertinent ad virtutem Justitiae proprie dictae, sed ad virtutem veritatis, cuius obligatio gravis non est, propterea pacta huiusmodi non ponunt ius strictum, sed tantum titulum ad rem gratuite solum promissam. 3tium denique quod attinet nimirum quod aliquis propter neglectum promissionis excommunicari possit, absolute negari potest, cum excommunicationis in dicto capitulo nulla mentio fiat, sed tantum generaliter dicatur Ecclesiasticam sentiat disciplinam, ex quo non bene infertur quod excommunicatio sit et mitiores quaedam disciplinae ecclesiasticae. praeterea cit. capit. loquitur de pacto gratuito cuius infractio pacem turbari potest sive non adimpleret promissum unde dicitur pax servetur pacta custodiantur, non igitur praecise ideo Ecclesiasticam sentiat disciplinam quod promisit, sed quod tale quod promisit ex cuius non adimpletione pacem turbari contingeret.

Illud fortasse non parum ponderis rationi asserto tribuit, quod videatur aliqua promissio 306.
ita absoluta, quae aliquas tacitas conditiones in se includat, videlicet si res fuerit talis qualem
illam arbitror, si in hoc statu permanserit etc. proinde ob eo mutato fines cessare
poterit, et ex consequenti sine ulla noxa revocari promissio moriens si ita mutare
oportet, ut in tali re talibus constituta et cognita non facta fuisset promissio. semper
sit exemplum volo, si per promissionem factam et non adimpletam promissarius grave
damnum in suis pateretur, ubi procul dubio est promissorem sibi gravem noxam
attrahere non quidem titulo gratuitae promissionis non adimpletae, sed titulo iniustae
damnificationis et per liberam promissionem non adimpletam causatae.

Sectio 2da.

Quid sit donatio, quotuplex et quae ad liceitatem eius requirantur?

Donatio quae ex Arte 4. Ethic: c. 2. S. Thomas 2. 2. parte disput. 81. q. 1. ar. 2. dicitur 307.
redditionem irreddibilem continere, quae donanti liberali animo sine onere dari, clarius
definiri potest cum P. Paulo Mezger quod sit rei suae nullo iure cogente mera liber-
alitate alteri facta collatio, cuius explicationem ipsa grammaticalis significatio
abunde tradit. requiritur ergo ut fiat donatio, quod res quae donatur sit donatoris,
donatio est enim rei suae collatio, 2do quod donator nullo iure aut debito cogatur,
ut rem huiusmodi per donationem transferat in alterum, sed quod faciat mere liberalitate
faciat, non tamen obstat donationi quod fiat titulo gratitudinis, et magis proprie do-
natio sit, si et titulus gratitudinis aut filius causa absit.

Dividitur donatio 1mo et generalissime in simplicem et ex causa sive praeterita 308.
sive praesenti sive futura: donatio simplex est, quae non alterius cuiusdam quam osten-
dendae liberalitatis gratia fit, donatio ex causa econtra est, quae alterius cuiusdam gratia
fit quam solum ex liberalitate, videlicet ad remunerandum beneficia servitia co-
pulandas nuptias sponsalia etc. dividitur 2do in verbalem et realem, illa est
quae ex quadam verbis fit, est promissio rei per donationem dandae, rem tamen actu non tradit,
adeoque non confert ius in re sed ad rem tantum. realis econtra est quando res ipsa promissa
datur, unde confert ius in re et dominium: fortior itaque est donatio realis quam verbalis
tantum, quemadmodum ius in re quod confert donatio realis fortius est quam ius ad rem
dumtaxat quod tribuit donatio verbalis. 3tio dividitur in donationem inter vivos
et donationem mortis causa: illa est et dicitur cuius effectus consummatur ante mortem donantis,
haec vero cuius effectus non habetur nisi per mortem donatoris. circa quas donationes sedo notandum est

An ob specialem mortis periculum quod doner ut in naufragio, praelio etc. an ob generale-
em tam vitae incertitudinem et mortis memoriam non sufficiunt, cessante periculo
per se cessat donatio, nisi expresse aliud cautum foret: si alterum nova revocatione
seu ultimi vitae opus est adhuc ut non valeat, aliquin morte secuta confirmabitur modo
coram quinque testibus facta sit ex Lege ultima Cod: de donationibus causa mortis: utraque
haec dividi potest in verbalem et imperfectam, realem et perfectam de quibus supra.
309 Dividitur donatio 3tio in liberalem et remuneratoriam, haec est, quae liberali quidem
animo sed ex intuitu praestiti alicuius beneficii perficitur, illa vero quae independenter
ab omni titulo in donatarium ex pura liberalitate donatoris dominium transfert.
liberaliter donare multi prohibentur praecipue religiosi et coniuges inter se
Coniuges quidem, ne nimio amore rebus suis se spolient capite de donationibus inter virum
et uxorem L. imo Cod: eodem, intellectum donationem liberalem et inter vivos, nam
communiter excipitur donatio mortis causa; item quae fit ad dignitatem consequendam nec
non reciproca et remuneratoria ut tenet communis quidquid reclamet Lugo n. 134; qui
ex parte audiendus non est. religiosi autem liberaliter donare prohibentur, ne de
sacris paupertatis divitiis periclitarentur, privatos tamen religiosos tantum intelli
volo, non superiores, quibus administratio bonorum aut bona domestica ex officio incumbit,
quibus procul dubio ex supra dictis de contractu religiosorum licita est quaedam parva
saltem liberalis donatio, qua fortassis amicos et honoris compararent, dixi tamen
parva id est tanta quantam divitiae monasterii aut muneris sui circumstantia admitt-
erent. hoc de re consulendo est bulla Clementis 8vi de largitione munerum
cum declaratione Urbani octavi, quae etsi ubique recepta non est, eorum tamen religiosos
magnis periculis et scrupulis eximet.
310. His annumerari filii etc. an valeat donatio a patre facta filio non emanci-
pato, quoniam filius huiusmodi est tamquam res alicuius patris, adeoque pater donans filio
sibi donaret L. 11. Cod: de donationibus. excipitur nisi donatio per emancipationem
aut mortem parentis firmaretur, item nisi fieret ob merita filii, aut ad
acquirendam illi dignitatem ut est ob studia, militiam etc. caeterum et illa donatio
invalidatur omni iure, qua donatarius se depauperasset, ut destitueretur facultate
testandi, testatio etenim ultimus actus vitae omnibus est, lege 1ma ff de V. obl.
Dividitur ulterius donatio in absolutam et conditionatam, absoluta est qua nullo facto
reservamine quod alteri donat, hoc vero si conditio aliqua subsit sicut si fiat sacerdos
omnes expensas in eius studia confert donator. haec posterior conditione non

verificata dominium non transfert, ut spolare, cessat namque finis et intentio a do-
natore sibi proposita.
Ad hoc igitur ut donatio legitima sit requiritur imo ut donator nullo iure donandi 311.
impeditus sit, impediuntur autem donare omnes illi, ~~etc~~ et in tantum qui etiam quoad dominium
non liberum et eius usum, saltem sine consensu suorum curatorum. huiusmodi sunt ex-
dicti religiosi quibus non est commissa administratio bonorum, uxores exceptis
bonis parapharnalibus nisi de expressa et rationabiliter presumpta licentia
mariti, filii familias exceptis bonis castrensibus et quasi castrensibus,
Clerici excepta portione sibi a iure assignata, pupilli et minorennes
sine consensu tutorum. 2do requiritur ut donatio non tollat a donatore
potestatem denuo donandi id est, ut non omnia sua bona donatario donet, quia testa-
tio enim per donationem non potest esse eiusdem omnimoda sublatio sed cum sit
non esset tam donatio, quam abdicatio. praeterea summa donanda iuxta Lessium
et fere communem non debet excedere summam quingentorum solidorum ./. id est
aureorum ./ quos alii ducatos alii renenses aestimant, et ad nongentos et
mille florenos stipulant sine insinuatione id est ex libera donatione non rogata
ad hanc judicis sententia aut donatione huiusmodi non relata in publica acta: invalida
est tamen excessum donatio quingentorum solidorum per Legem penultimam et ultimam
Cod: de donationibus. attamen cum hoc constitutio odiosa sit, utpote rationem liber-
tatem utendi suis rebus coarctans, recte [illegible] judicant donatarium cui-
libet donatio facta est iterum post sententiam judicis et non ante excessum illum
ultra quingentos solidos restituere teneri et in conscientia.
Excipiuntur tamen ab hoc restrictione quatuor imo pia causa videlicet sublevatio 312.
pauperum, redemptio captivorum, Monasteriorum dotatio, restauratio aut fundatio
Ecclesiarum et in quibus non tantum summa quingentos solidos excedens, sed ad perfect-
ionem Christianam integra bonorum substantia cedi et donari potest, iuxta illud
Evangelium si vis perfectus esse vade et vende omnia et da pauperibus Matth.
19. 2do donatio mortis causa, nam lex odiosa non debet ultra proprium
verborum significationem protendi, ista autem constitutio est odiosa, neque donationibus
per se veniunt testamenta et aliae donationes mortis causa, utpote quae simpliciter
donatio dici non assoluerunt: quod nec de his intelligenda est. 3tio donationes remune-
ratoriae, similiter omnes sustentandum aut sustinendum similiter contractum onerosum
ut matrimonii cum filia contrahendi. donationes reciprocae donationes inutiles

D. J. A. 7ma.

firmata aut plurificata, quarum neutra quingentos solidos se sola excedit, loquitur e praefata lex tantum de donationibus simplicibus et mere liberalibus, unde nec ad alias extendenda est. Sed tamen in foro externo exprimi causa donationis in specie, hac est in specie non expressa, praesumitur fictitia, ut recensent et docent Lugo n. 135. Burghaber hic n. 91. Notto est excipiunt donationes factas summis Principibus, aut aliis aliis, ubi ratione excellentiae status maius sibi iuris arrogat.

313. Quemadmodum ex variis titulis sive non liberali animo donationes fiunt, ita et quidem dantur tituli in quibus per donatorem a donatario res donata iuste repeti et vocari potest, quorum potissimum tres recensent Doctores, primus est cruda donatarii inurbanitas, incivilitas aut ingratitudo, si scilicet atroces iniurias iactaverit in donatorem, si notabiliter defraudaverit, violentas manus iniecerit, unde ad iustam revocationem ex hoc titulo parum iuvat, sive verbales sive reales iniuriae fuerint, exempla huiusmodi videri possunt l. finali Cod. de revocanda donatione et capit. finali de donationibus. Secundus titulus est prolium supervenientium unde extra aegestas vel defectus digna educationis familiaeque. Tertius est defectus sufficientis dotationis, ex hac quidem causa filius contra donationem a patre in sui praeiudicium factam conqueri coram iudice potest si pater filium per se audire noluerit, qua facta querela per sententiam iudicis donatio huiusmodi, quae alias donatio inofficiosa dicitur, infirmabitur et traditione rei iam facta, ut communiter docent DD. ex eo, quod parentes tam parum legitimam filiorum alienare possint, quam filius bona profectitia patris.

Sectio 3tia

De Donationibus mortis causa seu de testamentis et ultimis voluntatibus secundum se.

314. Nobilissima donationum divisio est in eam quae fit inter vivos, et illam quae mortis causa accidit, quarum quaelibet qualis sit dictum est sectione priori. Et autem donatio inter vivos nobilior videatur quam ea quae fit inter mortuos, quoniam per illam dantur bona

quibus tamen adhuc gaudere et frui potest, haec vero solum huiusmodi, quae ob rationem domi-
nationis una cum illa corporalem sibi quis ultra arrogare non potest, eademque relinquere
cogitur, maiorem tamen roboris firmitatem et aestimationem donatio mortis causa [illegible] retinet,
quam illa quae fit inter vivos. Loquor tamen de donatione per testamentum non ex speciali periculo
mortis, sed propter generalem vitae incertitudinem formatum, et testatoris morte
confirmatum, de illo enim praetermittitur a priori sectione non nisi incidenter et ex professo
agere: hinc ratio et ordo disciplinae exigit, ut post donationes inter vivos
iam satis explicatas de his in praesenti et consequentibus agamus.

Testamentum igitur quasi mentis testatio a Ulpiano iuris consulto L. 1. ff. de testamentis 3.15.
bene definitur Voluntatis nostrae iusta sententia de eo, quod quis post mortem suam fieri velit
facienda, cum directa haeredis institutione: terminos definitionis desumitur
ab authoritate Legis, sed cum ex ipsa ratione definitio secundum regulas logicas explicat
nam voluntatis nostrae iusta sententia rationem generis, caetera vero nunc aequant differentia
ut modice perpendenti sat clarebit, adduntur illa ultima verba cum directa
haeredis institutione ut testamentum proprietate distinguatur ab aliis ultimis
voluntatibus, differt enim secundum haec verba testamentum imo a Legato et fideicommisso particulari,
quod hoc sit donatio quaedam a defuncto relicta et praestanda ab haerede non ab
ipso testatore, differt etiam a Codicillo, quod in codicillo non directe instituatur
haeres nisi ex privilegio etc. velut contingit quoque in militia, sed tamen aliquid
circa testamentum explicatur mutetur detrahatur addatur, aut nova legata insti-
tuantur, adeoque Codicillus aut partiale aut imperfectum testamentum dici potest.

Triplex olim fuit testamentum ut refert magister Claudius de Ferrier in 3.16.
summa institutionum parisiis anno 1696. edita mihi fol. 50 unum quod
celebratis comitiis in pace fiebat instar legis convocato populo romano.
alterum in procinctu seu tempore belli tertium per aes et libram seu per ima-
ginariam familiae venditionem coram 5 testibus civibus romanis libri-
pende et familiae emptore. At dehinc nostro tempore minoratio non nisi fortasse
quoad ultimum, si per hoc illud ab intestato fieri solitum intelligatur ubi
communiter observatur, ut tota haereditatis substantia aestimaretur et aestimata aut
venderetur aut inter haeredes partiretur: verum cum id ab intestato observari
soleat non nisi improprie et abusive talis dici testamentum potest.

§ 7. Triplici memorato testamento, cum attento aliud quoddam postilla introductum est, quod dicitur paganum, constatum partim ex iure civili, partim ex iure praetorio et principum constitutionibus. hoc dividitur primo in solemne et non solemne. solemne dicitur quod fit cum certis solemnitatibus, quae tum ex iure civili, tum ex iure praetorio et principum constitutionibus requiruntur. solemnitates sunt iure caesareo requisitae. Ex iure quidem civili ut fiat in praesentia testium masculorum pubertatis annos et libertatis usum habentium, sit et eodem tempore praesentium et nomine ad id rogatorum non sponte venientium, quorum unusquisque testatorem videre et audire soleat, nec ipsi ut testes sint quodam iure impediantur; iure autem inveniuntur ab hoc testimonio praeter alios infra recensendos, mulieres impuberes furiosi et prodigi muti, et surdi et non omnes ii, qui in potestate et familia testatoris sunt tempore conditi testamenti, haeres scriptus eiusque legatus, et qui ipsi ratione patria potestatis coniuncti sunt ut avus proavus et ipse pater sive haeredis sive testatoris nec minus liberi nisi sit testamentum propter reverentiam quam filius testator tempore dicti servus pater, nec non qui horum officio aut legato funguntur, quibus P. Adamus Burghaber addit religiosos, quos tamen intelligi aestimo sine licentia suorum praelatorum, quomodo est pacifici possit.

§ 8. Ex iure praetorio requiruntur hae scriptura numerus testium, et eorum signacula. ex constitutionibus principum requiritur subscriptio testatoris et testium, et ut nomen haeredis manu propria testatoris scribatur, sed iure novissimo ut ait cit. magister Claudius Ferrier sufficit, si absolute ad id requisito scriptum fuerit nomen haeredis dictante testatore scribatur ipse qui fuit loco testatoris scribit testamentum et subscribit, non tamen cum eo ex praecedenti illo testium numero, sed adhibendus est octavus a reliquis distinctus ut adverbit [illegible] qui loco testatoris scribat et subscribat, nec non annulo testatoris proprio si habuerit, seu alieno signet, testium quoque signacula apponi debent facta cuique proprio annulo vel uno eodemque si plures non habuerint ut habetur l. hac consultissima et §. sed cum paulatim constitutionis de testamentis ordinandis. Praeterea etiam hactenus memorata locorum specialia statuta attendenda sunt, sed vocandus notarius publicus, qui etsi iuxta quosdam sit testis vices agere potest, [illegible] in ecclesiasticis

effunis, ut passim volunt DD. Nisi ea omnia legitime observata testator ne
maxime in ditionibus Regis galliae vixerit ex hujus defectu testamentum invalidem.
Testamentum non solenne ita dicitur, non quasi sine omni penitus solemnitate fieret, sed 319.
tantum quia tot solemnitates non requirit, et ex privilegio paucioribus firmatur. Et an
hujusmodi testamenta privilegiata praecipue istorum sunt testamentum et legata ad pias
causas, testamentum inter liberos, testamentum militum, et testamentum rusticorum, quorum
singula quid sint, et quid ad sui valorem requirant, sequenti sectione resolvemus, nec
de ulteriori divisione testamenti agendum est. Dividitur ulterius testamentum pagani
in scriptum et non scriptum seu nuncupativum, scriptum ordinarie obsignari
et sive est clausum, est illud quod scriptura et adhibitis supra dictis solem-
nitatibus sic atque ita factum testator suam ultimam voluntatem esse coram quali-
ficatis et dictum est septem testibus una secum subscriptis recognovit. Contra
testamentum non scriptum, sed nuncupativum est, quod non clausum sed apertum fit voce
tantum et nuncupatione heredis ab ipso testatore coram septem testibus absque signaculis
et subscriptionibus L. per nuncupationem. Cod. de testam. et § ultimo
Instit. de testamentis ordinandis ubi dicitur, si quis sine scriptis voluerit
ordinare iure civili testamentum septem testibus adhibitis et sua voluntate coram eis
nuncupata, sciat hoc perfectissimum testamentum iure civili firmumque constitutum.
Praeter supra memoratos testes agere impotentes alii annumerantur, imo
quidem hermaphroditi, in quo praevalent muliebria l. quaeritur ff. de statu
hominum. 2o qui non est testamenti capax sicut spurius testatoris, haereticus, dam-
natus ad metalla, 3tio ii, quos leges improbos et intestabiles iubent
esse, ut damnati de crimine famoso, maxime ob carmen et tandem
ii omnes, quibus interdictum est per statutum, et a judice.
Invalidatur testamentum maxime nuncupativum ex istis casibus, imo si testator non fit habilis 320.
ad testandum, quinam autem testari inhabiles sint, sequenti dicetur. 2do si testator
aut nullum instituit heredem, aut talem, qui instituti capax erat, nam de essentia
testamenti est instituere heredem, cumque capacem incapax est haeres, haeres non est. 3tio
si praeteriit in testamento eum, quem testator instituere, vel exheredare debuit. 4to
denique si testamentum requisitis testibus est [illegible], nec testamentum privilegiatum sit.

quorum haeredes instituti nequeant, infra dicentur, non qui testari nequeant videamus.
321. Eorum autem, qui testamentum condere ~~nequeant~~ prohibentur, numerat Engelius declarans:
V. testamentum non [illegible] 14 genera Personarum sequentia. primo furiosus seu mente captus
qui non habet lucida intervalla Capit. finali de testamentis L. furiosus. Cod: qui
testamentum facere non possunt. 2. surdus et mutus a nativitate seu ex [illegible] casu,
si sciat scribere L. discretis Cod. eodem. 3. qui non valet articulate loqui
ita ut non possit exprimere nomen haeredis, neque illud sciat scribere L. [illegible]
Cod: eodem. 4to impuberes, et propterea Institut. quibus non est permissum facere
testamentum, et autem anni pubertatis iure constituti in masculo 14. annus, in fe-
mella vero 12mus. 5to Filiusfamilias, sive qui non est emancipatus a iure patris
ita namque considerantur filiusfamilias, de quibus disponere non habet. excipitur
ergo peculium castrense et quasi castrense, de quibus testari potest filiusfamilias
ut colligitur ex capit. [illegible] de sepulturis in 6to. 6. prodigus, cui a
Judice interdicta est bonorum administratio L. [illegible] cui ff. qui testamentum facere non
possunt, quod si tamen antea testamentum condiderit, valebit, ibid. 7. damnatus ad
mortem naturalem et civilem, et quidem etsi fugiat de manu Judicum L. eius
L. qui ultimo supplicio. ff. eodem, non tamen testari impeditur, qui ad minorem
poenam damnatur. 8. Manifestus usurarius, nisi prius cautionem praestet sive
idoneam C quamquam de usuris in 6to expressam, et quidem etsi promiserit et
mandaverit post eius mortem usuras restitui, ut habetur cit. capit quamquam. 9.
sive glossam in capit Decernimus de sententia excommunicationis in 6to, excom-
municatus, attamen contrarium communiter tenent DD contra paucos. 10. servus qua-
lis ex eadem ratione qua filiusfamilias dictum est supra.
322. Undecimo testari nequit religiosus tria vota substantialia professus capit. non
dicatis causa 12. q. 2. dixi sive professus tria vota substantialia seu est de aliis religi-
osis ut sunt eremita et ordines militares, quibus testari permissum est ut colligitur
ex appendice ad capitulum perlatum est 19na q. 3. ubi in exemplum S. Pauli
primus Eremita est S. Athanas: una est S. Antonii magnus Eremitani, quorum
unus colobium alter pallium seu tunicam in sportarum modum de foliis
+ fecit germanice
Cnilbrost [illegible]

palmam sextam sortilegii. 12 haeretici et schismatici, non eius bona ipso iure sunt confiscata Capit. cum secundum leges de haereticis in 6to. 13. dubius de statu suo; an scilicet sit in statu tali ut testari possit, arg. L. de statu ff eodem cuius Exemplum ponit Angelus cit. tale, captus a latronibus dubitat an sit servus vel liber, et ita dubitans testari nequit. 14. Obsides intellige de illis Christianis apud infideles datis aut de illis qui erant captivi populi Romani, etiam de illis quos capta una civitate dari videmus alteri ad fidelitatem ut habetur L. obsides ff eodem. 15. damnatus ob carmen famosum seu libellum in alterius iniuriam, quoniam infamis efficitur L. is cui § si quis ob carmen ff eodem notat hic iurisconsultus ibidem, et quinimo tenet, quod non prohibeantur testamentum condere, qui ex alia causa facti sunt infames. 16. reus laesae Maiestatis L. quisquis Cod. ad Legem Juliam. 17. Captivus apud hostes L. eius ff eodem quod hic restringit ad hostes Romani Imperii etc.

Decimo octavo impeditur testari utroque oculo caecus. at de hoc hodie aliter contingit, testari enim permittitur, quomodo servet ea solemnitates L. hac consultissima Cod. qui testamentum facere non possunt, et omnia requisita in dicta lege sequentia primo quod testes sint vocati ad hoc, et quidem una cum tabellione. 2do ut nomina heredum ita exprimantur coram illis quod nulla dubitatio oriri possit. 3tio quod palam exprimat suam voluntatem tam circa heredes quam circa legata coram testibus quidem et tabellione. 4to quod eodem tempore et loco testes una cum tabellione sese subscribant. 5to quod ubi huiusmodi tabellio non sit habeatur adhibeatur testis octavus litterarum peritus qui se subscribat. Omnino caeci a tanta testium copia testamentum privilegiatum maxime illud inter liberos de quo infra: dicta hac nihilominus de testamento caecorum observari debent in eorum codicillis ut hic citato Lege hac consultissima. 323

Ultimo denique testari impediuntur qui Cardinales hostiliter insecuti sunt, percusserunt aut ceperunt vel socii fuerunt, aut fieri mandarunt, aut consilium dederunt, aut favorem quemdam exhibuerunt hisce Cardinalitiae dignitatis honoribus, imo neque huiusmodi hos ex testamento aliquid capere possunt aut ab intestato succedere ut habetur capit. felicis de poenis in 6to. 324

hac novemdecim illa genera, quorum meminit Angelus Decleus, quasi eorum qui testari nequeunt, qui tamen ad quindecim genera revocari possunt, quomodo sequentibus 5 versibus continentur.

Testari nequeunt impubes, Religiosus.
Filius in sacris, morti damnatus, et obsessus.
Prodigus, ac stultus, dubius, servus, furiosus.
Crimine damnatus cum muto, surdus, et ille
Qui Maiestatem laesit, sic caecus et ipse.

325. Circa quae breviter notandum est imo quia in his versibus filius in sacris, non quasi filius in non sacris, sive quod tamen filius est, testari potest, sed supposito filium qualem, ubi bonorum copia destitutum, ita est testandi incapacem esse juridice iste poeta magis de filio in sacris loqui voluit contra introductum desuetudinem, quo filii in sacris constituti ante parentes e vivis sublati, bona sacra, non illa duntaxat quae industriaria et patrimonialia supra diximus de clericorum dominio agebamus, sed et sacra id est ea quae fabricis renovandis aut pauperum inopia sublevanda depulabantur, suis parentibus aut amicis contra decreta canonum per testamentum relinquere cogitabant, hos ergo testari non posse intellexit, de quo nitoque in multis locis contrario vigens consuetudo. Videantur ea quae dicta sunt supra de dominio clericorum. Notandum 2°. nec solum mutum nec solum surdum sed mutum simul et surdum excludi a facultate testandi si litteras nesciat, non tamen si scribere soleat, et signis voluntatis suae satis expressivis scriptum rati habere possit. 3tio nec excludi caecum uno oculo sed utroque et quidem a solo testamento scripto et clauso, non autem a testamento nuncupativo si errori ut dictum est debite praecaveat. 4to per crimine damnatum intelligi publicum usurarium percussorem Cardinalis, aut quemvis huiusmodi laesionis cooperatorem, item damnatum ex libro famoso qui tamen omnes immo post sententiam judicis excluduntur a facultate testandi, ut cum aliis docet P. Paulus Ebersp fol 434 ad haec de iis qui testari prohibentur sint dicta satis.

326. Habetque dictum est quinam in testamento testes agere, quive per se testari

aut quae testamenta a Lege prohibeantur, restat ut et dicamus, qui heredes scribi
qui non scribi possint. De his ergo in genere loquendo quis est sententia
ius naturale heredes institui posse omnes homines et amentes, surdos, mutos servos, ac
imo totas hominum communitates Civitates rapturas. Iure vero positivo quidam
inhabilitantur ut per hereditatem succedere nequeant, huiusmodi sunt imo.
Apostatae et haeretici usque ad heredes, si tamen intra unum annum non poenituerint
et satisfecerint ut cum Lessio C. 19. n. 60. notat Lugo Sect. 5. et Burgh.
n. 95. 2do qui Cardinales persequuntur eosque percutiunt vel capiunt capitulo
Felicis de poenis in 6to. 3tio civitates hostium L. omnibus ff. ad Trebellianum
sicut et communitates Judaeorum L. 1. Cod. de Judaeis. 4to damnati ad metalla
quive ob crimen aliquod active testari nequeunt. 5to hereditatis incapax
est ipse haeres et eius legatarius, si testatorem occidunt L. ultima § ultimo
ff. de bonis damnatorum, idem est si accesserint ad uxorem testatoris, si
dum testator mente captus fuit, illius curam non habuerunt, aut captivum redimere
neglexerunt.

Cuinam vero hereditas in hisce casibus adiudicetur adeo certum non est inter DD. Sunt 327.
qui volunt heredem huiusmodi censeri pro non scripto, adeoque succedere in bona
testatoris eos, qui successissent ab intestato, consequenter heredem etiam ante sententiam
Judicis teneri illis cedere bona testata, et hanc sententiam tenent plures quos
refert Sanchez L. 4. C. 1. de testamentis dubio 38. n. 4. et probatur haec
opinio ex sola Lege si ab hostibus § si vir. ff. soluto Matrimonio ubi dicitur
si vir uxorem suam occiderit, dotis actionem heredibus uxoris dandam esse proculus
ait et recte. unde inferunt idem de hereditate dicendum esse.
Sunt alii plurimi qui volunt huiusmodi hereditatem devolvi ad fiscum propter
delictum heredis, adeoque legem huiusmodi esse poenalem, proinde cum Leges poenales
ordinarie non obligent in conscientia nisi post sententiam, volunt, reum heredem ante
sententiam Judicis sibi hereditatem retinere posse, nec teneri eam fisco resti-
tuere. hanc sententiam de herede occisore ut certam prosequitur Molina
disput. 178. in principio pluresque alios patronos congerit et sequitur Sanchez
et videtur quasi innegabilis ex Lege ultima ff. de bonis damnatorum ut
advertit Lugo hic Sect. 5. n. 75. fol. 358. ubi eam veriorem sententiam
appellat, nec non ad legem pro altera opinione propositam respondet.

id ēē speciale q̄stitutum de bonis dotis, adeoq̄s ad hæreditatem n̄ ēē exten-
dendum, præterea inferens, q̄d si vir uxorem in adulterio deprehensam ex
propria authoritate occideret, n̄ lucrareṫ dotem, nec illa bona quæ ob
adulterium uxoris leges marito adiudicat, quoniam qui ius sibi proprio
authoritate dicit lucrum legale n̄ acquirit, ut ingt Sanches. n: 56.
hoc ē extendendum ē ad eum casum quo filius patrem aut pater filium
occideret ut cum aliis docet molina disput: 178. § dubitabit forte.

328. Dixi tn̄ hanc sententiam de hærede occisore ut certam prosequi Molinam, ↄ
aliud ē ut notant DD. procul dubio dicendum ē de legatario, legatum etenim
in hoc casu n̄ pertinere ad fiscum, sed absq̄s ulla sententia iudicis devolvi
ad hæredem defuncti ferè concors DD. opinio ē, ↄ præterea se extendit
ad fidei comissum, item ad legatarium qui testatorem testari prohibuit
aut fecit testamentum revocari, ubi tt legatum dei fisco ut notat Molina
communiter tn̄ teneri, legatarium ante sententiam iudicis legatum ius ratione domi-
ni et iniuria illata teneri restituere, quorum intererat testamentum fieri
aut factum n̄ revocari q̄d universaliter in hoc materia rerum arbitros fuit
ut res testata aut legata ex huiusdi occasione fisco danda eidem dari ā Dteal
ante iudicis sententiam, debeat tn̄ pro rata damni illis satisfieri, quorum
intererat testamentum fieri, si successionis ius quoddam habuerint.

~~testatorem~~ testatorem occidente fugat legatorius Germanice der Inzügige ... a Joost ... 21.

329. Si hæres accesserit ad uxorem testatoris, idem ā potiori ē de legatario, hære-
ditas ei ut indigno auferri et tradi fisco ut ait Lugo n. 79. q̄d ē fit
in eo casu, quo dum testator mente captus erat, hæres eius curam n̄ habuit:
si vō captivum redimere neglexit, et testator in captivitate mortuus ē,
hæreditas auferṫ hæredi et tradiṫ fisco ad redimendos captivos, ut
cum molina docet Lugo loc. cit: ubi ē advertit, q̄d q̄tties in casibus hæredi-
tas fisco applicaṫ, hic teneaṫ ad oīa debita defuncti sed solus hæreditat
ex L: n̄ puto ff. de Jure fisci, item ad oīa legata si fisco superesit ista
bonorum pars, hac aūt deficiente poterit ex legatis q̄rtam falcidiam
detrahere.

330. Vō hæredes institui n̄ pnt illæ comunitates religiosorum, q̄bus saltem in
communi bona imobilia possidere permissum n̄ ē, quales sunt conventus minorum
de observantia et Capucinorum iuxta Trid: sess. 25. c. 3. q̄bus annumerari

professi societatis Jesu imo tota societas ut cum aliis sentit Laym: l. 3. tr. 5.
c. 5. rationem addens, quoniam privilegium illud seu concessionem Trid: bona
imobilia et reditus possidendi societas non acceptavit, ubi e. refert partem
suarum constitutionum ex parte 6ta c. 2. §. 12. in hac verba non solum particulares
professi, et Coadjutores, formali hereditariæ successionis non erunt capaces,
verum nec domus nec Ecclesiæ, nec Collegia eorum ratione: sic enim omnibus litibus ac
controversiis præcisis charitas cum omnibus ad Dei gloriam melius conservabitur
ex quibus patet esse non religiosos privatos duntaxat, sed nec integram
societatem hæreditatis acceptandæ esse capacem.

Additur tamen in hac constitutione, quod bene notandum est, nec domus, nec Ecclesiæ, nec 331.
Collegia eorum ratione. in hoc enim differt societas Jesu a conventibus minorum
et Capucinorum, quod hi absolute heredes institui nequeant, sive deinde hereditas
transferatur ad eos ratione suorum professorum, sive simpliciter, et non intuitu professorum,
econtra societas Jesu tantum vindicat eorum ratione, id est, intuitu suorum
professorum, unde bene succedere potest, si ex alio titulo heres instituatur, ita tamen,
ut si in hujusmodi hereditate bona forent imobilia, quæ non eorum scilicet Jesuitarum
usui et habitationi deserviant, vendi debeant, alias esse possidere nequeunt
ex parte 6ta suarum constitutionum C. 2. §. 5. ista tamen de hereditate sunt
intelligenda, non de legatis ut bene advertit Adamus Burghaber hic n. 96.
dicens: sicut minores et Capucini legata et alia dona admittere possunt,
ita et societas Jesu, etsi ea intuitu alicujus professi deferantur, modo
legata non fiant in tanta quantitate, ut æquivaleant hereditati, et in fraudem
legis prohibentis ne scribantur heredes, facta censeantur, hæc ille loc. cit.

Praeterea ad validitatem testamenti requiritur, ut absolvatur quare ut recte 332.
notat Amicus hic sect. 2. n. 8. etiamsi coram legitimis testibus inchoatum,
si tamen illud non perducatur ad finem et quia testator non prohibuit eo alteram
eadem immisit, testamentum nullum est, nam § ex eo autem solo Instit. quibus modis
testamenta infirmentur absolute concludit, imperfectum testamentum sine dubio nullum
est. irritatur etiam testamentum, quod testator non providit de posthumo, id est, de eo, 333.
qui post testamentum est natus, nisi idem posthumus moreretur ante testatorem; idem
est ut ait Angelus de quasi posthumo ut est arrogatus, et ille qui tempore testamenti
suus non erat, est autem suus tempore mortis. Et quod heres aliquis exheredatus

improbat eam exhaeredationis, ut est per sententiam rescindi. 3tio si testator patiatur capitis diminutionem, ne iterum fiat civis Romanus, id est sui juris, aut incola Civitatis. 4to si contra primum testamentum condat eidem in quo primum revocat. 5to si haeres scriptus haereditatem non adit, aut si ante eam aditam est vivis decesserit. 6to si conditio sub qua haeres institutus est defecerit. Videri poterit hac de re totus titulus Instit: quibus modis testamenta infirmantur.

Sectio 4ta.

De

Subjecto passivo, destinato et testamentis in specie.

Priori sectione testamentum in genere satis ample latque examinavimus, cum vero a positis in genere solemnitatibus aliquae ultimae voluntates eximantur, quemadmodum testamenta privilegiata, de his in specie hac sectione tractabimus, prius vero de haereditatis subjecto passivo in specie nimirum de haerede destinato, quinam scilicet ab hoc testatore in suis haeres institui possit, agemus, quinam est in genere capaces, quinam incapaces successionis sint, dictum est supra.

333. Notandum igitur est, haeredes alios esse et dici tales a testamento, alios ab intestato, hi sunt, qui naturalis conjunctionis ratione sine ullo testamento in bona alterius succedunt, illi econtra sunt, qui tamquam bonorum suorum successores determinantur a testatore. Ex his alii dicuntur haeredes ex asse, alii ex aliquota vel semisse. Haeres ex asse est haeres universalis omnium bonorum et jurium defuncti, econtra haeres ex aliquota vel semisse est haeres particularis, qui scilicet in aliquam portionem jura aut bona defuncti succedit. Horum deinde alii sunt necessarii, alii non necessarii, necessarii sunt, quos testator in portione legitima instituere cogitur, nisi justam exhaeredandi causam habuerit: sunt autem haeredes necessarii in primis descendentes filii et filiae, nepotes et neptes, his vero deficientibus ascendentes pater et mater, vel avus et avia si neuter parens superstes, in locum patris quidem avus paterni, in locum matris avus materni, ut habetur in authent: de haeredibus ab intestato § generaliter omnes. Haeredes non necessarii sunt illi, quos testator pro libitu instituere vel praeterire potest.

Cum dictum sit haeredes neces[sa]rios in portione sua legitima praeteriri non posse, sed eos instituere testatorem compelli, merito dubitari potest, et sciri oportet, quae 334.
haec portio legitima sit. De hoc ergo dicitur in authent. de triente et semisse et authent. novissima Cod. de inofficioso testamento, portio legitima sit triens haereditatis, si non plures liberi, quam quatuor masculi et foeminae existant, si vero plures liberi extiterint, quam quatuor, portio legitima eorum sit semis: quo autem haec clarius pateant, ita intelligenda sunt, ut ait Burghaber, si plures filii, quam quatuor fuerint, legitima filiorum erit pars dimidia bonorum patris inter hos filios dividenda, si vero quatuor tantum fuerint liberi, tertia pars bonorum ipsius inter eos pro legitima dividetur, et hoc iure communi caesareo in dictis authent. statutum est, pro diversis tamen regnis et provinciis huiusdi legitima diversa ~~portio~~ constituta est, quod ait Laym. hic C. 5. n. 10. in numero filiorum est numerandum et illum, qui omnino haereditati renuntiavit, non exhaeredatum ex iusta causa, neque eum, qui ob ingressum religionis et solemnia vota est factus incapax successionis, uti sunt professi minoritae, Capucini, et Jesuitae de quibus priori sectione dictum, unde aliorum ordinum professi velut Benedictini, bene numero filiorum venient. Aliud quoque insigne est legitima, quod a testatore et parente nullum onus aut gravamen illi apponi possit ex L. quoniam Cod. de inofficioso testamento, idque tenet, etiamsi filius ipse consentiat cum praeiudicio suorum descendentium, quippe quibus in legitima portione noceri nil potest, ut docet Vasquez de testamentis C. 6. n. 9. aliud foret, si filius consentiens liberos non haberet, licet enim sicut legitimam absolute acceptare non tenetur, sed aliis donare potest, ita etiam iure suo cedere poterit de non imponendo onere quoad legitimam.

Quoniam de legitima in praesenti agere coepimus, eius quaestionem plenius decidemus. unde imo sicut filiis legitima debetur triens, si quatuor tantum aut pauciores fuerint, ita si nullus descendentium nationum adsit, legitima debitur parentibus itidem triens, si superstites fuerint, et ei, qui ex illis supervixerit, quod si vero uterque iam fatis decessit, legitima debitur avis ita, ut in locum patris veniant avus paternus, in locum matris maternus [illegible] 335.

ut habetur in cit. § contrarius autem. authent. de heredibus ab intestato, ita quidem, ut si alicui seu descendenti seu ascendenti portio legitima iure institutionis sive hereditatis non relinquatur, attendendum sit, num in aliqua minore quam legitima portione tamen heres instituatur: non adiecta ingratitudinis causa, an vero in nulla? si enim in minore portione institutus est, competit ei actio ad petendum complementum legitimae authentica ut cum de appellatione cognoscitur, § hoc autem disponimus, duratque ei actio 30 annis ut quis ius tenet. quod si abs(o)lute praeteritus, ita ut nihil penitus ei relinquatur, iterum distinguitur, an causa exheredationis apposita sit an non, item si apposita sit an legitima sit an non: si legitima non fuerit, ipso iure testamentum nullum erit quantum ad hereditatem, tenebit tamen quoad legata et fidei commissa datione tutorum &c. iuxta authent. ex causa de liberis praeteritis. si vero causa legitima exheredationis testamento apposita fuerit, eam tamen heres institutus probare non potuit, libero praeterito dabitur querela inofficiosi testamenti, per quam intra quinquennium testamentum evacuabit, huic enim querelae movendae non datur nisi quinquennium, intra quod quod agit, agere debet, L. si quis filium iuncta L. scimus § illud praeterea, Cod. de inofficioso testamento. quod si nulla penitus causa adiecta fuerit, cur exheredatus fuerit, idem dicendum est ac si non legitima causa apposita fuisset, consequenter testamentum nullum erit.

336. Haec tamen de legitima portione variorum heredum non sunt intelligenda nisi de bonis privatorum, et iis quidem quae sunt de substantia patris, non item ex bonis feudalibus quae dantur ex pacto et providentia secundum gratiam et liberalitatem concedentis, ut ex Andrea Fachinio docet Laym. loc. cit. aliud enim in hereditate summorum Principum evenire docet experientia: regna enim, ducatus, Comitatus ordinarie ad primogenitum devolvuntur, secluso filio secundogenito aliisque nascendis, illis tamen sufficienti sustentatione pro conservanda dignitate status ac familiae assignata. aliis hoc circa legitimam dicta sunto, iam quomodo et qui in testamento universaliter heredes institui possint, videamus.

337. Primo institui potest ex asse et tamen heres universalis omnium bonorum a Titio defuncti filius familias non solum legitimus, sed etiam in defectu legitimi naturalis, et tandem spurius etiam in defectu legitimi et naturalis, nisi per dispensationem fuerit legitimatus

propter subsequens Matrium naali tn filio familias concedi a iuris consulto Claro
ex in praesentia legitimarum ex haereditate patris unica uncia, ex paterna vero haeredi=
tate permittit, ut naales cum legitimis succedant aequis portionibus ex L. si qua illu=
stris Cod: ad Senatus consultum Orficianum. Dixi tn posse instituere filios
naales haeredes, eos e pater non tenetur instituere, nisi legitimati sint, ut ex communi
Claro docet Laym: loc. cit. n: 14. ad quorum meliorem intelligentiam notandum est
filiosfamilias alios esse legitimos alios illegitimos, legitimi sunt, qui ex thoro
legitimo marito scilicet et uxore in facie Ecclesiae Matrium adinvicem pollicitis: Illegi=
timi econtrario sunt qui ex thoro illegitimo nascuntur, duplicis autem thorus illegitimus iudicatur
scilicet prout conveniunt vir et mulier, qui in facie Ecclesiae quidem non adinvicem desponsati non
sunt, tales tn personae sunt, quae dirimens aliquod Matrii impedimentum non habent, nati filii ex huiusmodi
coitu dicuntur filii naales. qui per subsequens Matrium ante partum huiusmodi filiorum
initum legitimantur. alter est longe illicitus scilicet damnatus coitus, qui tunc contingit, quando
duae personae habentes impedimentum aliquod dirimens conveniunt, v.g: duae desponsatae quorum
una alteri non adinvicem, duae consanguineae intra tertium gradum aut cum altera utra persona
Ecclesiastica Clerico monacho, et moniali etc. et filii ex huiusmodi damnato coitu proge=
niti spurii dicuntur, qui iuxta Tannerum q. 7. n. 311. a neutro parente aliquid possunt
petere, etsi alteram prolem non habeant, praeter alimenta, quae eis a parentibus dari, eo
casu quo aliunde sustentare se nequirent ex Capit. cum haberet, de eo qui duxit in
Matrium, et hoc in utroque foro communiter receptum est.

2do haeredes institui possunt et debent, nisi causa exhaeredationis adsit nepotes et neptis 338.
eo scilicet casu, quo filius testatoris legitimus nepotum eiusdem parens prius vivis
decessisset, hoc tn discrimine ut communiter tenent DD, quod filiifamilias super=
stites succedant in capita, nepotes econtra tantum in stirpes, adeoque nonnisi sibi fungi
tn solummodo accipiant, quantum caperet eorum parens superstes dicendo de legitima
servata tn salva filiisfamilias legitima nepotes et neptis per testamentum in bonis
avi plura participare possunt. 3tio haeredes institui possunt parentes testatoris,
et universaliter loquendo a testatore de bonis suis legitimorum instituti haeredes naturales qui
sunt spurii, et spuriorum liberi in horum defectu e parentes, aut si hi iam
fatis functi sint eorum avus, in aliis autem sibi appropriatis bonis instituere
potest, quoscumque voluerit, dummodo haeredes esse iure non prohibeantur de
quibus supra dictum est, quibus adnumerat Franciscus Sanchez Episcopus
Vasionensis in sua Theologia morali fol. mihi ~~[illegible]~~ 124. Sin

Consuetudinem multorum locorum maximè regni galliae ob edictum Francisci Imi
Francorum regis editum anno 1539. Tutores, Curatores, Custodes, caeterosque adminis-
tratores, quibus omnibus interdictae omnes donationes, promissionesque sive inter vivos sive testamen-
339. stant ea penitus nulla sint. NB bene, quod tamen in hac mea terra filii vel liberi simpliciter
ultimus, filiosque legitimos solum intelligens, unde liberi naturales nisi legitimati fuerint non
sunt heredes necessarii, adeoque nec eos pater in testamento instituere tenetur. quoad spurios vero
attinet, tum à patre aut matre heredes institui non possunt, quoniam in L. Licet Cod.
de naturalibus liberis abstule dicitur, sed qui ex damnato sunt coitu, omni penitus beneficio
secluduntur, eos tamen ut notat Layman hic n. 1. avus deficiente prole legitima insti-
tuere posset, non tamen in vita patris, ubi addit, ab aliis item non ascendentibus nil
prohibet, quominus spurii heredes instituantur, et ab intestato succedant fratribus
aliisque consanguineis ulterius §. 2. d. 4. ff. unde cognati. at haec de successione per
testamentum ex instituto satis.

340. Ab intestato ante omnes alios liberi legitimi pariter succedunt, aut in locum eorum
nepotes ita tamen, ut dum filii in capita, nepotes in stirpes tamen succedant, his autem
omnibus deficientibus veniunt ascendentes pater et mater, aut in eorum defectu avus
et avia: neque horum altero superstite succedunt fratres et sorores, ita tamen, ut fratrum
maior ratio habeatur fratrum eorum, qui ex utraque parte ascendentium conjuncti
sunt, quam privignorum, sed et hisce è vivis sublatis, et relictis per eos liberis,
hi succedunt, et quidem in capita non tamen in stirpes, attamen et hic sunt praeferendi e
conjugi utrique ascendentium germani, quam privignus et privigna, et sic successio
propagatur usque ad 10mum consanguinitatis gradum post quos si consanguinei deficiant,
succedit uxor, et hac deficiente fiscus, quod si neque fratres neque sorores nec
inde progeniti liberi legitimi adsint, successio statim devolvitur ad
propinquos collaterales usque ad 10mum gradum inclusivè ita, ut si unus pro-
pinquior sit, excludat caeteros, fitque haec successio in capita et non in stirpes.

341. Illud etiam sciendum est, quod ex Lege foemina Codice de secundis nu-
ptiis, uxor habens à priore marito liberos, et ad secundas nuptias
transiens quidquid à priore marito donatione aut testamento
acquisivit, eiusdem Matrimonii liberis cedere iubeatur, simi-
liter est si maritus alteram ducat uxorem ex Lege generaliter
Codice eodem. Porro hereditas ipsa statim devolvitur

ad haeredem ita ut acquirat ius ad rem circa illam haereditatem etiam
antequam illam adeat: quamprimum autem illam adierit, id est, in eam ut
suam consenserit, ius tum in re et onus, unde supra vires haereditatis tenetur
ad omnia debita defuncti, et non ad ultra saltem in foro conscien=
tiae, tamen aliqui velint quod in foro civili etiam ultra vires teneatur
eo casu, quo intra sexaginta dies Inventarium non fecerit, quod si
vero intra dictum tempus inventarium confecerit, neque in foro
civili ultra vires haereditatis tenebitur, imo deductis expensis
funeris, et solutis debitis saltem 4tam partem haereditatis restantis sibi
retinebit. quod si tamen probe legato ultra non adsit, de his eam detrahere
potest beneficio falcidiae ut communiter tenent Doctores.
4tor testamenta ab aliunde ad testamentum a iure requisitis solemnitatibus saltem
ex parte absolvi, ut valeant sine iis, dictum est supra, nimirum testamentum ad pias
causas testamentum inter liberos, testamentum militum, et testamentum rusticorum: quorum
quo ut haec subsistant requirantur, in praesenti resolvens.
Primum ergo inter testamenta quidem non solemnia est testamentum ad pias causas, sive idem
a potiori de legatis dicendum est, quo fidelis testator executorem sui 342
testamenti obligat, ut bona a se relicta vel in Redemptionem Captivorum,
vel ad instituendum titulum Ecclesiasticum, vel domum Dei aedificandam, ditandam
exornandamque vel in alimenta pauperumque expendat, quoniam ut quidem
suorum bonorum haeredes essent sua libera et efficax est voluntas. hoc testamentum
tanto gaudet privilegio, ut non nisi perfecta ultimae voluntatis expressione
quomodocunque manifestata sine omni propriis iuris solemnitate firmari
testamentis et L. una Cod: de SS. Eccles. unde Pater Sporer hic n. 6.
docet quod si testator tale testamentum scripsisset, et scriptura manus testatoris
esse probaret, et sine ullo alio teste validum foret testamentum: item si testamentum
sit nuncupativum, quod sufficiat qualiscunque signo externo facta voluntatis
suae ultimae declaratio, quod ita maxime verum puto si geminis saltem
testibus, qui iuxta multos et foemina esse possunt, praesens fuerit, quoniam
Pontifex Alexander 3tius in cit. capit: relatum mandat iudicibus

ut res civilis et sim. leges sed canonum decreta duobus solum testibus coram
tractent, quippe scriptura testante in ore duorum vel trium stat omne
verbum: unde si heredi undecunque indubitate constet, etsi in foro externo
probari non possit, testatoris animum ita intentum fuisse circa pias causas,
tenebitur in conscientia hujusmodi legata in causas pias expendere.

343. Dices sed quod si testator pro salute sua animae aut heredem aut legatarium scripsit Titium et aliud opus pium, quod tamen Titius suscipere non vult,
an illud heres pro se retinere poterit, an adhuc tenebitur in alios pios
usus expendere?

R. Cum Franciscus Generalis procul dubio est, quod sicut pro salute animae
heres aut legatarius institutus suo legato simpliciter defraudari non debeat,
sed valere tamen quantum potest prosequitur, unde consequens est heredem aut testamenti
executorem teneri hujusmodi legatum in alios pios usus impendere, nisi aliunde
constaret testatorem eo casu, quo institutus Titius legatum suscipere non
vellet, pro anniversario aeterno taleros 100 v.g. hujusmodi legatum arbitrio
heredis indifferenter applicandum reliquisse.

344. Illud quoque testamenta aut legata ad pias causas speciale quoddam privilegium
est, quod illorum valor et firmitatem teneat in testamento alias manco et nullo
propter mortem supervenientem, etsi circa alia irritum sit ex L. sicut qui
ff. qui testamentum facere possunt, et hoc fere communis DD. est Laym. Suarez, Covarr.
Molina, Vasquez et al. apud Dianam parte 4. tr. 6. resolutione 39 per
videri. neque minus aestimandum est illud quod hoc testamentum aut legatum valeat,
etsi alterius arbitrio committatur, v.g. dum dicit bonorum meorum instituo
heredes pauperes illos aut illa loca sacra, quae confessarius meus denominaverit
ut docet Suarez ex quo in hic n. 70. immo est audiendus est confessarius de
quo per testatorem dictum est duobus aut tribus testibus praesentibus, saltem
illo ~~sed~~ super certis legatis ad pias causas dispositurum, dummodo id facile
verisimile habeat quod locum maxime obtineret in restitutionibus occultis ubi
ad parcendum famae testatoris in testamento heres obligari stipulante omnia

Confessario certa summa tribuatur sub conditione illo eum expendenda,
cujus nulla ratio ab illo exigi possit, quod ob paritatem rationum est valet,
si confessarius schedulam testatoris manu signatam ostendat, in qua certa
summa ab herede danda confessario ad usus pios non manifestandos statuitur:
siquidem legata et testata ad pios causas valent, quocunque de allegata mente
testatoris rationabiliter dubitari potest.

Alterum testamentum privilegiatum est testamentum inter liberos, quod tanta nititur gratia, 345.
ut de iure veteri nec numerus nec qualitas testium requiratur nec sigillatorum
subscriptio L. hac consultissima § ex imperfecto Cod. de testamentis, nisi
forte fiat in scriptis, tunc enim ad cavendas fraudes instituit Justinianus
de testamentis imperfectis authent: non esse validum, nisi subscribatur a testa-
tore, aut certe ipse testator cujus liberorum nominatim suas portiones
assignet, ut tunc omnibus nec testes requirerentur, si notitia de scriptura test-
atoris adsit, cum ubi nova constitutio nil praecipit, standum sit iuri
antiquo, secundum quod valet etiam sine testibus juxta Sporer fol. 398. Satius
nihilominus maxime in testamento nuncupativo adhibentur duo vel tres testes ut
notarius consultus clarius, ne forte contra errorem aut fraudem quaedam
oriatur praesumptio: haec de testamento inter liberos, quod describi potest testatio
ab aliquo ascendente patre, matre, avo etc. suis descendentibus facta.

Tertium non solenne testamentum militum dicitur, ad cujus valorem, si miles sit 346.
in actuali belli acie sufficit qualiscunque sive in arena sive in vagina
signatio ultimae suae liberae voluntatis facta ante duos vel tres testes etiam non
rogatos ex L. milites de testamento militis. Quartum denique est
testamentum rusticorum, rusticis enim concessum est L. ultima Cod. de testamentis
quod si rari testantium, nec plures quam 5 testes haberi possint, etiam 5 sufficiant
tam in scripto quam nuncupativo testamento, ita quidem, ut nec subscriptione
egeat si scribentium copia absit, secus si ea facile haberi possit, tunc
enim etsi unicus tantum aut duo eorum scribere possint, illi loco sui et aliorum
se subscribere deberent, ut cum communi consentit praxis.

His ex amico adnumerari potest testamentum coram Imperatore aut alio quodam 347
summo principe factum, utpote quod ex Lege omnium Cod. de testamentis nulla

BLB BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK
gefördert durch Baden-Württemberg MINISTERIUM FÜR WISSENSCHAFT, FORSCHUNG UND KUNST

alia solemnitate adhibita validum ē, nec ñ per alias testamentum conditum tpre pestis, ad cujus validitatem ob periculum contagionis ut vult Baldus cum sa verbo testamentum sufficiunt 5 testes, imo ut alii putant, si sufficienter explicat voluntas testatoris, sufficiunt duo & tres testes masculi si & liberi possunt, sin ē foeminæ ēē poterunt. At nihilominus alii, qui quoniam specialis legis dispositionem circa testamento hoc tpre condita nullibi appareat, requirunt ordinariam juris solemnitatem et 7 testes hoc uno admisso, qd hi testes ratione periculi ñ debeant simul et semel adesse, sed sufficiat si successive adsint, neque ego æstimo requiri, ut testatorem actu videant, sed sufficiet qd de fraude ñ inveniente certiores eum audiant obstante inter eos pariete ratione periculi papiro aut linteo velato.

Sectio 6ta.

De Executore testamenti, & dum Confessarius ad formandum testamentum in Consilium vocato agendum sit.

348\. Cum testamenta firmentur morte testatoris ut Apus hab. 9. et ex eo communi Canonistarum sic et legistarum &c, adeoque sit ultima voluntas defuncti qui illam in propria persona exequi ñ pt, alius in testamento nuncupatur, ut vices defuncti subeat, aut si in testamento specialiter ñ nominetur, neque heredi hoc onus imponatur, á judice talis constituitur, qui postquam officium acceptabit, tenetur in conscientia fideliter testatoris voluntatem adimplere, idque ante completionem undecim mensium nisi legata fuerint ad pias causas, hoc ē intra sex menses exequi debet, ita, ut ē sub pœna ecclesiastica ab Epo ad id compelli possit, ñ minus quam á judice sæculari sic et ecclesiastico adigi pt ad fungendum suo in hac parte officio; si intra undecim menses sæcularia legata expendere neglexerit cui proinde ut suum officium recte adimpleat.

349\. Sciendum ē quamam specialis intentio testatoris fuerit, ultima ē voluntas defuncti ut ait D. Gregorius C. 3. Epist. 9. omnibus modis servari debet, adeoque ut scribitur ex authent. de Ecclesiasticis titulis et Ludovico Miranda Collegit-

prorsus si à testatore pauperes simplr. heredes instituti sint, neqs aliqd colligi poss. qd noie pauperum e monria intellexerit, hereditas distribuenda e vere pauperibus, qui sub quotidiano vitæ nrio destituti aut ostiatim stipem cogunt aut domi famem sustinent, n am monriis Xenodochiis qui annualem eumqs sufficientem vitæ suæ sustentanda proventum habent, inter monria qqs preferenda st claustra monialium qm virorum, ut qpote ordinarie magis egentia ut idem Ludovicus Miranda dicit.

Quod si in testmto legatum sit dubium ratoe persona, qm sunt duo st qui eodem noe in testmto assignato appellari, nec aliunde de mente testatoris sufficienter costare poss, aequitas qdm ndolis petere videtr, ut legatum partiatr aeqs inter illos, attn ad cavendas lites bono publico sume necias statutum e, ut legatum eiusmodi corruat et pro nullo habeatr L. si quis de pluribus 27. ff. de rebus dubiis, id tn de legatis profanis tm intelligendum e, n de Ecclesiis aut ad pias caas, q qtrm pst tm obtineretur authent. de Ecclesi: iuris titulis C. g. Caeterum Executores testamtorum e poss ut habet Angelus vbo Executor sive Laici sive Clerici sive religiosi exceptis fratribus minoribus nisi in legatis ordini monialium s: Claræ in minorica, dmdo religiosi ad exequendum a suis superioribus licentiam obtinuerit: praeterea exigitr ut executor n sit qui surdus e et mutus servus prodigus furiosus &c. st in qbusdam locis e pro executore feminam deputari, de quo videri pt cit. Angelus loc. cit. ubi plura alia de executore resolvit, attendenda qqs st specialia locorum statuta. iam breviter qd confessario agendum sit si in consilium vocetr, videamus

Confessarius qd qui ab aegroto informando testamto cosulitr, ante oia 351.
bene et cum Deo faciat qd facit n turpis lucri grâ, quoniam res agenda e conscie, q ardui admodum momenti e. videat imo qualis st de statu aegroti spirituali, num n sint aliqua vota exequenda, aut aliqua forsitan iniustitia in acqd seu debita, et iniqua rerum possessio, ut inde restitutionis onus exiri poss, cuius si qd deprehenderit, roget, instet opportune importune, ut aegrotus adhuc inter vivos superstes satisfaciat, e si periculum infamiæ timeret, ut tibi secretam debiti aut alteri alicui certam summ

praestet, quo omnino satisfieri possit, nisi ratione scandali fortassis publici publice restitutio facienda est, aut certe sub praejudicio de testamento ad pias causas haeredem obliget, ut sibi tanta summa a haerede detur, quam certa et occulta sine onere rerum pro salute testatoris ac expendat: cum enim non dimittitur peccatum nisi restituatur ablatum poenitenti Confessor fructum sacrorum imper-tiri non audet, quamdiu de sufficienti satisfactione intenta et curata ei non constet.

352. Animae statum secundum Deum ut oportet recte constitutum si eum audeat ad consulendum in eo, in quo ejus consilium rogabatur: imo quando liberos attendat testatoris, hortatur, ut etsi ultra legitimam eis secundum jus civile nihil teneatur, nihilominus majorem eorum rationem habeat quam aliorum, et si legitima ad eorum statum juste conservandum non sufficit, hortetur, ut legitimam de suis magis dividendam faciat, item ne sine causa ex mero inordinato affectu uni liberorum plus tribuat quam alteri, quum illa inaequalitas facile odiorum et invidiae, ac et non parvae contra justitiam adeoque id in justitia et valide et licite facere queat, periculum contra charitatis aut aequitatis distributivae facile imminere possit, si inter liberos, quorum ratione generis inaequalitatem haereditatis posuerit: inordinatus hujusmodi affectus censeretur, si ideo inaequalem constitueret portionem, quoniam unus in physiognomia sibi magis assimilatur quam alter, unus matrem magis dilexit quam alterius, aut quoniam ex suo consilio alter religionem clericalem ingredi neglexit, dum alter cui primus tradit, contra ejus consilium illam ingressus est, quod plane improbum foret. unde

353. Dixi ne sine causa ex mero appetitu inordinato uni liberorum plus tribuat, etenim causa in quibus sine omni noxa, imo et laudabiliter hujusmodi inaequalitas constitui potest, et ab ipso Confessore consuli, si viderit legitimam pro altero sufficientem, insufficientem esse pro altero, hujusmodi causa est, si testator filios habuerit diversae aetatis et rationis, ex quibus unus jam est Academicus, aut ita constitutus, ut sibi ipsi de variis facile consulere possit, econtra alter tamen est rudimentista, aut tenerae nimium aetatis, qui proinde pluris indiget defuncto parente ut statum natalibus decentem instituat, quam alter: in hoc casu procul dubio sine noxa testator de suis [illegible]

iam utriusque legitima minori plura testari potest, quam alteri maiori, tum quia adhuc pupillus est, tum etiam quia plures sumptus ad studia sibi necessarii sunt quam alteri idem fere est de eo, qui suis obsequiis et officiis de testatore plura meritus est qui magis probus alibi et attendi debet ad [illegible], quam competendo patria ei certa iura indulget.

Filius ita pro statu suum bene provisis confessor consulat, ut eius coheredem instituat suam animam per naturalem mortem omni activo sui auxilio destitutam extra ea, quae liberorum pietas aut propria sua suffragia eidem conferunt, aut Christum Dominum: adeoque roget, ut pauperum inopiae sublevandae, redemptioni Captivorum, aut in aliud opus pium certum aliquid leget, idque magis per se in vita adhuc superstitem, quam per suos heredes post mortem exequendum inculcans, quod heredes et testamentarii tepide quoque immo nec semper satis fideliter eiusmodi legatis sese exonerent, unde magis attendendum est illud S. Luciae, quod matri suae dixisse fertur in Martyrologio ad 13tium Decembris in haec verba non satis Deo charum est, quod illi das quod tecum ferre non potes: si vis Deo gratum esse, hoc illi da, quo adhuc uti potes. 35.4.

Quod si testatorem ad huiusmodi pia legata inclinantem quidem, sed adhuc dubitantem videat in quodnam opus pium huiusmodi intenta legata convertere debeat, quod nimis quam frequenter accidere aliquoties ego iam per me in confessionali aliisque consultationibus expertus fui, magis consulendum esse arbitror, ut in subsidium pauperum redemptionem captivorum, aut missas pro se adhuc in vita aut proximo post mortem legendas, quam in anniversarium et perpetuum aliquid legent, satis quippe est meo iudicio uno anno eoque immo post mortem sortiri suffragia quadringentorum 50ta missarum, quam utique in anniversarium perpetuum legando centum talerorum, quadringentis 50ta annis in flammis purgatoriis praestoler modo totum numerum Missarum statim possit, quod adhuc satisfaciendum trecentis aut quadringentis [illegible] severus iudex placaretur, ita uno anno obtinere possit, quod tot annis expectare cogeretur: accedit quod per iniqua tempora quis facile frustrari possit si non toto certe bona magna parte fructuum sibi legatorum et exemplo dolendo sunt Ecclesiae illae, quae ab acatholicis una cum suis redditibus possidentur, unde multa anniversaria proh dolor non celebrantur. 35.5.

BLB BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK
gefördert durch Baden-Württemberg
MINISTERIUM FÜR WISSENSCHAFT, FORSCHUNG UND KUNST

Caeterum ut plures querelas devitet Confessarius magisque libera testatoris sit voluntas, summe consultum est, ut confessor in genere tantum de legatis ad pias causas consulat, non vero turpis lucri gratia aut sibi ipsi, aut in individuo suis Coenobii quendam laboret, quod maxime religiosi attendant, ne dum suos quendam nimium recommendent ansam praebeant testatori credendi, eiusdem confessarios potius divitiis et comodis sui conventus, quam animae testatoris esse sollicitos, unde sic et fervor in bonum Ecclesiae facile deprimere poterit. Supra est a Confessario attendenda sunt, ita ut si forte alicubi ingrueret, merito ad misericordiam testatorem disponeret, suadendo ut pauperum inopiae potius consulat et sic ita per Eleemosinas redimat animam suam de manu severi Judicis, quam missas legi sinat, quoniam de tempore potissimum illud valet, quod uni ex meis fecisti minimis, mihi fecisti, ipse est nostra hujus operis misericordiae Deo misericordissimo pro tali necessitate gratius longe erit, quam ipsa sacrificia missae, sic est dicente Propheta melior est obedientia quam victimae, nemo facile negare ausit supplementum extrema ut gravis proximi necessitatis placidius Deo esse quam officio, utpote quae charitatem proximi tantum commendat. At de confessario ista nobis sufficiant, propria est viri docti discretio facile supplebit quod in praesenti minus dictum est.

Sectio 6ta.

Supplementum materiae de testamentis.

Etsi sat copiose nostra de testamentis dicta sint, variat tamen ad plenitudinem doctrinae, quoniam aut in testamento eveniunt, aut quandam cum eo rationem habentes dicenda supersunt, quae breviter hac sectione disquiram in ea inter alia.

38. Codicillus qui est quasi parvus Codex, seu ultimae voluntatis dispositio qua circa testamentum anterius aliquid explicatur immutatur additur demitur sine directa haeredis institutione L. finali Cod: de Codicillis de hujus valore requiruntur testes 5 qui esse non rogati imo faemina esse possunt L. ultima Cod: de Codicillis notat Laym. hic capite 4. Dico codicillus est testamentum imperfectum, testamentum quod est ultimae voluntatis dispositio, imperfectum quam sit sine directa haeredis

institutione, sed tm in eo, ut dictum e circa testmtm aliqd immutar aut declarar: et casu, quo quis testmtm n condit sed heredibus ab intestato sua bona relinquit, in eo quasi parvo codice heredem suum e posthumum ad aliqd obligat, unde licet qd codicillus ordinarie n nisi post testmtm fiat, tn e sine testamento fieri pot: quare in genere codicillus dici pt ultima voltis dispositio heredi facta sine eius directa institutione. ex quo facile e videre e, quod etsi testmtm ee n pot nisi unum, adeoque posterius sit revocatorium sui prioris, id tn in codicillo n eveniat sed plures ee pont dummodo sibi n contrarientur eo e casu posterior valeat n prior: praeterea si rone solemnitatum n adhibitarum testmtm ia rone testmti n valeat valere tn pot ut codicillus, ut volis valebit dummodo verisimiliter mens testatoris praesumatur, ultima e voltis tn valere debet qtm pot, ut communiter dicunt doctores. Codicillus dici pt ultima voltis dispositio heredi facta sine eius directa institutione

Alterum e legatum qd ex § imo instit. de legatis, dr donatio quaedam a defuncto relicta ab herede tertio alicui praestanda. q definitio ex terminis ad sat nota, illud tn notandum e, donationem hujusmodi debere ee circa rem quandam particularem, q sale n habeat ratem hereditatis, q fall ut distinguatur a fidei comisso generali. de legatis sic sentiunt DD., qd si absolute i e sine conditione facta fuerint transmittantur ad heredes legatarij, legatario forte ante aditionem testmti defuncto, petidi n pot, antequam heres adeat hereditatem, unde si nemo hereditatem adierit, legata una cum testamento ruunt, ita, ut ab heredibus ab intestato praestanda n sint, nisi legata pia fuerint ut docet Lugo disput. 24. n. 237 ubi notat, qd in eo casu quo testator legata scripsisset ad dotandas orphanas qsquiras, hujusmodi legata n censerentur pia, idem e pietatis causa facta, sed potius causa qsitatis adeoque nec ea valerent, si nemo hereditatem adiret, nec per codicillum heredibus ab intestato expensio legatorum demandata fuisset, hoc e facto legata e n pia tenent. adita am hereditate legatarii statim acquirunt dominium rerum legatarum una cum fructibus e illis, qui ante aditionem post mortem tn testatoris provenere, ut docet Molina disput. 344. 35. 7. legatum dicitur

De F. C. H. Siva.

358 Aliud ē de legatis conditionatis: in his ē si ante adimpletam conditionem
legatarius moriatur, legatum ad heredes eius n̄ transit, si ratiōe intuitu personæ
legatum factum fuerit: rem in exemplo sic ostendit P. Adamus burghaber
n: 99. qui legatum annæ pauperi reliquit hoc si fuerit caā pietatis, sive rum
ad pauperiem eius sublevandam, Anna mortua eadem dos ē legatum alteri
puellæ pauperi dandum ē, si autem legavit intuitu personæ, quæ sibi diu famulata
est extinguitur legatum: hoc ille et optime, in primo ē casu valet legatum
quoniam ē ad pias causas dotandam ē sublevandam pauperiem puellæ, aliunde de
suo pudore facile periclitandæ, legata autem ad pias causas ex dictis sic valent:
in posteriori casu vero n̄ valet legatum anna mortua, quoniam conditio legandi
cessit simpliciter per mortem annæ.
359. Illud quoque de legato viduæ facto sciendum ē, quod etsi sit perpetuo legatum
sicut si vg. ut singulis annis dentur 100 fl. sine rationem tamen anno 100 amor testatoris
iuxta burghaber, quoniam iura horrent infinitatem. legatum ē puellæ facta
aut feminæ viduatæ sub conditione si caste vixerit, dotur illi si decem annos
caste vixerit. quoniam supra dictum ē adita hereditate legatarium sortiri
dominium ipso rerum legatarum una cum fructibus ē illis qui ante aditionem
post mortem tamen testatoris provenere, sciendum ē n̄ satis dicendum ē de
damno casu suborto, quasi sit illud heres post aditam hereditatem
ē teneretur compensare, adeoque ceteris solum ~~est~~ res danda ē, quibus esse repe-
titur ab herede pro eo tempore quo hereditatem augeslavit. ceterum sicut
iure solum legare possunt, qui possunt testari, ita ē regulariter loquendo
ii solum legare possunt, qui heredes instituere possunt, dico tamen regulariter, ut ē
passim notant DD: ē mendicantibus fratribus minoribus nec n̄ Jesuitis
eiusdem legata fieri possunt, quia n̄ in tanta summa sunt, ut potius heredes esse
videantur, quam simplicia legata: legari potest quoque res quævis a iure n̄
prohibita. ubi tamen
360. Notandum ē ex patre Richardo archdekin in sua Theologia tripartita tomo
2do fol. mihi 88. quod heres in legatis adeo gravari n̄ possit, ut hereditas
reddatur inutilis, adeoque possit de legatis detrahere falcidiam id ē quartam
partem hereditatis, aut trebellianicam id ē quartam partem ex fideicommissis,

haredi ē compelit, lītm pōrs ista bonorum relictorum, falcidia tn̄ Trebelli-
anica ut dit. author ibidem notat detrahi n̄ pt. si legata ād fideicomissa
sint ad pios caās. De hac maā susstissime tractat Angelg verbo legatum
imo, ubi proin ne nimium in hac maā excurrere cogar videri poterit:
unum tm adhuc de legatis noto ex Rdmo Francisco Genetti Epo Vasionensi
scilt eo casu quo legatario ā legatore res quaedam legaret, cuig adhuc ante
mortem testatoris oneroso quodam ḡtractu legatarig dnium fuisset, ġsequtg
teneri haredem legatario pretium rei legata vi ricem rei legata reddere q̄m
rem dare n̄ pt, utpote q antentes legatarii iam fuerat: n̄ item, si lucrativo
ḡtractu tm rem illam sibi sortitg fuisset, uti expresse tēt Imperator Justini-
anus § 6. institutis de legatis in hoc vbā. si res aliena legata fuerit, et
eig rei vivo testatore legatarig dng factg fuerit, siqdm ex caā emptionis
ex testmti aoē pretium ġsequi pt. si vō ex caā lucrativa & veluti ex donaē
& ex alia sili caā, agere n̄ pt, nam traditum ē duas caās lucrativas in
eundem haēm et eandem rem ġcurrere n̄ pōe.
Cum in hoc textu dicar si res aliena hoc eqqs sciendum ē supra fortasse 361.
n̄ sat expressum nimirum res ē alienas legari pōe, quas heres ~~[illegible]~~ Cathedra sel
hareditate tener emere et praestare legatario & ea extimaēm solvere
si talis sit q ~~eam~~ extimari pōit, ut tēt Angelg addens, qd si testator
fundum legasset qd ġduceat per quinquennium, heres solvere debeat pensionem,
legatarig vō habiturg sit usumfructum fundi sine aliqua solutione ex
L. qui concubinam §. qui ortos ff. de legatis 3o. nobis de legatis hoc
sufficiant qui plura desiderat, dictum Angelum de glā. ġsulat.
A legato fideicomissum particulare vix differt, qd ē dispositio testatoris
mortis caā qua heres gravaē sub sua fide certam hareditatis quoddam
alteri cui ġstēō restituere. Dr fideicomissum, qa comissa hujsdi olim
haredum fidei comittebant: generale aūt fidei comissum ē, quo fidei haredis
comittunt generalia oēa legata et comissa n̄ tm particularia.
Ex hucusqs dictis sciendum ē imo qd etsi religiosus testmtm condere nequeat 362.
si exceptis religiosis ordinum militarium, nisi fortassis ex speciali Pontfs
dispensaē, si expositg fuerit de iis q sua industria acquisivit, & si factg
fuerit Cardinalis aut Epūs, a pt tn̄ heres institui, et eius loco ipso ē nec
requisito imo invito Monasterium acceptare et adire pt hareditatem, qām ipse=

Fideicomissum ē dispositio testatoris mortis caā qua heres gravaē sub sua fide certam quoddam hareditatis ġstō restituendi.

fuiaris n. censer, sed iuris monrij, cuius proinde magis inre, quam religiosi
unde nec religiosus sine consensu sui prelati aut capituli illa nadicere potest.
hoc tamen de iis bonis intelligendum est, quae sibi in genere Dnivum sibi.   2do si
religiosus ante ingressum religionis et valde probabiliter, quae ut Novitius
non requisita sui superioris licentia testamentum fecerit, et postea profitetur, valet
testamentum nec ultra per illum revocari potest, eo quod professio religiosa habeatur
ad instar mortis civilis, mortui autem cum vivis nullum sit commercium. imo
docet Sanchez C. 8. n. 25. contra Molinam, quod testamentum post vota simplicia professi
in Societate validum sit, quod si repugnet paupertati, aut contra licentiam superioris
factum sit. 3tio et leges civiles iuxta testator uxori ultra sua dotalia
item fratribus et sororibus nil relinquere cogatur, sed ut observat Sporer hic
C. 3. n. 100. ius naturale Caritatis et pietatis exigit, si sint pauperes aut egentes
partem bonorum suorum ipsis testetur, quod si vero egentes non sint, maior sibi habenda
est ratio pauperum, Christi, et sua ratione vel per aliquam donationem Pullis faciendam
vel simpliciter, vel in ornamenta eius, aut sacra vasa maxime Calices, ut eum vasis
sacratissimo Sanguini de suo legat, ipse de eius infinito pretio uberiorem
opem obtineat.

363. Officium obiter est supra testatorem heredes naturales instituere teneri, nisi legi-
tima exheredandi causa adsit. restat igitur ut breviter de his causis aliquid
addamus, recensentur autem in Authentica ut cum de appellatione cognoscitur C. 3. et 4.
sitque generatim omnis enormis ingratitudo vel iniuria in testatorem, videlicet
si filius manus impias in patrem iniecit gravem intulit contumeliam, in
iis quae non sunt contra Principem vel rem publicam aut fidem catholicam et criminaliter
accusavit, aut facta accusationis contra patrem testis aut advocatus fuit ad id
non coactus, si vitae ipsius insidias machinavit si ei in gravi necessitate de-
tento et rogatus succurrere noluit, si pro eo incarcerato rogatus fide iubere
recusavit, si filia in dedecus patris aut familiae cum huius damno nupsit
impari invitis parentibus, aut si sufficienter dotem dotet et digne a parentibus
maritanda vitam meretricium magis elegit quam nuptias, non tamen si sibi tam accidit
invitis, casusque pereuntes sit oculus quae ut advertunt DD. plura in citata
authentica videri poterunt.

364. De revocatione testamentorum sitis pauca differam. sunt autem testamenta alia iurata
sive firmata iuramento alia non, quod bene attendendum est: nam si testamentum iuratum est

iuratum
testamentum est valide quidem sed non licite revocari.

valide efficit, dummodo quadam rationabili causa adsit revocari potest usque ad instans mortis
testamentum est nisi morte testatoris firmatur ex Apostolo Hebr. 9. et quaeri potest quod si vero
testamentum iuramento confirmatum sit, et ita sub invocatione Dei in testem a testatore
conditum quod illud ultra revocare nolit, dubitatur an sine obstante iuramento illud
revocarit testator, aliudque condiderit, sine valeat contra iuramentum, quoniam sit hodie contra
paucos sententia est, quoniam testamentum ex iure naturae non confirmatur nisi morte testatoris eidem
testamentum valere, et iuramentum non obstante ~~imo~~ iuramento valide revocari, fieri tamen
huiusmodi testatorem periurum, ideoque revocando testamentum peccare mortaliter, non
propter revocationem testamenti simpliciter, sed propter contraventionem iuramenti et revocationem
testamenti facti sub iuramento, iuramentum est commodum potest sine praeiudicio salutis servari
servari debet, et per eius contraventionem peccatur, atqui iuramentum de non revocando
testamento in nostro casu sine praeiudicio salutis potest servari: ergo.
Pro Complemento totius huius materiae de testamentis cum formula testamenti mox pon- 365.
enda addo, quod praeter heredum variam distinctionem supra relatam insuper
alius dicatur heres suus, alius non suus, heres suus dicitur proximus descendens in
potestate defuncti mortis tempore existens, et posthumus aut natus, si legitimus
fuerit per subsequens matrimonium, non tamen spurius ut notat sporer hic n. 56.
quamvis per dispensationem Principis legitimus fuisset; caeteri vero omnes heredes
sive a testamento sive ab intestato sive naturales sive non naturales dicuntur heres non suus.
Formula testamenti ex R.do P. Richardo arsdekin tomo 2do parte 2da tr.
5. c. 23. talis esse solet in <u>Nomine Dei omnipotentis Amen, Ego N. N. sum</u>
<u>libere et integris sensibus Commendo corpus terrae animam meam Deo</u>
<u>Creatori sub protectione B. Virginis Mariae heredem meum constituo</u>
<u>N. N.</u> exprimit deinde sua bona relinquenda, debita solvenda
legata pia, aut alia pro particularibus personis, prout fieri de bonis suis
disponere cupit, post haec scribit executorem sui testamenti /: si Filios pupillos
habuerit ante executorem scribet tutorem (Curatorem) Filiorum :/
impositos ei obligationes, si quas solverit, notat, ultimo denique diem mensis
locum et annum quo conditum est testamentum signat, seque subscribit ac suo sig-
illo si quod habet, vel alieno si non habuerit subscriptionem et testamentum consignat
quod postea et testes faciunt sigillatim et notarius publicus qui si adhiberi
consuli[?] quo minus suspicio aut dolus solemnitatem pro diversitate locorum
diversorum iure ponit, quae silentio ~~[illegible]~~ colenti universa usque ad testamenti

aperturam, quae ordinarie celebrato trigesimo defuncti contingit. Haec
non omnia certe politissima mea de testamentis sunt volumina, quae alibi de quovis
pro bono conscientiae in praesenti laborans civilia consultis relinquentes,
quae autem dicta sunt, in honorem testatoris magni Dei, qui per testamentum gratiae
legem tulit, Christi Domini dicta sunto.

Quaestio 2da.

De Contractibus in specie.

Ea hactenus tractavimus, quae dum de contractibus in genere tum de semi-
contractibus donationibus promissis et testamentis dicenda fuerant, superest
ut iuxta promissa de contractibus utrinque obligatoriis disputemus, quod hac quaestione
aperire intendimus, quo melius autem rei consulamus, totam quaestionem in tres
articulos dispescimus in primo acturi de mutuo, usura et censu, in altero
de emptione et venditione, quaeque ad illos pertinent, in 3tio denique
de reliquis contractibus.

Articulus imus.

De mutuo, usura et censu.

Inter ea, quae in materia contractuum confessionalia ut plurimum replent ma-
gnamque confessoribus sollicitudinem imponunt, praecipuum facile est
deterrimum usura infamatrix hominum, laqueare daemonis, universitatis
nefanda perturbatrix atque praecipue tempore, quo Christianismum oculus
dominari Judaismum vix non toto orbe conspicimus usura pecto: huius igitur
recte cognoscendae praesentem articulum inscribimus mutuum, sub examinantes
et censum, mutuum quidem, quoniam ex mutuo perperam sequitur usura, censum
vero quoniam hunc multi iniquè ab usura non distinguunt. Sit

Sectio ima.

Quid sit mutuum, quotuplex, et quid ad illud requiratur?

366. Mutuum si etymon petas, idem significat ac de meo tuum, si rem, est materia
contractus qui mutuatio dicitur, sumitur tamen ordinarie pro ipso contractu, et varie secundum
modum dicendi, eodem tamen modo secundum rem definitur, inter quas definitiones duo prae

coeteris placent, alteram tradit Amicus disput. 20ma sect. 1. dicens, quod sit traditio
rei ad usum consistentis pondere numero vel mensura, ut statim fiat accipientis
cum obligatione restituendi tantundem in specie et qualitate. fundat hanc definitionem ipsis
verbis Justiniani Institut. quibus modis re contrahitur obligatio initio ubi ita
ergo, mutui datio in iis rebus consistit, quae pondere numero mensurave constant,
veluti vino, oleo, frumento, pecunia numerata, aere, argento, auro, quas
res aut numerando aut metiendo aut appendendo in hoc damus ut accipientium
fiant. et quoniam nobis non eaedem res, sed aliae ejusdem naturae et qualitatis redduntur,
inde etiam mutuum appellatum est, quia ita a me tibi datur, ut ex meo tuum fiat
haec Justinianus, quae cum datam definitionem explicent ejusque bonitatem
multum commendent, hic apposuisse supervacaneum non fuerit.

Alteram communiter tenent DD. et ita sonat mutuum est contractus realis rem pondere 367.
numero vel mensura constantem alterius, ut sibi in specie et bonitate reddatur
explicatur definitio. Dicitur primo contractus realis, quod est loco generis, sed et significat ad mutuum
requiri utriusque contrahentium consensum, nam nisi uterque in mutuum consentiat,
sed unus mutuum, alter depositum aut commodatum habere voluerit, nihil agitur.
additur realis ad ostendendum hunc contractum non fieri solo consensu duorum,
quia consensus non tribuit nisi vim promissionis, sed requiratur traditio rei ut in
priori definitione loco generis dicitur, et quidem ita ut statim fiat accipientis, unde
dicitur 2do rem alienans, nam in contractu mutui necessario transfertur dominium a mutuan-
te in mutuatarium, in quo differt a commodato et deposito, a commodato quidem
quia hoc contractus est, quo res aliqua ad solum usum pro certo tempore et ad quaedam
volunt gratuito conceditur; depositum econtra contractus est quo res aliqua custo-
dienda traditur ut integra restituatur et eadem numero, adeoque in neutro illo
contractu dominium transfertur, sicuti hoc contingit in mutuo. Dicitur 3tio rem pondere
numero aut mensura constantem, quod etsi iuxta Burgkober essentiale ad mutuum
non sit, ab aliis tamen et iurisperitis politicis pro essentiali habetur, quia illud Imperator
Justinianus in descriptione mutui expresse addidit, et sicuti commentarius
in hunc locum Justiniani Hoppius §. 3tio 94. ait, consequenter aequalitas
ponderis numeri aut mensurae aequalitatem rei infert, soliusque rei consistere
dicitur pondere numero et mensura, unde cum de essentia mutui iuxta omnes
sit reddatur aequale, palam est, quod essentiale sit rem in mutuum dandam debere
constare pondere numero et mensura: unde illud constare pondere numero
aut mensura non ita intelligendum est iuxta dictum commentarium Justiniani

quasi illa res solum in mutuum dari possint quae ponderari numerari aut mensurari possint, ut tamen magis ordinariae intendunt textui ad vba posita quam rationem Justitiae attendentes, sed ea illa res, quae ex certo pondere numero aut mensura ita estimari et dignosci possint, ut res mutuo data et res rursus restituta unum et idem esse videantur, nec alia ab aliis differant, quod et ego tradeo in- correctione dictum estimo, quoniam mutuo dari videmus eiusdem, quae proprie non ponde- rari aut mensurari aut numerari vg. panes, panni, lapides et ligna ad extruendam vg. domum ut cit. Hoppius ibidem recte notat, sed quidquid sit de hoc, hoc certum est, mutuo dari proprie non censeri, nisi res in dominium alterius hac obligatione, ut similes in qualitate et specie reddantur, translatas ut loc. cit. Justinianus ait unde

mutuum dari proprie non censeri, nisi res in dominium alterius cum obligatione similes in qualitate et specie reddendi

368. Vo ultimo cum obligatione restituendi similem in specie et qualitate, et ultima definitione clarius ponitur, ut similis in specie et bonitate restituatur, oleum vg. pro oleo, triticum pro tritico, pecuniam pro pecunia, non pro tritico pecuniam aut vicissim quod permutatio dicitur aut venditio esse potest. unde ratione mutui sunt solae res quae functionem in suo genere recipiunt, id est, quae in suo genere sunt ita similes, ut in commutationibus et solutionibus una alterius vice fungi possit ut triticum, pecunia, liquamen non autem equi, boves, libri, et cetera ut recte advertit Hoppius loc. cit. quia etsi equi vg. ad numerum dari possint, illa tamen inter se specie, forma, qualitate, et probitate differunt, ut si alii restituantur, non iidem restitui videantur, accedit quod sunt huiusmodi animalia et cetera in alterius usum transferantur, non similia, sed ipsa capita restitui in individuo possint, unde commodatum potius foret aut contractus innominatus, quam mutuum, nam de ratione mutui est ut similia non eadem restituantur, et quidem in eadem qualitate et specie vg. vinum vetus pro vino veteri, non novum nisi fieret in quantitate qualitatem commensurante.

369. Mutuum iuxta Joannem Althusium iurisconsultum in sua dicaeologica l. 1. c. 78. f. mihi 289. est duplex nimirum verum et proprie mutuum et quasi mutuum vel ut alii dicunt mutuum formale et mutuum virtuale. verum mutuum, seu mutuum formale est quod datione et acceptione rei fungibilis immediate perficitur, id est vel mutuum formale dicitur, quod per veram rei fungibilis traditionem et expressam mutui declarationem res in alterius dominium transfertur cum obligatione similem in specie et qualitate reddendi. quasi mutuum ut idem Althusius ait est pendens

est contractum ex postfacto ab hoc t Lege, quod nimirum non incontinenter pro pactis fiat rei in mutuum traditio, sed bonas res fungibilis alio titulo possessa apud eum, quo dominus restitui, a priori et retineri sub titulo mutui, quasi mutuum et mutuum virtuale dici, et quoniam hoc contingere potest ex privato pacto bonum et Lege imperante, dico quod sit pendens et contractum ex postfacto ab hoc t Lege. in hoc mutuo teneri iuxta Richardum Argentinum mutuatorem rem tradere absque dolo occulto nec illam repetere ante tempus praefixum rite elapsum, mutuatarium contra teneri tempore praefixo elapso rem in eadem bonitate mutuatori restituere non obstante casu fortuito, quod est fortuito perit, perit suo Domino, Dominus autem erat mutuatarius non mutuator: quod sic. Volentes, qui ponderari numerari rigorosius sumunt, quod ad mutuum proprie dictum requiratur ut res cedenda in mutuum proprio suo modo detur usque: pecunia non detur ponderando vel mensurando, sed numerando, quoniam pecuniae proprium est quod numeretur, at hoc hac hodie nimis attenduntur, nec plus requiritur, quam operando numerari, ponderari ex supra explicatione, tenetur equales in specie et bonitate ius dabimus et acceptum, sive detur ponderando, sive numerando sive mensurando.

Illud de mutuo magis certum est quod sit translatio dominii a mutuatore in mutuatarium, atque ex parte huius bis pariat obligationem restituendi similem in specie et bonitate praeter casus a iure acceptos ut contractus toto titulo insistentis quibus modis re contrahitur obligatio. excipit autem ius a restitutione pecuniae mutuatae imo filium et filium familias sub cura patris existentem non habentem bona castrensia et quasi castrensia, nisi eam in bonum patris expenderit usque: debitum et conditionem suam exsolverit aliis per patrem solvendam et, et bona fide sui iuris esse putabatur, idque non solum pro tempore quo patriae curae subiacet, sed et postquam sui iuris factus fuerit, ex hac quidem causa ne liberi si alieno aere gravem, ut se suis debitis liberent, vitae parentum insidiens L. 1. et 2. ad Senatus Consultum Macedonianum. Casus hi hoc Senatus consultum ut ait Illius loc. cit. n. 32. imo quod filius familias pater familias factus debitum agnovit 2do si habuerit peculium castrense et quasi castrense L. 7. §. 8. ad Senatus consultum Macedonianum. 3tio quod est miles L. 2. ad Senatus C. Maced. 4to quod iussu vel scientia et consensu patris mutuum acceperit, aut acceptum pater ratihabuerit L. 2. si permittente Cod. ad Senatus C. Maced. 370.

5to qdo per pactum ignoranti mutuatori se patremfamilias esse L. 3. hoc Titulo. 6to qdo in rem patris pecuniam mutuo acceptam convertit L. 7. §. 12. h. t. ubi ex mutuo filius tenetur.

371. Excipit 2do minorennes, cum eos qui needum 25tum annum expleverint ita, ut si eorum tutor mutuum pro iis susceperit, et id in bonum minorennium conversum esse probare nequiverit, minorennes stimulati ad nil teneantur, mutuum proinde solvi debet per mutuatarium tutorem: qd si minorennis ipse susceperit mutuum sine consensu tutoris, et inde laesus reperiatur, conceditur ei iuris privilegio restitutio in integrum ita, ut non teneatur restituere nisi quantum locupletior factus est. Taliter qdm, ut si mutuator fuerit usurarius, in poenam usurae ipsius insuper probare quanto locupletior factus sit, firmiusque suam laesionem minorennis probare debeat.

372. Excipit 3tio Authentica de non alienandis Cod. de SS. Ecclesiis §. ob eius praeceptum loca pia, Ecclesias et Congregationes Religiosorum ita, ut si bona immobilia et pretiosa Ecclesiae alienanda forent, mutuum nomine Ecclesiae acceptum a Praelato Rectore et capitulo, Creditori restituendum non sit, nisi ab ipso probaretur illud in utilitatem Ecclesiae versum esse, qd si vero alienanda sint bona immobilia et minus pretiosa, tenebitur Ecclesia solvere mutuum nomine suo susceptum ut colligitur ex capit. 1mo de solutionibus. aliud omnino est de Religioso privato sine licentia sui Praelati aut Capituli mutuum suscipiente, hoc enim casu nec praelatus nec Monasterium ad aliquid tenetur ut passim docent DD., et inde liquet qd nullus contractus sine licentia Praelati a privato religioso initus valeat, neque ex eius delicto Monasterium gravari possit ut supra dictum est. atque hoc extendit Amicus etiam ad scholares Societatis Jesu, ita, ut non obstante qd hi scholares suorum bonorum dominium retineant, quoniam tamen liberam administrationem eorum bonorum non habent sine licentia sui superioris, contractus ab iis initus invalidus sit et nullus.

373. Excipit 4to civitates et ob paritatem rationis oppida ita, ut mutui acceptione obligari non possint, nisi aut mandatum dederint, aut pecunia in eorum utilitatem versa fuerit, et nisi totus ordo Consilii, aut alius repraesentans civitatem consenserit quo casu etiam [illegible] executio aut mutui solutio

non in bona singulorum, sed universitatis fit, nisi bona universitatis nulla sint, aut non sufficiant, tunc è privatorum bonis ea exsolvi debet: unde praesides et administratores civitatem perpetui eandem repraesentantes, non autem temporanei, mutuum nomine Civitatis vel comunitatis vel Collegii accipientes ipsam universitatem obligant etsi mutuum in eius utilitatem versum esse non probetur L. 3. Cod: de iure rei publicae: sic quoque Praelatus mutuum accipiens praesente et consentiente Capitulo, si agitur de bonis mobilibus alienandis, non tenetur probare pecuniam versam fuisse in utilitatem Ecclesiae, imo successor defuncti Praelati qui mutuum accepit, restituere tenetur pro iudicis arbitrio mutuum, si absque rerum Ecclesiae distractione potest, etsi non probetur versum in utilitatem Ecclesiae.

Dare mutuum per se licitum esse Catholicorum nemo est qui ambigat, ipsa 374.
S. Scriptura illud commendante non solum Matth: 5. V. 42. ubi dicitur Volenti mutuari a te ne avertaris: sed etiam Luc. 6. ubi mutuum sine spe dare si non imperat, saltem consulit salvator dicens benefacite et mutuum date nil inde sperantes, et erit merces vestra multa, et eritis Filii Altissimi quia ipse benignus est super ingratos et malos etc. quamquam tamen et illud illicite fieri potest triplici praecipue ex capite, imo ex fine si quis in suum vel alterius detrimentum vel luxum promovendum, bellum iniustum propagandum etc. mutuum daret, 2do ex modo si ultra sortem lucrum exigeret quasi debitum ex iustitia titulo mutui, quod usura dicitur de qua mox sequenti sectione dicendum est. 3tio ex personis quibus nimirum a iure mutuum dari prohibetur, de quibus paulo ante dictum est.

Sectio 2da

Quid et quotuplex sit usura item an et quale peccatum usurarius committat.

Dictum est sectione praecedenti mutuum ex parte mutuatarii parere obligationem rem mutuo traditam reddendi in simili quantitate et bonitate. At sunt tamen Catholicos qui hac obligatione minime contenti non tantum rem mutuo traditam elapso tempore in simili bonitate et quantitate repetunt, sed etiam propter mutuatam pecuniam aliamve rem pretium praeterea exigunt sibi titulo mutui quasi debitum ex iustitia: de his in praesenti dubitatur an iuste vel cum peccato exigant? quod quo plenius intelligatur

De usura. Definitio eiusdem n. 375.

375 Usura definitur lucrum spirituale et pretio aestimabile quaesitum ex mutuo vi eiusdem mutui immediate et lucrum ex mutuo principaliter intentum

Sciendum est quaestionem principaliter procedere de pretio praecise titulo mutui exacto non aliunde acquisito, quod pretium dicitur usura lucratoria et proprie dicta quam Canonice et Theologice definiunt Lucrum spirituale et pretio aestimabile quod fit quaesitum ex mutuo immediate vi mutui; vel ex S. Antonino 2da parte tit. 1. C. 7. §. 1. Lucrum ex mutuo principaliter intentum: non ergo sermo est de usura restauratoria sive de illo pretio, quod quis ex mutuo accipit propter lucrum cessans aut damnum emergens: neque de usura punitoria illo scilicet pretio quod mutuatarius obligatur solvere, si elapso tempore mutui moram solvendo fecerit sua ex culpa, adeoque poena conventionalis alio nomine dici potest: neque de gradu censuali, quem maxime in Imperio romano ad quinque pro centum libere [illegible] authoritas Principum statuit, de quo sectione [illegible], sed de ea solum, quae ex dictis definiri potest Lucrum pretio aestimabile immediate ex mutuo intentum, quaestio est an licita an illicita sit, et si illicita qualenam peccatum usurarius per illam committat? quod principaliter resolvatur.

376. Data usurae definitio explicatur, dicitur imo lucrum spirituale et pretio aestimabile quod omnia convenire potest loco generis, dum est [illegible] certa et exemptione venditione quin tamen usura dici queant, usura namque ex mutuo in usum concesso tantummodo oritur. additur spirituale et pretio aestimabile, tum ut ex catholica usuras aeterna felicitatis excludamus de quibus dicitur Luc. 19. utique cum usuris exegissem illum etc., ut ostendamus lucrum quod usura dici potest, non esse quomodocunque lucrum sed lucrum in aliqua re spirituale et pecuniis appretiabili consistens sicut in pecunia frumento vino etc. obligatione quadam et servitio ut infra clarius dicetur numero 382. et luculenter patet ex S. August. relato in capitulo si foeneraveris 14 q. 3. ubi ita legitur Si foeneraveris homini, id est si mutuo dederis pecuniam tuam, a quo plus quam dedisti expectas, non pecuniam solam, sed aliquid plus quam dedisti, sive illud triticum sit, sive vinum sive oleum sive quodlibet aliud, si plus quam dedisti expectas accipere, foenerator es etc. ita citatus Canon ex quo non usura plenissime aperta est, [illegible] partem, non frustra sed officia loco ultima illa verba addita ea quaesitum ex mutuo immediate vi mutui, et ex mutuo principaliter intentum ut etenim usura sit lucrum ex mutuo titulo mutui non aliunde provenire debet.

377 Colliges cum Toleto L. 5. C. 28. ex his quinque necessaria esse ad usuram proprie dictam imo quod mutuum intercedat mutuum, usura est ex dictis ~~mutuum~~ lucrum ex mutuo.

BLB BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK
gefördert durch Baden-Württemberg
MINISTERIUM FÜR WISSENSCHAFT, FORSCHUNG UND KUNST

n. alienide. 2do opus est ut intercedat lucrum aliquod ipsius mutuantis ultra sortem datam, non enim usura dicitur lucrum ex mutuo ultra sortem. Tertio ut istud lucrum proveniat ratione mutui, non ex alio debito aut titulo, cum enim ob aliam causam datur lucrum, non est usura, ut cum gravi omnium doctorum consensu docet Tolletus loc. cit.: hinc ergo ab usura excusari, qui ratione damni emergentis et lucri cessantis aliquid accipiunt ex mutuo ultra sortem, de quo sectione sequenti. 4tum est ut principaliter tale lucrum proveniat ob contractum quasi debitum ex mutuo, si vero plus est obiter non provenit non est usura: hinc excusari ab usura, qui mutuat quod alibi, quoniam liberaliter spontaneae aut ex mera gratitudine non tamen quasi debitum aliquod dat. 5tum est denique ut lucrum istud sit rei pretio aestimabilis aut pecunia, si enim non aestimari pecunia non est usura, ut idem loco cit. ait Tolletus: hinc excusari qui mutuum dat ad amicitiam comparandam, amicitia enim non solet vendi aut pretio aestimari, secus esset, si dares mutuum ut inde sit mutuatarius obligatus tibi injuriam a te illatam remittere, hoc est usura esset, quoniam talis injuria pecunia aestimabilis est, ipsa quoque satisfactio saepe per pecuniam fit. Haec omnia in Summa definitione expressa vides, ex quo tu solo eius bonitatem argues.

Usura modo definita et explicata tres sunt species, quaedam est mentalis, quaedam exterior explicita, quaedam exterior implicita seu virtualis quae et alio nomine palliata dicitur, mentalis usura est, quando quis hac intentione mutuat, ut ex mutuo lucrum ultra sortem recipiat, non tamen manifestat ullo signo expressam suam intentionem, talis usura dicitur mentalis, quia id quod usuram facit, puta libido lucri supra sortem ex mutuo, in mente fit, unde non dicitur usura mentalis sicut alia peccata dicuntur mentalia, ut homicidium mentale, fornicatio mentalis etc. haec enim peccata sunt in mente sine ullo actu externo, usura mentalis vero petit reale mutuum quamvis sub sua ratione formali desiderium et delectationem in lucris accipiendis supra mentalis est dici potest. Usura exterior explicita est quando explicite et manifeste fit pactum de lucro ratione mutui, implicita contra et palliata est quando lucrum ultra sortem explicite in pactum quidem non deducit, verbalis non de conditione eiusdem admittenda, sed mutuatarius facile intelligere queat se sine lucro ultra sortem promisso mutuum non acquisiturum, hinc ipse lucrum promittit. Ut si quis mutuo tibi ducentos aureos, verumtamen nisi quae ducentos alios promissurum vel

spero pecuniam non sine lucro reversuram fore.

Circa usuram mentalem advertendum est, notum est ut quis intentionem et propositum habeat accipiendi aliquid ex mutuo ultra sortem quod non vero malis 379

intellexit B. Jodacus(?) Tell. loc. cit. supra fol. 434. fol. mihi 434. ubi dicit B. dnā, non est distinctia inter spem seu desiderium et intentionem: aliud enim est sperare seu desiderare rem, aliud intendere rem: intentio enim non solum dicit velle rem, sed dicit finem operationis, ut scilicet rem illam hoc operetur: hinc quoniam quis mutuat aliquid alicui sperans seu desiderans se aliquid ob mutuum habiturum, non committit usuram: sed si intendat, id est hoc animo det, ut lucrum habeat, usurarius est ex Luc. 6. mutuum date nil inde sperantes. in quo verbo sperantes pro intentione sumitur et causa operationis, non pro nuda spe aut desiderio. his ita praemissis notatis sit.

380. Assertio iure divino et humano ipso et iure naturali illicita est omnis usura [illegible] expectata. ita Theologi Catholici contra haereticos Albanenses et graecos schismaticos quoad generationem omnem universim et communissime quoad rationem de iure naturali.

Probatur assertio imo et divinis scripturis psal. 14. expresse in conditione eius qui aptus est habitare in domo Domini ponitur qui pecuniam suam non dedit ad usuram. ita et psal. 42: usura numeratur inter offensas Dei dicitur enim de peccatore non defecit de plateis eius usura et dolus. imo psal. 71. usura ponitur inter capita de quibus orbem salvator redimere venerat, ubi haec verba insinuant ex usuris et iniquitate redimet animas eorum. item Ezech: 18. dicitur usuram afferre mortem animae et gravissime a Deo interdicitur usura Exod. 22. Levit. 25. et alibi passim in veteri testamento, quibus insistens in novo testamento Lucas Evangelista ait mutuum date nil inde sperantes. haec ex scripturis. ab humana authoritate veritas haec non minus certa est, nam in Concilio Niceno, cui summi Pontifices ut Evangelio fidem habere volunt canone 18. sic legitur, quoniam multi Clerici avaritia causa turpia lucra sectantes obliti sunt divini praecepti, quo dictum est qui pecuniam suam non dedit ad usuram. statuit hoc sanctum Concilium, si quis inventus fuerit post hanc definitionem usuras accipere, deiiciatur a Clero. adhuc severius usura damnatur in Concilio Viennensi a Clemente 5. his verbis: sane si quis in illum errorem inciderit, ut pertinaciter affirmare praesumat, exercere usuras non esse peccatum, decernimus eum velut haereticum puniendum. locorum nihilominus ordinariis et haereticae pravitatis inquisitoribus districtius inhibentes, ut contra eos, quos de errore huiusmodi diffamatos invenerint aut suspectos, tamquam contra diffamatos vel suspectos de haeresi procedere non omittant.

n. minus inter usura in constitutionibus Carolinis de contractibus usurariis, et
iure Caesareo novo, qui quod fit de iure civili antiquo, cui per Canones derogatum est.
Contra pars quod peccatum usurae repugnet legi naturali varie a variis probatur, nobis non 381
videtur sufficiens, quam tradit D. Angelicus 2.2.q.78.art.1. his verbis: Dicendum quod acci-
pere usuram pro pecunia mutuata est secundum se iniustum, quia venditur id quod non est, per
quod manifeste inaequalitas constituitur, quae iustitiae contrariatur. Ex quibus sic discurrimus:
peccatum contra iustitiam commutativam repugnat legi et iuri naturali, ut patet in peccatis
certum est, atqui peccatum usurae est peccatum contra iustitiam commutativam, ponitur enim per usuram
inaequalitas inter datum et acceptum: ergo. Minorem sic declaro: sicut ille qui ex mutuo
accipit usuram, aut idem bis vendit, aut vendit quod non est, atqui utrumque est contra
iustitiam commutativam ut patet quod in venditionibus maioris sic ostenditur qui ex mutuo accipit
usuram in rebus usu consumptibilibus vel sol vendit substantiam rei vel usum rei,
qui usus tamen in his a substantia non distinguitur, adeoque vendit idem bis substantiam rerum
et usum, qui usus a substantia non distinguitur, et certe pretium accipit pro usu rei,
qui praeter substantiam rei substantiam nil est, cum ab ea distinctus non sit, et sic vendit
quod non est: ergo qui ex mutuo accipit usuram et idem vendit bis, et vendit quod non est,
quod utrumque contra iustitiam commutativam est.
Est igitur peccatum usura sive mentalis sive exterioris eiusque explicita 382
seu palliata ex genere suo peccatum mortale, quin non solum gravissime
interdictum est in utroque foedere testamento, verum est peccato haereses a Clemente
quinto Concil. aequiparatur. Quod ergo vitium ut melius cognoscatur, sciendum venit esse
illud usurarium esse, quod lucrum debitum ex mutuo et intendit et percipit.
Igitur usurarium est obligare mutuatarium vi mutui dare lucrum debitum
munus quodcumque demum, et vocatur usura a manu. Usurarium idem est impo-
nere mutuatario onus vel laudem, favorem, honorem [illegible] obligationem
ad beneficium conferendum, et dicitur usura a lingua, imo usurarium est mutua-
tarium obligare vi mutui, ut famulitium agat, uxorem committat in traditionem
et est usura ab obsequio.
Neque licet sine usurae peccato accipere aliquid pretii ex absentia pecuniae 383
mutuo traditae, nec ob delectationem in ea videnda et numeranda, tandem
quod Medina et Caramuel noster dicunt, est enim expresse damnatum
ab Innoc. XI. 41ma propositione inter damnatas ordine 41ma sequens absurdum:
Cum numerata pecunia pretiosior sit numeranda, et nullus sit, qui non maioris

faciat pecuniam praesentem, quam futuram, potest Creditor ultra sortem aliquid a mutuatario exigere et eo titulo ab usura excusari. Sed, sine usura nihil accipi potest, quasi debitum ex mutuo propter commoditatem mutuatario inde resultantem, aut mutuanti deficientem, nisi fiat oriri titulis damni emergentis aut lucri cessantis, de quo Sect. sqti. neque accipi potest quid pro voluntate mutuandi, quia cum mutuo essentialiter transfertur dominium rei a mutuatore in mutuatarium, quod quia sine voluntate transferente contingere nequit, ipsa voluntas essentialiter sequitur rationem mutui, adeoque quicunque ex hac voluntate seu debitum peteret, id peteret ex mutuo, proinde usurarium foret. neque fieri sine longe probabiliorem contra paucos licitum est, aliquid supra sortem accipere propter promissionem non repetendi mutuum ad longum tempus, nam damnata est ab Alexandro 7mo propositio sequens ordine 42da. Licitum est mutuanti aliquid supra sortem exigere, si se obligat ad non repetendam sortem usque ad certum tempus. intellige tamen si exigeret quasi debitum ex mutuo, usurarium esse non foret ita cum altero paciscei, do tibi 1000 florenos ad 10 annos hoc tamen pacto, quod si ego supervixero, tenearis mihi reddere 100, aut 10 pro 100. si vero non supervixero ad nihil tenearis: quam huiusmodi contractus non est contractus mutui, sed contractus innominatus do, ut des, facio, ut facias, usura autem non oritur ex contractu innominato, sed ex contractu mutui solum.

384. Usurarium tamen est imo dare mutuum cum pacto remittendi obligationem restituendi e in bonis, fama, honoribus, rursus obligare mutuatarium ad ineundum aliquem contractum et reciproce mutuum dare quasi debitum ex mutuo 3tio iuxta Molin. Azor et alios usurarium non est dare mutuum cum pacto id solvendi non in specie v.g. pecuniam pro pecunia, sed pro pecunia vinum oleum, frumentum, in mutuum est exigit et reddatur in specie et bonitate idem. Verbo usura est quidquid pretio aestimabile pacto sive expresso sive tacito exigitur aut vi mutui quasi debitum ex iustitia intenditur, aut petitur cum animo exigendum ratione mutui. multum ergo in hoc contractu cavendum est, ne mentiatur iniquitas sibi, et forte titulo gratitudinis beneficii, palliet veste honestatis oculis hominum nota bestia usura oculis Dei certe non celanda, et pote qui scrutatur corda et renes. his satis constat quid sit usura quomodo oriatur, quotuplex sit, et quam coram oculis Dei abominatio sit usurarius, sit modo

Sectio 3tia.

De Effectibus et poenis usurae necnon de quibusdam lucrum supra sortem in mutuo accepturum excusantibus.

385. Quemadmodum usura abominatio Deo est et hominibus, ut ex priori sectione colligere est, grauiter

De usurae effectibus, et poenis, quibus est incapacitas dominii.

Non supervacaneum est de effectu usurae usurariorumque poenis in praesenti agere. Est autem effectus usurae incapacitas dominii ut cum S. D. 2. 2. q. 78. ar. 3. docent communiter omnes, tantaque deinde ut si mutuatarius in manus mutuantis tradat pecuniam vel aliam rem suam usurarie extortam, tamen usurarius ejus dominium non acquirat adeoque totam restituere teneatur cum suis fructibus si quos protulerit, idque non tamen vi legis alicujus humanae irritantis hodie sed quia ejusmodi traditio ob defectum voluntatis ad dominii translationem requisitae non est, quando quidem haec voluntas non est libera, sed quod tacitam conditionem involvat quidem debitam mutuatoris, quippe non vult donare, sed praecise dat eam quam debet, non autem debet usuram est promissam, nisi juraverit, quoniam alter usurarius scilicet nullo penitus jure gaudeat ad extorquendam usuram.

Et si ipse effectus usurae usurariorum satis gravis poena sit, sunt tamen et aliae poenae longe graviores, tum pro peccato, tum a Deo tum ab Ecclesia statutae, quas inter una est mors aeterna juxta Ezech. 18. ubi dicitur ad usuram dantem et accipientem nunquam vivet, et non vivet cum universa haec detestanda fecerit morte morietur. Altera usurariorum poena sic legitur in Capitulo in omnibus de usuris manifesti usurarii nec ad communionem altaris, nec Ecclesiasticam: si in hoc peccato decesserint, admittantur sepulturam, sed nec oblationes eorum quisquam accipiat. Est eadem excommunicatio habetur C. praeterea eodem titulo. Tertia poena notatur Codice ex quibus causis infamia irrogatur, est quod publicae notae infamiae et exinde inhabilitas ad quaspiam dignitates publicas dicente regula 87. ma in 6to infamibus portae non pateant dignitatum. Quarta est quod eorum testamentis nemo adesse possit, imo quamdiu usurarum restitutio facta non est testamenta eorum non valeant sed ipso jure nulla sint ut habetur C. quod de usuris in 6to. Quinimo, quod de testamentis dictum est, dicendum quoque est de Codicillis aliisque donationibus mortis causa, sicut et quod de inhabilitate dignitatum dictum est quoque extenditur ad haereditatem adeundam, adeoque nec haeredem instituere nec per se haeres esse publico usurario permittitur. Haec gravissima sunt usurariorum poena quae praeter certam Numinis vindictam continuo pertimescendam ingenuos merito a tanta abominatione absterreant.

Dictum est sat. praecedenti usuram committi toties quoties ex titulo mutui mutuanti aliquid quasi debitum exigitur, proinde ex mutuo et mutui ne scilicet aliquid exigi potest: quia tamen non obstante quaedam conditiones concurrere possunt, quae licitum reddunt et a peccato usurae excusent lucrum in mutuo quaesitum: ita ut ex mutuo lucrum accipiatur, cum tamen poena imponitur solutionis et ex pacto ut notat Tabellus loc. cit. C. 32. Si quis mutuo det et post annum reddam, quod si non 387.

Conditiones seu tituli quibus licitus fit usura 386.

lucrum cessans, aut damnum emergens q(uo)d: et excusat ab usurae peccato.

reddant in poenam ultra capitale reddant 10. et hoc poena licite exigi p(otes)t si sua culpa mutuatarius moram fecerit solvendo, n(on) item, si mutuator bene providens mutuatarium intra tale tempus mutuum solvere n(on) posse diutius tamen est solvendo sufficiens, reddi s(ib)i tamen noluit, ubi certe sub titulo poenae palliata dominatur usura: intentio igitur mutuantis debet esse recuperatio capitalis mutuo concessi, n(on) autem lucrum ultra sortem ex mutuo, q(uo)d usura esset.

388 Alter titulus est in quo ultra sortem in mutuo aliquid accipere licet lucrum cessans ex mutuo et damnum emergens, ad quorum terminorum intellectum advertendum damnum emergens sic dici, cum quis detrimentum patitur in his quae habebat ex eo q(uo)d mutuo dederit; sic quoque lucrum cessans, cum n(on) habet id, q(uo)d alioquin poterat ultra ea quae habebat ante mutuum, idque propter mutuum q(uo)d dederat unde ut licitum sit et n(on) usurarium aliquid accipere supra sortem accipere in mutuo ob lucrum cessans aut damnum emergens, requiritur ut lucrum immediate cesset ex mutuo n(on) aliunde, neque mutuator alias pecunias habuerit ad negotiationem n(on) applicatas adeoque usui superfluas, quibus lucrum aliquid comparare aut damnum emergens evitare posset, ubi enim hoc inveniret, unanimis est omnium sententia n(on) reputari lucrum cessans aut damnum emergens ex mutuo, adeoque ultra sortem q(uo)d accipere palliata foret usura et grave peccatum. Opus igitur est ad licitam acceptionem lucri, ut pecunia mutuo data sit negotiationi exposita, cum enim qui illa pecunia n(on) erat negotiaturus, n(on) datur ei lucrum cessans, nec damnum emergens, unde si talis in mutuo aliquid accipiat ultra sortem usura est, ut recte dicit Toletus c. 33. necessum praeterea est, ut qui mutuat, n(on) habeat aliam pecuniam extra negotiationem ex qua damnum praecaveri aut lucrum haberi possit. tertio oportet, ut si in mutuo pacisceatur de lucro ratione damni emergentis aut lucri cessantis, quo licite paciscatur aut ex pacto sine pacto q(uo)d suscipiat, lucrum q(uo)d cessat aut damnum q(uo)d imminet sit probabile, n(on) est sufficit posse esse lucrum, ut dicatur lucrum, sed oportet probabilis esse rationes et coniecturas lucrum futurum esse si fiat negotiatio, aut futurum damnum si negotiatio n(on) fiat.

389. Illud hic advertendum est, q(uo)d lucrum cessans mutuator n(on) statim extra sortem debeat ex pecunia mutuata sine suspicione usurae Sic qui mutuat alicui 100. n(on) debeat statim exigere lucrum cessans dando 90. si forte lucrum cessans erat 10. sed debet mutuum integrum dare et hoc est ait Toletus et expectare lucrum ab illo cum solverit dare intra aliquod tempus neque debet accipere totum lucrum q(uo)d sperabat ex tali pecunia nisi sibi deductis expensis factis quas facturus erat lucraturus in negotiatione, quae aliquando maiores aliquando minores sunt aliquando fere nullae: deducto etiam labore in negotiatione adhibendo nisi forte coactus fuisset mutuare, hoc casu n(on) tenetur deducere operas et labores suos quos promptus erat exhibere sicut operarius n(on) tenetur deducere laborem a mercede

si cogitur ab aliquo &c. non laborare. Quoniam deducto periculo non tantum lucrum non fit propterea sed dubium, minus valet quam certum, unde arbitrio boni viri aestimari debet pretium periculi in se suscepti, et hoc pretio unacum labore et expensis deductis licite repetet lucrum cessans maxime si invitus vi et fraude cogeretur pecuniam negotiationi expositam mutuare, in quo casu iuxta communem et licite participare potest de lucro cessante et ultra sortem recipere lucrum secundum rationem lucri cessantis.

Aliud foret si mutuator sponte suo consenserit pecunias suas, nec coactus nec rogatus, ubi nullo modo participare potest de lucro cessante ex communi Doctorum. alii hoc praetergressi DD. se extendunt ad eum casum, quo quidem rogatus est non tamen coactus, ut pecunias negotiationi expositas mutuas dedisset volenter, quod quidem in hoc casu ratione damni emergentis participare potest de lucro nullatenus autem titulo lucri cessantis et huius opinionis videtur esse S. Th. 2.2. q. 78. ar. 2. Scotus et alii gravissimi DD. quos citat Tolletus loc. cit. sed tamen alii quos inter Sylvester verbo usura, Caietanus, Adrianus &c. qui contrarium sentiunt tutum in conscientia, quos sequitur Tolletus C. 33. n. 2. dicens, quod ista est materia moralis, in qua propter gravium DD. sententiam potest quis secure amplecti istam opinionem probo, nec reputo usuram sic participare et porrigit idem dicendum esse de eo, qui etsi non rogetur, tamen non lucro sed charitate ad subveniendum proximo indigenti mutuat. neque improbabilem istam sententiam ego iudico: suadet se ratio naturalis, neminem teneri cum suo damno proximo succurrere, imo econtra conscientia videtur exigere, aut certe virtus gratitudinis, ut mutuatarius in damnum sui benefactoris ei ratione beneficii sibi praestiti subortum succurrere sit potest, cuius potentia possibilitas hic supponitur. neque obstat textus scripturae: mutuum date nil inde sperantes, sensus est non est mandatum nisi in tantum, in quantum mutuator exinde damnum non capit, alias vero tantum consultum est ex virtute benignitatis: Cum igitur lucrum cessans virtute idem sit ac damnum emergens [illegible] videtur tuto participari de lucro cessante secundum dicta.

Alius praeterea titulus est et causa, propter quam in mutuo lucrum peti potest: cum aliquis mutuat rem quandam pro tempore, quo minus valet, ut reddatur tempore quo plus valet, nullo tamen huius existente pacto, nullo dubitata probabilitate maioris illius valoris, adeoque nec huius gratia facta v.g. mutuat quis alteri vinum et frumentum hoc anno ut reddat altero anno, anno autem altero propter rariorem segetem sive quod Deus avertat, frumentum carius venditur, in tali casu aliquando potest excessus pretii esse usura, aliquando non, ut recte-

notat Tolletus loc. cit.: si e mutuavit vinum, frumentumque eo tempore
quo minus valebat, potest propter decimus charitate adeoque spe
lucri, et simpliciter sine [illegible] proficia charitatis? si primum: est
usura, quod quod auxit ultra pretium dati frumenti, saltem est immediate
ex mutuo quaereret et sorte lucrum. si vero secundum non est usura
sed licite potest recipere frumentum in eadem quantitate, qualitate
et bonitate, imo etiam huiusmodi exigere si tempus mutui sit
finitum, secus si finitum non est, et communiter tenent Doctores cum
Sotto l. 6. q. 1. ar. 2. et Sylvestro verbo usura § 16.
ratio est quia tunc huiusmodi lucrum non sit quaesitum ex mutuo, sed
habeat se pure per accidens ad intentionem mutuantis, sicque
fortuna aut casus praeter intentionem, quod iam magis valeat
quod prius minus valebat, unde si tempore elapso mutui fru-
mentum v.g. minus valuisset, quam tempore, quo datum est mutuum
mutuans teneretur recipere frumentum simile in qualitate
quantitate et bonitate licet minus constet, quam con-
stiterit tempore dati mutui. nihil deest.

392 Attamen circa haec duo notanda sunt. —

primum est eo casu quo mutuo tempus solutionis praescriptum non est, etiam commutativam
quidem exigere ut restituatur eo tempore, quo in sibi valore est, et antecedenter acceptantem
non peccare contra iustitiam, quod si tamen eo tempore quo minus valeret recipere debet facile
fore peccatorum contra charitatem et liberalitatem potius avaritiae. alterum
est quod dissimile iudicium faciendum sit de pecunia quam de frumento, si quis
alteri mutuaret 100 aureos, quorum unusquisque valeret 4 florenos postmodi
vero rex et princeps regionis augeret valorem aurei ad 5 florenos, hoc casu
mutuatarius non teneretur reddere 100 aureos, sed tantum quantum aequivalet
pretio aureorum illo tempore, quo sibi mutuo dati sunt: cuius 100 [illegible] solum

ipsa ē quod in pecunia pretium non distinguitur ab ipsa sicut pretium distinguitur ab aliis rebus unde aucto pretio mutatur pecunia non mutatur res, sicut igitur si augeretur modius frumenti, qui istos modios mutuo accepit cum minor erat mensura, non tenetur dare istos modios maioris mensurae, sed tantum istum aequalem minores, ita ē de pecunia. hoc tamen intelligenda sunt nisi mutuans pecunias a mutuatario petat eas sibi reddi in eadem materia sive minus sive plus valeant, hoc ē easdem pecunias certi generis v.g. sive aureos sive minutos erit pecuniarum valor.

Juvat de restitutione usurarum aliquid addere, nec non quomodo cum hisce peccatoribus Confessor procedere debeat. imprimum quod attinet ut colligitur ex toto titulo de usuris est facile conveniunt DD. usurarius teneri adeo, quod tam prave acceperat, et quidem sub poena excommunicationis si fuerit notorius usurarius. hinc teneri imo restituere omnes ~~fructus~~ fructus ex re usuraria per se perceptos, illos ē quos mutuatarius percepisset si res sui dominii permansisset. tenetur ergo non solum rem si fuerit ab usu permanens, sed eius fructus, si vero usu consumptibilis fuerit rem solum non autem eius usum fructum restituere tenetur, ut cum D. Angelico 2.2. q. 78. ar. 3. communiter tenent DD.: quod si usurarius rem usurariam cum sua commiscuerit ea tamque ē distinguendum, quamquam de permixtione dictum ē, eum sed quomodo discerni potest ab invicem, teneri ad redditionem rei et usus, saltem ad aequalem rei aut ~~ad~~ summae rei usurariam, ~~hinc~~ heredes non solum tenetur usurarius sed ē eius heredes, nec soli mutuatario sed eius heredibus ut constat ex Capit. tuanos de usuris.

Ad hoc ut confessor secundum sui officii rationem sine scrupulo procedat, attendere debet num poenitens usurarius notorius sit aut manifestus, num tamen occultus; dicitur autem notorius, qui in Judicio per sufficientia testimonia usura convictus, et sponte confessus aut de ea damnatus, aut ipsum factum notorium sit publice v.g. ad usuras dat: aliis autem notorius non censetur. quod igitur de notorio agendum sit habetur in Capit. quamquam de usuris in 6to ubi statuitur ut nullus confessor usurarium a peccatis absolvat aut sacram synaxin largiatur, donec restituat usuras, et si restituere non potest, sufficientem cautionem dederit per pignora et fideiussores, iisque mutuatario a quo usuras exegit, aut si dominus usurarum non adest, haec cautio et restitutio praestatur iis, qui pro absente mutuatario acquirere possunt, et si nec sic coram eo ut fiat Episcopo aut eius vicario aut certe proprio confessario. si vero ita depauperatus est, ut nec restituere nec cautionem reddere queat, iuret se non posse alterutrum praestare, et cum primum poterit fore restituturum: et nisi horum aliquid permittatur nullus sacerdos usurarium potest absolvere, alioquin peccat mortaliter, et quidem etsi usurarius promittat se in testamento provisurum ut usurae solvantur, nec ...

usurarijs occultis non manifestis, et quid erga eosdem confessarius usurarius agere debeat.

ex dictis de testamentis, cuiusque usurariorum testamentum nullum est et irritum, quamdiu cautio sufficiens non fiat, neque defunctus sepeliri potest in loco sacro, et qui sepelierit ipso facto est excommunicatus a iure, procitato capit: quamquam statuerunt aliqui hanc excommunicationem Episcopo tamdiu tamdiu reservari, quamdiu non satis fiat parti laesae.

395. Et tamen casu quo mors urgeret nec usurarius satisfactionem per se facere posset, dum tamen propositum faciendi habet si posset, praeterea iuramentum promissorium de solutione facienda quamprimum poterit, de quo antea, debet confessor ab illo petere facultatem hoc iuramentum dicendi et revelandi Episcopo, ut Episcopus compellat usurarium usuras solvere, si supervixerit, aut ipse eiusdem convenire heredes: hoc tamen si mors locum dederit, quod si vero mors instans tempus non concederet, et usurarius sola signa contritionis exhiberet, quae ad absolvendum sufficiunt, sic absolvatur, nec est excommunicatus, qui huiusmodi absolutum in loco sacro sepelivit, ut cum Sylvestro verbo restitutio § omnino docet Tolletus loc. cit.

396. De usurario non manifesto non sic agere debet confessarius, sed poterit poenitentem et promittentem se fore restituturum usuras, nec ultra huic peccato consentire absolvere, nisi tale propositum in alijs confessionibus sine effectu secuto fecisset, ubi consuetudinis periculum et promissi exequendi defectus merito ad maiorem rigorem movere debet confessarium, et e contrario, ut negata absolutione dicat confitenti tamdiu sese absolvendum non fore nec a se nec ab alio confessario, cui hanc negationem absolutionis cum sua causa propria sub salute denuntiare obligatus sit, quamdiu actualis restitutio secuta non fuerit, hoc tamen facto procul dubio se fore absolvendum. hoc tamen si in articulo mortis non fuerit: si est in mortis articulo foret, quamvis melius esset non absolvere prius quam restituat cum restituere possit ut ait Tolle: c. 36. tamen confessarius id facere non tenetur, si ei probabile esset heredes testamenti in vim testatoris fore restituturos. neque illam promissionem a publico usurario exactam petere debet confessor ab usurario occulto, si mortis instantia restitutionem personalem prohibeat, ne sic an Episcopo vel heredibus mutuatarij detulerit occultam usuram peccatum confessoris indiscretione manifestetur. et haec de usurarijs dicta sufficiant.

397. dubitare pro complemento huius materiae in fine ratione potest, an liceat mutuatario a mutuatore usurario accipere ad usuram, pro cuius resolutione sciendum est aliud longe esse inducere aliquem ad dandum ad usuram et accipere ab aliquo ad usuram; prius est malum et est peccatum, nec unquam vel excepto, ut dicunt Praepositus in Capit. super eodem usuris et Navarrus c. 17 n. 263. cum quis est in extrema necessitate

constitutus, res a mutuatore potest accipere sine usuris non obstante lege charitatis
in hoc casu sub gravi obligante ad succurrendum proximo, in hoc enim casu potest
mutuum peti ad usuram sine peccato: huiusmodi casus esse potest, si quis inter infideles
captivatus iuberetur aut 100 dare aureos aut vitam perdere, ibi autem esset qui
sine usuris facile daret 100 aureos, in hoc casu captivato licitum esset
alterum pro vita redimenda inducere ut det ad usuram, licet enim suadere minus
malum ne fiat maius, unde si mercator deliberatus est facere maius malum, quod
in hoc casu foret non mutuare, sine peccato petet mutuum ad usuram, quoniam ut ait
Archidiaconus 2. 2. C. 3. mutuatarius in hoc casu tenetur libere permittere, et
quod malum est oritur ex sola mutuantis malitia, quam mutuatarius non tenetur impe-
dire cum gravissimo suo incommodo, quale est discrimen vitae.
Accipere autem ad usuram per se malum non est, accipiens enim per se non intendit nisi 398.
mutuum, et hoc vel maxime valet eo casu, quo quis ex necessitate accipit,
nam ob luxum vel vanitatem accipere ad usuram Sotto l. 6. q. 1. art. 1. putat
esse saltem veniale, quod est verbis Caietanus, nisi per hanc acceptionem foret
nimia prodigalitas, aut notabile filiorum familiarisve rei detrimentum,
tunc enim foret mortale peccatum ut communiter sentiunt Doctores ex hoc, infert Toletus C. 37.
primam solutionem cuiusdam dubii, an possit mercator sumere pecunias ad usuras,
et eis negotiari, quia plus negotiatione lucrari, quam sint usurae solvendae: Sotto
loco cit: ait hac super re S. Thomam a mercatore Florentino consultum
esse, et respondisse accepisse negative scilicet id licitum non esse: ipse tamen Sotto
licitum esse putat et Caietanus dicit tantum esse veniale, cui consentit Toletus
S. Thomam interpretatus de eo qui aliunde potest habere pecunias, quibus negotiaretur,
quem venialiter dicit peccaturum si ad usuram acciperet, non tamen peccaturum si
aliunde accipere non posset neminem induceret ad dandum sub usuris: Ego
tamen Doctorem Angelicum magis intelligendum puto de eo, qui induceret ad
dandum de usuris, non de eo qui simpliciter acciperet, et certe ex eo responsum
dedisse negativum, ne laxitatibus viam aperiret, et per hoc quod sine peccato
aliquid fieri posse asseveret, non attenta dicendi ratione lucris nimium cupidi
mercatores suo lucro magis intenderent quam officio.
Apponam pro integritate materiae breviter tantum praecipua usurariorum argumenta 399.
quibus usuram accipere licitum esse ostendunt. Primum est nullus peccat ex hoc quod
sequitur exemplum Christi, atqui Christus de se ipso dicit Luc. 19. Ego veniens cum
usuris exegissem illam scilicet pecuniam. ergo non est peccatum exigere usuram. Idem
est ex Deuteron. 23. ubi dicitur non foenerabis fratri tuo ad usuram pecuniam

nec fruges nec quodlibet aliam rem, sed alienum, item C. 28 v. venerabilis gen-
tibus multis et ipse a nullo sic servus accipies, ubi videri a lege Dni, q. tnor
psalmistis immaculata e, imperari usuras, consequenter usura pctm n e. 3tium e a
Lege Civili permittuntur in multis locis usuras, qd fieri n poss. si usura pctm
eet. 4tum e pretermittere Consilio n e pctm, ul patet de Conse Evange-
lica et religiosa, atqui usuras n accipere e tm Consilium, sc. illud Luc.
benefacite mutuum dantes qd aliqd inde accipere n e pctm. 5tum e
pretium accipere pro eo qd quis facere n tenet, per se n e pctm, atqui sape
fit ut quis mutuo dandum n tenet: qd sltm in usuram quasi pretium acci-
pere n e pctm. 6tum quilibet pt licite accipere qd ei ab altero sui iuris
voluntarie traditur, atqui usura traduntur huiusi si n sc certe plerumque: qd
7mum iure Canonico in Capil. conquestus de usuris et Capil. 1. de feudis
dat facultas Dno feudi percipiendi fructus feudi qd stt loco pignoris
iis tn in sortem n computatis, qd usura videtur: sltr in capil. 1. de usuris
dat Clerico facultas percipiendi fructus beneficii qd loco pignoris stt a
Laico mutuatario pariter iis in sortem n computatis. eodem modo in Capil.
salubriter de usuris dat facultas genero percipiendi fructus pignoris
qd recepit a socero pro debito dotis n soluto iis sltr n computatis
in sortem, q oia usuraria videntur, nec a iure Canonico concedi poent, si
usura tm pctm foret. Attr.

400. R. ad singula ad imum qdm cum S: Doctore hic q. 78. ar. 1. ad imum qd usura ibi
metaphorice accipitur pro superexcellentia bonorum spualium, qm ab unoquoque
nrum Deus exigit, ut in bonis acceptis nos perficiamus; 2 dico cum Lugo qd Rex
Propheta ibi locutus sit de usura licita hoc e de lucro ex negotiate licita, qd aliquo
usura dr, neque hoc grotius dici inde colligit, qd ibi nullus sit sermo de mutuo, sed
de pecunia ad mensam data quasi 3tum sonat ad uerbum uergeles bend qd nego-
tiationis e, n mutui, damnumque aut in praesenti lucrum ex mutuo imediate n
aliunde et negotiatione licita quaesitum. ad 2dum dico ibi solum ob duritiem
Cordis Judaeorum permissas usuras hoc e n fuisse punitas, 2 si magis placet
dici pt Deum permisisse Judaeis fenerari gentibus quasi hostibus et se favere
fratribus qd magis erat pctm, sicuti sicut prius fecerat iis in Aegypto Dnium in
Judaeos transtulisse ad eos hac via spoliandos et ut adverterit Lugo cu notis
stant hic qdi insignes Doctores audiamus hac super re Angelicum D: qui loco
cit: ad secundum ait Judaeis prohibitum fuit accipere usuram a fratribus suis scil.
Judaeis, p qd dat intelligi qd accipere usuram a quocunque hoc e simpliciter malum;

debitus est omni homini libere quasi proximum et fratrem maxime in statu Evangelii:
et paulo post quod autem ab extraneis acciperent usuram, non fuit eis concessum, sed
permissum ad maius malum vitandum, et addit denique sacerdotibus gentilibus nullis
foenus ibi large accipere promulgare haec S. Doctor unde quod respondendum sit
ad sortem patet.
Ad 3tium dico Legi Civili per Jus Canonicum in hoc derogatum excepto 401.
censu, de cuius liceitate constat agnus... satione, imo in antiquis ... usurae
et a iure civili etc indictas nec non usurarios et publice infames ut patet ex
Cod: quibus casibus infamia irrogatur. Ad 4tum dico quod mutuum dare sponte per
ponatur inter consilia, sed autem ex mutuo nihil accipere hoc est praeceptum est ut ait S:
Thom: ad 4tum loco cit: Ad 5tum dico pretium et illam obligationem ex
mutuo resultantem reddendi solum in specie et bonitate unde in fo... dici
potest pretium seu aestimationem accipere pro eo, quod quis facere non tenetur per se non est pretio
aestimabile pretium vel aestimationem accipere per se non est pretio. R. lucrum ex mutuo
ultra sortem quaesitum est contra iustitiam, iustitia est petit aequalitatem inter datum et
acceptum, haec autem aequalitas ponitur per id, quod sorti in mutuum datae respondeat
solutio in specie et bonitate, et quidquid ultra accipitur inaequalitatem constituit, adeoque
iustitiam violat et peccatum est. Ad 6tum R. cum S. D. loco cit ad 6tum quod
ille qui dat usuram, non dat ultra sortem nisi aliqua necessitate impulsus, quod sibi
alio modo accipere non potest: unde etsi subsistat quemadmodum licite accipere potest
quod sibi ob altero sui iuris cum plene libera voluntate tradit, id tamen non subsistit si
aliqua necessitate compressa coactus quis alteri quod tradit ut patet de datis ex metu,
cuius species est datio usurae.
Ad 1mum circa imo instantiam R. cum Lugo disput: 25. sect. 2. n. 34. 402.
hoc non esse usurarium, sed conditionem feudi, quod si fructus feudi dentur loco pignoris
illi fructus non computentur in sortem, interim tamen feudatarius liber sit a obsequio ser-
vitio. Ad alteram instantiam dico, in cit. capitulo imo notatur de ... di
facultate disserere, sed potius contrarium dici per illa verba si quis cuius possess-
ionem data pecunia sub hac specie in pignus acceperit, si sortem suam
deductis expensis, et de fructibus iam percepit, absolute possessionem restituat debi-
tori: quod quoad hoc est nisi fructum in sortem reputari quod haec instantia
nihil extraneus fiunt nec tertio, quantum est colligitur ex cit. capit. ...
pignoris ... in sortem non computentur si dotis fructus non sufficiunt ad
onera matrimonii sustinendo, quorum gratia genero conceduntur, non autem gratia titulo
mutui, cum tamen usura sit dicta fiat non oriatur nisi ex mutuo, sive quod est definitio
lucrum immediate ex mutuo proveniens non aliunde, relego ... n. 377.

De 4. 14. 9na.

praeterea dato e qd hae argumenta quondam pondus quoddam habuerint, universus tn orbis Christianus iam usuras tqm maledictum fulmen insequitur, illarumque post mortem publicus usurarius Christiana gaudere poterit sepultura, et ideo nullius roboris et virtutis esse ponit. at de hoc satis sit.

Sectio 4ta.

De Contractu Censuali et ejus liciditate.

403 Haud immerito post mutuum et usuram contractum censualem in examen vocasse mihi videor, dum et multorum DD. sententia, hoc minus aequaest bona eundem quasi usurarium damnarit, quivis non solum Imperatorum edicta sed longe latius consuetudinem pravis usuram ex asse condemnans, bn licitum censum quia consuetudine declarat, imo saepius inaudii Augustissimae memoriae Josephum I. Romanorum Imperatorem ad ipsam licitum cautelam de hoc decrevisse per totum Romanum Imperium edere censum si proinde unde facile constabit per censum et de eo in praesenti agitur non intelligi tributa a principibus pro principiis exsolvenda de quibus in S. Script. Matth. 22. Christus sollicitatus fuit num liceat dare censum Caesari ubi et respondit date Caesari quae Caesaris sunt. Sed de eo censu, quem ordinarie fieri video, videnusque quasi in recognitionem suae obligationis, quod quis alteri mutuat: fateorque imo initio censum hujusmodi haud aliter quam usurarium reputari posse, cum revera lucrum non mutuo quaesitum immediate videatur, quod usura est, attamen si severiori indagine illum examinari contingeret, facile apparebit quomodo usura non sit. nam

404. Census hujusmodi definitur jus contractu aliquo constitutum percipiendi annuam pensionem ex re vel persona alterius, vel fere fere amicus dispult. 22. sect. 1. census insuper est jus exigendi certo quodam tempore certam aliquam pensionem ex re vel persona alterius; quod in re idem est. ex hoc censum definiendi modo patet quomodo census differt a mutuo et usura, non enim census ex mutuo, quod usura est, sed exemptione alicujus juris in rem vel personam, et sic census non fit ex mutuo, sed emptionis et venditionis: dicitur quod jus id est facultas aliquid faciendi seu exigendi, et quod contractu aliquo constitutum, id est mutua duorum aut plurium pactione acquisitum, ut ostendatur, quod census sit jus hujusmodi, quod per censuistam et censuarium reciprocam voluntatem constituitur, ut possit certo tempore pensio exigi, unde dicitur exigendi pensionem: vocamus autem pensionem quodcumque quandam vel fructum vel pecuniam quae alicui solvitur: unde census est facultas exigendi seu constitutam pensionem seu

quoddam quarundam fructuum et pensionum, atque adeo ex re et persona alterius id est ex fructibus rei alteri traditæ et ex industria personæ alterius; addimus autem re et persona alterius, tum ut utrumque censum realem et personalem includamus in definitione, tum ut ostendamus rem ex qua pensio solvitur non debere esse tributarij censum, sed solventis ipsum ad differentiam locationis et Emphyteosis, qui est alteri locat dominium, sed tantum ius exigendi pensionem, ista tamen pensio proprie non dicitur census. ad censum enim requiritur translatio dominij ut cum alijs tradit Tolletus c. 47. et ob hanc rationem census ab Emphyteusi, ubi pariter non transfertur dominium, distinguitur: atque ex hoc desumitur ratio cuiusdam textus in capitulo constitutus de religiosis domibus ubi quidam condemnatur Abbas qui multis annis non solverat pensionem de re quam sub censu acceperat, ut omnia solvat, non tamen prædium amittat cuius ratio est, quod per hoc, quod rem sub censu acceperat, res ipsa in suum dominium translata fuerit sub obligatione tamen certæ pensionis censualis, unde res tamen sua sibi permanebat, fructus omnes rei quos non solverat, quasi quod secundum rationem pensionis non suum sed alterius alteri censuistæ ipse solvere debebat, in Emphyteusi autem non fructus solum sed ipsam etiam rem amisisset.

Ex hoc patet quod census nullatenus dici potest lucrum immediate ex mutuo veniens, sed ius a censuista de censuario emptum propter rem aliquam in eius dominium translatam ad exigendum pensionem certam annuatim aut alio quoque certo tempore constituto ex fructibus huius rei et ex fructibus industrialibus personæ ut huius rei translatæ provenientibus. quod quo magis intelligatur: sciendum est imo censuistam et censualistam dici illum qui habet huiusmodi ius ab altero censum exigendi seu qui est emptor iuris ab altero, illum econtra dici censuarium, qui huiusmodi censum ex fructibus certoque tempore dare obligatur, et venditor iuris dicitur, quia vendit ius alteri percipiendi partem fructuum ex re sua et ex industria sua provenientium. sciendum est 2do censum alium esse realem alium personalem. census realis est qui fundatur super certa re una et pluribus, ex quibus pensio solvenda est v.g. super agro tuo aut tua vinea, et ipse comitatur agrum et vineam ad quemcunque possessorem devenerit, estque quasi servitus quædam et obligatio realis, quamdiu non redimitur. et de hoc censu reali addit Sporer tr. 6. c. 6. sect. 11. 4. quod non solum super res immobiles fructiferas, sed etiam super res mobiles fructum facientes ut super greges armenta apiaria constitui potest. census personalis est qui fundatur super certa persona obligante se ad annuam pensionem sine ordine ad certam rem, qui tamen census ut constitui possit, necessum est ut sit realis seu super re, res tamen fructifera sit, si super persona et personalis ut reditus annuos persona habeat, est census ius exigendi pensionem

ex fructibus rei t ex industria personæ; ubi qd fructus rei aut industriales n
sunt, census exigi n pt ut citati docent DD: nisi forte annis præcedentibus
tanta fuisset fructuum copia, aut præsumeretur in futurum, ut ex illis hujusdi pensio
facile compensaretur.

406. Dividitur Census tum realis tum personalis ita explicatus in temporalem et perpetuum
seu redimibilem et n redimibilem. Temporalis seu redimibilis e qui n durat
perpetuo, sed ad tpus quo elapso venditum ius a censuario redimi pt, potestque con-
stringere tu sm certum tu sm incertum tpus, qui ad incertum tpus tu aliquo e ad
vitam alterius utriusque, et dr census vitalitius id e durans ad finem vitæ, aliquo
n e ad vitæ finem usque sed ad aliud tpus incertum vg: dum hæreditatem fuerit con-
secutus dum fuerit factus clericus. Sed census qui ad certum tpus e pt ee ad
tpus modicum duorum t trium annorum aliquo ad tpus longius. Census perpetuus
ut ex noie patet e, qui nullum tpus præfixum ht qo in quo redimi possit, unde et irre-
dimibilis dr: alio tn modo e dici pt censum tplem ee qui n durat nisi ad tpus
præfixum, perpetuum vo cui tpus præfixum n e, et sm hoc e census perpetui
redimibiles ee pnt t n redimibiles, pt e quoque censuarius se liberare a pensione
solvenda per restitutionem pretii capitalis, quin tpus præfixum sit, durante vero
careat nec redimat; ex quo e patet qd sit census irredimibiles, sicut e redimi-
biles ibi sunt, qui restituto capitali pretio desinunt, ita irredimibiles sunt
in quibus capitale pretium restitui n pt, n qdm ex eo quia censuarius n possit se
liberare a pensione ipsam pretio redimendo, nam si vult et acceptet is, qui supra
eum censum ht, pt se redimere ut palam e, sed qa censuarius n pt sm ipsum
cogere censuistam ut pretium acceptet pro pensione redimenda. attn bene e
sciendum qd ut ait Tolletus lib capite 43. post decretum Pii 5ti oes census
sint redimibiles.

407. Census hactenus explicati oes e præterea pnt aut fructuarii aut pecuniarii, fructu-
arii sunt cum pensio solvenda e pensio fructuum qo scilt fructuum pars a censuista
exigi pt aut ea a censuario tradi. pecuniarii sunt vo cum pensio illa datur
in pecunia sm taxam regionis q sæpius in imperio Romano mutata e, ut
e refert Althusius l. 1. c. 66. fol. 231. olim dabant duodecim annuatim
pro centum a jure autem Justiniani qd minus et iure novissimo Imperii sunt 5
pro centum; taxa e hæc diversa ee pt ex diversitate regionum, unde qualitas
locorum attendenda e. Dividitur census in genere in resignativum et consigna-
tivum, resignativus e, cum quis rei suæ dominium alteri transfert retenta sibi
aliqua fructuum pensione; consignativus e, cum quis retento dominio rei suæ

ptem aliquam fructuum in alterum transfert et huiusdi sunt census hactenus ex=
plicati de quibus quoritur an liciti sint et in foro conscientiae an usurarii, quae in foro fori
hodie licent consentaneum est uix non certum est tum ex praxi quotidiana tum ex consti=
tutione Carolina in Comitiis Augustanis anno 1545. ubi pro iusto pretio sua
ad 100 taxabantur pro huius quo resolutione sit.

Assertio census siue reales siue personales siue fructuarii siue pecuniarii 401.
nullo modo usurarii sunt, aut oriundi ex mutuo, sed liciti prouenientes ex contractu
emptionis, ita hodie communissima et ab authoritate moralium certa sententia contra paucos
eiusque ueritas aperta cum sit ex hactenus dictis nihilominus -

Probatur ille contractus non est usurarius qui non oritur ex mutuo ui mutui, usura enim est per se
lucrum immediate ex mutuo proueniens, atqui contractus censualis non oritur ex mutuo
sed est contractus emptionis: ergo etc. minor quae sola ambigi potest probatur ille contractus non est
ex mutuo ui mutui, sed contractus emptionis, qui habet omnes conditiones iustae emptionis,
et non nisi sub generica ratione contractus continetur mutuo, atqui haec omnia habet contractus
censualis: ergo etc. minor probatur conditiones ad iustam emptionem requisitae sunt liber
contrahentium consensus, merx et iustum ~~commune~~ pretium pro merce, atqui haec
omnia reperiuntur in contractu censuali: imo est supponit liber utriusque consensus sine
quo census nullatenus subsistere potest, eo quod ui definitionis census sit huius contractus
quidam constitutus: sicut quo contractus est mutua et libera duorum conuentio,
ut patet, ita est huiusdi census supponit liberum censualis et censuistae consensu
2do adest merx emenda, quod ut pateat, bene sciendum est contra quosdam Canonistas
in censu non uendi pensiones, sed uendi ius exigendi pensiones, constat per
omnes et quotidiana comprobat experientia iura iuste uendi posse et emi, adeoque
exigendi iura ueram emptionis mercem, proin in contractu censuali incedit merx
et sub hoc census est differt ab usura, nam in usura ultra sortem exiguntur ipsi
fructus ex titulo mutui quod non contingit in censu, non est ut dixi fructus sed ius exig=
endi ptem fructuum emitur. 3tio est incedit iustum pretium, nam si ipsum
nomen census perpendamus, ipsum a censendo ut passim notant DD prouenit olim
enim res et bona ciuium recensebantur ab Imperatoribus ut iusta fieret ipsorum
estimatio ad tributum soluendum ut habetur l. forma ff de censibus et hoc
estimatio dicebatur census: sicuti uero hic ex decreto Imperatorum sancitum est
uitale hoc pretium 5. pro cento, et quis iniustum dixerit quod respublica
et Imperatores catholici iuxta regula aequum deuenerint? ergo etc.

409. alys hinc e patt quomodo contractus censualis species sit emptionis qd supra parsaperte diximus. Item quomodo inane commentum sit in contractu censuali non invenire veram mercem, nam q magis propria merx, qm ius percipiendi fructus, cum tn istud ius sit parscilicet iuris, qd censuarius ht in re, qua ad censum obligat. hinc merito Rebellus hanc sententiam vocat oraculum de fide tenendum utpote a 5 Pontificibus summis per speciales bullas approbatam nempe a Martino 5to in bulla regiminis universalis Ecclesiae, Nicolao 5to in bulla sollicitudo pastoralis, Calixto 3tio bulla regiminis universalis Ecclesiae paulo 3tio bulla Dilectus et Pio 5to in motu proprio cum onus Apostolicae servitutis, et haec de liceitate census per se sint dicta satis, rei e tanta authoritatis propter rationem supra positam qd addere supervacaneum foret: dicta autem facile cuivis in gre applicari possunt, sive e reddantur fructus in individuo sive pro iis reddatur pecunia, parum interest, non etenim emitur pecunia aut fructus, sed ius exigendi pensionem in fructibus vel in aliquo fructibus aequivalente nimirum pecunia. Sed non minus pretio aestimabiles sunt fructus industriales personae qm reales, unde sicut hi, ita et ii vendi et emi possunt qtm ad ius illis gaudendi.

410 Attamen ex liceito fit illicitus huiusdi contractus, bene Rdum e ex Tolleto hic c. 45. qd si res illa pereat aut fructus rei pereant absque censuarii culpa venditoris seu Censuarii, et emptor non potest percipere fructus adeoque nec exigere censum, cum e contractus iste sit emptio quaedam, debet lege observare emptionis, in emptione autem si res empta perit, damno emptoris perit, unde cum censuarius fructus rei suae vendiderit, qui emit, debet suo onere periculo pereunte e re fructifera ius qd in fructus perit. Rdum e rdo qd dicta potissimum intelligenda sunt de liceitate de iure naturali et divino, nam de iure Pontificio post bullam Pii 5ti prohibiti sunt census personales, alias sola ut liciti renuntiati, qui sunt reales, et qdem ut nonnulli volunt solum supra immobili fundati agro vinea, unde

411. Censeo imo non e usurarium illum, qui contra decretum hoc Pii 5ti in rebus mobilibus aut in industria persona ius exigendi pensionem et censum suscepit ut e ex assertione cuiusque Doctores eruitur, contractus huiusdi usurarius non e sed iure divino et naturali licitus, proinde nec usurarium erit huiusdi contrahere; peccabit tn si scienter contraveniat huic decreto, et invalidabitur et aut rescindetur contractus, utpote contra prohibitionem initus.

Optimo igr. ordo et licite est sine ullo periculo usurae censum emi, trahique, quo duo 412.
duo libere consentientes, unus pretium pecuniae scilicet alteri tradat, hac obligatione
ut pecunia actu facit alterius ita tradat, ut harum pecuniarum tamquam pretio
mercis ab altero tribuatur ius annuatim ex fructibus rerum immobilium domi
agri vineae sibi provenientibus partem aequam percipiendi quasi merces
pretii, et vicissim ab altero pro hisce pecuniis tamquam pretio vendatur ius
partiale alteri percipiendi certam quotam fructuum vel loco eius
exigendi pretium huic quotae aequivalens in pecunia scilicet. Ita etenim non
solum vim suam obtinet facta ad assertionem probatio, sed pro totero ob-
servatur bulla Pii quinti, et hoc modo census germanicus 5. pro centum
ab omni peccato excusatur, itemdictum est negari, quod quidam falso imponunt pecuniam
emi pro pecunia cum hic pecunia pretium sit non merx, verum ita interpretatur:
per pecunias a censuista censuario datas emi ius percipiendi ex fructibus
rerum suarum 5. pro cento, quia 5 potius in iure quam fructibus traduntur propter
consuetudinem generaliter receptam.

Neque obstat potissimus adversariorum Achilles, quod est illud quod exigitur ultra 413.
sortem usura sit, in contractu autem censuali contingere potest, ut duplo aut
triplo plus exigatur praeter sortem quam sit ipsa sors, qui enim tradidit 100
ut sibi redderentur 5. quotannis in viginti annis iam praeter capitale con-
sequitur alia 100, adeoque contractum censualem esse usurarium. Non obstat inquam
non K. verum quamvis est, est illud quod ex mutuo exigitur ultra sortem quasi
debitum usuram esse, falsum tamen esse quod usurarium sit ex titulo emptionis
una cum merce empta exigere fructus ex merce post emptionem proveni-
entes cuius falsitas manifesta est: sit enim exemplum Titius ante 100 annos
emit agrum pro 100 aureis, ager iste singulis annis deductis expensis
pro lucro tulit duos aureos et ita iam tulit ducentos aureos, et adhuc possidet
ipsum agrum adeoque sortem possidet et ultra sortem 200 aureos, nonne
tamen iure gaudet hisce fructibus et sine omni peccato, cur igitur non est usura, quia quod
exigitur ultra sortem sed illud quod ultra sortem ex mutuo vi mutui exigitur,
quod in censu non evenit.

Dices ita facile mentiri iniquitatem sibi, et ideo a doctoribus ita 414.
interpretari, et adeo ipsi ab usura excusari possint, tamen in plebe plerumque
tales iuris emptionis subtilitates ignorari et tamen censum repetit. At R.
et hos de plebe repetendo censum licite agere, dummodo haec intentione repetant

ut facere velint id quod faciunt doctiores, quodque a republica et Principe regionis juste fieri agnitum est, nam sicuti sq. non requiritur ut in casu quo pater omnibus jus venandi in alterius sylva, Filius expresse cogitet de jure emplo ad licite venandum iure revera subsistente, sic etiam non requiritur ut expresse reflectere et explicite rememoret conjuncta emo mihi jus sed sufficit emptio virtualis fundata in praxi communitatis, et certe tamdiu decretis Principum obtemperare decet, et sine peccato novo fit, quamdiu de iniustitia decreti rationabile dubium non occurrit, sicut occurrere non potest in censu respectu plebei aut minus docti, dum non saeculares duntaxat sed et magnae doctrinae clerici in hanc sententiam de liceitate censuum sua praxi abire videantur.

4.15. Praeter hactenus adductas differentias censuum a mutuo aliam adhuc affert Azor institutionum moralium parte 3tia l. 10. c. 4. fol. mihi 651. quod nimirum ex mutuo obligatio oriatur ex parte mutuatarii non attento qualicunque casu eveniente, sive re pereunte fortuito, sive sua culpa, similem rem in specie et bonitate restituendi, dum econtra in censu re sine culpa censuarii pereunte ex dictis nulla censum dandi sit obligatio, fere sicut sit in usufructu qui desinit re pereunte in qua ususfructus haberi debet, idque ex eo quod sicut ususfructus est in re ita et census, unde re pereunte uterque desinit. hoc tamen intelligendum est si census sit super re determinata, si enim esset super fructibus rei indeterminatae, tamdiu census persisteret, quamdiu censuarius fructifera bona possideret, quoniam non magis super re pereunte, quam super adhuc persistente censu obligatio erat.

4.16. Sunt adhuc de censu nobiliora dubia solvenda. Primum est an liceat censui apponere pactum assecurationis, quo fit ut periculum sit ex parte venditoris, adeoque quocunque modo x res pereat, nihilominus et censum reddere et restituto pretio redimere teneatur. Huius est cupiditas simplici emptione censuum non contenta ut ait Tolet. c. 46. timens periculum fructuum rei, scilicet quia contingit rem saepe perire, aut sterilem fieri, et sic nullos et parvos facere fructus, excogitavit modum quo tale effugeret periculum, petit enim a venditore ut fructuum quanto assecurationem faciat obligando alia omnia sua bona imo suam ipsam personam: de hoc ergo dubitatur an licite fiat? et Resp. cum sporer et Toleto licitum esse huiusmodi contractum, nam ut idem Toletus ait Nicolaus Papa qui fuit parum ante Calixtum et post Martinum anno 1450. bullam edidit ad petitionem Alphonsi Regis Aragoniae, in qua huiusmodi contractus approbavit et statuit esse licitos. nec obstant extravag. Martini et Calixti in quibus

quadam conditiones huiusdi contractui contrarie ponuntur imo quod census super re certa
sit stabilitus, 2do ut re pereunte venditor non sit obligatus solvere censum. 3tio
ut liceat venditori sive debitori per partes censum redimere, posito ut emptor pretium
totum venditori solvat, non censum statim cum illo sibi reservet, hae conditiones
non utrarias positas fore Pontifex ait Tollet. loc. cit. satis tamen eum a consulentibus
observatam laudatas et approbatas. nihilominus hoc bene notandum est quod
post factam Bullam Pii V non licet facere conventiones ad casus fortuitos obligantes
contra fieri possunt assecurationes et fidejussiones, tales tamen fieri non possunt, ut re censui
subjecta pereunte ex casu fortuito, censuarius teneatur censum solvere. hinc
inferunt posse censui reali licite adiungi pactum commissorium, ut scilicet si 417.
censuarius per pensionem certis annis non solvat, ipsa res censui subjecta cedat
in fidei commissum, et fiat censualistae quod et ut licitum defendit Tollet. c. 43.
dummodo observentur duo sequentia imo ut culpa censuarii sit quod census non solvatur,
non est poena exigenda est ubi nulla culpa. 2do ut poena sit culpae proportionalis
nam non licet pro minima culpa gravem poenam imponere. dicit et aliud Tollet.
c. 49. mirum in censu personali tamen eo quod ad tempus certum, quam quia ad incertum
dari esse varium, ut venditor non det pretium peracto tempore Emptori, ecce tamen non
differret a mutuo cum lucro, redderet est capitale cum lucro quod est usura. attamen
hoc non probo est est contra communem patriae consuetudinem, et usurarum est sic ostendo
est in hoc censu personali omnibus ius potentem fructuum quotannis a censuario exigendi
quandiu hic census non redimatur, eiusque annexa conditio ut intra hoc tempus sine culpa cen=
suarii pereunte perire et censum, in quo tamen quasi essentialis distinctio census
a mutuo consistit, neque obstat quod ita pluris acquireret quam dederat, emptor
agri et successive et plus accipit quam dederat, nec tamen usurarius est, tandem
mihi persuadeo, nulla ratio efficax suppetit, quo huiusdi actus usurarius dici
possit.

Caeterum quod dubitatur est, an census iam constitutus alteri vendi possit, ratio 418
dubitandi est, quia ita videatur omni pensionem quod non licet, at respondetur cum communi licite
esse censum iam constitutum alteri vendi, non est ullus in ratione contraria vendi
census pensionariis ut est pensio, sed ut est ius exigendi pensionem, quod ius eadem
fere merus subit. aliud tamen difficilius est, num liceat censum huiusdi
constitutum minoris emere v.g. emptus est 100, an pro 90ta emi possit videtur est
esse invictum emptum pro 100tum vendi pro 90ta. attamen ut ait posse hic est.
sed sine dubio est. licitum id est iuxta communem cum respiciat certum pretium a
Principe non sit taxatum nisi in nostra germania si pro centum, quam nemo

pro diversitate temporum locorum personarumque diverso pretio frequenter
res istae emuntur, et quod summo pretio emptum est venditur pretio infimo:
quod si vero iustum pretium a Principe taxatum fuerit, facile illud praeter-
iri non debet, imo sunt aliqui qui sentiunt veniali peccato huiusdi reos asserentes,
quod tamen alii dubie negant, si aliunde circumstantia peccaminosa non subsit, nam
si etiam minus pro censu accipere taxato pretio a Principe, id in dubium
vocari non potest, et proxime hoc anno 1734 contigit civitati Fryburgensi,
cui vir magni nominis et doctrinae gravem pecuniarum summam contulerat, ut
civitas redderet 4tor tamen pro cento, dum tamen alias 5 taxati sint, ratione cur
in altera venditione emptorem praecise ratione taxa potest arguere quia rerum
taxa minoris emit. Dico tamen praecise ratione taxa nam procul dubio ratione
alterius cuiusdam circumstantiae quoque illicitus reddi potest census verum de censu
hoc dicta sunto.

Articulus 2dus

De Contractu Emptionis et Venditionis aliisque specialiter ad eum relatis.

Inter Contractus hominum magis frequentem non esse quam emptionem et venditionem
hominum vix est qui ignorat, attamen persaepe in hoc contractu peccatur, et proinde
Theologus verum dicursus illum sine novo praeterire haud valeat: quare quamvis
in praecedentis articuli sectione ultima iam aliquid incidenter de hoc contractu dictum
est, quoniam emptionis species census effectus fuit, reliqua de tractatu labore
hoc articulo examinabimus. Erit ergo

Sectio 1ma.

Quid sit Venditio et Emptio, quae ad huius contractus liceitatem requirantur?

14 x 9 Emptitius contractus ex permutatione ortus est, olim enim priusquam pecuniae
in usu erant, nec omnibus singula necessaria aderant, res ad invicem permutabantur
rerum permutandarum contemplatione ab earum utilitate, raritate, fructibus etc. aestima-
ta non consideratio sine esse potuit, unde S. August: l. 2. de civit. c. 16. melior
inquit est panis in domo quam mus, non obstante quod mus vivere, adeoque in esse
ipso pane nobilior est, postmodum autem hominum industria signaculum quoddam
fecit, illudque pecuniam dixit et quia primitus pecude insignitum erat, et quia

sunt olim ex multitudine pecudum, ab illo tempore ex multitudine pecuniarum divitiae mensurarentur, et hoc signaculum universale pretium constituit, quo omnia in mundo comparari possent, hinc permodo mutata est in venditionem et emptionem: unde contractus emptionis lege 1. ff. de contrahenda emptione definitur pactio pretii pro merce, venditio econtra pactio mercis pro pretio, magis scholastice tamen dici potest quod sit contractus mutuo consensu constitutus mercis pro pretio et pretii pro merce, ut sic valeat tam de emptione quam de venditione; bonitas definitionis per considerantis ex se apparet, unde eidem ostendenda non inhaereo excepto quod contractus sit loco generis, mercis pro pretio et pretii pro merce loco differentiae.

Ex data definitione emptionis venditionisque patet potissimum liceitatis 420.
huius contractus fundamentum consistere in iustitia pretii et bonitate mercis, nam quasi ex modo in hoc contractu peccari non potest, sed quia in his duobus contractus principaliter consistit. Pretium igitur quod attinet, quo merx iuste emi potest, duplex assignatur a Doctoribus alterum legitimum alterum naturale. Legitimum est quod lege decreto principis aut reipublicae taxatum est et ut iustum constitutum, unde et legale dicitur, estque pretium huiusmodi pro iusto habendum, quamdiu non constat principem contra inique ignorantia odio, avaritia muneribusque induci ad ita taxandum. Naturale pretium est quod seclusa constitutione legis utriusque paciscentium consensu iuste aestimatur secundum aequalitatem qualitatem raritatem pretiositatem omnes huiusmodi. Pretium triplex est, summum medium et infimum, summum est quod habita rei qualitatum consideratione res ad summum valere aestimatur, minimum econtra est quod ad minimum valere iudicatur, medietas vero inter hoc summum et infimum est pretium naturale medium.

Iustitiam mercis quod spectat illud imprimis attendi debet, ut nil vendatur vitiosum 421.
pro non vitioso, ita etenim quis induceretur inique in damnum quod iniustum est. Vendi autem et emi possunt omnia nostra sive in iure sive in spe sive in credito, quae nostra sunt aut pretio aestimabilia sunt excepta hereditate alterius personae viventis cuius spem habemus, circa quam enim propter pactum conventio obligatio ad eam alteri cedendam penitus irrita est et ipso iure nulla est ita ut nec iuramento firmari possit L. ultima Cod. de pactis, quia huiusmodi pactiones odiosae et videntur esse plenae tristissimi et periculosi eventus, sunt verba legis et addit glossa propter insidias quae pararentur eius vitae superveniens.

bonis paciscuntur, excipiunt tamen aliqui, si persona illa consenserit cujus hereditas
venditur, aut sit super hereditate personae penitus incertae, quas tamen exceptiones
parum utiles censeo, imo contrarium, quia ita libertas testatoris in testando ob periculum
mortis minuitur, quod fieri non debet. secundam autem quia non merx justa non est, eo quod
incerta sit ad pretium certum.

422. Proinde licite vendi potest ab eo qui sui juris est, non solum illa omnia quae actu ut sua
retinet et possidet, sed etiam quorum olim possidendorum spem, et potius ipsa spes
horum bonorum vendi potest, ubi tamen intendere ut pro minore minus spe majus minusque pre-
tium exigatur, et hoc patet quotidiana praxi, qua videmus anticipato vendi
greges futuras seu potius pecorum, futuros fructus agrorum vinearum syl-
varum, glandes vel aliosque fructus arborum, jactum retium piscationis, quae omnia
tamen non fit nisi in spe intendere quas venditoris, et diligentiam adhibeat moralem,
qualem fidelis sibi adhiberet, ut emptor effectum consequatur, alias enim tenetur restituere
venditor, quatenus sua negligentia morali deperditum est. aliqui praetexta difficultatem
addit confessores tamen capite 5. sect. 5. n. 44. in pactum actionum et jactum retium
ad piscandum facti, si nil nascatur vel partus sperati non proveniat, emptorem
ad nil teneri, imo pretium jam datum repetere posse, econtra qui in piscatione nil
capiat, pretium tamen solvere et solui debere, cujus disparitatis addit rationem quod in uno
sperabat aliquid nascitorum, non autem in altero: unde ego existimo, quod si partus quidem
editus est sed monstrosus aut peremit non vivus, tamen fore validum contractum emptionis
est nascitorum, quod est natum est per accidens autem et de monstroso aut non vivum.

423. Similiter vendere possunt omnia iura et jura quae tenemus et quidem est altero invito, in quantum
ut tamen L. venditor ff. de hereditate et actione vendenda excepta tamen actione et re
litigiosa, quae alteri potentiori vendi non potest ratione officii et potestatis exercendae in
+ venditor debitore hujus est venditio irrita est, et venditor+ privatur jure agendi l. 2. tit. Cod.
ne liceat potentioribus. vendi etiam potest omnia iura et in credito id est causa nobis
+ attamen per chyrographa scripturas aliosque modo credita sunt, similiter invenis
ne vendantur potentiori: emptor hujusmodi jurium per hanc emptionem non solum fit
(?), sed etiam nomine rem debitam, imo etiam in pignus et hypothecam ex L. emptori
fecta ff. de hereditate et actione vendenda et hoc de merce in genere dictis sint.
jam ad liceitatem emptionis ratione pretii.

424. Dico juxta communem DD. atque indoctorum praxin, licitum esse emere et ven-
dere rem quamdam pretio summo medio et infimo. ratio facilis est: . n. juxta

pretio emere licitum est, uti forum nemo negare potest, atqui rem emere sive summo sive medio sive infimo pretio, est rem emere iusto pretio, nam iustum pretium naturale dividitur in summum, medium et infimum: ergo rem summo aut medio aut infimo pretio emere licitum est, eadem ratio est de venditione huius est iustum pretium est summum medium et infimum non minus ac emptionis. porro iustum pretium est tum summum tum medium tum infimum praeter commune [illegible] ex venalitate una rationis cui pretii huius taxa innititur, suadet et ita probatur est illud iustum pretium censendum est, quod ratio recta et nec ulla dolosa consideratis circumstantiis aequum et [illegible] mercis iudicat, tale autem recta ratio [illegible] ita indivisibiliter iudicare nequeat ut punctum pretii ad punctum mercis determinet, iudicat tamen congruenter quod ad minimum quod ad summum valere possit ex aequalitate et [illegible] minimum et summum pretium aequiparat merci hoc solo discrimine quod ad summum quoque ad minimum tanti valeat utrumque tamen iustum sit: ergo summum et infimum et ex consequenti multo magis medium mercis pretium iustum est et licitum, et magis aequum videatur dicere medium. hinc

Infero imo in foro conscientiae omnem venditionem ultra summum rei pretium, omnesque emptionem infra infimum iniquitatem continere, illicitam esse, et restitutionem ad aequalitatem secundum valorem mercis reducendam esse, nisi liberalis datio vel remissio eius qui deceptus fuit saltem praesumpta accesserit, ut S. August. lib. 13. de Trinitate c. 3. docet D. Aquinas 2.2. q. 77. ar. 1. ad primum his verbis, secundum legem divinam illicitum reputatur si in emptione et venditione non sit aequalitas iustitiae observata, et tenetur ille qui plus habet recompensare ei qui damnificatus est si sit notabile damnum: curam addat notabile damnum ita ait: quod ideo dico quia iustum pretium quoque non est [illegible] punctualiter determinatum sed magis in quadam aestimatione consistit, ita modica additio vel minutio non videtur tollere aequalitatem iustitiae. ita S. Doctor. Dixi tamen nisi liberalis datio accesserit circa quod advertit Gabriel in 4tum dist. 15. q. 10. ar. 1. notabili 4. in dubio potius esse existimandum quod contrahentes invicem remittere et condonare velint si sit hoc contractu modica et non admodum notabili inaequalitas inveneritur, aliud tamen esset si notabilis inaequalitas inveniretur, quam tam facile donasse nemo praesumit. addo est quod notavit Navarrus cum Molina disput. 351. nec sibi displicere ait Layman lib. 3 c. 17. 51. in Scrinium, quod si contrahentes sciant iustum mercis valorem, aliis sive cogente necessitate nolentem vel aut fraude inveniente supra aut infra iustum pretium [margin: 4.2.51.]

contractum emptionis aut venditionis celebrent, donaō praesumenda sit.
426. Infero 2do dici posse vendi rem, qd nunc non est, & in iure Rerum, & in spe, & in traditione
rem tum vendito est dispositio contra ius alterius alterius requisito, de re alterius
de suis, qd iniustum est. qd an licitum est, et vendere pretio currente, et nil dicere emptori
etsi venditor sciat pretium mercis mox esse minuendum, ut eruditor et docte docet
Arsdekin Tom. 2. pte. 2. T. 5. C. 12. quia pretium currens absolute iustum pretium est.
ut tn mendacia, dolum, fraudes &c adhibere licitum est, quibus emptor ad emendum alliceret.
427. Infero 3tio. qd etsi in certum pretium à lege, & principe statutum sit, liceat aliquas merces
easdem carius vendere, si notabiliter sint meliores, qm dum taxata sit, aut maiores expensae
fieri debuissent, qm quibus a principe provisum est, nam et notabiliter meliorias, et
expensae, atque labores non minus sunt pretio aestimabiles, qm ipsa merx, adeoque quando
harum ratio sufficiens habita non fuit, pretium taxatum non est, qtm aequum est, ac proinde carius
vendere licebit: aliter in iure hae expensae, labores &c non veniunt labores &c imprudenter impensi, de quibus ait. S. Th. opusc. 67. in fine, non potest quis in venditione pannorum recompensare expensas, quas incaute et imprudenter fecit. Idem ex modo
emendi et vendendi pretia rerum crescere possunt, & minui, sic rogatus vendens
in gratiam emptoris aliàs non venditurus potest carius vendere, quia abdicatio sua propria
comoditatis, quae in hac venditione contingit, est pretio aestimabilis. econtra quia emit
rogatus vel amat à venditore, potest vilius emere, quia merces sponte oblatae sponte oblatae
vilescunt: sic circumforanei institores, qui suas merces quasi emptoribus obtrudunt
non tanto possunt aut solent vendere, quanto venduntur ab iis mercatoribus, qui ob emendi libertatem
conveniunt, et multum laboris et sumptuum gerere in comparandis mercibus impendunt.
428. Hic etiam revocari potest anticipata solutio, propter quam quidam posse licitum non esse, minoris
emere contra infra minimum pretium, per accidens tn quandoque esse licitum, affirmant. D. C.
imo quidam sentiunt obsit solum periculum fraudis in venditore, sive quia merces emptae sunt pro
fraudato, & non sine lite et expensis, & non sincerae, 2do quando ista definit periculum
lucri cessantis aut damni emergentis ex parte venditoris, & illud omne ex parte emptoris
quia anticipata solutio inducit copiam venditorum, sicut econtra merces tradito dolo
copiam emptorum unde fieri in hoc modo pretium ob circumstantiam grandem crescere,
ita in anticipata solutione decrescere potest. alias ex hypotheti, qd & in foro externo
ad rescindendum contractum & supplendum pretium non concedi actionem nisi quis laesus
fuerit ultra dimidium per legem 2. Cod. de rescinda oblig.: maneat tn obligatio
naturalis in foro interno restituendi id, in quo alter ultra iustum pretium deceptus
est, vel satis constat ex S. Th. supra cit. vilius quis emere potest, ut notat Arsdekin

Loc. cit.: ex lit.: quod nulla sit erat, quin quo plus a venditore emit, eo maiori cura eum liberat de interitu mercium.

Caeterum haec modo dicta non tantum intelligenda sunt de rebus vilibus et usui hominum communi necessariis, 429.
sed etiam de iis, quae naturalem aut legalem aestimationem non habent, ut sunt equus pretiosus, aves Indicae,
gemmae, picturae singularesque quae omnino non minus quam [illegible], [illegible], vinum [illegible] iusto
pretio vendi solent, iustum tamen est, quod habita consideratione qualitatem rei nec non laboris
impensarum, industriae, artis [illegible] aequum ad rem iudicatur, neque ut quidam putant, tanti
vendi potest, quanti libet possessori, a [illegible] dicatur, si quis vero ff. de furtis,
tantum valet res, quantum vendi potest, non tamen hic intelligendum est, nisi quantum iuste potest vendi, leges enim
praetorii [illegible] non potest, nisi quantum [illegible] consideratis [illegible] rem [illegible]
[illegible] iustum ratio recta agnoscit, iustum autem pretium non ex speciali [illegible] venditorum
affectu mensuratur, sed a prudentium et intelligentium iudicio.

Sectio 2da.

De

Emptione et venditione chyrographorum, retractu gentilitio et [illegible]

Frequenter in nostro politissimum [illegible] contingit, quod mercatores more suo credito sibi 430.
[illegible], et pro securitate chyrographum, id est, litteras devinctorias et obligatorias
tradant [illegible] inter huiusmodi mercatores quidam multum de fide solvendo [illegible] [illegible]
[illegible] nec solvunt quod [illegible], ita, ut creditores non solum lites agere, sed etiam cum suo quoque
damno gravi de solutione [illegible] desperare cogantur [illegible] per se obtinenda: ut igitur
[illegible] periculis sese eximant, litteras huiusmodi obligatorias seu chyrographa [illegible]
quibus summam capitalem repetendi maior [illegible] copia est, cum autem hae chyrographorum
venditio et [illegible] creditorum [illegible] ordinarie minoris fiat [illegible] creditor [illegible]
ius repetendi [illegible] in chyrographo sibi devinctam, at de solutione [illegible] vendit chyrogra-
phum pro [illegible] [illegible] sine nova iniustitia ita minoris emi possit?

[illegible] solum ob lucrum cessans et damnum emergens periculumque in se suscipiens licite et chyro- 431.
grapha minoris emere [illegible], quicum [illegible] negare possit, quam in [illegible] casibus similiter in
aliis mercibus, ita etiam in chyrographis valor decrescere solet, et lucrum cessans, damnum
emergens, periculumque [illegible] pretio aestimabilia, unde quo maius periculum non acquirendi
debitum, eo minoris emi poterit chyrographum: in [illegible] in [illegible] casibus solum, si de
si emptor ob specialem gratiam aut favorem principis nullam [illegible] difficultatem
acquirendi [illegible] summam chyrographi, quam [illegible] creditori, licite chyrographum
minoris ~~[illegible]~~ emi potest, [illegible] in prudentum iudicio periculum subsistit, ne totum [illegible]:
et huiusmodi ratio [illegible] solet, quod [illegible] specialis favor principis ad [illegible] aestimationem pericu-
lum [illegible] per [illegible], adeoque [illegible] valor rei [illegible], [illegible] sit a iudicio [illegible]
[illegible] in hoc casu rem minoris aestimat, quam est minoris emi [illegible],
valor a prudentum iudicio pendet. unde aliud [illegible] ex [illegible] aestimatione prudentium
nulla aut modica minus difficultas subest, ubi [illegible] rem minoris non emere

ita namque manifestum iniustitiae faciendae periculum esset, nisi venditor alio quodam affectu erga emptorem rem minoris venderet.

432. Retractus gentilitius est ius alicuius gentis, loci, civitatis, quo proximo venditoris consanguineo conceditur facultas intra certum tempus, a contractu venditionis rescindendi factum circa rem immobilem, aut sibi pro ceteris rem venditam adiciendi per retractum prae alio emptore, ideo possessionem introductus est iste retractus, ne possessiones paternae et avitae ad extraneos transferrentur, et variis etiam licitus declaratur, sed tamen quaedam in eo observanda. Primum est, hoc ius retractus non valere, nisi in contractu venditionis, unde si rerum fieret permutatio aut donatio, donatario, aut permutatario cederet, non consanguineo. Secundum est, quod consanguineus eodem pretio rem emere debeat, et sua voluntatis expressionem facere teneatur intra spatium duorum mensium a facta legitima denuntiatione, et requisitione, quod si haec requisitio eis facta non esset, toto anno et uno die ius retrahendi subsisteret, ut habet Laym. hic § 6. Tertium est, hoc ius retractus non attingere nisi proximum consanguineum, non autem eius heredes. Quartum est, ut hoc ius retractus non exerceat nisi in propriam sui utilitatem, non vero in utile alterius vel in fraudem primi emptoris, quod iustum non esset.

433. Quoniam contractus emptionis et venditionis sine negotiatione saltem imperfecta fieri haud potest, est in praesenti de negotiatione quaedam dicenda veniunt. Describitur negotiatio: Comparatio mercium eo animo, ut eas postea venditas carius lucrum capias. Unde negotiatio propria non existit emere materiam aliquam, ut ex ea aliquid conficiatur, et ita postea vendi. Negotiatio ita explicata per se quidem mala non est, quoniam mercium pretia naturalia non in indivisibili sed diffusi consistunt, unde etsi carius vendantur, quam emptae sint iusto tamen adhuc pretio vendi possunt, per accidens tamen illicita et mala esse potest, illicita huiusmodi est clericis sacris initiatis, et Religiosis ob eius, utpote quaeque prohibita est in capit. consequens. Consecrari dist: 88. Capit. ult. de vita et honestate Clericorum ita quidem tamen multi communiter a mortali non excusent clericos proprie negotiantes, cum sub gravissimis censuris et poena excommunicationis eisdem interdicta sit, quae poenam mortale supponere videntur, quibus tamen alii caeterique consentiunt cum Caietano quod peccatum mortale non sit, nisi temeritas, contumacia, contemptus, et scandalum accedat, eo quod hae censurae non sint latae, sed primum ferendae sententiae.

434. Dixi est clericos proprie negotiantes. Nullatenus est interdictum clericis ad sui conditionem sustentationem res ad proprium usum coemptas denuo et carius iusto tamen pretio vendere sine animo negotiandi aut fructus suorum agrorum, pecorum, gregum vel alia huiusmodi dare venalia. Multo minus interdictum est artem quandam profitarem honestam tamen, aut etiam agriculturam per suos famulos sustinere, quoniam et hoc a se factum esse Paulus clare insinuat. 1. Corinth. 4. dicens: laboramus operantes manibus nostris erat autem scenofactor, dico tamen honestam, et cum maiorem claritatem addo honeste per accidens etenim et hoc interdictum esse potest, si nimirum ex avaritia aut alio fine malo ars huiusmodi a clerico exerceretur. propterea quidem ius prohibet, ne Cleri-

t. Religiosi seu Clerici ius taberna emant vinum quod carius minutim vendunt, multis in locis consuetudo praescripsit. mala negotiatio est et sit, ubi est prohibitum, officia similes exercendi, tandem hi intra officia similes numero consultis, quandiu in emptione pretium infimum, in venditione autem summum non excedunt. neque obstat liciditati negotii illud Vulgatii 26. duae species difficiles et periculosae mihi apparuerunt, difficile exuitur negotians a negligentiis spiritalibus et non iustificabitur a peccatis. non aliud hoc textu indicatur quam negotiantem multis peccandi periculis subiacere, et raro effugere, quod a peccato penitus iustificetur, non deo, peccatum nullum committat, per quod neutiquam contractus per se sit illicitus, sed potest ex aliis contractibus licitis non obstante, quod plerumque multis peccandi periculis subiaceant. quandiu ergo officia iniusto pretio aut vitiosis mercibus, aut e ex modo agendi non laedit, negotio sine peccato exerceri pt. 435.

Negotiationi plerumque annectitur societas conventionalis quam saepe lucri cupido inveniri, ut ait Burgster n. 70. quam plures inter se conveniunt, ut quaestum, quem singuli obtinere non possunt, iuncta sua opera consequantur, unde est definitur, duorum vel plurium conventio de conferendo aliquid in commune lucrum et damnum secundum proportionem contributorum et huius contractum per se licitum est, quia fraus non invenitur, quam passim DD. atque quotidiana praxis confirmat, inde bene ut observentur sequentia: 1mo. ut negotiatio, in qua fit societas, sit licita cap. per vestras de donationibus inter virum et uxorem. 2do ut sicuti lucrum est per se omnium, ita pariter singuli subeant commune periculum, quia iuxta regulam 55. iuris in 6to. qui sentit commodum sentire debet et onus, unde L. si non fuerit. ff. pro socio, improbatur negotiatio, in qua ad unum socium damnum solum pertinere dicitur, et nihil lucri. 3tio ut aequalitas et proportio servetur iuxta prudentem aestimationem tam quoad lucri, quam damni participationem, ita ut quanto quis plus operae aut rei posuerit, tanto magis lucretur, nisi socii ita convenissent, ut ratio damni et lucri esset ex integro corporis. 4to. denique ut pecunia detur ad negotiandum immediate, et non sub pacto lucri, sic enim esset contractus mutui, et ex mutuo usura, non societatis, lucrum enim quaereret ex mutuo virtuali contento in hoc pacto. ergo 436.

Obligationes huius contractus sunt sequentes: 1ma est conferendi aliquid ad communem utilitatem, non tamen requiritur ut singuli dent pecunias, sed unus potest dare pecunias alter operam, et tamquam corporis contributionis quantum utile societati erit totum, divisum per societatis, sed omnes cuiusque res aut pretium in negotiationem datum proprium fuerat. 2do obligatio est administrandi, et hoc quoque corporis est, quoque uni vel sociorum imponitur, qui talem sollicitudinem gerere tenetur, qualem de re propria sua gereret, seu pro rata damni restituere tenebitur de suis, hoc est fidelitatis administrationis exposcit. Debet praeterea pacta et conventiones societatis diligenter observare, rationes accepti et expensi sedulo conscribere, et annuatim aut alio constituto tempore eas sociis exhibere, ut quantum ipse, quantum alii debeant, pateat. 3tio obligatio est dividendi expensas damna et lucra: ubi attendendum est expensas imprudenter factas aut non factas ratione societatis repeti non posse a sociis, sed soli administratori imputari.

quod tibi non melius cavere, et alia quam expensae, lucra, damna, sive realia sive personalia orta vi societatis, aut ex ejus administratione, ex aequo dividenda sint inter socios secundum quod unusquisque contulit. Dissolvitur contractus societatis imo mutuo sociorum consensu, redore in societatem data pecunia, 2do morte tam morali quam physica unius ex sociis societas non ad heredes devenire non potest ita quidem, ut ait Burghaber, quod neque abinitio in pactum venire possit, ut defuncto socio etiam pro patre defuncto filius ejus in societatem assumi si nimirum filius ipse voluerit. 3tio cessione bonorum ab alterutro sociorum facta. 4to renuntiatione seu expressa seu tacita. 5to denique elapso tempore ad quod fuit inita. Et ita ex variis legibus colligunt et communiter sentiunt DD.

Sectio 3tia.

De

Aliis Contractibus ad contractum Emptionis et Venditionis relatis.

Sunt praeter negotiationem et societatem alii quidam contractus qui speciem Emptionis aut negotiationis prae se ferunt, ut sunt Cambium, Monopolium, mohatras, locatio et conductio, quos contractus hac sectione breviter examinabimus secundum quod nimirum ad forum internum et conscientiae conferunt.

437. Cambium a Cambio quod permutare significat, in suo proprio sensu sumitur pro permutatione pecuniae cum altera pecunia, aliis ideo describitur quod sit permutatio negotiatoria pecuniae pro pecunia, ubi permutatio loco generis servit, permutatur enim frumentum cum alio frumento aut cum vino, oleo etc. quae permutationes non cambia nominantur, quam in cambio intret, ut pecunia pro pecunia permutetur, in quo differentia est, et hoc nostro tempore frequenter accidere videmus propter varias pecuniarum sortes quarum altera alibi plus valet quam hic, hic plus quam alibi. In hac pecuniaria permutatione ille qui rogatur ut permutet Campsor, et ille qui rogat ad permutandum Campsuarius vel campsarius dicitur. Dispar cambium eorum explicatum a mutuo, imo quod in mutuo per se requiratur translatio dominii, quo cadem res in specie et bonitate reddatur, qui translatio dominii in cambio non requiritur 2do quod mutuum dari possit variis in rebus putas frumento, vino etc. dum econtra in cambium venire non possit nisi pecunia, ita quidem ut non sit in eadem specie et bonitate: quod in admutuum aequale ei restituatur, sed pro aurea argentea, pro argentea aurea etc. per quod abunde patet, quod cambium sit diversus contractus a mutuo, prout non adeo invitat Burghaber ad contractus innominatos revocat. Est et do ut des, ejusque et vetat n. 68. iste contractus certum nomen habeat, id tamen non est speciale, sed generale speciei appropriatum, sicut permutatio, cujus instar hic contractus non solo consensu sed re et traditione perficitur. unde

438. Inferri per Cambium transferri dominium pecuniae a Campsore in Campsuarium, id est juxta Lugonem, et valde probabiliter sola traditione pecuniae alterutrius etsi altera pecunia non statim traditur, quod inde suadetur, quod Campsuarius pecunia accepta quam primum

acciperit, et si reciprocum contraxerit, simulat, utsuo consentiente campsore nec contradicente quod optimum signum est pecuniae translati, sed tamen de translatione pecuniae intelligendum est, si eo qui statim pecuniam numerat, si est campsarius per litteras cambiales pecuniam in alio loco assignatam accipere debet, et prius dominium earum pecuniarum acquireret, quam pecuniam sibi creditam suo correspondenti tradit, non cambium sicut et permutatio rei traditione perficitur, ut dictum est, unde patet quod cambium a permutatione differat ut species a genere et non aliter.

Dividitur Cambium imo in siccum et reale. Siccum ita metaphorice dicitur ad instar plantae aridae et illa permutatio pecuniae ad pecuniam, quae contingit in eodem loco, sed diverso tempore, et quod re ipsa mutuum in pecunia consistens, unde ex hoc cambio nil lucri accipi potest sine peccato usurae, prout hoc Pontifices Pius Vtus et Vtus specialibus bullis, quarum altera incipit cum sicut accepimus, altera in eam pro nostro pastorali officio decreverunt. Unde et siccum dictum est, quasi infructuosum. Cambium reale per metaphoram ad cambium siccum dici potest succosum, eo quod illud quod legitimum habet titulum ad lucrum comparandum: Varie subdividitur Cambium sic acceptum, principalior tamen divisio est in Cambium locale, et manuale. Cambium locale est permutatio pecuniae in hoc loco v. g. Monasterio D. Ettonis pro pecunia in alio loco Friburgi v. g. et hoc cambium ordinarie fit per litteras Cambiales, quibus Campsor permuttat pecunias in loco distanti pro rebus campsarii in praesenti. Manuale vero Cambium est permutatio pecuniae in eodem loco, unde forte manuale dicitur, quia de manu ad manum permutatur, alias et minutum dicitur, et maxime contingit in diversitate specierum, ut dum v. g. pro aurea pecunia argentea aut cuprea, et pro moneta gravi moneta parva etc. Cambium locale ulterius subdividitur in Cambium simplex et recambium, simplex cambium locale tunc dicitur, cum ita permuttantur pecuniae ut directe in alium locum ibi deinde sine quiescant, recambium vero illud est, quod reciproco fluxu ad priorem locum revertitur, et tunc fit, quando permutantur pecuniae ita, ut in alium locum directe ibi quiescant, ibi tamen non quiescunt, sed per reciprocas cambiales litteras in hoc loco et apud eundem Campsorem a campsario solvendae veniunt.

Lucrari in Cambiis accipere aliquid supra sortem, aut potius aliquid a sorte detrahere communiter tradunt hodie Doctores, et solet iste detractus vocari detrimentum, quod statim a summa numeranda detrahitur, cujus liceitatem ut recte intelligas scias, quod titulos ob quos aliquid in Cambio accipi potest ultra sortem, alios dici intrinsecos, alios extrinsecos, qui sunt intrinseci, quorum alter maxime elucet in Cambio manuali et minuto, estque ipsa numi=

De Cambio.

Praestantia, quam numum campsor dat campsario pro numo viliori v.g. aureum pro argenteo, quae praestantia pretio aestimabilis est; sic enim est, qui aureum non magis aestimet quam argenteum idque non solum, quia magis opportunus negotiationi et minori eget numeratione, sed etiam ratione sua intrinseca praestantia, qua aurum praestat argento, cupro, alter titulus est potissimum in Cambio locali, quo campsarius multo onere et periculo in deportandis pecuniis beneficio Campsoris sublevatur, quae sublevatio pariter pretio aestimabilis est. Extrinseci tituli pariter sunt duo. Primus est labor Campsoris, quem maxime Campsor publicus adhibere debet in conquirenda, asservanda, numeranda omnis generis pecunia, quem laborem gratis sustinere nullus tenetur ex communi. Alter est interesse damni emergentis, lucri cessantis, aut periculi iminentis, quae omnia Campsori in Cambio ordinarie iminent, et pretio aestimabilia sunt, nec oriunda ex mutuo, sed potius ex contractu innominato Do ut des, propter differentiam Cambii a mutuo supra assignatam, fere enim tota ratio Caietani quia hoc lucrum licitum esse recognoscere noluit, erat, quod mutuum virtuale in cambio intercedat, adeoque lucrum ex Cambio usura sit, quod tamen alii authores propter differentias assignatas merito et communiter negant.

44.° Unum de Cambio adhuc addo circa titulum ex interesse propter damnum emergens notandum: Pactum scilicet de hoc titulo dupliciter iniri posse, uno modo de incerto, ut scilicet ex stipulatione teneatur campsarius omne damnum emergens et lucrum cessans, quod postmodum deprehendetur ratione morae obvenisse, supplere, et hoc iniquum non esse apertum est. Altero modo de certa aliqua pecuniae quantitate solvenda pro periculo in se

respectu, et istum modum prohibuit Pius 5tus in bulla de
Cambiis quam tamen bullam, vix alicubi receptam, dicit Salas, dub-
io 20. n. 2. unde ubi recepta est obligat, ubi recepta n. est,
ita saltem n. obligat, ut Campsor ad restitutionem accepti sit
obligandus, idque propter contrariam consuetudinem iis in locis vi-
gentem, ubi haec bulla recepta n. est &c. Sed haec de
Cambio satis.

Monopolium a graeco Monos id est solus et polin 442.
id est, vendere proveniens ut notat Franciscus Genetti
Episcopus Vasionensis in sua Theologia morali ha-
bita tractatu C. 11. fol. 126. est Conventio quaedam
duorum vel plurium inita, ut sibi solis certas merces coëmerent,
aut eas vendendi reipublicae sibi solis facultatem appropriarent &c.
De hac conventione quaeritur an licita sit, patet enim
ex una parte inde evenire, ut raritas mercium crescat
et pretium augeatur, adeoque caritas rerum in rempublicam
introducatur, quod illicitum videtur, Consulitur tamen
ex altera parte neminem prohiberi posse de comparatione
mercium in ea quantitate, qua voluerit.

Verte ad dec.

atqui ipse solus mercium huiusmodi venditor exinde fieret
quo igitur dicenda verius pateant Notandum, erit..
1tio pluribus modis huiusmodi Monopolia fieri posse
imo quidem per indultum Principis, quo conceditur, ut hoc aut illo loco huic et illi
soli has et has merces vendere liceat, quod circa rem librariam persaepe
est. 2do per conventionem duorum aut plurium privatorum sine ulla lite,
qui caeteras merces omnes comparant vili pretio, ut earum charitatem in rem
publicam inducant, et sic maioris pretii easdem vendendi sibi facultatem faciant.
3tio per societatem plurium mercatorum, qua conveniunt merces has et has hoc
pretio et non minori vendendas, 4to denique quando mercatores mercium [illegible] impediunt
ne alii merces ad eum locum deferant, et ita pretium rei depereat.
Praeterea summe attendendum est, an merces sub monopoliis contenta valde
necessaria sint communi reipublicae aut vitae civium, an non? quod rite attentis

143. R. Monopolium per indultum Principis sine detrimento reipublicae aut
civitatis est sine taxa in rebus vitae non necessariis, aut cum taxa in rebus vitae
necessariis licitum est ita optime P. Paulus Rezger, cum est Principi com-
petat regimen reipublicae, ratione suae obligationis sine temeritate arguit
aut suspicari non potest de dolo malo, adeoque quod ipse fieri indulsit licite
fieri censendum est, quamdiu de iniustitia probabiliter non constat, sicut in hoc casu sufficere
non potest. in monopoliis 2di et 3tii generis pariter non peccatur iuxta
Rezger quamdiu summum pretium iustum non excedit, iusto enim pretio etiamsi
summo res vendere licet ut dictum est, quod quamdiu in hoc non excedit peccatum
non erit nisi aliunde fraus et dolus inveniretur. in ultimo monopolii genere
quarti [illegible] vix unquam sine peccato exerceri, et contra [illegible] sibi a [illegible]
mercium [illegible] fraude impediunt, et contra charitatem [illegible] inducione
id faciunt: unde merito reiicitur et improbatur sub gravi poena in lege
Iulia ff. ad Legem Iuliam, his verbis neque navem nautamque retineat
aut dolo malo faciat quo quis detineatur, poena 20 aureorum statuitur
et de monopoliis etiam [illegible] lege magnum procul dubio peccatum
est monopolium et obligat ad restitutionem omnium damnorum, sive eo
nocuerit modo passus est damnum proximus ob augmentum iniustum pretii

mercium graveminusq; unde merito in hujusmodi monopolistas gravissime invehit
S. Raymundus l. 2. titulo de usuris et pignoribus §. 9 dicens illos credi-
tores velut nefandas detestandos, qui ea intentione emunt aureos et alias
monetas, et res venales, et praesertim victualia, ut de talibus caritatem
inducant etc. Satius ergo consuluisse vitare monopolia, nec eas suadere,
non tam quasi ex se illicita essent, si iustum pretium non excedant, sed ob peri-
culum peccandi, cui pro modico lucro etiam prostituunt.
Mohatra contractus est, quo venditor rem vendit statim ab emptore vilius 444.
emendam, et potius est emptoris venditorisque quaestio rem vendendi carius
ut vilius revendat. Fit pro exemplo: Titius v.g. eget 100 florenis vel
mutuare, sed non est qui mutuet, hinc adit mercatorem rogans ut sibi mutuo
daret 100 aut 90 florenos, recusat imo mercator nemini forte illius
mutuum dare nihil inde sperantes, lucri tamen cupidus replicat se alium
contractum initurum, daturum scilicet merces valituras 100 florenos hoc tamen
anonimento ut eas statim sibi revenderet pro 90ta et ita fore futurum
ut statim a se acciperet 90ta interim tamen ipse ex titulo emptionis maneret
debitor 100 post annum solvendorum: et hoc et expresse in pactum venire
et virtualiter involvi possit. Et hic dicitur contractus mohatra, de quo quaeritur
an licitus sit, adeoque sine peccato mercatori liceat vendere aliquam mercem
carius v.g. 100 nummis post annum solvendis, sicut est petens eandem
mercem sibi mox ab eodem pretio 90ta nummorum praesentium vendendam etc.
R. breviter id nullatenus licite fieri posse sed esse damnatam usuram et pro-
hibitum non solum a S. Carolo in Concilio Mediolan: imo hujus vilius 445.
re cui praesentem pecuniam quaerenti quidem carius vendat, ut statim a
venditore per se et per interpositam personam vilius emat. Sed est abs Innoc.
Ponte summo propositione quadragesima 1 ob ipsorum alias damnata
est, et ita sonat contractus mohatra licitus est, et respectu eiusdem personae
et cum contractu retrovenditionis praevie inito cum intentione lucri. clarius
adhuc hunc contractum reiicit ut usurarium S. Antoninus p. 2. tit. 1.
c. 8. §. 3. his verbis patens est, quod ideo reus revendidit imo vendenti pro
pretio satis minori, quam sub quadam mutui ratione potius, quam sub reali
veritate solutionis tradidit ille sibi 90ta et octoginta ab eo debens re-
stituere 100, quam ipse imo vendenti et solvit etc.: Insuper a talis contractus

usurarius ē, et ōi malignitate et duplicitate plenus ita S. Antoninus locit: et quo satis patet, qd iste contractus revera nil aliud sit, qm si mercator qd nemo praesentibus mutuo daret cum pacto qd 100 ei post annum solueret, qd usurarium ē.

446\. Locaō denique et conductio duo sunt Correlativa ferè sicut emptio et venditio, suntque unus idemque contractus excepto qd locaō dicatur respectu conducti, conductio vō respectu locantis, estque iste contractus conventio quaedam duorum aut plurium qua rei fructus usus aut opera pro certa mercede comutatur ad breve tempus; vel conventio, qua vel res imobilis ad tempus minus decennio, vel persona aut res mobilis ad quamvis tempus pro pretio traditur ad usum inde percipiendum. in hoc contractu qui rem tradit locator, et qui eam accipit conductor dicitur, licitusque ē ōi iure iste contractus, et cum exemplo boni patris familias Christus comonstravit, dum operarios otiosos, quos nemo conduxerat, in vineam suam abire iusserat. in eo tn̄ notā, tē qd si postea fortuito eveniens impedimentum ex parte rei conductae, sine culpa fructus n̄ percipiat, conductor pro rata temporis quo fructus n̄ percepit, à pensione mercedis sit eximendus adeoque ad nil teneatur ex L. habitatores ff. locati. aliud eēt si culpa ipsius conductoris eiusdi casus et infructuositas evenisset, ubi procul dubio tn̄ ad totam pensum teneretur. hinc qui conduxit operarium ad 10 dies, si operarius interea fuerit factus aegrotus pro toto eo tpre, quo aegrotus factus laboravit in lectulo suo, et operam n̄ praestitit conductori, conductor ad nil tenebitur: econtra si ipsemet conductor operarum solvere, aut penitudine ductus operarium 6to die dimiserit, nihilominus tenebitur adhuc ad solutionem operarii per dies 10, ad quos conduxit, nisi operarius ita dimissus alium invenerit conductorem pro reliquis istis diebus, ut Navarr: Lessius et alii cōiter docent. Sed

447\. quaeritur an ipsius locans suam operam pluribus sit nihilominus à singulis integram mercedem recipere possit, legatus scilicet duplici sit legaō fungens ab utroque legatore integrum stipendium recipere soleat. ubi respondendum ē cum distinctione scilicet vel ambo legatores sunt in eadem curaōr societate implicati, et utriusque legaō una tm̄ legaō censetur, et tc dicendum, alterutrumque legatorem partialem fuvenire debere legato

in varia, neque et nisi specialia pacta fuerint, ab uno solum sustinere debet, multo minus ipse legatus ab utroque diuisiue totum persum petere potest, nisi hac sua legatione specialiter meritus sit de utroque, aut diuersa utrique obsequia praestitisset, tunc enim diuersa merita diuersa praemia et mercedem accipere possunt. Et ambo non sunt eadem cura implicati, nec referunt adunum, adeoque sunt diuersa legationes a diuersis uni legato imposita; dicendum erit legatum tamdiu ab utroque mercedem accipere posse et repetere quamdiu nec hic in legatores detrimentum aut moram patitur, suborta autem mora ab eo solum cui laborauit, sed autem ab eo cui moram intulit pro tota mora repetere potest, cuius ratio est, quod haec legatio utrique legatori sit pretio aestimabilis. et dignus sit operarius mercede sua sumenda ab eo cui opera locata fuit: cum igitur in nostro casu quamdiu mora nulla interuenerit, utrique legatori legati opera locata fuit, etiam ab utroque merces operaret peti licite potest atque hoc passim fieri a legatis tum Ecclesiasticis tum politicis, siue Romam ius e regibus orbis Catholici propiis et liminaribus pro de sua salute venerari.

Articulus 3tius.

De Reliquis ad moralem Contractuum pertinentibus.

Praeter huiusque explicatos contractus varii adhuc supersunt, qui tam ad forum ciuile quam ad forum conscientiae pertinentes uno tantum aut altero exemplo quam tamen et illis variae peccata, multumque per consequens saltem et generica eorum notitiam intelligi et doctrina consultum ultimo hoc de contractibus articulo eos expendere animus est. erit ergo

Sectio 1ma

De Emphyteusi, Feudo, pignore hypotheca, et deposito.

Emphyteusis nomen graecum ab Emphyteusio id est meliorado desumpto in suo Ethymologico contractum meliorantem significat, olim etenim in Emphyteusin non nisi terrae incultae et minus fructiferae, ut colerentur, datae fuerunt, ad quod postea accepto vocabulo iste contractus hodie tamen et res cultae et fructiferae in Emphyteusin dari solent. definiri potest Emphyteusis contractus ius utendi et fruendi re aliqua immobili et in perpetuum et ad certum tempus non minus decennio sub obligatione. 448.

D: Jul: 18va

Conditiones Emphyteusis —

certae pensionis Dno proprietatis solvendae. Est diuturna locatio fundi ad culturam, cum pleno usufructu pro annua pensione. differt Emphyteusis ab usufructu per hoc, qd in Emphyteusin n nisi res immobiles aut qae pro talibus habentur, in usumfructum autem res etiam mobiles venire possint. item qd usufructus tempore constitui possit minus decennio, n item in Emphyteusi. differt etiam per hoc a locatione, pacto ex data definitione imo qd Emphyteusis constitui n possit nisi in rebus immobilibus. 2do qd minus tempus poscit n possit quam decennium. 3tio qd certo tpre pensionem aliquam Dno proprietatis dare teneatur. 4to qd p Emphyteusin tantum dominium utile ius utendi fruendique obtineatur etc.

449. dividitur Emphyteusis imo ratione materiae in Ecclesiasticam et Civilem, Civilis est cuius materia sunt bona et praedia profana. Ecclesiastica vero cuius bona res sunt Ecclesiae. 2do ratione temporis in perpetuam et temporalem. attamen Emphyteusis Ecclesiastica iure communi n potest esse perpetua imo nec ultra 3tiam generationem extendi ut notat Burghaber n. 68. 3tio ratione subjecti in haereditariam mixtam et ex providentia: haereditaria simpliciter talis est, cum etiam ad extraneos heredes transit: mixta vero q n extenditur nisi ad heredes descendentes ex providentia et pacto adhuc magis limitatur et extenditur ad solas et certas generationes personarum, ex quibus si filius Emphyteutae religionem profiteatur bonorum immobilium capacem iuxta Layman: lib. 4 tract. c. 23. transit Emphyteusis filium filio ad eandem religionem ita tamen, ut si Emphyteusis sit haereditaria simpliciter, post mortem professi illam religio vendere teneatur, quia alias proprietatis Dnus defraudaretur spe laudemii, si vero haereditas ex pacto sit aut providentia tunc ad conventum professi n devolvitur nisi commoditas et utilitas ad dies vitae professi, eo autem satisfaciendo ille fruendi, qui ex investitura vocatur, alioquin ad dominum directum revertitur.

450. Facta hic mentio laudemii est, qd q. sit et intelligas nota praeter annuam pensionem seu Canonem initio contractus constitutum, quotiescunque renovatur etiam in alium transfertur Emphyteusis, certam pecuniae summam exigi reddendo Dno proprietario aut usufructuario iure consuetudinis quinquagesimam partem pretii pro tota Emphyteusis vendi potest, consuetudine vero 20.mam aut 30.mam partem et hanc pecuniam Laudemium vocant qd praeter canonem constitutum Dno proprietatis dandum est n quidem quasi aliquid substantiale contractui, sed quasi conditionale aliquid ordinarie requisitum.

451. Conditiones q Emphyteutico contractui ordinarie inesse probe eas quas speciales paciscentes apponunt, sicut imo instrumentum [illegible] scriptum

contractus facti; ita quidem ut hoc sit de substantia et valore contractus ut docent DD. et videre est apud Laym. loc. cit.; quod maxime verum est de contractu Emphyteutico Ecclesiastico, qui sine scriptura et dicto instrumento non valet: cum autem ex variis inquit instrumentum hoc perdi possit, eo perdito Emphyteuta producere tenetur testes ad petitionem Domini proprietarii quibus se Emphyteutam probet, et sub instrumento se accepisse Emphyteusin et si hoc per testes facere nequeat, potest tamen à Judice, ut in defectum probationis juramentum sibi deferri. Tenetur praeterea ad petitionem proprietarii ostendere bona Emphyteutica, eorumque fines, alioquin contra ipsum praesumptio fiet, et omnia eius praedia Emphyteutica censebuntur. Et hoc ubique certum est eo casu quo Emphyteuta se praescriptionis iure defendere non possit ostendens spatio 30ta annorum si laica possessio fuerit, et 40ta si Ecclesiastica fuisset, in quieta possessione rei Emphyteuticae extitisse, et tamquam Emphyteutam pensionem uniformem Domino absoluisse. Sunt qui ad hanc praescriptionem 10 annorum spatium sufficere putant.

2da Conditio est, quod cum Emphyteusis sit contractus melioranss, in quo fundum dari, ut meliorem. Emphyteuta debeat fundum ita sibi concessum proprio labore et industria colere, nec non cavere, ne res deteriorentur, aliasque ipse ad damna tenebitur quod sua culpa factum est. Quod si vero sine eius culpa Emphyteutae domus agri et devastarentur, ut priori anno 1713 in nostra patria per obsessionem murinorum Fryburgensium facile evenisse potuit, ad Dominum pertinet ut ea restauret, utpote cuius substantia fundi est, quam bonam Emphyteuta supponit, adeoque si Emphyteuta fundum ita restauravit, poterit expensas à Domino repetere ut colligitur ex L. Papiany §. impendi ff. soluto matrio.

3tia Conditio est ut in recognitionem Domini quod penes proprietarium manet, Emphyteuta solvat annuum pensum ut tit. § adeo. instit. de locat. ubi Abdum Venet. en L. 2. Cod. de iure Emphyteutico et capitulo potuit de locat. quod si Emphyteuta tribus continuis annis in Emphyteusi secularis et in Ecclesiastica duobus pensionem non solverit, et à Domino directo non requisitus, amittat cum Dominio utili omnia emponemata seu meliorationes in re Emphyteutica facta, causa Domino directo cedant. Dari tamen mora purgari in Ecclesiastica poena authentica qui rem Cod. de sacrosanctis Ecclesiis statuta, quod si ipsa fidelis poenam relaxat et infirmata moris quas tit. insgt. Lugo disput. 29. n. 87. ut Emphyteuta sit moratus, qui oblatâ solutione moram purgat: neque in prius hac poena incurrit, quam Domini declaraverit se velle fundum retrahere

De feudo et eius divisione

eiusdem in eius favorem statuta est. addit Surghaber hic n. 49. quod eadem poena incurrat, si absque praescitu et consensu Dni vendat et tradat Emphyteusin, item si negligentia Emphyteutae fundus notabiliter deterioretur: econtrario obligatio solvendi Canonem extinguitur, si res tota sine culpa Emphyteutae pereat, seu absumatur a mari et fluvio sine spe recuperandi L. 1. Cod. De iure Emphyteutico aliud est si pars tantum pereat, ubi de rigore iuris totam pensionem dare tenebitur forte, quod olim modica tantum pensio dabatur, ex modica parte fundi hodie, nihilominus si tanta emponemata non forent, pensio secundum rationem emponematum ex aequitate naturali mensurari deberet. ut docet Laym. C. 24 dubio 29. Et haec de Emphyteusi nobis dicta sufficiant.

453. Feudum contractus persimilis Emphyteusi est, in aliquo tamen differt, ut ex definitione feudi colligitur, solet autem feudum definiri contractus ex quo pro fidelitate et obsequio personali exhibendo res immobilis et quasi talis pro immobili utenda et fruenda traditur: ex qua definitione haec feudi ab Emphyteusi est differentia. imo quod in Emphyteusi ordinarie detur obligatio realis, in feudo vero obligatio personalis, quae tamen quandoque in realem commutatur. secundo quod in contractu feudali fiat iuramentum fidelitatis Dno directo et eius loco tenenti a vasallo seu feudatario, et quodam alio eius nomine, dum econtra ab Emphyteuta fidelitatis iuramentum non praestatur. Dominium quod attinet utile in hoc contractu competit vasallo, seu feudatario id est illi qui accipit rem in feudum. Dominium principale vero Dno directo competit seu infeudatori.

454. Dividitur feudum in hereditarium erblehen et gentilitium sive ex pacto et providentia stammlehen hereditarium est, quod ita alicui concessum est ut non solum eo ad dies vitae gaudeat, sed et ad quoscunque heredes transferat, et quasi hoc vasallus arbitratu suo inter vivos et per ultimam voluntatem neque requisito Dni aut proximorum agnatorum consensu perinde ac de bonis propriis disponere potest, ut ex eius cum Claro q. 41. docet Laym. C. 24. n. 4. nisi tamen feudum concessum esset speciali favore alicuius filii in investitura nominati, aut alterius cuiusdam, ubi procul dubio solito nominatus prae ceteris succederet in feudum: item nisi concessum esset de novo quod non sed transisset feudum aviti aut proaviti, ubi sine providentia filiorum aut collateralium alienari non potest. praeterea et si hodie est ratio masculorum quam foeminarum. Gentilitium feudum sive ex pacto et providentia stammlehen illud est,

Ex pacto alicui concessum ē pro se et filiis suis, et. de eo si antiquum fuerit, vasallus disponere pōt pro libitu, eorumque consensu, nisi renunciāo proximi agnati accedat, utpote in cuius praeiudicium disponeret, qd̄ n̄ licet: dixi ṫn si antiquum fuerit, nd̄ue ē duplex distinqui feudum novum et antiquum. feudum novum dr̄ qd̄ primo alicui acquisitum ē beneficio solius concedentis, feudum antiquum vō ē, qd̄ ab ascendente iure agnationis ad alterum descendentem transmissum ē, et in hoc disponere n̄ pōt vasallus sine consensu proximi agnati, qm̄ titulo agnāonis ius in illud sibi quaesitum ē.

Illud bonorum feudalium ex pacto et providentia insigne ē qd̄ atque ac 455.
bona Emphyteutica in confiscaoem deduci n̄ pōint idque ob regulam generalem
Julii Clari l. 5. sententiarum §. finali q. 78. n. 7. ubi dicit in fiscum transeunt oīa bona delinquentis, q̄ ad extraneos devolvi pōnt, q̄ qm̄ ad extraneos devolvi nequeunt, ea neque confiscari pōnt: talem aūt ē feudum gentilitium ad extraneos devolvi n̄ pōt. eadem bona feudalia neque filio in legitimam computari pōnt si feudum fuerit antiquum. immo si haereditatem adiit ubi plura debita, qm̄ haereditas solvendo valeat, ṫm hoc bona feudalia ad nil tenet, adeoque solum sūt vires haereditatis ad debita solvenda obligari plura huiusdi privilegia videri poterunt apud Layman lib. 4. l. 3. t. 24. n. 4. ego unicum adhuc de feudo addo qd̄ eius beneficium a vasallo auferri, si erga infeudatorem nota ingratitudinis reus fiat vg. si vasallus fratrem suum, quem in bellum comitatus ē in acie periclitantem dimiserit: si machinatores in necem dni dno sententiam genere n̄ patefecerit dum sciuit, quo significare potuisset aut ipsemet inimicus aut machinator factus fit. et impius negligenciis aut graves intulit iniurias, si uxori, nurui, filiae, sorori in domo sui dni manenti se immiscuerit, et alia huiusdi, quoque aversi si onera et obsequia prorum intuitu feudum datum ē praestare neglexit etc. requirit ṫn ad privationem feudi iudicis sentia lat ex cōi docet Clarus. plura hac super re videri poterunt apud Angelum de clavasio in sua summa Angelica, v. feudum.

Feudo et Emphyteusi subalternaē libellus Lehenbrieff, qui ē translao 456.
feudi a vasallo in alium pro pensione sibi solvenda n̄ sub vinculo
pro circa Emphyteusin duobus modis fit verum et ipsum ius Emphyteuticum

seu dominium utile in alium transferendo, quod sine consensu domini proprietatis non fit, et solum fructum nomine prioris emphyteutae dominium utile retinentis concedendo, quod absque domini proprietatis consensu licite fieri docet Stolina dispat. 462. his est autem superficies et an superficies contractus aut potius ius ex superficiario contractu ad aliquid inaedificandum alterius terrae aut implantandum alterius solo, sicut in nundinis mercatores plateam ad sua tuguriola locanda conducere solent.

457. Pignus et hypotheca in generica ac latiori sui acceptione, ita parum differunt, ut lege res hypothecae data § inde ff. de pignoribus et hypothecis dicatur inter pignus et hypothecam nominis tantum sonus differt, namque stricte tamen non adeo eandem rem signant, pignusque pro re mobili, hypotheca fere pro immobili sumi est potest tum pignus, tum hypotheca et pro re quae datur in pignus et pro ipso actu quo traditur in pignus et denique pro contractu quo res in pignus datur, qui contractus est tum pignus tum hypotheca dici potest contractus quo res alicui traditur et obligatur in securitatem debiti sic ut si aliter satisfactum non fuerit inde satisfiat. Ut vero pro actu sumitur, describi potest quod sit actus legitimus quo creditor in rem debitoris tale ius acquirit, ut si debitum suo tempore non solvatur, eo divendito sibi inde satisfacere possit: atque res haec si mobilis fuerit pignus dicitur si immobilis hypotheca.

458. Dividitur pignus ita acceptum sicut et hypotheca in conventionale, praetorium et legitimum. Conventionale est quod ipsi contrahentes mutuo consensu et rei traditione constituunt. Praetorium est quod per iudicem, legitimum quod per iuris dispositionem, praetorium dividi ulterius potest in iudiciale seu illud quod per sententiam iudicis alteri oppignoratur, et extraiudiciale, quod nimirum extra iudicium in poenam contumaciae si debitor non compareret, alteri adiudicatur donec aliter super hac re decretum fuerit. Dividi quoque potest tum pignus tum hypotheca in universalem qua scilicet omnia bona alteri hypothecantur, et particularem qua pars quaedam bonorum tantum alteri in pignus aut hypothecam commendatur. Ceterum hypotheca potest esse vel expressa id est mutuo consensu stabilita aut tacita seu iuris dispositione constituta idem est de pignore: noveris tacitam hypothecam ut ait Spoor lect. 5. disp. n. 4. habet imo fiscus seu aerarium Principis in bonis quibuscunque sui debitoris. 2do pupillus et minorennis in omnibus bonis sui tutoris aut curatoris. 3tio ipsa uxor et quasi castrensium bonorum item adventitiorum filius in

BLB BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK
gefördert durch Baden-Württemberg
MINISTERIUM FÜR WISSENSCHAFT, FORSCHUNG UND KUNST

bonis patris. Sexto maritus in bonis uxoris pro dote promissa praestanda, et econtra uxor in bonis mariti pro dote restituenda eo mortuo. Septimo maritus in bonis eius cuiuscunque qui dotem promisit pro dote praestanda. Octavo Dominus proprietarius in fructibus fundi locati, atque in bonis inductis coloni et emphyteutae pro solvenda pensione et pro damno facto ab alio praestando. Nono pupilli in bonis tutorum pro mala administratione. Decimo denique tacitam habet hypothecam mutuator in qualibet re mutuatarii pro re mutuata aut si pecunia fuerit mutuo data in illam rem quae ex pecunia dicta comparata est, et quidem cum praelatione ante omnes alios creditores. proprie signum pro pignore

Iam quod attinet ad pignora danda omnis illa oppignorari potest quae vendi potest, et vicissim quae vendi non potest, nec oppignorari potest. res autem quae lege vendi, item oppignorari prohibita est, sunt imo res sacrae sive mobiles sive immobiles, item fundi, sepulchra, patronatus, suppellex extra casum necessitatis, item res publica aut tota communitas. Item homo liber nisi pater eius privatam famis, aut civitas publicam necessitatem aliter effugere nequeat. Item bona et iura minorennium absque curatoris aut magistratus authoritate. Item res litigiosa, item potentiori contra legem . . . . ut eandem rem pignori dari . . . . ne quis rem alienam pignori det, quod si fieret oppignorator non solum fraudem committeret, quae stellionatus vocatur, sed insuper teneretur pignoratario aliud pignus eiusdem bonitatis dare. Eadem tamen res pluribus oppignorari potest eousque scilicet donec tota oppignorata sit, hinc si ager Titii Caio pro decem aureis oppignoratus esset, ipse vero mille aureis valeret, eousque alteri aliisque oppignorari posset donec pro mille aureis pignora starent et non ultra. 159.

Et quamvis quoque pignoris pignoratarius accipit possessionem, attamen ius ad rem et dominium quod plenum adhuc permanet ex parte oppignoratoris seu debitoris, inde nec verum habet possessionem pignoratarius, et cum traditum sibi pignus detineat, non tamen detinet illud ut suum, sed ut alienum, et hinc est quod debitor . . . pignoratarius fructus pignoris accipiat aut si pignoratarius accepit illi in sortem computentur, nam fructus pignoris loco usurarum . . . pignoris accipere usura est. Ideo quoque est actio realis, quae ex dicto iure competit et Hypothecaria aut Serviana dici solet, et haec ad pignoratarium competit 160

tum ad possidendum pignus tum ad illud recuperandum si ablatum fuerit. Huic actioni reciproca est actio personalis seu pignoratitia quae duplex est altera directa, quam habet debitor ad repetendum pignus finito pignore post praestitam satisfactionem L. pignoris Cod. de pignoribus, altera contraria quae tenet scilicet creditoris ad exigendas expensas necessarias aut utiles factas ad conservandum pignus. Tertius effectus est praelatio in ordine solvendi de hoc ait Francis. Gonzalez Tom. 2. lib. 3. c. 4. n. 5 et seq. praeferenda est solutio debitorum realium solutioni debitorum personalium, hinc praeponendi sunt creditores qui habent aliquod pignus pro assecuratione debiti illis qui actionem habent personalem et directe in solam personam debitoris iuxta dispositionem legum civilium, in quibus sic habetur L. 10 (?) Cod. qui potiores in pignore habeantur; eos qui acceperunt pignora cum in rem actionem habeant privilegiis omnibus quae personalibus actionibus competunt praeferri constat.

44. Quartus denique effectus est creditoris ius vendendi pignus, et tum ex pretio accipiendi quantum sibi debetur cum restitutione superflui Cod. de distractione pignorum. Ubi advertendum est, quod si res pluribus oppignorata sit, primus pignoratarius solum facultatem obtineat eiusdem ius vendendi pignus, facta tamen prius admonitione debitoris de vendendo aut redimendo pignore, ubi quoque creditor erga proximum actionem habebit, quod si vero plures res oppignoratae sint, non omnes, sed quantum sufficit, vendantur, et mobiles potius quam immobiles, quam mobiles facilius recuperari quam immobile, vendanturque ea sub hasta, non creditor sibi reservet pro beneplacito pretio, nisi cum consensu debitoris fiat et iudicis: emptor pignoris eo iure gaudebit, quo gaudebat debitor, neque si debitor tum habebit dominium utile, dominus (?) pignoris id impedire potest. quod si vero ipse debitor non requisito pignorario pignus divenderit, protestetur pignoratarius loco competente, ne suo iure cessisse videatur, et ita ius permanebit in divendito, donec ipsi vel per redditionem debiti vel per aliud aequivalens bonum pignus satisfactum fuerit et haec de pignore dicta sunto.

46. Depositum contractus est quo sola rei custodia sine mercede committitur, ut eadem numero reddatur; cum autem aliqua res vel ex necessitate vel ex libera voluntate in custodiam tradi possit, hinc dividitur in depositum necessarium et voluntarium, res necessario deposita et dolo retenta aut perdita praetoris edicto in duplum restitui debet ex L. 1. § 1mo ff. de deposito. Ulterius dividitur depositum in

Judiciale, quod judicis authoritate fit, et conventionale, quod privatorum conventione
nec non sequestrum et in hoc depositum in sequestrum deponuntur res litigiosae
ut singulis jura illaesa conserventur, in hoc depositum vero dantur res non litigiosae.
Sequester aliis est sociis, quo virum duo de iure quodam disputant, et re alicui sine
damnum inferant fructus illius iuris contentio eundem in sequestrum ut custodiam
tradunt usque ad mutuam conventionem aut judicis decisionem, alio non erit,
qui virum a judice deponendam, nec res litigiosa pereat et alterutri damnum
contingat, ad hoc bi ubres sequestrare... ut ... praescriptio de re necdum
adhuc propter apparentiam utriusque iuris dubia fit. Deponuntur res non solum
mobiles sed et immobiles, cum sit depositi rei custodia ut deponenti salva
maneat et eadem numero restituatur. Deinde depositarius de deposito quasi
de suo diligentiam debet ne pereat, maxime si ad hoc per officium magistratum
ut tenentur aurigae, nautae, caupones, stabularii, opifices et quidem res
viatorum hospitumque in suam navim currum stabulumque inferri permittunt,
quasi in suam fidem recipiunt, nisi aliud ex circumstantiis constet. Principalis
obligatio depositarii est ut reddat rem eandem numero si depositor repetierit
resque ex charitate tertii id retinere teneretur, uti fieret si depositor depositum
in damnum tertii peteret. advertunt bene DD. non tantum esse obligationem rem eandem
numero restituere, sed si in aequali bonitate diversa tamen numero restitueret
statim petenti esset, maxime si bene contrahendi contrahentibus mutui et comodati accesserit
et specialis amicitia aut beneficium deponentis, id non improbaret aut speraret
et non ex ea magis profuturum, aut si ipsa res deposita usu ipso consumpt-
ibilis esset aut fieri posset diversi valoris, ut sunt pecuniae, quarum valor
crescit interdum facile compensari potest.

Sectio 2da.

De Comodato, Precario, Sponsione, Assecuratione, Ludo transactione et fidejussione.

Comodatum est, quod alteri ad usum conceditur, sive pro re comodata sumatur, sive 463.
vero pro ipso actu quo res alteri comodatur, accipitur, dici potest alicujus rei ad solum
usum gratuita concessio ad nutum non revocabilis usque ad certum tempus, per
ultima haec verba ad nutum non revocabilis distinguitur a precario, quod est id quod
precibus petenti utendum conceditur tandiu, quamdiu is qui concessit patitur aut non
revocaverit. unde conveniunt comodatum et precarium, quod utrumque gratuita-

concessio fit utendi aliqua re, differunt tn qd in precario usus nulli tpis spatio alliget, sed pro velle concedentis revocari possit, ita qdm, ut si dicat concedo tibi usum ad mensem, intra mensem tn revocari possit, neqs illa vba aliud important, qm ut ingt lugo, qd post mensem ~~repeti~~ reddi debeat, si prius n repetat: econtra in comodato res tradit ad usum, pro tpre certo, ante qd elapsum comodans sine iniustitia revocare n pt comodatu L. in comodato §. sicut ff comodati atqs ex hoc sequit, qd si comodans sine iusta cau comodatum ante tps revocet, teneat ad oe damnum rone comodati revocati ex pte comodatarii eventum, sicut et ille, qui comodaret rem ad usum scienter ineptam L. in rebus §. item, ff eodem titulo. obligat aum comodatarius imo re comodata n aliter uti, qm concessum e a comodante, alias ut docet bonacina q. 36. pte 1. n. 1. teneret ad refundendum pretium usus. 2do ut rem summa diligentia custodiat, siqdm in eius gratiam comodata e ex beneficentia. 3tio ut nariças et ordinarias expensas in rem faciat qmdiu ea utit, v. g. pabulum equo comodato procuret, n tn extraordinarias. 4to ut eandem elapso tpre usus eqs bonam restituat & certe nulla culpa deteriorem.

464. Cum accidere possit qd res comodata pereat, quaeri pt, cui pereat? qd ut recte decidat attendendum e, an cum culpa & levi comodatarii an comodantis pereat, cuius e culpa perit illi perit: qd si vo neutrius culpa pereat, suo dno et comodanti perire videt, res e q sine culpa perit suo dno perit. tenet e comodans ad duo, primum e ut compenset expensas extraordinarias et damna, si q vitio rei comodatae occulto evenerint v. g. si vinum in suo dolio corruptum L. 17 et ius. ff de precario. 2dum e ne repetat rem comodatam ante tps. nisi ipse maiori aut aequali necessitate pressus repetere cogeret. q oia de precario e intelligenda cum exceptio qd rem precario datam repetere possit qdo voluerit qui precario dedit; secus tn quin peccet contra officium, et sine iusta cau repetendo peccare possit contra charitatem eo casu quo e attenta necessitate alterius rem sibi n nacriam repeteret. Cae. finit qqs precarium morte eius cui concedit, nec transit ad heredes, qa confert privilegium personale, L. cum precario § ult: ff. de precario, nec tn finit morte concedentis nisi specialr super hoc e ad diem certa tpre pactum aed.

— art. 4. De Sponsione, assecuratione, et Ludo.

Sponsio est contractus in quo duo de veritate vel de eventu alicuius rei contendentes sibi invicem aliquid spondent, ut eius sit qui rei veritatem fuerit assecutus. Sic 465.
certavit Titius cum Caio lapso mense Januarii futuro maio futurum
fore, ut per duos supremos belli duces serenissimum Principem Eug.
et Excellentissimum Marescallum de Villars inter Augustissimos
Carolum 6tum Imperatorem et Ludovic. 14. Regem gallicarum pacem
eam orbis spectaverit, ad cuius sponsionis justitiam facile requiritur imo
ut fiat super re utrisque dubia et neutri cognita. 2do ut uterque spondeat
super eadem re univoce non aequivoce aut cum aliqua amphibologia, alioquin
est inaequalitas inter utrumque spondentis motivum, et ex parte alterutrius
censeretur dolo agere injustitiam facere, adeoque et ad restitutionem complete
teneretur.

Assecuratio est contractus quo quis alienae rei periculum sive gratis sive pretio
in se suscipit obligando se ad eam compensandam si pereat. Ut iste contractus 466.
sit secundum justitiam et licitus requiritur imo, ut res assecurata sit pretio aestimabilis. 2do ut vere subsit periculum. 3tio ut iuxta aestimationem periculi in
pretio servetur aequalitas, ut cum aliis Lessius c. 28. n. 27. et Filliucius
tr. 37. n. 8. qui circa secundam conditionem docent, quod eum, qui ex astrologia
vel ex litteris amici scit nullas tempestates vel pyratas fore, posse nihilominus
pretium conventum accipere et sic pro cauto, attamen hoc recte limitat Lugo n.
98. docens id quidem verum esse si non obstante hac scientia revera periculum subsit,
secus si periculum non est, quia ut licitum sit hoc pactum necesse est ut adsit
periculum saltem in praesumptione, non tamen requiritur ut sit in re.

Ludus contractus est quo ludentes inter se paciscuntur, ut victori cedat quod uterque 467.
exposuit. Hunc contractum licitum esse fatentur omnes authores, si fiat sola
recreationis causa vel ad otium vitandum, dummodo limites justitiae observentur
quod ut fiat requiritur imo ut ludentes sint sui iuris libere possidentes proprium
alioquin est peccabunt non quidem ludendo sed in ludo aliena periculo amissioni
exponendo, quod si factum fuerit ut aliena amiserit, tenebitur ad restitutionem secundum rationem quam ipse amisit. 2do ne interveniat fraus et dolo in ludo
alioquin est ita acquisita parti laesae restituet. 3tio ne ludant ludo interdicto in loco ludi. 4to ne quis alterum per iniuriam ad ludendum pertraxerit,

aut ad novum ludum inchoandum importune coegerit, si ut ait Burgh: n: 302 peccabit induceus et in meliorem sententia ad restitutionem lucri lenditi ex ludo acquisiti, qd tn alii limitant dicentes sufficere, ut injuriam qm intulit ad novum ludum inducendo compenset, retento lucro, quippe cujus acquisitio immediate ab hac injuria non provenerit, sed ex infortunio et imperitia ludentis, ita sentit inter alios Molina disput. 516. et eidem sententiae ego adstipulor si deinde Fraus abest, nec alter coactus sit ad ludendum eum ludum quem ludere noluit. ob rationem eandem.

468. Transactio ex Molin: disput. 516. est pactio non gratuita de re dubia et controversa, hanc pactionem DD. ad contractus innominatos reducunt, si. do 100 aureos ut lite absistas, ius omne quod in re liti subjecta praetendis mihi cedas de hoc contractu dignum notatu est, quod ait Burghaber n. 104. si ipse res esse alterius invalida est transactio in utroque foro, si post factam transactionem instrumenta iterum reperiantur, rescindi transactio non potest, esto alter laesus sit. quia sponte exposuerant se eventui incerto sicut in ludo. transigere proprie illi solum competit, qui et alienare rem potest, econtra transigere non potest qui rem alienare non potest ut ex communi docet Laym: unde cum praelatus Claustralis sine consensu capituli rem aut ius Monasterii alienare nequeat, sine ejus consensu neque super illo transigere potest. caeterum necesse est ad justitiam transactionis ut servetur aequalitas inter paciscentes ita ut parti uni detur pro cessione iuris sui dubii, quantum illud prudentis viri arbitrio valet ut docet Laym: c. 3o quem pluribus hanc materiam citato capit: vide pertractantem nobis in praesenti haec sufficiant.

469. Fidejussio est contractus quo quis alienam obligationem suscipit implendam si debitor principalis non solverit. unde requiritur, ut ille pro quo fide jubet revera debitor sit, si est debitum non tenet, nec fidejussio tenet ait Angelus verbo fidejussor ex quo e lit[illegible], quod si quis pro reo qui decapitandus erat, fidejusserit, ille autem ex hac occasione aufugerit, fidejussor non potest pro reo decapitari, quia nemo potest se obligare ex contractu ad poenam capitalem, quoniam nemo est Dominus vitae et membrorum nisi solus Deus, ideo non obstante Lege ad commentariensem, qua Lex eadem poena mulctandum voluit fidejussorem, qua mulctandus erat pro quo fide iuberat, quoniam ut impossibile

Angelus loc. cit.: dicta lex loquitur de illo, qui tenet ex officio custodiam, qui punitur eadem poena, qua erat puniendus incarceratus, si est in dolo fugae et in negligentia. Si vero fuerit fideiussor in dolo, punietur poena arbitraria ut notatur in L. si quis reum ff. de custodia reorum. In aliis fideiussionibus pecuniariter punietur, caeterum fideiubere possunt omnes, qui etiam obligare se se valent, nisi speciali privilegio aut lege prohibeantur, quemadmodum miles prohibetur et mulier, miles quidem ex speciali privilegio a fideiussione facta est liberatus L. 8. § imo ff. qui satis dare cogantur. Fideiussio mulieris autem facta pro marito irrita est authentica si qua mulier Cod. ad Senatusconsultum Velleianum, attamen si incola fuerit valet ex argumento textus in capit. cum contingat de iureiurando. pactum de pactis. Sicut irrita est fideiussio mulieris pro aliis nisi firmata fuerit instrumento publico et tribus testibus § finali ad Senatusconsultum Velleian. potest tamen mulier etsi hoc instrumento firmata sit fideiussio uti exceptione Senatusconsulti Velleiani et ita obligationem elidere ut constat ex L. 11. Cod.: ad Senatusconsultum Velleianum. Plura hac super re videri possunt apud Angelum verbo fideiussor.

Sectio tertia. De compositione –
Mandato stipulatione, acceptilatione, tutela et curatela.

Compositio dici potest quaevis conventio super aliqua re dubiorum: loquor autem de compositione amicabili, qua pars debiti alteri gratis remittitur, non de compositione super re dubia, quae a transactione parum differt, cuius et rationem sequitur: a qua haec compositio non solum locum obtinet in rebus spiritualibus, sed est ut ait Angelus in spiritualibus et in divinis ita tamen quod nullum temporale detur pro spirituali, quod simoniacum est. 470.

Mandatum spectari potest et active et passive, active spectatur, si pro actu mandantis sumitur, passive vero si pro ipsa re a mandatario in mandatum suscepta accipitur et sic definiri solet: gratis facta susceptio alicuius faciendi quod alius mandat. Si active sumatur, dici potest expressio ad faciendum sua voluntatis imposita alteri ad exequendum nulla data pecunia nec alio quocunque. Si mandatum sumimus ut contractus est sic recte definiri potest ad verbum: mandatum est conventio ad exequendum alterius voluntatem gratis facta. Haec conventio quod sit [illegible] generis, et sequitur quod mandatarius aliud per se agere non liceat, nisi fortassis [illegible] quae conventum est valde mandatarius in[illegible] formam mandati nil fuerit solutum ut recte notat Angelus verbo mandatum – 471.

De mandato et stipulatione

fit igr mandatum in hoc genere mandatoris et mandatarii. Dicitur ad exequendi
alterius voluntatem : subintelligitur non solam expressam sed etiam rationabiliter praesumptam, per
quod verba finis mandati sciens qui est exequi voluntatem mandantis. Dicitur gratis gratis
facta ad differentiam a locatione quae fit ob mercedem ex dictis, et licet certa mandato
si aliquid gratis rependatur.

472. Mandatum aliud est generale quo fit plena omnium agendorum licentia datur,
aliud speciale quo certa loquitur et quaedam in specie demandantur. Fit et obligatio
utriusque mandanti et mandatario, mandatarius est suscepto fit mandatori tenetur
diligentiam moralem summam adhibere de re in mandatum suscepta, unde tam
commissione tum omissione peccare potest, si nempe quod facere debet omittit,
et facit quod omittere debet. Mandans econtra debet mandatarium servare
indemnem, omnes expensas ratione mandati prudenter factas restituere sicut
et damnum fortuito acceptum, quod licet occasione mandati passus est ut ab
hoste spoliatus est in via et id ne officium sibi damnosum sit ut ait Molina
disput. 549. expirat mandatum imo morte mandatarii, secundo morte mandan-
tis si licet res adhuc integra fuerit, secus si integra non esset, ubi persistere et ad
mortem mandatarii et ad revocationem mandati. unde tertio expirat mandatum
per revocationem et quarto denique per renuntiationem mandatarii, haec licet renuntiatio
tempestive fieri debet, alias dolo aut fraude egisse praesumeretur.
Mandatarius similis est negotiorum gestor qualiter appellatur is, qui absque mandato
dato domini absentis et mandata ignorantis negotium utiliter gerens, hunc
acquirit actionem contra dominum et ignorantem ut si negotium utiliter gesserit,
damna et expensas prudenter factas aut illius invicem sibi solvat compensat,
nisi gestor negotiorum id officium in se susceperit animo gratis gerendi
ubi etiam propterea semel expositum quidam aiunt potest, aut propter licet potest, quae mihi alieni
gratuito fiunt, mercede compensari non solent, ut docet Burgh. n. 904
et traxit etsi eventus fuerit infaustus, ut si de manu furis equum eripuerit
reddiderisque equus in reducendo perit in via, ubi nihilominus expensae et pretium
sunt restituenda ex L. 10. ff. de negotiis gestis.

473. Stipulatio contractus est, qui iisdem pene verbis perficitur aut est conventio quaedam
qua duo aut plures de eadem re eodem tempore et modo loquendi consentiunt
ut: promittis ne 100? promitto 100. De hoc contractu aliud dicendum non venit
quam quod iuxta Angelum et alios stipulationis obligatio non transeat ad heredes

nisi quod per alium promissum sit implere, item quod nemo pro altero stipulari possit, nisi sit eius servus aut filius, in Institutionibus de inutili stipulatione § Si quis alii. item contra quod actus stipulantis et compromittentis debeat esse actus continuus, unde si post interrogationem unus se diverterit ad alia, stipulatio nil producit L. continuus ff. de V.O.
Circa de acceptilatione non nisi pauca dicenda sunt, est autem acceptilatio contractus quo interrogat debitor suum creditorem habesne acceptum seu solutum debitum an illud remittis. respondet creditor habeo acceptum et remitto, huiusmodi acceptilatio tollit omnem actionem realem personalem et mixtam ut docet cum sententia Christophorus loco citato.

Non aliud de contractibus stipulandum superest, aut uno verbo tutelam et curatelam de his vero omissis videatur pauca quaedam addo. Est autem curatela et tutela quasi contractus, quibus tutor et curator obligantur ad procuranda bona minorum cuiuscunque sexus, qui parente carent, et sub eius potestate non sunt. 474
...ex vero facti contrahitur haec obligatio suscepta et authoritate legis aut magistratus vim contractus supplente. differunt tutor et curator non aliter, quam quod tutor dicatur respectu impuberum, curator vero respectu puberum iam sed adhuc minorennium. conveniunt vero in eo quod qui subditi sunt curatori aut tutori tacitam sortiantur hypothecam in bonis sive tutoris sive curatoris in omnia damna ipsorum incuria minori aut impuberi proventa. Item quod uterque tutor et curator teneatur facere iuramentum si primo tutelam aut curatelam suscipiant, si vero tales iam tutores aut curatores fuerant homagium et fidem se munus suum recte executuros, bona sive res sibi creditorum contra quosvis invasores defensuros, nec non reddituros inventarium rerum et suo tempore rationem ei ad quem de iure spectabit.

Triplex huiusmodi tutela et quasi ob paritatem rationis curatela distingui solet legitima, testamentaria et dativa. Legitima est, quae a Iudice datur quando tali nisi consanguineo tutandi eo casu quo pater in testamento nullum tutorem aut curatorem nominasset, alii tamen heredes superstites sunt, qui ratione consanguinitatis ab intestato succederent. 475
Testamentaria est illa quam in testamento pater filio providit. Dativa est quando absente consanguineo alio ab intestato successuro, neque per testamentum quodam ad id munus a patre nominato, alicui cuidam a Iudice demandatur. Cum haec tutela desinit et expirat quoad tutandos annos pubertatis emensos, sicut et curatela quoad annos maiorennis elapsos, nisi prius in aliqua religione professus est, tunc ...

De Restitutione

Dicta de Curatione Religiosorum ipse facta professionis momento expiravit. omnia iura n. ad tutorem aut Curatorem, sed ad monasterium professi devolvuntur quasi iura authoriae personae. Tutoris quoque officium est ut filium quasi pupillum tuendi n. solum in politicis et defendendis iuribus, sed etiam in moralibus, ut eum a vitiis abducat et ad pietatem traducat, quod etiam in patre sicut in tutore exigitur. Superest ut qui tutores et curatores esse possint, dicerem, ad haec fori politici non spectat, nihilominus e numero tutorum penitus excludendi sunt religiosi, etiam post consensum Praelati non possunt libere bona quae hypothecam ad cavenda damna tutelandorum item mulieres omnes praeter matrem et si ipsa mater minor sit 25 annis addit et avia quae in certo casu curatricem agere potest. At haec fori politici potius sunt ut dixi, quam theologi, unde nec iis diutius inhaerere lubet, sed potius relicta materia graviorum quam sat amplo textu examinabimus ad materiam de restitutione accedimus erit igitur

Disputatio 4ta.

De Restitutione in genere et specie

Restitutionis materia sicut confessionalium onerata sive propria gravissima tamen lineam ineas, facile in omnes moralizationes principes est, quia qui recte intelligit debitum et officium suae animae facile percipit, si autem intellectum efficit, quasi florentissima laurea pignus a Deo susceptum animam salo spirituali gratiae quavis huius mundi tenebrarum fulmina circumcingit et hanc in praesenti intelligendam disputatione proponimus illam satis explicare intendit, et, ne inter multiloquia variosque dictorum anfractus necessitas doctrinae quasi in spinosis herbis sepulta deliteseat, brevitate sit et integritate sententiae et fida aperta sit. erit ideo

Quaestio unica.

De Restitutione in genere et specie

Unica quaestione totam materiam de restitutione complector divisa in 3 partes, quorum primus in geminas sectiones subdivisus tandem ea, quae generatim necessaria ad quis et quo ex ima radice restituere teneatur. 2do alteram restitutionis radicem examinabimus, quae est quae facilius fiat lucrum ipsorum sectiones de

Dividendumque in quattuor denique in tres sectiones subdivisio tum quia restitutionis radix, tum ratione cooperantium ad iniustitiam, tum ex causa a restitutione excusantibus consultabuntur quibus pro complemento unicam sectionem de iudicijs addemus taliter totum de Iustitia Tractatum finiturj.

Articulus I^us.

De Restitutione in genere necnon de unica eius radice in specie.

Sectio Ima.

De quidditate qualitate praecepto et radicibus restitutionis.

Restitutio quae actum virtutum reno[?] dabitat quam per illam unicuique suum redditur, secundum etymon nihil est quasi rei statutio, id est, rei in suo restitutio ei facta cuius est, et in genere complectitur omnem rei alienae redditionem sive bona sive mala fide possessa; in praesentiarum sumitur secundum quod est damni alterius secundum aequalitatem reparatio, et hinc recte sic definitur damni alterius iniuste facti secundum aequalitatem arithmeticam reparatio. Quod ut recte 476

restitutio est definitio damni alterius iniuste facti secundum aequalitatem arithmeticam reparatio.

possit adverterendum est cum amico disput. 34. quod et non in sola iustitia commutativa alteri damnum inferri possit sed etiam in distributiva et legali nihilominus hoc putant corrigere sit actus solius iustitiae commutativae, quoniam per se forte satisfiet et in iustitia distributiva et legali parti laesae, nisi tantum unicuique reddatur, quantum debitur seu in quantum delictum est, quod est ponere aequalitatem arithmeticam quae detrahat actum iustitiae commutativae. Et hinc duo inferuntur unum est bonitas data definitionis, alterum est quod restitutio sit actus solius iustitiae commutativae eo quod respiciat aequalitatem arithmeticam rei debitae cum iure rigoroso alterius, et consequenter actus est actus solius iustitiae commutativae.

Restitutio est actus solius iustitiae commutativae quia respicit aequalitatem arithmeticam rei debitae.

Necessitatem restitutionis non solum Canones Ecclesiastici Leges civiles et auctoritas 477 SS. PP. nomine duorum maiorum luminarium Ecclesiae D. Thom. q. 62. et D. August. Epist. 54. ad Macedonium ubi ita ait si res aliena propter quam peccatum est reddi possit, et non reddatur, poenitentia non agitur sed simulatur si autem veraciter agitur, non remittitur peccatum nisi restituatur ablatum: sed et ipsa S. Scriptura tum Veteris tum Novi Testamenti satis commendat in Veteri quidem testatur Tobiae 2. v. 22. dicens videte ne forte furtivus sit: et reddite eum dominis suis quia non licet nobis aut edere ex furto aliquid aut contingere.

Radix seu Titulus Restitutionis triplex e. ut ex assertione n. 478. patebit.

ni roue ani testato 1 Corint. 6. absit, quod neque fures neque raptores regnum Dei possidebunt, et Rom: 13. v. 7. reddite omnibus debita, quo e. referri pt
illud Christi reddite Caesari &c. suadetque ipsa ratio naturalis, ut quod nobis fieri volumus
aliis faciamus, item quod cum nil immundum intrabit in regnum coelorum, multo
Restitutio e. necessaria necessitate praecepti ad salutem quia n. dimittitur nisi restituatur — magis n. intrabit quod iniustum: e. igitur restitutio necessitate praecepti necessaria ad
salutem, n. e. remittitur peccatum &c: ut ergo peccatum remittatur quo salus dependet
aeterna, absolutam restitutio. Restitutionis autem radices S. Doctor in 4. Sent.
assignat geminas 2. 2. q. 62. ar. 6. at. 4. quas universaliter alii recognoscunt
DD. quibus et nos consentimus assignatis his duabus tertiam addentes aliis locis
tum a S. D. tum ab aliis DD. evidenter assignatam, quas sequenti assertione
pandemus.

Assertio.

478\. Triplex titulus et radix restitutionis datur, unus scilicet ex re accepta videlicet cum quis
Titulus restitutionis e. triplex — rem quandam n. suam sive bona sive mala fide possidet ignoto Domino, alter
ex iniusta acceptione dum quis alterum facit damnificat detinendo quae
alterius sunt, et tertio ex contractu de quorum radice priori disputatione iam plurima
dicta sunt. e. assertio in re communis omnium et dicendi ratione parum discrepat.
Probatur tota pro parte e. assignanda radix et titulus restitutionis, quae triplex e. aut e. potest
damnificatio proximi et iuris alterius laesio iniusta, atqui haec tripliciter contingere
gere et triplex e. pt: quod &c. Minor suadetur ex ipsis terminis. m. Probatur damnificatio
realis proximi e. pt imo ex re accepta v.g. furto ablatus e. Titio equus et
Caio furti nescio venditus hoc casu in Caio datur obligatio restitutionis quo primum
sciverit equum e. titii et furatum, n. autem tenetur ex iniusta acceptione, fur e.
iniuste accepit n. Caius, neque ex contractu ut patet, sed ex re accepta quam suam non e.
2do damnificatio proximi e. potest ex iniusta acceptione ut in eodem exemplo
ratione furis patet, e. et 3tio ex contractu ita mutuatarius tenetur restituere
mutuum depositarius depositum &c. et n. restituendo mutuatorem depositorem
facile damnificabit, sicut in aliis omnibus contractibus proximus damnificatur
e. si n. adimpletionem contractus, e. si iniquitatem in contractu quae ultro ergo solum
e. damnificationem proximi tripliciter fieri posse, ne sine ratione triplicem radicem
restitutionis diximus assertione.

479\. Observandum e. imo quod ad unam et eandem radicem sic requiratur culpa theologica
tam peccatum sit mortale nisi prius restitutio fiat, unde quidam hoc culpa

Culpa Theol. et e juridica quid vide hic n. 480.

absolute abs restitutionis onus n obligat. adeoq res accepta stat obligis faciendi sua
neq acceptio alienæ rei iusta eē dbt sed iniusta, restitutio ē oriens ex formali
damnificatione q in ima et 2da radice sit abē, quidem potm n invenitur culpa
Theolica. hinc rei alienæ quam bona fidei possessor quidem rem alienam ā
nescierit, neq ullia culpa ipsi imputetur quin grassa et affectata aut dubij
ē, n tenet ad restitutionem, ut altera sectione dicet, et ex dictu rei suiq domnū
pateret, id qm quam in hoc actu abē ois culpa Theolica in possessione rem
possidet qui invenit suam estimat. idem ē de acceptione n penaminosa
quoties talis ē, restitutio etenim ex hoc titulo petit formalem iniustitiam qm
sine culpa Theolica abē polam ē: obligatio restitutionis ergo mensurari dbt
ā culpa ita ut si culpa levis, levis ē obligatio restitutionis e si gravis
culpa gravis onus, culpa aūt gravitas mensurat tum ab iniuria alteri facta
tum ā qtate rei restituendæ. qd quo plenius pateat.

Observandum ē 2do culpam aliam ē Theolicam aliam juridicam Theolica di
duplex illud ad malum charitatis dina contrarium et simpliciter potm facit 480.
mortale, et sm qd puta potm veniale. Juridica vo culpa ē quævis negligentia
ē in procurando et in impediendo damno proximi sive dein in ista potm sit Culpa juridica 3plex
sive n. et hoc juridica culpa 3plex ē 1mo lata et hoc ē omissio dili-
gentiæ ois talis culpa ē egredi domo nec posse se claudere ostium qd ab ois
fieri solet, 2do levis et hoc ē omissio diligentiæ solertioris, qualis
culpa censet egredi domo et claudere ostium ad illu ut facile aperiri queat
cui solertiores procurarent. 3tia ē levissima et hoc ē omissio diligentiæ
summæ ut si clausisti n tn an vere clausum sit tentasti. 4ta latissima
et hoc ē dolus apertus vg: damnum prævidisti, et ideo actum nocivum
sciens fecisti. 5ta denique culpa lata di et ē dolus præsumptus si qdm
damnum prævidisti at n monuisti et per te tum posse illud impedisti.
hæc generatim restitutionis prænotamina, in specie plura disputanda sunt
ut de ima qm radice fit

Sectio 2da.

De restitutione ex ima radice seu ex re accepta quis qd et qto
teneat

Sed magis proficeam rei intelligentiam, triplex sup argumenta supponendum dicitur de 481.
possessione aliam rei acceptæ dari pos. bonæ fidei possessorem, aliam malæ fidei

Possessor bonae fidei est quid —

seu qui idem est potest aliquem rem alienam sine ullo suo peccato possidere, id est qui, ex ignorantia invincibili nesciat rem esse alienam, sed suam reputet licite disponat, possidet ... me tum de sua, alium econtra est qui rem alienam possidet, quam esse scit esse alienam, et certe potest scire si vellet, adeoque est tamen ignorantia crassa vel affectata inducendo de actibus huius ignorantiam dolo et peccato non excusat. Notandum quod in antecessum est triplices ... alicuius rei dispositi fructus, mere naturales, quos sola natura nullo humana adhibita industria profert, quales sunt fructus arborum sponte nati ..., ... mere industriales quos sola hominis industria et ars parit et tertio mixtos qui partim ex re partim ex industria et arte hominum proveniunt. Hoc notato sit

482. Assertio prima bonae fidei possessor quamdiu rem nescit alienam, sed suam invincibiliter reputat esse, ad nihil tenetur; cognito vero errore suo quamprimum tenetur restituere solum quod adhuc re extat et superest, quamvis ... tamen, quatenus factus est ditior, neque expensis suis intra tempus bonae fidei factis licite deductis si res furto ablata esset. Quae communis et certa sententia est.

Suadetur ex eo quod bonae fidei possessor pro tempore bonae fidei sit quasi dominus rei, adeoque libere disponere potest de ea quasi sua quamdiu dolus non intervenit. Neque titulus ex re accepta solum quamdiu culpa theologica abest, ad plus obligat, quamdiu id quod errore invincibili detecto adhuc superest, re sciens rem alienam contra dominum scienter retinendo et ut suam usurpando fiat malae fidei possessor, et sic ... dat in culpam theologicam aliqui ... ex tali re non solum est ipsa res sed et lucrum ex re seu quatenus ditior factus est: quo cognito domino tenetur restituere rem et lucrum in quantum ditior factus est. Atque hoc non obscure praeter dictamen naturale suadet lex certum Cod: de rei vindicatione his verbis certum est malae fidei possessores omnes fructus solere cum ipsa re praestare bonae fidei vero extantes, post litis autem contestationem universos, quoniam ut ait glossa ibidem post litem contestatam bonae fidei possessor quoad fructus incipit malae fidei fieri possessor.

483. Ultima assertionis pars de expensis non deducendis ... quas ... in rem furtivam, quoniam illam a fure emisset colligitur tum ex L. mater tua. L. si mancipium Cod. de rei vindicatione tum quod ex eo quod taliter dominus rei proprietarius teneretur rem suam sine culpa amissam iterum emere quod iniquum est et contradicit L. sine ff. de contrahenda emptione. Poterit tamen possessor bonae fidei recurrere ad dominum sui venditorem et contra illum agere ad restituendum integrum pretium pro re traditum, sicut venditor recurrere potest ad furem, sed hinc est quod si quis bona

fidei possessor tempore bonae fidei rem dono vendidisset, ipse proprietario ad nil
teneretur, nisi quatenus fuerit inde ditior factus; ut si, vendendo rem pretio summo quam
emit pretio infimo; aut nisi rem saltem donando auxisset; tunc enim ad integrum
pretium reddendum teneretur, cum donatio sine re non sit nulla sit. Attamen circa
dicta sufficiat jam sermonem procedere de fructibus naturalibus et mixtis extantibus
non de industrialibus et quatenus pro eo tempore, quo praescriptio rerum locum habet, ut in
dicta de praescriptione. Unde sit
Assertio 2da. Si bonae fidei possessor errore invincibili detentus teneatur restituere fructus 484.
naturales et mixtos, utpote fructus alienae rei, quae tamen naturaliter suo se fructificat, quatenus pro tempore
extant et rerum praescriptio [illegible], at [illegible] tamen restituet interim fructus mere industriales,
expensas et meliorationes sine quibus res perivisset, et tantum fuerunt [illegible] utiles
dominis et certa sententia. Suadet imprimis pars prior ex ratione adducta tum ex priori assertione cuius
argumentum erat, secunda pars de fructibus industrialibus claret ex eo, quod non sint fructus alienae rei sed
propriae industriae, adeoque rei alteri tradendi, sed sibi reservandi. Tertia pars denique de
expensis ex per naturalem aequitatem deducitur, tum quia apud omnes certum est, quod si res tempore bonae fidei
fuisset consumpta possessorem ad nil teneri bonae fidei: ergo pariter aequum est, quod si sua cautela
ab interitu fuerit praeservata et meliorata ad restituenda melioramenta non teneatur.
Quod dictum est de fructibus mere industrialibus extenditur similiter etiam ad malae fidei possessorem, cuius adeoque erunt fructus eiusdem industriales.
Contra assertionem praesentem sentiunt nonnulli juristae permoti ex L. bonae fidei ff. de acquir. 485.
rerum dominio cuius sensus est bonae fidei emptor non dubie percipiendo fructus ex aliena
re suos interim facit, non tantum eos, qui diligentia et opera eius provenerunt, sed omnes,
sed ratione huius sensus quia quod ad attinet ad fructus loco domini pene est. In qua lege eodem
modo dicitur de fructibus naturalibus et mixtis sicut de industrialibus, unde consequens
quod sicut ad industriales restituendos non teneatur, ita neque teneatur restituere fructus
naturales et mixtos. Attamen hi juristae argumentantur [illegible] contra restitutionem [illegible]
adeo ipsorum putat glossa in lege item veniunt ff. de petitione hereditatis verbo
[illegible], ut nulla sit vera sententia. Ad positum ergo dubium dicimus:
citatam legem magis stare pro nobis, non enim gratis apposita est vocula interim,
sed est quasi interpretativa totius legis: tamdiu fit bonae fidei possessorum
fructus facere suos quamdiu de justitia possessionis non constat, ex interim non ultra
sed tunc restituendum esse quidquid alienae rei et fructibus apud ipsum extat, et quod
ipse naturae de suo consumpsisset, si rem alienam non habuisset, quia idem est
ac quatenus ditior factus est.

Mala fidei possessor ad quid teneatur restituendum.

486\. Assertio 3tia possessor malae fidei tenetur restituere non solum fructus naturales et
mixtos et consumptos et non amplius extantes, et quidem vel cum res sive extantes sive
consumpta pro tempore malae fidei, sed etiam integros fructus quos dominus rei ex illa percepisset
si sibi permansisset, esto ipse malae fidei possessor eos non perceperit, item eos
fructus qui provenerunt ex melioramentis si melioramenta accesserunt rei et
transierunt in jus domini, et non tantum illos quos ex re, non tantum quos ex industria sola
percepit malae fidei possessor, sed et eos quos dominus rei non percepisset. Ita recepta
communis iterum et certa sententia. Suadent universa ratio, quod cum hic malae
fidei possessor inique ac contra jus aut saltem temere utatur, et quidem in damnum
ejus sive ei injuste et contra dominum per omnia fiat damnificet quoad in ea omnia et
singula non habuit, privatur re fructu suae rei et quidem inique, unde etiam justitia
violatur ratio suadet et exigit, ut omnia quaecumque domini possessio inique, illi per
iniquum possessorem restituantur, non autem haec omnia redduntur, nisi et res et fructus rei
ex re pro tempore malae fidei iniuste consumptos sit et non consumptos quaecumque damnificato recipiat,
eosque quos si res sub potestate permansisset, percepisset, esto
per ex sua negligentia malae fidei possessor eos non perceperit, quia eo ipso dominum
alterum damnificavit, imo et eos, quos quidem dominus rei si res sua permansisset
non percepisset, percepit tamen eos ut fructus rei alienae malae fidei possessor,
quoniam adhuc manent fructus alienae rei inique possessae et sic contra saltem
domini non alteri nisi domino fructificare potest. Verumtamen tamen et expensas deducat
non tantum necessarias sed et utiles, quoniam hae sunt factae ex propriis bonis malae fidei
possessoris et cedunt in utilitatem rei, quas alias ipse dominus proprietarius facere
debuisset, sicut ipsi rationi conforme est, ut dominus quod in utilitatem suae rei utiliter
expensum est expendenti restituat.

487 An vero et liceat deducere expensas solius recreationis et ornamenti causa factas?
Respondetur cum Celsicirus consulto L. in fundo ff. de rei vindicatione Francisco
amicis distinguendum est an easdem expensas dominus etiam fecisset si res sibi permansisset
an non, quod si easdem etiam fecisset, deduci potest tantum expensis et non ultra, quam proprie-
tarius fecisset: quod si vero easdem expensas nullatenus fecisset dominus proprie-
tarius alterutrum facere debet aut concedere deductionem expensarum,
aut acceptionem earum rerum in quas expensae factae fuerant, si a fundo
aut re sine ejus deterioratione auferri possint, aut sic auferri nequeunt.

De iniusta acceptione seu de furto et rapina

eatenus dicendum est, quatenus de incidisfacere implantanda supra diximus. hic recte intellectis quantum capio, non estimo casum eventurum, qui ex dictis congrue solvi nequeat circa praesentem materiam, unde ad alteram radicem restitutionis transeo et erit

Articulus 2dus

Secunda restitutionis radix ex iniusta acceptione.

Pluribus plenior potest esse solet ex iniusta rei alterius acceptione, quae ex dictis secunda restitutionis est radix, sive ei referuntur furta rapinae, detractiones, temeraria suspiciones, iniqua iudicia, et uno verbo quaelibet alienatio sive rei alterius sive spiritualis sive temporalis: Copiosior quia est huius articuli erit materia, est ideo in sectiones subdivisa, ut ne copia dictorum nimium coarctata, nec nimia brevitas confusionem pariat.

Sectio prima

De iniusta acceptione rerum temporalium seu de furto et rapina.

Quoniam generales regulae in moralibus plus prosunt quam copiose particulares, quibus ob varietatem circumstantiarum cognoscitur quantum quod de uno dicendum sit ignorato interim quid de aliis licet tamen mutatis circumstantiis dicendum veniat, sit

Assertio generalis quicunque sua culpa iniustitia et quamdiu alterum formaliter damnificat, tamdiu tenetur in conscientia ad resarciendum damnum sua culpa proximo causatum sive sit in rebus temporalibus, sive in spiritualibus fama honoris etc. quae est quam communis est et in re certa et communis omnium sententia et ratio est quia quisque tenetur ex iustitia damnum alteri per suam iniustitiam ortum compensare quamdiu sit illud ex sua culpa provenisse, atqui quicunque sua culpa iniustitia et quamdiu alterum formaliter damnificat sive acceptione sive retentione rei alienae sicut [illegible] sive potest alteri ex sua iniustitia damnum esse subortum: quod tenetur illud in conscientia compensare per restitutionem eiusdem rei qua alterum iniuste damnificat, non solum circa bona temporalia, sed etiam a potiori circa bona spiritualia utpote quae longe praevalent bonis temporalibus, ut in sequentibus huius articuli sectionibus pluribus dicetur. iam ex hac generali assertione circa bona temporalia iniuste alteri surrepta — 488.

Infero imo non solum furem ex latere, sed etiam domesticum uxorem famulum ancillam imo ipsum filium familias libertum proprium peculium teneri ad restitutionem non tantum rei iniuste acceptae, sed etiam damni ex talis rei carentia immediate emergentis. hinc furatus [illegible] furtorum unicum est [illegible] 489-

ex cujus defectu proximus grave damnum pateretur, graviter peccat teneturque ad restitutionem
non solum equi, sed et damni ex ejus ablatione [?] carentia secuti, nisi facile alium equum
habere potuisset. Sic filius familias hero suo furatus equum quo conveniret merces ad
vendendum advehere, et quo aliunde prosequebatur, nisi alium facile acquirere
valeat, tenetur non solum ad equum restituendum sed etiam ad omnia damna inde pro-
venientia, lucra cessantia, expensas immediate ex defectu equi factas, et
sic de aliis discurrendum. Sic etiam uxor de bonis mariti notabilem
summam surripiens, ex qua egestas familiae oriretur, tenetur non solum in eam summam

sed etiam in egestatem inde factam ex bonis paraphernalibus et suis damnum
resarcire, dixi tamen ex qua egestas familiae [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] peccare
tamen surripere quantum pro oneribus matrimonii ad vocationem [?] ~~[illegible]~~ mentis et
aut congruam recreationem largitionem eleemosynarum secundum statum suum
rationabilem judicat, cum enim mulier non de pede sed de costa Adae sumpta
sit, aequitas poscit ut mulier etiam in bonis communibus sit a latere viri ut
tamen disponere possit quantum vir probus et [illegible] amans rationabiliter invitus esse non posset
si ita a sua conjuge disponeretur, prout revera rationabiliter invitus esse non potest si
illa congruas statui suo eleemosynas faciat, aut non exoticam a laboribus
domesticis recreationem quaereret.

19o. Per hoc tamen quod dictum sit nisi egestas familiae non sequitur mulierem bona
\+ dissipare viri sui aut communia + ~~[illegible]~~ posse usque ad emendicandam eleemosynam conjugem
familiae, sed tamen quod liceat mulieri in eleemosynas aliosque usus pios et hon-
estos expendere quantum bona domestica aut hereditatis [illegible] moribus multi-
dinis sit damnum grave non afferat, et ad congruam recreationem prosol[illegible]
viri [illegible] tamen pro conditione mulieris obligatione attendi, quoniam mulier
ut uxor est quasi membrum de corpore viri sicut ergo secundum statum capitis
in corpore nobili cetera membra participant, ita etiam secundum statum viri
cetera membra maxime quoniam uxor quae per venerabile matrimonium futura
caro cum viro participare debet est. Quod etiam de filiis familias intelligitur, unde
nec mulier nec filiifamilias ad restitutionem tenebuntur, nisi secundum indecentem
et superfluentem elargitionem aut dissipationem bonorum patris aut mariti
usque [illegible] quo proprium peculium habuerint.

Furtum quid est quae requirantur conditiones ad peccatum mortale. distinctio a rapina

Aliter pene sentiendum est de furtis aliisque alienationibus famulorum ancillarumque quas sine peccato veniali et mortali pro gravitate materiae admittendi suorum dominorum, nec non rationabiliter invita dominum voluntate, non et aliquid neque in usus pios de bonis suorum dominorum expendere, quia hoc in rapto non honoratur sed proprio voluntati. dixi autem sine peccato veniali et mortali pro gravitate, quia non est qualibet elargita Eleemosyna peccatum est, sed ea duntaxat, quae fit contra rationabilem voluntatem domini, neque statim mortale est, quod contra rationabilem voluntatem domini est, sed quod graviter et ex materia et ex fine contra rationabilem voluntatem domini est. et hoc proinde circa sartores attendendum est eorumque famulos, qui quidem eo casu quo attento labore in solutione satisfactum est, neque de pretio per se volitive pactum est, licite et sine peccato fragmenta haec reservare possunt, quod labor aliisque expensa ad aequitatem pretii cum labore expediunt, non lucra plura: eo autem casu quo super certo pretio pacti sunt, tamdiu nihil ultra accipere possunt, quamdiu iustum et infimum pretium est, quod si vero pretium minus infimo fuerit, interest ut dominum commonefaciant et ita eum ad iustum pretium inducant, cui si consentire noluerit, tunc existimo licitum esse sartori haec fragmenta retinere quatenus ratio recta indicat aequitatem inter pretium et laborem constituere, idque ex regula generali quoniam omnia iniusta ab eo qui iniusta ea fecit, ad iusta revocari debent, nec si aliter potest, improbum est per iustam sed occultam compensationem rem ad iustum pretium reducere. alia autem fragmenta sine ullo sartorum damni titulo retinere, pretii praecise quia fragmenta sunt, improbum est et ad restitutionem obligat nisi sponte tantum domini cessio accedat in iis quae taliter constituit in aequitatis adeoque et iniustitia quae vero per restitutionem reparari debet.

Quaeritur quid furtum sit et quae conditiones requirantur ad peccatum mortale in furto? 492.

Respondeo ad primum furtum recte definiri a S. T. q. 66 ar. 3 quod sit occulta rei alienae acceptio invito domino: sic enim per occulta differt a rapina, quae est rei alienae surreptio coram et praesente domino, a qua differentia furtum specie differt, quoniam praeter alienationem rei sua iniuriam quandam in se continet rapina, nec non sicut cognitio scientifica et fidei specie differunt ex diversis in obiecto rationis, quoniam apertum et occultum contrario sibi opponuntur, ita et furtum quod est occulta acceptio, et rapina quae est surreptio aperta specie differunt. per hoc rei alienae negatur ratio furti quoad iniustitiam materiae, quia est rem suam accipere furtum licet iniustum

D. [illegible]

furtum est occulta rei alienae acceptio, invito domino.

rapina vero rei alienae surreptio coram et praesente domino

per se loquendo comittit et non ... modi aut alterius iniustitia et in hoc iniustitia invadere potest. denique per invito domino ipsa facultas iniustitia in-
Talis quantitas materiae in furto gravis censenda est adeoque peccatum mortale, quae est personae damnificatae ad victum pro diem sufficeret et si nimium dives
sinuari sine quod quisque fur est sibi et sua saluti consulturus restituere teneretur: ad sed dico proprium cuiusque notabilis furti gravitatem assignari non potest, cum status diversus diversas quoque fundet rationes. nihilominus incongrue dicendum cum P. Paulo Mezger, estimo talem quantitatem materiam gravem censendam esse adeoque esse peccatum mortale, quae est personae damnificatae ad victum per diem sufficeret, et si nimium sit locuples seu belli dux, quae esset alterius mediocris status personae victui sufficeret. hinc

493. Infero ideo gravitatem furti nec solum a statu personae damnificatae nec a quolibet summa surrepta aspiciendam esse: sed peccabit enim mortaliter qui mendicabulo solum aliquot nummos abstulerit, non quod quantitas in se gravis est, sed quia gravis est respectu personae damnificatae quae se integro die vel quoque gemino die stipe nummulis pro statu suo sustentare valuisset. item graviter peccabit qui regi bellanti contra hostes suos decem aut viginti et 5 aureos abstulit non quia graviter damnificavit, sed quia hi modici aurei respectu regis levis quidem materia, sed respectu militum quorum forte 50 aut 100 per unam diem sustentare potuisset, gravem materiam constituunt. igitur iudicio prudentum in iudicanda gravitate materiae multum opus est perpendere circumstantias rei.

494. Furtum hactenus explicatum aliud est simplex, estque illud quod supra definitum est occulta rei alienae ablatio invito domino et ex L. 1. § furtum ff. de furtis contrectatio fraudulosa lucri faciendi gratia vel ipsius rei vel etiam usus possessionisque. aliud est qualificatum seu tale furtum quod geminam continet malitiam adeoque nec sufficit in confessionali dicere furatus sum, sed debet exprimi ipsa species furti est nec qualificatum furtum dividitur primo in sacrilegium quale est omnis occulta ablatio rei alienae non sacrae e loco sacro, aut sacrae tum ex loco sacro tum non sacro. secundo in peculatum estque furtum peculatus alienatio rei ad fiscum et principem pertinentis ff. ad legem peculatus, quo reducitur cusio falsae monetae, nec non conversio bonorum civium in privatam utilitatem sine licentia principis aut magistratus. tertio in abigeatum, est autem abigeatus abductio occulta iumentorum seu animalium ex alieno grege

De rapina militum ut dicunt marodantium.

ff. stabulo invito Dño. Ita in plurium, qui e absentia hostis sua liberi sive servi ab eo cujus potestatis erat, qd maxime de matrimoniis sine dominorum dimissione suorum dominorum conductis contingere solet.

De rapina praecipue militum ut dicunt marodantium quos lapso anno 1713 plurimum experti sumus famula Dño, considerandum est in hac rapina primo an non potius praeda hostium dicenda sit quam rapina; praeda autem censebitur omnis illa raptio quae non est in contrarium emanato Edicto supremi belli ducis, et ad hostelam data ut dicunt salvaguardia per indultum principis hostilis exercitui conceditur in terra hostili: data autem salvaguardia et inde suscepta mercede quidquid a milite invito Dño surripitur rapina est aut furtum et miles raptor ad 495.
restituendum tenetur, et si ipse miles non possit restituere, officialis vero non supremus ad rapiendum militi copiam fecerit sine ulla eo officialis ipse ad damnum tenebitur loco militis, quia injuste ad damnum cooperabatur; id est de bonis illis dico quae coram Dño auferuntur, si enim inscio Dño ea deberentur furtum esset non rapina, nisi res illa ablata a suis Dnis habita fuissent pro derelictis ubi ad nil tenebitur sed ea quae diximus de bonis derelictis. Sed

Quaeres quid sentiendum de eo milite qui res hujusdi acquirit eo titulo, quod nisi 496.
ipse acciperet alii sui commilitones eam certe sent acciperi?

R. ad hunc casum eximie sporer tr. 4. praeliminari sect. 4. n. 27. 2. similis acquirit animo non restituendi sine dubio peccabit, quia sicut alii milites injuriam et damnum intulissent auferendo rem alienam invito Dño, ita et ille proximum et idem agens quod alii malo ceteri essent; fieri tamen potest ut in tali casu miles solum peccatum veniale ob levitatem materiae non committat simpliciter sed propter periculorum multitudinem sufficientis et hoc eo usque generaliter extendi potest, quod si res certissime peritura fuisset apud Dnum pro tali tempore, puta ratione belli incendii naufragii etc. ille tunc qui rem talem surripuit et servavit ab interitu non possit rem illam vel suam comprehendere et retinere, sed restituere teneatur, ita ut si res ex periculo Dni evaserit salva et ex mora restitutionis interim apud alterum perierit sine culpa sive casu dummodo mora inculpabilis fuerit rei valorem restituere obligetur, quia non obstante hoc periculo res domini salva est etc. et quicunque contra voluntatem Dni tenet, injuste agit, proximum damnificat et ad restitutionem tenetur, hujusdi est sentit sporer cum aliis suis authoribus ut videre est loco cit. n. 70. ex quibus fuit me alii casus de furtis scriptis pulsi ....

497. Dico 2do quod ex dictis haud solum probabile aestimo adhuc addo sententiam et referentiamque
Disput. 38. sect. 4. furem multoties quidem, sed divisim et minuta furta, nec
ad peccatum mortale divisim sufficientia facientem, esti tandem ad notabilem quantitatem
pervenerit, furando non peccare mortaliter iuxta Navarr. peccare tamen hac retin-
endo simul quae notabilem summam constituunt, adeoque et sub hac quantitate teneri ad
restitutionem, quam sententiam amicus vocat probabilem et in praxi securam, si inter furta
minuta facta discontinuatio temporis longior intervenerit, quoniam omnia illa furta simpliciter
ista discontinuata tempora non videntur notabile damnum inferre, quod quidem et ego
verum aestimo eo casu, quo haec plura minuta furta sive continuata sive
discontinuata in eadem persona illata erunt, et si eidem personae illata fuerint
tamen tantum temporis inter ea influxerit, ut unum furtum cum altero coniunctionem habere
non videatur, quamvis probabilius iudico secundum ipse et iudicat amicus furta huiusmodi respectu
eiusdem personae facta in ultimo furto (scilicet illud in quo ad notabilem fur
pervenit summam) consistere materiam gravem, adeoque facere peccatum mortale
quoniam sive haec furta continuata sive discontinuata sint, nihilominus in re gravem
summam constituunt sufficientem ad peccatum mortale idque magis patet in similibus exemplis
in materia temperantiae et ieiunii, ubi ieiunium totaliter violat qui intervallis
sicubi in die comedit parum quidem divisim, multa tamen simul coniunctione coniungenda
sicut ille qui una vice multa comedit.

498. Sextum est de occulta compensatione, quae dicitur cum amico sentiamque quod etsi non licitum
sit rem suam iusto titulo ab alio possessam occulte surripere, quoniam ita alt-
eri fieret iniuria, licitum tamen sit, rem suam iniuste ab altero possessam occulte
surripere, si omnino certum sit rem illam esse suam et ab altero iniuste possideri,
quando enim dubium est, melior est conditio possidentis. Ideo si creditor tentatis
omnibus eam amicabiliter recuperare non potest et concessio simul nec per viam iustitiae
illam obtinendam aestimet ob ipsius iudicis iniquitatem, vel ob potentiam debitoris potentioris
a quo probabiliter timet aut notabile damnum sibi in aliis rebus inferendum, aut
amissionem gratiae et amicitiae ipsius, aut magnae pacis turbationem, aut si testes
non habuerit quibus probet, et magnos sumptus facere deberet, non tamen licitum est surri-
pere occulte si hae conditiones deficiant. extenditur tamen haec doctrina etiam
ad famulos ancillasque qui pretium suum mercedem a dominis suis obtinere nequeunt,

ß. 4. ad eos qui libere pactam mercedem recipiunt quam tamen laboribus suis non
efficiunt satis et commensuratam. alias hic de furto dicta sufficiunt.
+ quia hoc damnatum est ab Innoc: XI. propositione 37.

Sectio 2da

De Furto et rapina spirituali sive fama honoris membrorumque

Suppono tamquam certum bona vitae membrorum famae honoris ac bona ordinis super-
ioris non compensari posse per bona spiritualia et ordinis inferioris, quamvis enim 499
augeantur plurima [illegible] non augebitur [illegible] ingenuo [illegible] soleat, quantum sola ac mem-
brorum indemnitas: multo minus eo usque pervenient [illegible] spirituale aut ordinis super-
ioris, unde quaestio non est an haec bona ordinis superioris [illegible] quando [illegible]
sed potius quomodo damnum inde ortum injuste reparari, et ad quid [illegible] damnifi-
cator injustus teneatur. pro cujus resolutione sit.

ß. tertio [illegible] in foro externo tenetur injustus occisor ad omnia damna realia 5000.
compensanda heredibus occisi, mutilator vero ad operas et expensas in medicos
factas [illegible] communis.

Prior pars [illegible] ex L. qua actione ff. ad Legem aquiliam et ratio est aperta
quia ille tenetur ad damnum reparandum alterius et in bona, qui et in quantum fuit causa
injusta damni atqui injustus occisor est causa injusta damni realis ex necessitate
damnum est compensabile: ergo. 2da pars expressa est Exod: 21 his verbis
si rixati fuerint viri et percusserit alter proximum suum lapide vel pugno
et ille mortuus non fuerit sed jacuerit in lectulo si surrexerit et ambulaverit
foris super baculum suum innocens erit qui percusserit, ita tamen ut operas
ejus et expensas in medicos faciat. [illegible] scripturae [illegible] tamen quod muti-
lator [illegible] sit [illegible] mutilatus non [illegible] expensas
in medicos restituere obligatur, quia omnia [illegible] ratio compensari [illegible] qui
damnum intulit injuste, ipse compenset: dico autem qui damnum intulit
injuste [illegible] recompensatione [illegible] qui [illegible]
capitis aut membrorum [illegible] culpa ad satisfaciendum bono communi damnati
[illegible] eos qui injuste a [illegible] adversariis et alii [illegible]
[illegible] cum moderamine inculpatae tutelae [illegible] tenentur
[illegible] qui ab omni restitutione [illegible] liberi [illegible] sit. porro [illegible] communis [illegible]
[illegible] expensarum in medicos factarum non obligare videtur [illegible]

per quod praeter expensas et ad id quod pro doloribus sustentis restituere et indemnificari
mihi in contextis solis videtur hanc obligationem in conscientia esse ante sententiam judicis
si ly mutilator injuste fuit, quia communiter est quis alterum injuste damnificat
injustitiam facit, reparare autem iustitiam laesam in foro conscientiae obligatur quam primum
laesa est, unde cum ante sententiam judicis laesa fuit, etiam ante illam in foro conscientiae
restitutio obligat. Quod de restitutione damnorum realium per mortem occisi secut-
orum dictum est, interpretandum est de eo casu, quo occisus ante mortem donationes
omnis restitutionis sive familiae damnum inde patiens, quia inquirunt obligatio resti-
tuendi non in stricte juri sed in vinculo et jure naturae fundata est.

501. Assertio 2da in foro conscientiae et judicii spiritualis optime a confessario
obligabitur injustus occisor non solum ad compensanda omnia damna realia inde
secuta sed et in criminis poenam ad quaedam bona spiritualia v.g. certa missarum
sacrificia, ieiunia precesque alia pro occiso et certa sententia, cujus ratio est quod eadem
iure in foro interno et conscientiae gaudeat confessarius, quo in foro fori et ex-
terno gaudet judex saecularis: quod si in foro fori judex iuste imponere potest
obligationem etiam in conscientia obligantem ad reparandum damnum temporale, etiam multo
magis in foro conscientiae poterit judex spiritualis imponere obligationem ad succurrendum
damno spirituali per privationem vitae violenta causato v.g. [illegible] ob defectum
ultra merendi et propriis actibus pro peccatis suis venialibus aut eorum
poena in purgatorio sustinenda satisfaciendi.

502. Assertio tertia infamator et detractor famae honorisve proximi non solum
in re gravi et nimis facile et fere semper solet esse peccatum mortale non solum contra
charitatem sed et contra iustitiam, et tenetur ad hoc ut offensam in foro ad remissi-
onem petere restituere integrum damnum et temporale inde secutum eo meliori modo
quo potest, et quidem aliter fieri non potest cum sui infamatione leviori revocatione dictorum
honorifica locutione de infamato virtutum ejus praedicatione, facta detractionis
abominatione apud eos apud quos ejusdem detractionem contigit, et communis et certa sententia
est solum in Synodo Neapolit: anno 1576 a Gregorio XIII confirmata
c. 17 de poenitentia ubi districte mandatur confessoribus: ne quis cito maxime
imponentes aliis peccatis comunicare convincant, caveant sacerdotes, ne ante
debitam et famae et pecuniae satisfactionem eis restituendi facultas fuerit
absolvant, praecipue ubi paenitentes jam in superiori praeceptum neglexerint
confessione

Diffamatio fit 8 modis potissimum n. 504.

Ita e ex clarissimis [illegible] D. Augustini 2. 2. q. 73. ar. 2 in [illegible] ubi in alia hoc tit auferre alicui famam valde grave e, q̃a int̃ res temporales videt̃ fama ee pretiosior, per cujus defectum impedit̃ hõ a multis bene agendis juxta q̃d D. Augustinus [illegible] curam habe de bono nõe hoc e magis permanebit tibi qm mille thesauri maggi pretiosi: et ideo detrao per se loqñdo e pctm mortale in fine deniq̃s addit et teneri aliquis ad restitutionem famae seu ad restitonem cujusque subtracta ita S. D. rão prasterea e q̃a ex injusta damnificaõe orit̃ onus restitutionis, atqui ist̃ e maior et magis injusta damnificaõ, qm detraõ q̃a S. D. loc. cit. ar. 1 defft̃ denigraõ alienae famae per iniqua vba, non juxta monitum Poëtae [illegible] si perdas famam servare memento.

Infero 2 dictis teneri ad restiõnem damni emergentis proximi oes illos qui [illegible] fraude metu mendaciisq. a gsecutione alicujus boni dignum aliquem per denigraõem ejus famae apud Principem Epum, magistratum superiorem impediunt secundum proportionem [illegible] qm [illegible] nec t ad damnum reipublicae qd inde [illegible] e, longe gravius in rempublicam peccantes ad restiõnem tenentur qui perverso et iniquo nepotismo aut [illegible] affectu digniores et vere dignos ad munia sive publica sive saecularia promovendos dissuadent aut impediunt, ut indignos suos [illegible] promoveant, idem dicendum e de iis qui docile quoddam subjectum ab ingressu religionis aut professione et abducunt et repellunt qui [illegible] in [illegible] damnu religioni inde subortum tenent. eadem infamatõis pcto peccant e religiosi et claustrales [illegible] superiores nec ad restiõnem tenentur, si [illegible] quaevis occultum cujusdam religiosi [illegible] aut e domesticis n religiosis, et ipsis e religiosis quorum [illegible] revelent, nisi levius malu exiget, qd raro nimis contingit: et a potiori iniustiam agit et ad restiõnem tenet̃ inferior subditus, qui contra bonam famam sui superioris [illegible] e [illegible] sui [illegible] quid dixerit quo abominabilius coram Deo n e

Fit am diffamando 8 potissimis modis quorum [illegible] in denigraõem famae proximi influunt quos hoc versu comprehendit Poëta

Imponens augens manifestans [illegible] mala [illegible]

Imponens [illegible] qui falso crimen imponit proximo augens qui crimen qm verum auget et exaggerat manifestans qui occultum crimen et verum

Detractio defir denigraõ alienae famae p iniqua vba.

503.

504.

Contumelia dicitur dehonoratio alicuius per verba, quae id, quod est contra honorem alterius, vide n: 305.

id ignorantius pandit quorum tamen scire et delinquentem corrigere non interest. in malo sensu qui facta alterius contra mentem sinistre aut in peius interpretatur. hi directe in denigrationem proximi famae influunt. sunt alii autem modi indirecte infamantes quos idem poeta hoc versu complectitur: qui negat aut minuit reticet laudatque remisse. id est qui negat factum heroicum, aut subiectum esse bonae indolis magnae scientiae, morigerae probitatis et qui has perfectiones diminuit, vg. est quidem bonae indolis attamen non tantae, quanta aestimatur. tertio indirecte infamat, qui has virtutes reticet eo tempore, quo fama alicuius ratio periclitatur, et saltem silentium in vituperium invergit. quarto denique qui frigide tantum et simulate heroicum facinus laudat, ita ut laudatio ironiam potius quam rei veritatem praeseferat. atque omnibus his modis id et in tantum, quod et in quantum proximus damnificatur, infamator restituere tenetur.

305. Porro Contumelia, quae ex Sancto Doctore 2. 2. q. 72. ar. 1. definiri solet: dehonoratio alicuius per verba, quibus id, quod est contra honorem alterius, deducitur in notitiam eius et aliorum. solet etiam ex eodem Sancto Doctore accipi pro accusatione malitiose facta adversus proximum coram Iudice de crimine non perpetrato, nec tamen inquit Sanctus Doctor, quis falsum crimen alicui imponit, calumniatur, sed solum qui ex malitia in falsam accusationem prorumpit. de hoc vitio ait Franciscus Genet. Tr. 9. C. 4. fol. 610. q. 8. verum quidem est calumniam esse reliquis detractionum speciebus deteriorem, sed inter calumnias haec procul dubio deterior

est quo ad minuendam, et auferendam famam illorum, qui in vinea Dni fideliter operantur, adhibetur; dum scil. quis falsis confictisque criminibus sacerdotes et Religiosos denigrare conatur, tale pctm aliquam similitudinem cum pcto scribarum et pharisaeorum, qui multiplicibus Calumniis famam et doctrinam Dni suspectam reddere satagebant, quia pravis illorum operibus contraria erat; hoc illud, quod apponere voluit, ut quantum Calumnia pctum sit pateret. huic peccato qui sese subiiciunt, quamcunque ex honore alterius deperditum est restituere tenentur, ut absolvantur. Sunt autem hujus abominationis tres Filiae. Convitium ut si exprobres aliquod vitium et defectum sive verum et naturale in ejus dehonorationem vg: quod sit gibbosus, Calvus etc. Improperium si exprobres ~~indignitatem~~ indigentiam auxilii a te praestiti, et subsannatio, si proximum ludibrio habeas. Caeterum restitutio honoris in pcto Calumniae facienda est secundum dignitatem personae, hinc sufficit, si superior subdito, nobilis plebeio honorifice loquatur, aut alia honoris signa faciat apud eos apud quos illum Calumniaverat, detegendo vg: caput amice appellando etc. Inferior contra respectu superioris haud satisfaciet, nisi suam fatendo iniquitatem, aut rogando veniam; et de his vitiis alibi forte plura dicenda venient.

Sectio 3tia.

De
Furto mentali seu Judicio temerario
nec non de Infamatione sui ipsius.

Non solum verbis et opere homo homini est lupum, et tum bona temporalia tum spiritualia rapere, sed etiam mente proprio-

Judicium temerarium ex genere suo ē p̄tm mortle.

Prô dolor docemur exemplo, sæpius mente de proximo minus sentientes iustè: dum ergo de furto, dum furtum, dum animi bonorum in præsenti tractare incipimus, de judicio temerario nefando eâq; domestica mentis bellua quidq̄ dicere animus ē, n̄ ut eam amore prosequamur, sed iusto insequamur odio et horore.

206. Definitur judicium temerarium, judicium, q̄d formatur de alicuius defectu ex leuibus indiciis, quæ n̄ p̄nt facere opinionem p̄bem. vehitur in tro throno malitia, dubio, suspicione et opinione tribus malis mundi pessimis, quas iudicium temerarium ut filias adonat, uti quasi ancillis. priusq̄m enim judicium temerarium formetur, exurgit in mentis acie dubitaōis nebula de probitate proximi suspenso tn̄ indicio decretivo, sequit̄r ex dubitaōe suspicio, qua in p̄tem pessim inclinando labitur raōalis voltas adhuc tn̄ suspenso indicio et determinato assensu, mox ex suspicione generat̄ opinio seu assensus destr̄us de alterius improbitate, sed tn̄ cum formidine oppositi: tandem provehit̄r judicium temerarium seu assensus firmus de improbitate proximi excludens oēm formidinem oppositi, nulla tn̄ urgente raōe fallaci dæmonis astutia et dolosa perversitatis fallacia. huiusmodi judicium ex genere suo p̄tm mortale ē vix ē reperire in orbe qui ignoret, quamvis l ob leuitatem maē, si nimirum hoc iudicium de leui tn̄ proximi defectu, l ob inadvertentiam raōis illud q̄rosy sed raro nimis pericole ee pōl n̄ negaverim: ē huiusdi tenore indicantium obligaō, q̄primum malitiam animadverterint, iudicium deponere et de proximo melius sentire, hæc de judicio temerario in præsenti sufficiant, pro altera tituli parte sit —

BLB BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK
gefördert durch Baden-Württemberg
MINISTERIUM FÜR WISSENSCHAFT, FORSCHUNG UND KUNST

Assertio 1ma Seipsum infamare n. e. ex genere suo pctm mortale, nec qtra Charitatem nec contra Justitiam ita passim DD.res. Rao e, renuntiare iuri suo in bonis sibi extrinsecis absente scandalo aliaqs vitiante circumstantia ex se pctm mortale n. e, nec contra Charitatem, eo qd Charitas n. obliget hoem ad comparanda et conservanda bona sibi extrinseca, nisi qtus illa sit nria ad nostrum et proximi bonum spirituale, quod in praesenti n. inveniri supponimus, nec qtra Justitiam, quia nullius ius violat, sed suo tm renuntiat, sed seipsum infamare e cedere iuri suo in bonis sibi extrinsecis, et scandalum abee ponitr: ergo C. Neqs dicas ee qtra Justitiam eo qd noceat reipublicae, cuius iure, habere subditos integra fama, nam respondeo nullum ee nocum reipublicae ex infamatione unius civis privati, si enim nihil nocet male vitiatos habere, quanto minus nocebit ex virtute humilitatis vel Justitiae seipsum de vero crimine infamare, cum tamen hoc ipsum virtutis sit si propter veritatem auditor conscius proprii Criminis fiat. 5.o 7.

Assertio 2da. Quamvis ex rationabili causa sg. ex virtute Justitiae, humilitatis, seipsum infamare pctm n. sit, ut ex Confessionibus S. Augustini ubi sua crimina Deo et hominibus aperte fatetr, nec n. plurimorum aliorum Sanctorum exemplo constat, per accidens tn illicitum ee pt, n. solum de falso crimine sibi ipsi imposito, qd nqm licet utpote vetitum praecepto negativo. n. dices falsum testimonium 5.o 8.

nqm licitum e, sibi ipsi falso grave crimen imponere.

Contra proximum ergo neque contra se, sed e de vero commisso crimine se y. iactando de peccato perpetrato ut in eius complacentiam reincidat, aut rãoe scandali ex eius manifestatõe oriundi, et damni reipublicae iminentis ex quam sine novo pctõ id fieri n poest, pctm om facere nqm licitum e, unde qdo huiqdi damnum proximi sequeret, id neque ex virtute quadam licitum foret, dum iuxta coe theologorum effatum nqm licet facere mala ut eveniant bona.

509. Assertio ztia. nqm licitum e ne qdm ad vitanda gravissima tormenta sibi ipsi falso grave crimen imponere, et quicunque hoc fecerit, graviter peccat, et maxime qdo propter tale crimen confessum a judice eet mutilandus aut oino necandus. rao e imo, qa n mentiri aut falsum testimonium dicere e praeceptum negativum obligans semper, itaut eius transgressio nullo actu licita e poit, sed sibi ipsi falso crimen imponere e mentiri ergo cd. 2do qa huiqdi criminis falsi confessor facile alterum inducet ad iniustitiam, dum judici ansam tribuit, aut mult mulcta pecuniaria aut corporali contra fasi et delictum punire, quod stante dubio facti n pt, dum iuxta comunem regulam, improbum sit artiorem ee poenam qm debitum.

Sectio 4ta.

De Iure Virginitatis et Pudicitiae. seu de Defloratoribus et adulteris.

Non e salva veritate dicendum ostino prater mendacium aliquid n̄ro tpre malum qm pctm impudicitiae quo dolenter templum sps S. spiritualis more Sei au rapolis in obscenitatis luto, fere quotidie impure. Sodomiae coercatur sacrilegia e adulterioque abominando, maneque ut flore virginitatis, castitatemque pudicitia proxi- moribus violat, fides dispensando caro corrumpit [illegible] ...

torum adulteriumque opera restitutionis hoc altero articulo declarare, quos deterioris conditionis fures sacrilegosque raptores dicere compellor, quin quod Dei est [illegible] sacrificare non vereantur. rem pro faciliori methodo per quaesita resolvo.

Quaeres 1mo quid sit defloratio et ad quid deflorator virginis teneatur? S. 10.

R. deflorationem quam grave sit peccatum omnes sciunt, definitur iniustam oppressionem virginis ob delectationem carnalem, de obligatione defloratoris restitut. faciliter discurrendo varios deflorationis modos attendendo dico 1. qui deflorat virginem volentem et sub cura patris existentem sine ulla promissione matrimonii et solum ad nil tenetur si stuprum quam volenti et consentienti non fit iniuria iuxta regulam iuris, in foro interno, tantum supponit restitutio, in foro externo tenetur patri dos ad [illegible] deflorationem L. 1. ff. si quis per [illegible]. 2. qui deflorat virginem vi, fraude, dolo aut metu, tunc solum tenetur ad alterutrum scilicet et damnum reparandum et ducendam defloratam, prout nimirum deflorata elegerit, cui pro [illegible] sua datur electio, neque tenetur [illegible] deflorator si magis damnum aliter reparari voluerit, idque quia per iniustitiam [illegible] ad deflorationem compulsa est, deflorator econtra in poenam facinoris [illegible] tenetur stare electioni defloratae. 3. qui defloravit virginem sub spe matrimonii vere promissae et solum in conscientia tenetur eam ducere nisi virgo [illegible] [illegible] potuerit mentem non [illegible] promittentis. v.g.: ob [illegible] conditionem nimium disparem ut ignobilis cum nobili, [illegible] cum ancilla, et impedimentum aliquod dirimens, aut nisi deflorata quae virgo [illegible] fuit et virgo sub spe matrimonii deflorata fuerit, ipsa vero postmodum non virgo deprehensa fuerit, aut post deflorationem iterato cum alio coiverit, in quibus casibus ab obligatione ducendi eximeretur deflorator, in 1mo quidem casu quia [illegible] promissionis non subsistit, promisit enim virgini, si virgo fuerit, qualis non est deprehensa fuit: in 2do autem quia fidem violavit et iuxta commune axioma iuridicum [illegible] frangenti fidem fides frangatur eidem. 4. denique qui ficte tantum promisit matrimonium et ita sub spe ficta virginem defloravit: aut si aliunde damnum reparare nequeat nec aliam satisfactionem deflorata admittat, idem dicendum est in foro conscientiae ut de eo qui vere promisit, adeoque extra casus positos in conscientia tenetur eam ducere, [illegible] [illegible] vi promissionis, [illegible] vi deflorationis facta sub promissione quam vera putabat. [illegible]

Dices: Quid ergo sentiendum sit si violator ante et post deflorationem omisit votum castitatis? S. 11.

R. quod si virgo [illegible] voti nescia fuerit, et aliam satisfactionem respuat, deflorator nihilominus teneatur eam ducere et in foro conscientiae petita in dispensatione voti, quam [illegible] obtinuerit coniugale quidem debitum reddere, attamen petere [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] in tractatu de matrimonio. Neque enim illa votum non suscepit quod sine detrimento promissi servari nequeant, nec fuit facta sibi servari [illegible] [illegible]

Margin notes: deflorans virginem volentem sine promissione matrimonii ad nil tenetur. — deflorans vi, fraude, dolo, metu, tenetur ad damnum reparandum et ducendam defloratam prout deflorata elegerit. — deflorans sub spe matrimonii vere promissi in conscientia tenetur defloratam ducere nisi [illegible] [illegible] ab obligatione ducendi eximatur. — deflorans sub ficta spe matrimonii tenetur eam ducere, si illa non admittat aliam satisfactionem [illegible]

Adulterium gravius petm̃ ē defloraõe, qd sit, et ad qd adulteri teneanr.

huiusdi circumstia ad ē unde si privign defloravit constitutis votum voverit, de- teriis et qualificatam petm ē eiusdi violaõ raõe voti in confessionali ratio exprimendi; imo valde probabr neque huiusdi deflorator religionem ingredi pot sine consensu defloratae, quam vehementr valet qd alioquin sine fraude iniustitiam pot teneri, qd in hoc casu eveniret raõe defloratae, ut ex his tota raõ de- defloratore patt.

§ 12. Quaeres 2do qd sit adulterium et ad qd adulteri teneantur?

R. adulterium qd gravius petm ē defloraõe et qualificatam ratio in confessionali explicandum, breviter definiri pot injustam violaõnem alieni thori ob delectaõem carnalem. adulterorum obligaões ā minus quam defloratorum variae sunt: si ē proles ex adulterio certo nata ē, et h adultera usque ad 3tium annum, a 3tio anno vero adulter tenetur in omnes expensas alimentorum prolis; adulteri ē melioris conditionis eē n debet quam quaeque legitimi, quibus in ex com hac obligaõ incumbit. tenetur 2do adulter cum adultera pro rata concurrere et indefectibiliter alteruterque in solidum ad reparanda damna quae filiis legitimis et heredibus sive in alimentis sive in hereditate proveniunt, si heredes fuerint narii, seu si narii n essent. Si dubitatur de prole nata e an adulterina sit an n? ut contingeret, si adultera denuo cognosceretur a suo marito, et antecedenter iam cognita fuisset, et in hoc casu nisi moralis certitudo adsit, adulter de meliori et prorsus suppeditari pot, et credere prolem eē legitimam n adulterinam: qd si certitudo solum moralis adsit cum formidine oppositi tn tenetur uterque maritus et adulter concurrere in alimenta et legitimam prolis, filius ē ius sit ad exigenda alimenta et legitimam, nec n ad alia naria a suo patre: qd pariter pater obligatur ea expendere videtur cum ipse dubitat et tn praesumitur paternitas, teneri qui se patrem praesumit influere in hoc filio naria, proin dum uterque praesumit se patrem, uterque concurrere tenebitur. haec tn oia cessant prole n nata, neque adulter aliquid restituere tenetur ante sententiam judicis pro iniuria marito facta eius uxorem cognoscendo, si aliud damnum absit, quia restitutio oritur ex damno permanente et stabili: Ita

§ 13. Quaeres 3tio qd si adulteri absque satisfacere nequeant damno illato prole nata, an infamiam detegere debebunt?

R. certum eē si sine periculo vitae et similis et sine gravi periculo famae suam turpitudinem detegere n possint, et moraliter certi sint de damno avertendo eos n teneri se revelare turpe factum, quam vita et fama sunt bona ordinis superioris aliis bonis temporalibus comparanda; qd si antecedenter iam diffamata persona esset, et de avertendo damno facta revelatione moraliter certa persona sit, nonnulli DD. qui adulteros huiusdi personas ad revelaõem teneri putant, qd tn ego ultra extendendum n existimo, quam si haec ipsa diffamatio facti adulterii comprehenderet, dum qd fama absque et de gravis criminis habita fuisset ante-

Longe plus libera filius omnia bona spoliata tum quod filius adulterinus allegavit suam turpitudinem credere non debeat, nisi testibus fiat vel duobus idem probare possit iuxta regulam iuris allegans propriam turpitudinem non est audiendus; quod si ipsa mater turpe factum probaverit, filius ex damnato coitu natus et adulterinus non solum cedere debet ius hereditarium legitimis, sed et quod inde filii legitimi surrepit, si mater restituere nequeat, filius et adulterinus tunc id potuerit restituere tenetur. Et haec omnia communis et certa sententia, ex qua praeter alia hoc articulo dicta satis colligitur quisque debeat ex iniusta acceptione, quae est radix restitutionis dicta sufficit modo.

Articulus 3tius et ultimus.

3tia radice restitutionis ex contractu et officio, necnon de cooperantibus causisque excusantibus a restitutione.

Tandem suscipimus de D. ac J. mandato ultimum articulum inscriptum de 3tia restitutionis radice ex contractu et officio inscriptum, cuius quidem maxima pars in praecedenti disputatione disputata et definita est, ne de duabus aliis radicibus in praesenti ex instituto disputationis nostrae omisisse dicamur, quae dicenda supersunt hoc ultimo articulo expendemus, sed et de cooperantibus ad iniustitiam nec non de causis a restitutione excusantibus quantum opus est et sufficit dicturi.

Sectio 1ma

3tia restitutionis radice de contractu et officio.

De restitutione ex contractu et officio breviter fiet et breviter dicturi, tamen certum praesupponimus et universale asserimus a DD. rem sive intra sive extra contractum mero casu et sine omni culpa pereuntem, si in indicio debita fit, suo domino perire: equus sive liber, seu triticum, sive vinum et universaliter res data fit in deposito, commodatum, locatum perire suo domino per se loquendo, cum sine culpa de alterius re nemo teneri valeat. Sic equus Titius alteri in custodiam datus et sine omni culpa ex mero casu puta incendio naufragio etc. periens, perit ei cuius erat non depositario; econtra si Titius emit equum a Caio quem tum statim non recepit, sed priusquam reciperet, periit, Titio emptori perit non Caio venditori, Titius est a puncto contractus emptionis dominus factus equi, licet equus et adhuc in Caii custodia fuerit, et ad merum casum extendendum non praesumitur, de casu dicitur est casus rei inopinata eventus, qui neque a diligentissimo caveri potuisset. Dixi 1mo per se loquendo, nam si per accidens culpa ... quod debitor est de re in indebita teneri posset, 2do si incepit ex contractu assecurationis, quem sicut dicta de contractibus per tale pactum quis periculum rei casum in debitorem suscepit, proinde de omni eventu n. 14.

sive fortuitus fuerit sive non, tenetur. Ideo si re usu pereunte debitor [illegible] excepto si debitor fuerit in mora culpabili cum res integra restituta non sit.

§ 15. Dixi 2do si res in individuo detracta fuerit, si enim res in suo genere indetracta est et simpliciter data ut suo tempore restituatur eadem specie et qualitate et non eadem numero, v.g. Titius Caio dedit 100 aureos, tot scaffas frumenti tot urnas vini, et Caius eas usu absumpsit, iamque tempus effluxit ad restitutionem tenetur, quid si igitur alios 100 aureos alias 100 scaffas frumenti et tradat Titio ad casum invenit amittens aurum frumentum et in hoc casu res perit Caio debitori non Titio creditori, cuius ratio est quia res pereat suo domino, cuius autem tradendi actu non Titius sed Caius fit dominus, quem Titius indetractae rei creditor est non detractae, isti aurei autem frumentum et res detracta sunt, adeoque tantum sub genere aureorum dominus est Titius, non est dominus horum aureorum detractorum. His de casu praesuppositis quaeritur ex qua nam culpa in contractu quis ad restitutionem teneatur pro quo sit.

§ 16. Assertio 1ma de iure naturae et ex lege naturali sive in sive extra contractum nemo tenetur nisi de culpa lata et dolo ita communiter DD. cum Amico disput. 35. sect. 5. n. 64. pro cuius facili intelligentia [illegible] est ex dictis n. 480. culpam latam esse omissionem diligentiae communis. Unde ratio desumitur ista, nemo de iure naturae tenetur maiorem diligentiam adhibere in suis operationibus ne noceat proximo, quam solet adhibere ne noceat sibi, praeceptum enim est diliges proximum tuum sicut teipsum et non diliges eum supra te: ergo tantam adhibendo diligentiam ne noceat alteri quantam adhibet ne noceat sibi quisque satisfacit nec ullam facit iniuriam de iure naturae. Subsumitur atqui ubi nulla iniuria, nulla est obligatio restitutionis: ergo de iure naturae nulla est obligatio restitutionis sive in sive extra contractum nisi de culpa lata et dolo, quibus verum iniustitia committitur, dolo est fraudulenter agitur, culpa autem lata quia communi diligentia agendum praecipit [illegible] et iniuste negligitur.

§ 17. Assertio 2da de iure positivo et humano distinguendum est an contractus cedat in utilitatem promissarii solum an in alterius tantum an in utriusque; si est cedit in utilitatem promissarii tantum, tenemur ex culpa levissima de damno secuto in rebus quas in solam commoditatem nostram accepimus, si cedat in utilitatem alterius tantum tenemur ex culpa lata, si denique cedat in utilitatem utriusque tenemur ex culpa levi de damno rerum secuto quas in commoditatem et alterius tantum [illegible] habemus. Ista sententia in variis legibus deducitur L. sicut certi ff. commodati, L. contractus ff. de regulis iuris, cumque Navarrus in summa capite 17. n. 184. cum communi DD. praesertim iurisconsultorum quorum communi censura [illegible] haec assertio.

§ 18. Dum igitur clarius sic propono: si res in contractu veniens in utilitatem debitoris tantum velut in mutuo commodato, [illegible] debitor tenetur etiam de culpa levissima si res pereat aut deterioretur

exigente id aequitate et natura gratitudinis, vel quia aliorum rebus in proprium commodum utentur non solum tenentur de culpa lata sed et de levi et levissima: quod si solius creditoris utilitatem gerit, ut qui in deposito, debitor tenebitur ex culpa lata, seu tenetur restituere quoties per eorum diligentiam et attentionem res perire aut deteriorari permittit. Si denique res cedat in utilitatem utriusque, ut in societate emptione ~~cambio~~ cambio et similibus debitor tenetur de culpa levi, quoties scilicet dependitur res ex negligentia talis sollicitudinis, qualem solertiores adhibuissent etc. Has culpas [illegible] in contractu obligare ante sententiam judicis valde probabiliter asseritur, quia contractus mutuo consensu perficitur, et adeo hujusmodi obligatio a gravis labore suscepisse videtur, altera sententia aeque probabilis est ex multiplicitate sententiarum [illegible] dicentium ante sententiam judicis non esse obligationem restituendi ex contractu nisi ex culpa lata aut saltem gravis culpa theologica intervenerit, quod in praxi tute observari potest non inficio.

Assertio 3tia qui tenentur ex officio consulere alteri, ut medici, confessarii, parochi, juris consulti, professores etc. non tenentur ad restitutionem nisi ex culpa lata: hoc continue tenentur ad restitutionem omnis damni ex malo consilio doctrina, fraudi. Unde qui ex crassa negligentia aut ignorantia sive in judicio saeculari sive in judicio spirituali aliquem ad restitutionem obligat non obligandum, aut sicut non obligat obligandum, ipse in defectum tenetur ad restitutionem, sicut qui medicamenta praescribit, [illegible] praescribenda nescit aut si nescit praescribere et tamen praescribit ad restitutionem omnis damni tenetur et sic de aliis qui ex officio tenentur: quorum ratio desumitur ~~ex ipso officio~~ cui se ingerere non debent, quando idoneos se non esse cognoscunt. § 19.

Sectio 2da.

De

Cooperantibus ad damnum, ordine restitutionis et causis a restitutione excusantibus. § 20.

Novem injustae damnificationi alterius cooperandi sunt modi, quos quasi catalogus annulis [illegible] brahit in [illegible] hoc carmine infimo: Jussio, consilium, consensus, palpo, recursus, participans, mutus, non obstans, non manifestans. Alio [illegible] dicuntur [illegible] altera in [illegible] jussio [illegible] mandatum [illegible] quis expresse [illegible] nomine [illegible] damnum inferre. 2do consilium [illegible] damni inferendi persuasio. 3tio consensus seu suffragium efficax ad nocumentum [illegible] solum iniquum in deliberatione datum, sine quo [illegible]. 4to palpo seu palpatores, quorum [illegible] sunt [illegible] adulatores [illegible] qui laudando factum iniquum [illegible] proximi [illegible] exaggerando contumeliam ad damnum proximi [illegible] eos [illegible] duellum [illegible] [illegible] duelli [illegible] [illegible]. 5to recursus seu iniusta receptio [illegible] damnificantis, rei ablatae, quo securius possit proximo iniuria agere. 6tum est participans seu cooperatio actualis, sive [illegible] in ipso crimine sive instrumento [illegible] [illegible] clavem ad [illegible] ex qua [illegible] [illegible] qui cum ex officio teneretur [illegible] manifestare [illegible] [illegible]. [illegible] est obstans qui cum teneretur [illegible] sive per se sive per alios [illegible] iniuriam impedire [illegible] adeoque crimini quasi [illegible] damnum impedire [illegible]. [illegible] [illegible] alicuius [illegible] non manifestans quo [illegible] ille qui cum tenerent [illegible] ab aliis

iniustionem manifestare teneri tamen tenore sustinere faciendi ...

521. At tertio est tertia nullus ex tribus ultimis modis teneri ad restitutionem nisi ex officio et contractu fuerit obligatus ad procavendum damnum, ut sunt servi ancillae ... supposito quicumque tamen in praedictis modis efficaciter et executive fuerit cooperatus ad damnum proximi tenetur ad restitutionem ita communis et certa sententia quam ratio in praedictis est quia alterius damnum impedire dum commode fieri potest sit sub obligatione charitatis et iustitiae ... officio ad id teneri, restitutio autem non oritur ex praecepto charitatis sed ex praecepto iustitiae ... adeoque nullus ex tribus ultimis modis tenetur ad restitutionem nisi ex officio et contractu fuerit obligatus ad procavendum [illegible]. Ratio porro ex hucusque dictis aperta est omnis est qui et utrumque causa est alterius damni iniusti ... tenetur ad restitutionem atque his qui uno ex dictis modis cooperatur ad iniustitiam et causa iniusta alterius damni ...

522. Ordo restitutionis iste est restituere obligantur in primo qui rem ablatam in quantum retinent et mala fide consumpserunt et causa damni principales fuerunt. Ideo omnes cooperantes ad iniustitiam et damnum proximi ...

Ordo restitutionis

... damni, ideo quisquis positive influxit mandando ... sed qui negative tantum influxit ... qui non obstitit, non manifestavit ... de hucusque dicti cooperantium onere in restituendo certum est ... quod etsi dum plures cooperantes fuerint ... singuli non tenentur nisi in partem, et in casu quo alii restituere negligerent singuli tenentur in solidum et ad totum damnum restituendum ... iure ut ab aliis cooperantibus illud ... sua parte repetere valeant ... excusabuntur ab onere restitutionis cooperantes quod absolute ... ut principalis restitutio ... si respective tantum ... quod restituat ... neque principalis excusabitur statim si cooperantes ... maxime si hi in servitiis principalis fuerint ... debita certa restituenda prius quam incerta iuxta S. Antoninum parte 2. tit. 2. cap. in principio item prius restituenda sunt quae ad titulum ... depositi ... prius ... nemo est ... aliorum ad solvenda sua debita ... prius ... restituenda sunt debita realia quam personalia ... in regnis ... prius danda sunt quae scripto et signo permanente promissa ... simpliciter promissa sunt. praeterea quae publice et cum scandalo ablata sunt publice ... restitui, occulte quae sine scandalo et occulte sive per se sive per alium ... restitutio fieri potest ... differri potest ... damnum ... iniusta ... a gravi ... non excusatur. Vide de ordine restitutionis ... lib. 8. c. 7. a fol. 527. usque 531. ... disput. 34. ... fol. 328. et 329.

523. Pro hac tituli parte de causis a restitutione excusantibus ... est duplicem ... impotentiam aliam physicam aliam moralem, physica impotentia ... absoluta ... a restitutione excusare dubium non est, nam ad absolute impossibile nemo tenetur. moralis impotentia tripartita ... in extremam gravem et communem, extrema est in qua imminet periculum vitae ... sive sui sive ... sive liberorum, gravis est in qua miserè ... agenda ... communis denique est qua laborant alii ... aliqui ... pauperes ... Et hanc non excusare ... certa est ...

Causae a restitutione excusantes.

524. ... non solum impotentia physica ... moralis in necessitate extrema excusat a restitutione

rei alterius ablatae exempla in tali necessitate standum est, ad nihil teneri, nisi res exstante habeat
illas adhuc ex toto. Imo et probabiliter excusat a restitutione necessitas gravis, quando durat, per damnum
creditoris gravius sibi ex extrema necessitate, et idem censet certa sententia. Ratio prima ratio
quia ad impossibile nemo tenetur, ubi autem datur impotentia, praesumitur dari impossibile: quod erat. Ratio est, quia
quamvis teneatur in extrema necessitate restituere, tamen consequenter accipiens rem ab altero in hac
necessitate non accipit rem alienam, sed pro tali casu suam, et sic ad restitutionem talis rei teneri
non potest, quando de suo sibi restituere penitus inutile est. Dixi tamen in assertione nisi res exstante
censet sententia naturali aequitati innixa est, ut quis exstante hac necessitate reddat quod superfuit;
non enim fit communis nisi quoad ea quae ad pellendam extremam necessitatem: quod erat. Secunda pars: probatur ratio est,
quod probabilius in gravi necessitate restituere teneatur, contra multi amicus disput. 3. dub. 2. n. 9. cum enim in
gravi necessitate hoc liberat ius in has res sufficiens, et per eas sibi et suis de victu et necessitatibus
providere possit, neque aliquis rationabiliter possit esse invitus, si praeter suam culpam eiusdem quis in gravem
necessitatem incidisset. Melior quam fortuna huius rei alienationem sustinere, quod exstare consequens est, et
in hoc iudicamus gravem necessitatem distinguere ab extrema, unde et in assertione additum est quandiu
durat et nisi gravius sit damnum ex parte creditoris, ubi sit verior sententia non obstante gravi
sui necessitate restituere teneri, quando maius ius est in hoc statu creditoris quam sit debitoris.
An autem in tali gravi necessitate creditoris et debitoris potior sit conditio possidentis, scilicet debitoris, § 25.
an creditoris pro et contra fere in aequilibrio stant DD. pro una sententia advertentes quod in
aequali necessitate melior sit conditio possidentis, eo quod in tali necessitate bona fiant communia.
pro altera autem opinione afferentes, quod est in tali casu creditor non obstante desinat esse creditor sicut
desinit in extrema necessitate sed tamen respective, quando suum damnum aequale vel maius est
et tamen opinionem veriorem existimo, adeoque potior erit ratio creditoris quam debitoris, sed tamen
si res adhuc exstat non esse.
Assertio 3tia excusante a restitutione non solum libera creditoris donatio, si aliud damnum familiae § 26.
abest, sed et cessio bonorum germanice verganthen. et ingressus religionis. cedens tamen bonis suis
ut debitum in foro conscientiae, revera dat et impotens solvendo, iuste agere, non meliora sibi ali-
cubi reponere, et olim est nudus in foro apparere cogebatur. licite tamen poterit sibi retinere tantum
ut se parce pro statum suum iuste acquisita sustentare valeat, in foro conscientiae, quod utaits forensi
in tract. 7. sect. 4. n. 9. quod ad propria alimenta quisque ius habet, quibus carere est vere in necessitate gravi
constitutus, quae tamen in foro conscientiae a restitutione eximit; in foro tamen externo propter fraudes saepe in hac
reservatione intervenientes huiusmodi reservatio non conceditur. quod si post cessionem ad meliorem fortunam
devenerit, valde probabiliter ad reliquum tenetur in quo nimirum in cessione bonorum creditores fuerant
defraudati, quando restitutio tantum ex iustitia commutativa, adeoque a tali obligatione, nisi secundum rigorem
satisfactum fuerit.
Ratio de libera donatione patet, est enim certum quod qui sui iuris est debita remittere non tenetur, quoties § 27.
alia donare non prohibetur, sicut quod obstante alio donare donare potest, ita et restitutionem pro tali
casu libere remittere potest. De ingressu religionis sed maior est difficultas, quando per comparationem
ad cessionem bonorum civilem talem sic sufficit, ut de obligatione restitutionis cessio bonorum
politica cur non valeat ingressus religionis, qui sit meliori processus fine omnium bonorum
fit cessio. sed quando huiusmodi professionem . . . anno 1587. severissime

prohibuisse ne claustris continua molestia inferret, imo periculis irrelatis, ad pariter sio
Clementem quem in motu proprio hanc irritationem revocasse permissa in suo valore tm
prohibitione Sixti itti: ex quo iam patet e n obstante restitutione incapaci talem professionem valere adeoqs esse a restituendo supra vires bonorum ante professionem possessorum
excusare. neqs dicas teneri ejusdem dominium fuisse in oia iura professi. non dico a quo
iterum e si bona professi tanta fuerint ut sufficerent et si ipsum debitorum aliorumqs
professum suscepissent quam ita fraude agere convinceretur n aut si horum debitorum notitiam n habuerit ut possim notent DD. his a restitutione excusantibus
cais annumerari pt compensatio, sic nimirum creditor reciproce debitori debeat, quam oia
ratio nobis suadet et ideo hoc in praesenti dictum sto.

Sectio 3tia et ultima.

Judice et Judicio sm se recn, aut obstante sua partibus de innocentia accusati cum sm allegata et probata iudicare debeamus coibz

§ 28. Judicium a iure dicendo appellatum e ut ait Burgh: n. 184. qa in eo sententiam
authoritate profert, quod iustum e et iuri conforme. dividitur imo in iudicium spirituale et spirituale
ad hoc pertinent iura Ecclia ad illud iura saeculi. 2do in petitorium et possessorium
in illo agitur de rei proprietate et alio iure in hoc de possessione et quasi possessione
3tio in ordinarium et solemne in quo iuris ordo servatur et extraordinarium in quo
sola facti veritate inspecta proceditur. 4to in civile et criminale hoc vindicta criminum statuitur; illud tm comoda tm priuata iudicantur. de Judicii liceitate dubitare
nemo pt qui Christophorum f: 2 proprium iudicem in consilium vocavit et hoc expresse
docet s. D: 2. 2. q. 6. ar. 2. ubi huic consentiunt alii et alibi quasi de fide ultra
fere puto enumerari oportet imo esse pte iudicantis iurisdictio liberam fuit ea ordinaria
sit sive delegata ab alio qua deficiente improbum e oe iudicium et pecaminosum
ex huius defectu nullus iudex saecularis clericum pt convenire nisi obtenta licentia ab
Epo dando in causa tm civili, aut nisi degradatus brachio saeculari tradatur. aut 3tio
titulo reconventionis ita, ut si Laicum citarit coram iudice saeculari, possit vicissim
is reconveniri n tm criminaliter quam in hoc iudex saecularis authoritate nulla
polleat. 2do in iudice requiritur debita scientia sm officium suum, quam si deficiat iuxta
s. Thom: 2. 2. q. 76. ar. 2. absolui n pt nisi facta renuntiatione officii usqs ad
debitam sciam, et nisi firmum renuntiandi propositum sit. debet praeterea huius
iudex si erraverit et sine infamia sententiam revocare nequeat tacite sltm partem
laesam monere ut appellare velit.

§ 29. Porro in casu iudicandi debet iudex celeritatem proponere et proponendum tm: de officiis unde si sine causa quasi quamque citas pro ratione, de restitutione expensarum

sua fraude factorum tenetur. in iudicando autem triplici via procedere potest, prima est via
inquisitionis, quae triplex est generalis, quando in genere tantum quaeritur an delictum commissum sit,
haec inquisitio nulla data causa ex solo officio licite fieri potest, specialis, quando de certa per-
sona et certo crimine quaeritur et haec facienda, si non graves et urgentissima causa indicia existunt, quia per
illam aliqua fama periclitatur, sine causa. et mixta, quae est sola persona et solum crimen
est speciale, et scitur delictum esse certum, sed ignoratur author, licita est, si fiat in genere
quis fecerit. secunda iudicii via est via accusationis, cum adest accusator qui de probando tenetur.
tertia via est via denuntiationis iuridicae, in qua denuntianti onus probandi non incumbit.

Communissima iudicii via est via accusationis in qua ad interrogandos testes sufficit ipsa § 30.
accusatio, ad hoc autem ut reus ipse iuridice interrogari possit requiritur semiplena probatio
qualem facit unus testis omni exceptione maior, quod si argumenta et indicia sint valde
efficacia, et gravius sit delictum, illud reus conficeri solet, adhiberi potest tortura
quae est subsidium probationis, sed tamen nisi in gravioribus delictis adhiberi debet, nec nisi post omnia
alia mitiora tormenta, quae licite adhibeantur, requiritur ut dixi saltem semiplena probatio,
qualis esse censetur si testis est unus fuerit omni exceptione maior, si ipse reus extraiudi-
cium crimen fassus sit, si fama publica pervenerit honestis viris orta et per
testes probata, recte est notat Layman: l. 3. tr. 6. c. 5. n. 9. talem famam non sufficere
facta confessio intra torturam est tantum semi, nisi extra locum torturae post 24 horas
ratificetur, quod si tunc neget reus crimen confessum, denuo torqueri potest ut dicit Burgh:
n. 117. quod si iterum confiteatur et postridie denuo negaverit, Layman patet posse iterum
torqueri, quod tamen alii merito negant, quia accusatus tandem vi tormentorum crimen non
perpetratum confiteatur, mortem potius quam tantos cruciatus eligens. torqueri iure non possunt
senes, pueri minores 14 annis, sed nisi levi tormento ad terrorem, mulier praegnans
et a partu nondum integre confirmata, officiales Principum gubernatores urbium nobiles
doctores, eorumque liberi ut ex Delrio cum Lugone docent quod alias exceptis
crimine laesae Maiestatis, sive divinae, sive humanae contra quod nulla stat exemptio.
ex his iam nobilis quaestio consurgit utrum iudex personam accusatam privatim
scientia innocentem iudicare possit ut nocentem et poena capitis si fit tamen iudicii
probata sit nocens et ante cuius decisionem

Certum est iudici in iudicio non licere sequi sententiam minus probabilem damnata est ab § 31.
Innocentio XI. 2. Martij anni 1679. haec propositio ordine 2da probabiliter existimo
iudicem posse iudicare iuxta opinionem etiam minus probabilem est etiam certum, si iudex fuerit
supremus contra quem in iudicialibus appellatio dari potest, ubi est quisque Princeps in suo pr-
incipatu, quod non possit contra innocentem privata scientia certo cognitum ut talem procedere
et poena capitis ut nocentem, et valde probabiliter neque in alia poena minori, eo quod hic
potestate sua absoluta uti possit, et quem privatim scit innocentem sua authoritate publico
eximere periculo sine ullo sui damno. quod si iudex supremus non fuerit, tenetur pro

Virili studere omnemque conatum adhibere ut a falsis calumniis liberet et ostendat innocentem, secus cooperabitur iniustitiae et faciliime graviter peccabit. Quod si omnia tali opera tamen adhuc nocens probatus fuerit quem innocentem certo scit, sed privata tantum scientia, hoc observanda erit.

§ 32. Assertio communis in tali casu Judex ut Judex et in quantum authoritate publica gaudet probatum huiusmodi nocentem condemnare potest sine peccato si adhibitis omnibus mediis illum sine gravi suo incommodo v. g. depositione ab officio liberare nequeat: non tamen alterum condemnare potest ut privata persona, adeoque si ipse sit nocens tenetur officium suum deponere, et eum declarare innocentem etiam cum vitae suae dispendio si aliter non possit ita multi contra multos et mihi certa sententia quia Exodi 23. dicitur: innocentem et iustum non occides, neque ergo licet directe agere contra praeceptum negativum: maxime si improbum est quod nocens prorsus possit occidere innocentem ex sola facilitate dicti officii et personae ex quo tota pars probata manet. Ratio prioris autem est, quia iudex se exuit quasi privatam personam, induitque publicam et ita non privata persona, ratio: occidit ergo eos ad personam privatam pertinent fuit scio: quod ex ... 2do quia huiusmodi Judex in hoc casu si ipse innocens sit, nullatenus intendit occidere innocentem, sed tantum fungi suo officio et condemnare eum

1 qui sit allegata et probata omnia etiam aut [illegible] iusta nocens est, adeoque non nisi indirecte occidit innocentem sicuti qui agressorem si aliter se defendere non possit occidit, indirecte tamen occidit eum.

§ 33. Colligitur ex dictis facile nunquam licitum esse directe innocentem occidere, quia praeceptum negativum est, ne quidem periculo civilis communis bene tamen concurrere indirecte v. g. hosti tradendo innocentem propellendo extra [illegible] moenia ut se ipsum pro patria hostiis offerret et ita capi possit, primum suadet ex modo citato textu Exod: innocentem et iustum non occides quod praeceptum negativum est obligans semper et pro semper. alterum vero deducitur ex iure quod habet civitas in subditos et ex debito subditorum, qui cum in corpore membra singula se offerunt ad tuendam salutem capitis, se offerre obligari ad conservandum bonum commune. Et haec de Jure et Justitia quocumque modo dicta in honorem Solis Justitiae, Justissimaeque eiusdem Matris Virginis sine labe Mariae, caeterorumque et coelitum Justitiae amatorum dicta sunto, et ideo ea infallibili veritati et Justitiae plene sacrae Romanae Ecclesiae Judicio toto corde et ore libens indic subiicio, quod errorem nescio ne et minimo irrepsit damno, et humillime corrigendum trado, ac tamen universa referens in gloriam eius qui solus Jesum Rev. Domini auditores, mihique sibique immarcessibilem Justitiae coronam Judex Justus: scribendo absolvimus sept. 20. semptle.

BLB BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK
gefördert durch Baden-Württemberg
MINISTERIUM FÜR WISSENSCHAFT, FORSCHUNG UND KUNST

BLB BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK
gefördert durch Baden-Württemberg
MINISTERIUM FÜR WISSENSCHAFT, FORSCHUNG UND KUNST

restauriert Febr. 1944, K. Kr.

BLB BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK
gefördert durch Baden-Württemberg
MINISTERIUM FÜR WISSENSCHAFT, FORSCHUNG UND KUNST

BLB BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK

gefördert durch Baden-Württemberg

MINISTERIUM FÜR WISSENSCHAFT, FORSCHUNG UND KUNST

mstorn… M, K. Kr.

BLB BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK
gefördert durch Baden-Württemberg
MINISTERIUM FÜR WISSENSCHAFT, FORSCHUNG UND KUNST